

SCRITTORI D'ITALIA

IOANNIS IOVIANI PONTANI

CARMINA

ECLOGHE - ELEGIE - LIRICHE

A CURA DI
JOHANNES OESCHGER

BARI
GIUS. LATERZA & FIGLI

TIPOGRAFI-EDITORI-LIBRAI

1948

SCRITTORI D'ITALIA

N. 198

IOANNIS IOVIANI PONTANI

CARMINA

IOANNIS IOVIANI PONTANI

CARMINA

ECLOGHE - ELEGIE - LIRICHE

A CURA DI
JOHANNES OESCHGER

BARI
GIUS. LATERZA & FIGLI
TIPOGRAFI-EDITORI-LIBRAI

1948

PROPRIETÀ LETTERARIA

DICEMBRE MCMXIV - 2932

ECLOGAE

I. I. PONTANI, *Carmina.*

I

LEPIDINA CUIUS POMPAE SEPTEM

Collocutores Macron et Lepidina.

MACRON

Et gravida es, Lepidina, et onus grave languida defers,
obbam lactis et haec fumanti farta canistro;
hac, agedum, viridi paulum requiesce sub umbra,
declinat sol dum rapidus desaevit et aestus.

LEPIDINA

En lactis tibi sinum atque haec simul oscula trado;
umbra mihi haec veteres (memor es) iam suscitāt ignes;
o coniunx mihi care Macron, redde altera, Macron.

5

MACRON

Hic mihi tu teneras nudasti prima papillas,
hic, Lepidina, mihi suspiria prima dedisti,
tunc Macron, Lepidina, tibi, Lepidina Macroni.

10

LEPIDINA

Has inter frondes virgultaque nota latebas,
cum tibi prima rosam, primus mihi fraga tulisti.

MACRON

Hic « Macron », Lepidina, « meus », me prima vocasti,
et primus « mea », te alternans, « Lepidina », vocavi.

LEPIDINA

- 15 Viximus ex illo gemini sine lite columbi,
nox socios vidit, socios lux; oscula iunge
mutua, sic gemini servant in amore columbi.

MACRON

- Illa, uxor, memini nunc oscula (*prima fuere*);
nostra tuis, tua labra meis haesere, diuque
20 spiritus alterno huc illuc se miscuit ore.
Tunc Orcus si nos una rapuisset, amantum
una futura anima, una etiam simul umbra futura.

LEPIDINA

- Quod felix faustumque omen sit; reice, coniunx,
hirsutum hunc thalamis, thalami sint omina fausta,
25 Parthenope thalamo namque est dignissima fausto.

MACRON

Hirsuti horripilique absint. Age, candida an ipso
visa viro virgo est, heroe et coniuge digna?

LEPIDINA

- O Macron, mea cura Macron, illi alba ligustra
concedant, collata illi sint nigra colostra:
30 Delioli ad fontem sola ac sine teste lavabat;
vidi ego, vidit Anas: viso candore puellae,
qui niger ante fuit, nunc est nitidissimus ales,
et mihi tum subitus crevit per pectora candor:
ipse vides, niveas cerne has sine labe papillas.

MACRON

- 35 Quin haec candentes, lux o mea, pascua tauros,
quod nec sueta ferunt, nostrae sunt munera nymphae.
Ipse tuas, mea lux, teneo foveoque papillas,
nec liquido cedunt argento aut pondere plumbo.

Fige oculos in me, coniunx mea, qui mihi lucent,
et lychnum et quod nec nigricante cicendula nocte;
Parthenope anne aliis anne his dea fulget ocellis?

40

LEPIDINA

Magnetem gerit illa oculis stellamque supremam:
venerit ad litus, trahit ad sua lumina pisces;
iverit in silvas, trahit ad spectacula cervos,
ilicet indomiti surgunt ad proelia tauri;
verterit illa oculos in quem iuvenemve senemve,
ille perit: miseris haec crescit amantibus error.

45

MACRON

Me miserum, ne oculos in me quoque vertat et ipse
avellar procul his, procul ah, Lepidina, lacertis.

LEPIDINA

Ne, coniunx, ne, care, time; nam sedula mater
hoc docuit, ter te ut levi pro limine postis
amplectar, ter rapta tibi simul oscula iungam,
et dicam: « Meus es »; tenerum quoque eryngion ore
ferre dedit, dedit atque hederæ cum fronde racemum
ferre sinu et geminis te noctu onerare lacertis;
neu limis, mea lux, dominam spectaris ocellis,
praesertim si blanda pedem nudarit; ibi illa
retia tendit et insidias parat et foveat ignem:
quæ mihi frater Acon, soror et soror altera dixit.

50

55

MACRON

Haec eadem mihi Naretas et amicus Omason,
quin maiora ferunt: siccant dum nympha capillum
ad speculam et niveæ ludunt sine veste papillæ,
vidit et: « O », dixit Saliceni filius, « alis
utar et ad celsam pennis ferar ipse fenestram ».
Annuit et placidis risit dea dulcis ocellis:
ille volat, celsam pennis petit inde fenestram.

60

65

Dic, mea, dic, formosa, canit dum nymp̄ha per aestum,
audierisne deam?

LEPIDINA

Ad saepem tum forte latebam:
cum canere inciperet, atrox hic dente pilaster
70 latrat; ibi ipsa fuga saepem insidiasque reliqui.
Invidia (sic Nicla refert) Philomela recessit;
at circum attonitae stupuere ad carmina nymp̄hae.
Ipsa quidem canit (at venti posuer silentes
strataque pacati requierunt murmura ponti):
75 « Exoptat messemque sator frugemque colonus,
ver ales, carum virgo desponsa maritum;
vitis in arboribus, hederæ pro rupibus altis,
coniugis in cupidis gaudet nova nupta lacertis;
irriguum sitiunt fontem sata, pabula rorem,
80 nupta sitit socii lusus et gaudia lecti ».
Haec dea: surgamus, meus hoc, age, personat Hymen.
Pompa venit celebresque vocant Hymenaeon ad aedes.

POMPA PRIMA

Mares ac feminae e rure proficiscentes alternis concinunt.

FEMINAE

Sperne tuas salices et myrto tempora cinge,
desere saepta, puer, namque urbs tua gaudia servat.

MARES

Pone tuos fastus faciles atque indue mores,
Parthenope, et quid amor, quid sint connubia cura.

FEMINAE

5 Disce, puer, thalamo lusus et coniuge dignos;
lusus amat thalamos et amant sua ludicra lectum.

MARES

Parce, puella, viro nimium pugnare volenti;
lis thalamis aliena et habent sua foedera lecti.

FEMINAE

Est nigris nova nupta oculis, est nigra capillis,
spirat Acidalios et toto corpore flores.

10

MARES

Et roseo iuvenis ore est roseisque labellis,
stillat Acidalium roseo et de pectore rorem.

FEMINAE

Intactum florem maturaque poma legenti
servat in occultis virgo iam nubilis hortis.

MARES

Poma manu matura leget floremque recentem
rore novo iuvenis, tenera mulcebit et aura.

15

FEMINAE

Rivulus e tenui manat tofo, exit in amnem
paulatim et ripis crescens decurrit apertis.

MARES

Ex oculi leviori ictu fons stillat amoris,
paulatimque amnes lacrimarum et flumina volvit.

20

FEMINAE

Fomite de parvo tenuis primum exsilit ignis,
mox auctus versat latis incendia silvis.

MARES

Ignescit tenui afflatu fax lenis amorum,
hinc incensa furit venis et pectora torret.

POMPA SECUNDA NEREIDUM

Colluctores Macron et Lepidina.

LEPIDINA

- Eia agetum, coniunx, quatenus procul aequore pompa?
 Haud capiunt virides sinuantia litora nymphas;
 Nereidum chorus omnis adest. En coerula prima est
 Pausilype implexis hedera frondente capillis,
 5 Pausilype mihi nota, vides, procul innuit; haec me
 saepe manu sua ad antra, suos deduxit in hortos
 donavitque apio et odorifero serpillio
 et dixit: «Tibi mite pirum, tibi praecoqua servo»,
 Pausilype nigro sub candida guttura naevo.

MACRON

- 10 Quam molli incedit passu et sese exserit ore
 quae sequitur, praecincta sinum et pede candida nudo.
 An fortasse tibi, coniunx, nitidissima nota est?

LEPIDINA

- Ut sese ad choreas, Macron mihi care, resolvit,
 ut lepida est, veneres ut toto spirat ab ore,
 15 (an paeto est oculo?) memini, narrare solebat
 Crambane mater, (eane est?) ea Mergilline.
 Invideant tibi vel digitos Prochyte Capriteque,
 Nerine o formosa, o Nereis heroine;
 o si sim iuvenis, tecum ut coniungere dextram,
 20 ut tecum hanc libeat choreas flexisse per actam,
 o nympe formosa, o candida Neptunine;
 dum siccas simul ad solem pectisque capillum,
 tunc ego, tunc niveae pennas imitata columbae
 sim volucris, tibi quae cerasi cum tempore primo
 25 maturos foetus et fraga rubentia rostro
 proiciam in gremium primos et ruris honores
 per me prima legas nostro et sis munere prima.

MACRON

Illa illa; haud aliam vidi gestare puellam
aptius aut pharetram aut intendere fortius arcum.
Atque alio hos arcus, alio tua spicula tende;
me meus ignis habet et habent mea pectora vulnus.

30

LEPIDINA

Me miseram, meus est, alios pete, nympha, iuencos;
mi Macron, tege me, collo et tua brachia necte;
ne saevi, Sarniti dea, et tua tela retracta.

MACRON

Te teneo, avertit telum dea, fixit et Aulum.
Ah miser, ut madidis vultum demisit ocellis.

35

LEPIDINA

O Macron, memini, mater me docta monebat:
« Sarnitim fuge, nata, trucem Sarnitida vita;
fert intinctum oculis. arcu fert saeva venenum,
non parcit pueris saevitque inimica puellis ».
Hinc videas Satyros passim, hinc languere Napaeas,
deperit hanc Alcon, octogenarius Alcon,
insanit Morphe, nonagenaria Morphe,
deseruit silvas, qui nunc colit aequora, Faunus.
Ecce venit Resina aviae iunctissima nostrae,
tristior illa quidem patris de clade Vesevi.
Nam teneo (sic lenis anus referebat) amasse
hanc numquam, sprevisse procos, at litore solo
maerentem casus exustaque regna parentis
Tritonis cupidam vix effugisse rapinam.
Ter sese dea surripuit, tria fervidus heros
oscula compressis liquit signata labellis.
Nunc quoque livor adest; at sunt sine labe papillae,
quis superat nymphas; videas si forte lavantem,
non tibi candidiora poli sint lactea texta,

40

45

50

55

- non tibi sit planta crystallus purior alba.
 Ex illo infidum litus fontemque relinquens
 rura colit dumisque suas studiosa capellas
 pascit et errantes servat cum matribus haedos
 60 quadruplici insignes hirsuta ad tempora cornu.
 O Macron, Macron, mihi me, tibi te nova nymphe,
 quae venit, eripiat, cingit quae ad tempora myrtos.
 Ipse vides: illi ridet mare, ridet et aer,
 cingit quae ad collum calthae florentis honorem,
 65 illi concedant Dryades, Nereides illi.
 O longis praelata comis et lumine paeto,
 Hercli, superciliis nigris, candente papilla,
 es memor, et meminisse decet, mea nubilis Hercli,
 quos mihi corallus, quae mella liquata dedisti,
 70 dives corallis et mellis munere dives;
 sis memor, et niveum tibi me donasse colostrum
 deliciasque rosae primae et vaccinia prima.

MACRON

Risit et argutos in te dea flexit ocellos.

LEPIDINA

- Fallor, an adventat Caprei maris heroine?
 75 Praeceditque chorus Tritonum et litora clangunt,
 non capiunt undante salo cava litora puppes.
 Haec ipsa est, coniunx, Caprei maris heroine;
 circumstant Aequeana hinc, illinc innuba Amalphis,
 et fidae comites et litoris altera cura.
 80 Illam ego, dum Capreas peterem cum matre, sedentem
 ad scopulum vidi. Famulae properare legentes
 ostrea et evulsas lapidoso e margine conchas;
 accepit dea me gremio et donavit echinis.
 Obstupui ingentemque umero ingentemque lacertis
 85 atque utero et toto retinentem corpore formam,
 horrebant sed crura nigris et pectora saetis;
 purior Aequeana cum sit nihil aut sit Amalphi,

utraque odoriferum spirent et pectore anethum.
Litora sed crepuere canitque silentia Triton.

POMPA TERTIA

Triton canit dona offerens; Macron et Lepidina colloquuntur.

TRITON

O decus Italidum, longe pulcherrima virgo,
Sirenum genus egregium et dis aequa propago,
en tua coeruleae centum ad conubia nymphae
dona ferunt auro gravida et Gangetide baca,
en tibi odoratos Panchaeae mercis honores
oceanoque advecta ferunt electra Britanno. 5
Ferte, agite, et plenis haec dona reponite mensis.
En tibi mille ferunt niveae sua sarta puellae,
serta auro intertexta et ramiferis corallis,
en totidem Eois bacata monilia gemmis. 10
Vos agedum, cultae, capite haec nova dona, ministrae.
En famuli tibi Tritones simul aere canoro
servitium et volucres propter cava litora currus
promittunt, iter et placido per coerula cursu
tercentum iuvenes, tercentum numina ponti, 15
et tercentenis dant haec tibi pocula gemmis
fulva auro, variata smaragdo et iaspide tecta.
Vos haec, o niveae, thalamis servate, puellae.
En Caprei regina maris, cui mille ministrae,
Telebois dea dat fulvis radiantia bullis 20
cingula Cinyphio ex auro et Garamantide ab ora,
priscum opus artificisque manus dis nota Faburni.
Haec olim Aenariae Nereus pater, illa sorori
donat habere sui monumentum et pignus amoris,
dum migrat sociae confinia ad antra Minervae; 25
est illis adamante novo et variata pyropo
fibula, concordis thalami felicia vincla;

- hac coniunx ubi nuda suo cum coniuge vincta est
 accubuitque toro, celeri discordia passu
 30 diffugit et thalamos subit hinc concordia notos.
 Hac age, nympha, tuum simul et te cinge maritum.
 Nunc o nunc, socii, celebres agitate choreas,
 coerulei Tritones, et omina fausta vocate:
Hymen o Hymenaeae, Hymen ades o Hymenaeae.

MACRON

- 35 Dicimus o Hymenaeae, Hymen ades o Hymenaeae,
 felix o Hymen, Hymen felix Hymenaeae.

LEPIDINA

- Desiit ille quidem iuvenis malus; o mihi, Macron,*
o Macron, mihi quem incussit malus ille timorem.
Herculis ad fontem mater secura lavabat
 40 *gausapium, ipsa udos siccabam sola capillos;*
surripuit mihi supparium, mox innuit et se
ostentat formosus; ibi per litora praeceps
eripio meme; sequitur malus; hic mihi dexter
calceus in summa miserae defluxit arena.
 45 *Quid non pollicitus ferus hic? Ne nunc quoque tecum*
iam videor secura mihi; ne respice, coniunx;
quam vereor summa ne nos despectet ab alga.
Litore cedamus; manet illinc altera pompa:
ipse vides, sociae properant e rure Napaeae.

POMPA QUARTA

Macron et Lepidina colloquuntur de nymphis urbanis et suburbanis.

LEPIDINA

Ecce suburbanis longe praelata puellis,
 ecce venit pingui multum saturata sagina
 Butine sociis mecum consueta choreis,

Butine dives haedis, sed ditior agnis,
 et cui sunt primae farcimina pingua curae. 5
 Ut rubicunda nitet plenisque intenta canistris
 nobilis et libis et cognita buccellatis
 Ulmia et intortis tantum laudata torallis;
 quae mihi culta placet minus, at de polline vultum
 non nihil alba placet, tamen est ferus ardor amantum. 10
 Theodocie soror hanc festis nam saepe diebus
 ad choreas vocat, hic dulcem meditatur avenam;
 tum canit, ut taciti stupeant ad pascua tauri:
 « Ad fontem duc, Nisa, boves, dum retia tendo ».
 Quid cum sola canit frondosae ad culmina villae: 15
 « Huc ades, o Amarylli, vocant Amaryllida silvae »?
 Hanc, Macron mihi care, (tulit sors) aspice nymphen
 ad clivum Pistasis adest, en intuba purgat
 rasilibusque onerat calathis et stringit anethum.
 Non clivus, non fons, non longi haec litoris acta 20
 vidit ea pictos melius contexere qualos;
 nunc quoque fama refert, liquidum quod in aere rorem
 cogere apes et mella cavis infundere cellis
 pingit et e vario reddit sua munera iunco.
 Forma illi damno est; nulli conubia amantes, 25
 nulli etiam thalamos nymphae petiere iugales,
 quod timeant cupidae simul aspirare rapinae
 hinc Faunos, illinc Laestrygonas et Cyclopas
 correptos facie et candentis honore papillae
 et naevo nigrante nigroque ad tempora cirro 30
 coniurasse tori iura et violare mariti.

MACRON

Heu squallet formosa domi, metus urget amantes.
 Capparion ubi nunc, ubi Sedigitus Manubrion,
 ausi etiam mediis uxorem avellere claustris
 Neptuni? Centum hic Tritones, at ille superbum 35
 excutit aurigam curru et lacerum abicit undis,
 (Capparion Petroonte, Aeronte satus Manubrion).

Illi, illi heroes et digni ruris alumni,
et quercu nutriti et castaneis hirsutis,
40 arbuta quis miliumque liquens abdomen et unctum
miscebant festis convivium lauta diebus.

LEPIDINA

Pistasis, siqua est, digna est heroe marito,
cultorem tamen et vitis suspirat et horti
et cui sit cucumis, sit et unca cucurbita curae;
45 est quoque spes agiles sciat ut tornare catinos.
At non Hermitis nec Olympias aut Conicle
haec sibi coniugia aut hos exoptant hymenaeos.
Conicle consueta plagas et retia ferre
venatorem amat et venantis amore tenetur;
50 aucupii capta est, hinc aucupis uritur igni
Hermitis, nec amica colo, sed et apta choreis:
hae casus mihi saepe suos et vulnera nudant,
quod felix hymenaeo et quod te coniuge felix.
Notus Olympiadis non est amor: et timet et vult,
55 ast prohibet pudor et durae reverentia matris;
ipsa tamen concurrere equum et resonare sub armis
gaudet et e celsa immoritur spectare fenestra;
pingit acu tamen, ut credas mugire iuvenum,
in coeno grunnire suum, crepitare cicadas,
60 ut, modo cum geminos filo discrevit Amores,
hunc certare avibus risu mitem et tamen alis
saevire et tacitum stillare in corda venenum,
ilicet insolitum volucres sentire calorem;
illum arcu facibusque truem mansuescere in herba.
65 sed furtim celeres oculis iactare favillas,
ilicet incensos errare per avia tauros.
Est inter natas fecundae prima Labullae
nomine Formellis: non hac felicius hortos
ulla colit, nulli concedit munere fusi,
70 seu ducat linum seu mollis vellera lanæ
serica seu digitis promittat fila magistris

aurea seu nivea texatur bractea dextra:
 felix sorte sua nymphaque beatior omni.
 Illi secretis fons est nitidissimus hortis
 Pomonis donum, matris tutela Labullae, 75
 matris Hamadryadis; et amavit hanc quoque Pomon,
 Pomon avus Fragolae, atavus cerealis Acerrae,
 vitiferaeque abavus non certa prole Casullae.
 Centum habet hic neptes centumque e stirpe nepotes,
 Formellis sed cara illi; non advena fontem, 80
 navita non sitiit, avido quin captus amore
 deserat et patriam et fessos aetate parentes.
 Virginis haec nunc fida comes thalamoque ministrat
 et forma intoleranda et pictis alta cothurnis,
 quos illi suit ex auro miniosus Aluntas, 85
 blanda tamen facilisque et amata ad munera comis.
 Mille adsunt huic deliciae et bona commoda ruris;
 una mihi invidiae est cornix, cui noctua Bauli
 cesserit atque oculis Sabuloni graculus albis.
 Haec et: « Have formosa et hera o mihi cara » salutat, 90
 observansque fores: « Quis », ait, « nunc ostia pulsat? ».

MACRON

Cedam ego turturibus nigris nostraeque columbae,
 sitque semel vidisse deam.

LEPIDINA

Vel cesseris alno,
 ad quam defossi centum illi ex aere trientes
 servantur. Nunc illa domi parat anxia lactis 95
 candentem florem mixto et cum melle farinam,
 mox subigit succincta sinum, nudata lacertos
 praestringit violas albas et lilia cana.
 Parthenope tum culta manus miratur: ibi illa
 lacteolas et thyrsiculos et oluscula signat, 100
 inde latet forma nimiumque et dote superba.
 Verum age et hoc, coniunx, (fas est) requiesce sub arcu;

nam defessa traho vix genua, et inepta canistri
 sarcina me gravat et clivo sudavimus ambo;
 105 nuper et hic cecinisse ferunt Meliseon et aegras
 solantem curas nec mitia fata gementem
 Phosphoridos natae: en hic e turribus altis
 fistula dependet, saevi monumenta doloris,
 signaque certa manent numerique per ora feruntur:
 110 «Phosphori nata, quis heu, quis te mihi, Phosphori, ademit?
 O mecum, o salices, mecum o lugete, myricae».

MACRON

Quin, age, pone et onus, et membra labore relaxa,
 nam gravida es, Lepidina, et onus grave languida defers.
 Hac quoque pompa venit, via nec capit ipsa Napaeas;
 115 hic licet et spectare una et requiesse sub umbra.

POMPA QUINTA

Colloquuntur Macron et Lepidina; Planuris supervenit,
 quae pompam heroum ad nuptias convenientium describit.

MACRON

Uvidula est, quae prima venit, sed et una rosetum
 fert Paesti, fert et violas haec una Vesevi,
 fuscaque roscidaque et venosis lactea mammis.

LEPIDINA

O coniunx, prima haec, prima haec ne despice quantum
 5 et calamis valet et cantu, verum una videri
 non formosa cupit luxum aspernata procosque,
 asparago gaudet fungisque operosa legendis,
 quos et herae, quos et matri dimittat in urbem.
 O mihi cara soror (potes et soror ipsa vocari),
 10 dic, age, qui comites, quos et ducunt hymenaeos,
 Planuri o generosa soror Leucogidis albae.

PLANURIS

Descendunt, soror, et nemora et cava flumina currunt
ad thalamos, mille antra deos vomuere, et ab altis
montibus indigenae Fauni proteruntque ruuntque
ad portas; iter ingentes non explicat Orcos,
quos Acherusiaca fauces nova numina mittunt,
stagnaque Baulorum, quos ostia pinguis Averni
emisere adytis lacus et fluitantis Araxi.

15

Mira illis sunt ora, soror, radiantia fronti
lumina, sulfureis fumus de naribus efflat,
tempora per serpunt rami mentoque rigescunt
hircosae saetae; tum guttura collaque circum
squalent sulfureae totoque in pectore crustae,
cetera membra nigror merus occupat et situs et nox.

20

LEPIDINA

Me miseram, hinc etiam? Procul, ah procul.

PLANURIS

O mea, siste 25

ad cryptam; ferratus adest Aeronius, adsunt
ter centum rapidi umbrones totidemque molossi.
Ipsi abigent tecti colla et longa ilia ferro,
ore latrant, saevum valeant qui inhibere Typhoea;
moverat Aenaria ferus hic et monte revulso
raptabatque iter et litus pede celsus obibat
intrabatque antrum: ecce Acron, ecce aspera proles
Lancusi Pelicon et Marsicus Armillatus
deturbant antro et femori cava vulnera figunt;
ille per extremas praeceps vix effugit undas.

30

35

LEPIDINA

Et fessa es, mea Planuri, et liquidissimus amnis
it subter, sitiendi et aquas et pocula promam;
proximaque Uranie scorteum et sua poma paravit,

quae mihi cara soror forma prior et prior annis,
 40 quodque vides, summa procul innuit alta fenestra.

PLANURIS

Assideo, Lepidina, et poma et pocula sumam:
 mox tibi et heroas referam summosque Oriarchas,
 quos mirere, soror, simul et vereare superbos.

Primus agit pompam Gaurus cum coniuge Campe,
 45 ingentemque manu pinum fert; pendet ab alta
 hinc leporum grex, inde anatum, post ordine longo
 et damae capreaeque et aper Leboride silva,
 et perdix nemore e Clanii et Vulturius anser
 ardeaque fuliceque et grus Lucrinide ab alga.
 50 Ipse ebulo pinxitque genas et pectora gypso.
 At Campe asparago crines redimita virago
 frondentem a radice alnum fert strenua, ubi omnis
 pendet et autumnus matura et fructibus aestas
 pomaque praecoquaque et auro certantia mala
 55 et viridi cum fronde pira atque cydonia cana;
 per medios volitant ramos merulaeque ululaeque,
 pippilat et passer et dulce canit philomele.

Ursulon insequitur frontem insignitus echino,
 ipse umeris pedibusque ingens et cornibus ingens;
 60 cornibus ingentes nutanti pondere cistas
 castanea e molli sorbisque virentibus, idem
 fert umero crumeram nucis et mulctralia lactis,
 fert lateri geminas immani ventre lagaenas
 sorbino e bimo atque ex anniculo viridisco,
 65 et dextra hinnuleos querula cum matre gemellos.
 A laeva coniunx felici prole Marana
 laeta canit; sociae plaudunt ad carmina nymphae.
 Ipsa favos ac mella simul macerumque lupinum
 plurimaque in nitidis fert ova recentia qualis,
 70 haec illo est felix et coniuge digna Marana,
 docta et acu docta et lino, doctissima lana:
 dos illi ingentes tercentum ad sidera quercus

tercentumque nuces, quarum tria iugera campi
brachia protendunt, mille et cum vitibus alni
tercentumque suum armentum et nemus undique cinctum 75
arbutis et comis et nucliferis pinetis,
et quae se multa circumtegit aesculus umbra.

Hunc post incedit lentis Misenius heros
passibus, ipse senex, iuvenum sed viribus usus.
Vectibus hi sublatum alte per brachia cetum 80
attollunt, caudaque iter et vestigia verrit
immanis fera et informi riget horrida dorso,
tum quassat caput et minitanti tergore nutat;
faucibus at tenebras simul et vomere et simul ipsa
visa lues pelagusque haurire atque hiscere coelum: 85
occurrunt trepidoque sinu sua pignora celant
attonitae matres: pavor hinc, hinc plausus euntum.
Ipsa viam sibi, qua gressum fert, belua pandit,
at tibicen vocat urgentem ad spectacula turbam,
cantantis longe ingeminant nemora ardua murmur: 90
« Pastores tellure sati gensque eruta sulcis,
monstra cavete maris scopuloso et tergore cetum;
vulnerat et cauda insidians et devorat ore.
Vos, iuvenes, celerate iter et vim afferte lacertis ».
Haec tibicen, turba ingenti clamore salutat 95
Sebethon: « Nove nupte, nuces para et indue vestem,
quam tibi Acerranae musco flavente Napaeae
neverunt, quam pinxit acu Pomelia, ut imo
fronderet limbo patulis satureia ramis,
sibilet ut tenui de fronde locusta susurro; 100
indue et intextum buxo frondente galerum ».
In medio telas operosa observat Aragne
disponitque manu volitantem et captat asilum;
ille fugam parat, ast tenui interceptus amictu
implicitatque pedes et passis instrepat alis, 105
Lydaque de tacito prodit tum turgida nido.

Hunc iuxta coniunx Prochyteia incedit et ore
et gestu spectanda et pictae tegmine pallae;

- nexilibus cochleis limbus sonat, horrida echinis
110 zona riget viridique sinus frondescit in alga.
In manicis querulae ludunt per flumina ranae,
cum subito extremas interstrepit anser ad ulvas,
tum linquunt mediis convicia rauca sub undis
attonitae, inde cavos referunt ad carmina rictus
115 raucaque limosae meditantur murmura ripae.
Auribus hinc oriens radiat sol, splendet at illinc
luna pruinosis incedens candida bigis.
Ipsa manu speculum dextra fert, cuius in orbe,
cum sese gemino inclusit Latonia cornu,
120 nocte quidem insidias Satyrorum artesque procaces
detegit et cautis aperit nova furtu Napaeis:
illae iter occulto rapiunt per devia passu.
Luce autem, cum sol speculo diffulsit, ibi omnis
cernere erit curas et facta infida virorum,
125 quique paret thalamo fraudem litemque maritus.
Hoc fertur dominae rarum ac memorabile donum,
quo secunda sui tueatur foedera lecti.
Claudicat hinc heros Capimontius et de summo
colle ruunt mixti iuvenes mixtaeque puellae.
130 Omnis amat chorus et iuncti glomerantur amantes;
is lento incedit passu baculoque tuetur
infirmum femur et choreis dat signa movendis
assuetus choreae ludisque assuetus amantum.
Has inter mihi nota Marillia cantat: « Ad alnum
135 cogite oves, amat alnus, amant dominique gregesque ».
Responsant: « Amat alnus, amant dominique gregesque ».
Sparguntur passim e calathis violaeque rosaeque
et cava Maenaios suspirat tibia versus.
Praecedat gravidis bis septem onerata canistris
140 pompa puellarum, pendent mantilia circum
alba quidem, croceis sed flavescentia villis;
cuique suus comes haeret amans, cui corniger agnus
ex umeris grave pendet onus, sua fistula cuique,
plaudit et arguta de valle canentibus echo:

« Sparge tuas, Sebethe, nuces, en colligit uxor;
 Parthenophe, tua poma sinu (vir seliget) effer ». 145
 At iuvenum manus usa umeris et pectore anhelans
 ingentes taurorum armos, ingentia aprorum
 corpora subvectat duplici pendentia conto,
 bis septem capita hirta albis nutantia sannis. 150
 Ingeminant plausus et vox, sonat: « Exue, nupta,
 exue gausapinas et nudo corpore ramum
 excipe, puniceo praefert quem cortice coniunx.
 Exue gausapinas, coniunx, ramoque valenti
 sterne aciem clausis uxorisque ingrue portis 155
 comminus arma ciens telumque in sanguine tinge ».

Fescennina crepant latis convicia campis.
 At lino felix felixque Ansatia fuso
 ostentat rarum decus ac variabile textum,
 Costalionis opus, telaeque insigne decorum. 160
 Hinc illinc fluit amnis opacaque ripa virescit
 margine cincta suo ruptisque immurmurat undis;
 apparet certo tenuis sed semita calle,
 qua nigrum formica agmen trahit ordine longo,
 festinant aliae, ut plenos populentur acervos; 165
 illa redit raptio gravis atque e pondere fessa
 invitat sociam in praedam, ac sese ore salutant;
 pars condit terrae atque hiemi male credit iniquae;
 emicat agmen agens segetique infertur abactae,
 ut nunc iam videas, nunc iam vidisse putaris. 170
 In medio positis clauduntur ovilia saeptis,
 balat ovis vacuum ad mulctram et se calce tuetur,
 upilio at geminis sudans premit ubera palmis;
 effluit hinc illinc tepidus liquor, adiuvat uxor
 blanditurque viro mulgetque incincta capellam, 175
 et cava fumanti spumant mulctralia lacte;
 filia parva focum bucca excitat, effurit intus
 lactea vis, florem inde legunt trepidantis aëni;
 post, ubi concrevit liquor ac deferbuit umor,
 tunc parco sale contingunt onerantque canistris 180

- decoctusque novo lentescit caseus orbe.
 Circumstat pecus ignavum fucusque culexque,
 quos fumo puer aut ramo frondente coerces
 sedulus. Ipsa suo variatur tela colore,
 185 egregium dominae quondam ac memorabile munus.
 Non arbor frondosa cavis sic vallibus, hortis
 sic mediis protenta cucurbita, non adeo grex
 altilium dum scalpit humi sequiturque parentem,
 oblectant oculos et corda liquentia mulcent:
 190 tale decus telae, talem praescribit honorem.
 Hos ego, cara soror, vidi novique Oriarchas.
 Murronem fama est cum coniuge Tifatea
 adventare etiam et centum properare quadrigis,
 ilice frondentem caput et colla ilice cinctum;
 195 hunc centum ciceris grummos totidemque phaseli
 convectare fabaeque ingentes volvere acervos
 horreaque annosae cereris; tum praela trecenta,
 et vini fontem atque lacus Lenaeidos undae
 curribus effluere, stagnare liquoribus arva
 200 Baccheis, ipsum ex alta fluitare Caserta
 Euhion in laticemque Lyaeum abisse Casoram.
 Uxorem vero assuetam Marcinida soli
 et lini cultricem olerumque et cannapis, illam
 et properare iter et raedas agitare volantes,
 205 ne qua sit thalamis per se mora. Ne mea, ne tu
 crede aliam, seu vere fabis, aestate phaselo
 fortius insudare atque invigilare colentem.
 Ipsa et acu insutas vestes iunco atque genista
 dat dominae, ipse et crateras novum opus Faberontae
 210 legit herae et triplicem palmae de fronde coronam
 fictiliumque operum decus immortale mitellam
 intinctamque croco et frondenti baccare cinctam.
 Et mihi iuncta fide et ceparum Pulvica cura
 hoc et idem mea Panicoclis studiosa lupini
 215 adventare refert socia cum gente Vesevum
 oblitum cladisque suae veterumque malorum

finitimosque heroas et alta ex arce Cicalae
 hircosum Capreonem hirco nymphaque creatum
 succinctum rapis et amictum tempora porro.
 Curribus hunc corbes atque horrea avellanarum 220
 devehere, ipsum uda referentem carmen avena:
 «Rura meam te, Amarylli, tenent, ego vector in urbem;
 dum redeo simul et peponos cole et allia velle.
 Ex urbe, o Amarylli, tibi nova munera porto
 fusosque flavamque colum pictosque cothurnos». 225
 Alternant socii atque iterant nova carmina valles:
 «Nos dominae siliquas et corna rubentia, felix
 oscula Sebethus feret et feret oscula virgo.
 Nos ferimus dulcem peponum et melimela beatis;
 hi peponum et melimela legent thalamoque toroque». 230
 Ipse autem monte e summo sua dona Vesevus
 devectat trivium ad vetus Artusique macellum
 invectusque asino spargit sua munera plebi
 delicias ruris, post et digitalia et aptos
 verticulos fuso et tinnuleas volsellas. 235
 Plebs plaudit varioque asinum clamore salutant
 brassiculisque apioque ferum nucibusque coronant.
 Mox vecti gravibusque rotant vinalia contis
 plena horno, plena et bimo, nitrata quadrimo;
 illa ruunt, ipse ex asino sua munera laudat, 240
 laudantem plausu sequitur Vesuina iuventus
 dissultantque cavae favet et de vallibus echo.

LEPIDINA

Qua facie, mea Planuri, quo est ore Vesevus?

PLANURIS

Porticia hoc mihi fida comes narrare solebat,
 Carmeli simul ad fontem dum rapa lavamus: 245
 ventre quidem modico, at medio de pectore gibbum
 protendit, quanta est Baviae cretatilis olla,
 qua miscet suibus pultes farcitque catinum;

quodque pudet, nullas res hic habet et caret illis,
 250 pro quibus intumuit cucumis niger; inde Napaeae
 hunc rident, rident et Oreades; ille superbum
 nutat et inflexo quassat nigra tempora cornu,
 quod longe horrescit saetis hinc inde reflexis.
 At calvum caput, et nullo vestitur amictu;
 255 stant mento sentes horrentque ad pectora dumi.
 Ah vereor, soror, et dicam tamen: huius ab ore
 curvantur geminae sannae, quarum altera pontum
 taetra petit fluctusque ferox et litora verrit,
 altera Sarastris fauces, saxa horrida Sarni,
 ac tantum non...

LEPIDINA

260 Ah soror, ah mea, desine et istos
 enarrare Oriarchas: en venit aurea pompa,
 en cultae Dryades, comptae quoque Oreades adsunt,
 et choreas agitare pares et dicere versus.

POMPA SEXTA

Dryades atque Oreades alternis concinunt;
 Macron et Lepidina colloquuntur.

DRYADES

Turturibus si certa fides certusque columbis
 est amor, at variat non mutuus ardor amantum.

OREADES

Turturibus si certa fides certusque columbis
 est amor, et thalami sunt vincula certa mariti.

DRYADES

5 Fert filicem desertus ager, male cultus et hortus;
 non filicem bene aratus ager, non cultior hortus.

OREADES

Non rixam cultus thalamus, non culcitra litem;
fert pacem thalamus cultus, fert culcitra somnum.

DRYADES

Somne io, pax dulcis io, cantate, puellae.

OREADES

Oscula io, amplexus et io celebrate, sorores.

10

LEPIDINA

Has, coniunx, mea Planuris sat novit; at illam
nosse nequit mea fida comes, mihi cara Patulcis
cultu comam, succincta sinus et candida pectus,
quaeque etiam roseo ver ipsum spirat ab ore.

MACRON

Talis eras, cum te primum, Lepidina, sub ulmo
cantantem vidi, croceis sic ipsa cothurnis
saltabas, sic ora rosas, sic colla ligustrum
florebant; memini numeros et verba canentis:
« Urit me Macronis amor Neside creati ».

15

LEPIDINA

Ipsa refers, patula cantat meus ignis ab ulmo,
ulmus amor Macronis, amor Macronis ab ulmo.
Alter erat croceus, alter tibi calceus albus,
cingebat crines frondoso e subere ramus,
et primo tonsore tibi nova barba nitebat.

20

MACRON

Ipsa canis, querulae rumpunt tua verba cicadae,
et dixit: « Nec amant et sunt sine amore cicadae ».

25

LEPIDINA

Ipsa arcu querulas stringis de fronde cicadas,
et dixti: « Querulae rumpant nunc verba cicadae ».
Ut sese ad choreas, Macron, movet apta Patulcis,
30 et niveis suris nigrisque Patulcis ocellis.

MACRON

Sic memini, niveas nudasti tum mihi plantas,
ad fontem cum fessa lavas; ego condor in ulva.

LEPIDINA

Ipsa canit formosa Patulcis, amatque Patulcis;
me miseram, ut tristes surgunt ad tempora rugae.

PATULCIS

35 Parthenope Sebethon amat, Platamonis Halantum,
utraq[ue] nympha suum tenet et fovet utraq[ue] amantem;
sola Patulcis amans, sola est sine amante Patulcis.
Illum Nisa tenet deserti ad litoris algam
nigra genu croceisque genis et lumine glauco:
40 alba genu roseisque genis et lumine nigro
oreque puniceo maeret deserta Patulcis
exspectatque deae non seram vindicis iram
et venit ad choreas nec iam desperat amantem.
Nisa, meum tandem reddes mihi, Nisa, Nivanum.

MACRON

45 Ut languet formosa et amari digna puella.
Et sua furta mihi narravit saepe Nivanus;
Nisa illum studiis avium ad sua litora traxit.
Tu modo fac viridem Ligurim de coniuge Pansae,
(deperit hanc iuvenis) nunc hoc age perfice, coniunx,
50 coniuge de Pansae dono ferat ipsa Patulcis.
Non mora, quin retrahat celerem in sua vota Nivanum,
ipsa Patulcin adi, cura est mihi adire Nivanum.

LEPIDINA

O coniunx, o Macron, ego hoc pro munere iam scis,
scis tibi quid referam; referet sua dona Patulcis.

MACRON

Ecce venit formosa, venit decus heroinon, 55
et myrto dives serpillisque inclyta virgo,
Clara thymo longaque etiam clarissima melle
Antiniana. Ruunt huius fama undique amantes,
et bona pars sine dote petunt conubia nymphae.
Ipsa seni blandita, senem cupit, huius ab ore 60
et choreas agit et carmen meditata per hortos
laeta canit; stupet ad saepem mirata iuventus.
Hinc sola incedit passuque elata superbo
invitatque senem et suspiria ridet amantum.
Nec nosti, Lepidina, deam?

LEPIDINA

Quin, o mea cura, 65
(nondum notus eras) sensi sub rupe canentem.
Prima illi vox: « Eurydice, meaque optima cōiunx,
Eurydice, mihi solus amor. » Tum verba notavi,
nunc numeros memini; quid amor, iam denique sensi;
quid sit amor, quid hymen, quid sint conubia nosco. 70

MACRON

Est illi sepostum opus artificis Melidoxi
fistula, sunt numeri intacti cantoris Hymellae:
despicit hinc et oloris avenam et carmina cycni.
Tum septem nitidae sunt praesto ad munera nymphae,
sedulaque Uranie scenam atque umbracula tendit. 75
Illam non alias hederæ cinxere virentes
aptius aut roseis insedit fistula labris;
quin numeros meditata canit nova carmina virgo.

POMPA SEPTIMA

Antiniana hymenaeum celebrans feliciter ominatur;
iuvenum ac puellarum chorus recinit; Macron ac Lepidina colloquuntur

ANTINIANA

Dicite io, iuvenes, et io geminate, puellae.
Hesperus adveniet fausto cum sidere, nymphae
qui referet thalamos, qui vincula nectat amantum.
Dicite io, iuvenes, et io geminate, puellae.

CHORUS

5 Dicimus: o Hymenaeae, io Hymen, Hymenaeae.

ANTINIANA

Hesperus adveniet, socii qui foedera lecti,
qui statuatur leges, qui deducat Hymenaeum.
Dicite io, iuvenes, et io geminate, puellae.

CHORUS

Dicimus: o Hymenaeae, io Hymen, Hymenaeae.

ANTINIANA

10 Hesperus adveniet cari desponsor amoris,
qui teneros lusus et mutua gaudia monstret.
Dicite io iuvenes, et io geminate, puellae.

CHORUS

Dicimus: o Hymenaeae, io Hymen, Hymenaeae.

ANTINIANA

Interea, adveniet dum vesperus aureus et dum
15 flammeolum et roseos Hymen parat ipse cothurnos,
omina dicamus thalamo Geniumque citemus.
Gausapinas virides, nova nupta novusque maritus,

induite et viridem capiti geminate coronam;
sint vobis anni virides viridisque iuventus,
et virides horti sint et viridantia rura.

20

Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

Nascetur proles heroo sanguine digna,
altera, quae tauros domet et sciat ordine plantas
disserere et lentam in quincuncem ponere vitem,
felix et pratis et felix ubere terrae.

25

Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

Altera, quae telas cum pectine ducat eburno
discernatque et acu silvas et flumina ducat,
et fuso docilique manu ingeniosa propago.

30

Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

Nascentur heroes et heroum inclyta pubes,
aclidibusque sparoque verutisque apta iuventus,
qui monstra oceani, qui saxicolos Tritones
avertant terrae Sirenum et litora servant.

35

Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

- 40 Nascentur qui Mopso et faunigenis Meliboeis
dent iura et gregibus saltus et pascua monstrent,
ipsi pastorum reges pecorumque magistri.
Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

- 45 Nascetur qui longinquis procul advena terris
haec adeat pastor pauper loca, cuius ab ore
arida vicini resonent et saxa Vesevi,
ipsae quem pinus, ipsa haec arbusta vocabunt.
Ille alta sub rupe canet frondator ad auras
50 pastoris musam Damonis et Alpheisiboei:
illi concedant hinc Tityrus, inde Menalcas,
alter oves, alter distentas lacte capellas,
et mirata suos requiescent flumina cursus,
Damonis musam dum cantat et Alpheisiboei.
55 Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

- Nasceturque alius longo post tempore pastor
advena et ipse quidem, proprii sed consitor horti;
ausit et hic tenerum calamo trivisse labellum.
60 Hunc et Damoetas et amabit Lyctius Aegon,
alter oves niveas dono dabit, alter et haedos.
Hic pascet niveos herbosa ad flumina cycnos,
misceat ipsa suos pascenti Amaryllis olores;
hic et populea vacuus cantabit in umbra,
65 Uranie intactam cantanti iunget avenam

et cantum argutae referent ad sidera valles.
Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

Succedentque alii Damones et Alphesiboei,
quique etiam tenui musam meditentur avena 70
pastores hedera insignes et harundine clari.
O mihi tum ut choreas agitare et dicere versus
compositique senis mutae applausisse favillae,
ut iuvet et notam tumulo instaurare querelam:
ipse senex tacita positus laetabitur urna. 75
Dicite: « Io, sic fila neunt, sic stamina volvunt ».

CHORUS

Euge io, sic fila neunt, sic stamina volvunt.

ANTINIANA

Dicite: « Io Hymenaeae, io Hymen, Hymenaeae ».

CHORUS

Dicimus: o Hymenaeae, io Hymen, Hymenaeae,
io Hymen, Hymenaeae Hymen, Hymen Hymenaeae, 80
felix o Hymenaeae, Hymen felix Hymenaeae.

LEPIDINA

O Macron, nympha haec lepido ut sermone locuta est;
illi mel labris, favus illi stillat ab ore.

MACRON

O coniunx, nympha haec longe est ditissima melle,
centum habet haec apium tabulata, examina centum. 85

LEPIDINA

Nunc agetum (ad thalamos properat namque undique pompa)
 quae Macron domino, dominae Lepidina loquamur
 conveniat, namque illa et forma et dote superbit.
 Dos illi centumque boves totidemque iuveni,
 90 tercentum simae Cyrnea matre capellae,
 cornigerique haedi totidem, quis fronte sub hirta
 albescunt maculae, sunt cetera corpora fulvi,
 custodes gemini Arctoa de gente Lacones,
 mille Theatinis errant quae montibus agnae;
 95 praeterea decus illud inenarrabile textum
 frondentis zonae cerasi de cortice nexae
 aurato et iunco et purpureis viburnis,
 e cuius medio pandens avis altilis alas
 et scalpit terras et pullos evocat ore:
 100 illi triticea tingunt sua rostra farina,
 mox fovet adductis saturos sua mater in alis.
 Ergo quid domino, dominae quid uterque loquamur,
 dic, Macron, sua verba suo sint munere digna.

MACRON

105 Qui tuus est et ubique comes, lepor adsit et ipse
 cum primis, Lepidina, tibi et venus illa loquenti.

LEPIDINA

Rura lepos meus is, coniunx, colit, effugit urbem,
 forsitan et dominae risum movisse iuvabit.

MACRON

Suavia sint quaecumque feres, Lepidina, memento.

LEPIDINA

Quin etiam geminata illi simul oscula tradam.

MACRON

Sic dices: « Cape, nymp̄ha, bonum, qui me urit, amorem, 110
obbam lactis et haec fumanti farta canistro;
tercentumque illae Cyrnea matre capellae,
mille Theatinis errant quae montibus agnae,
bis gravidae fiant anno bis et ubera tendant ».
Sic dicam: « Sume hos culto de margine fructus, 115
qui tibi notus amor nostri matrisque patrisque.
Cornigerique illi geminos de coniuge foetus
suscipiant fronte albentes et tergore fulvos;
ipse mares videas uno de ventre gemellos,
sis Macron illi, illa suo Lepidina Macroni ».
Haec nos, et properemus et ostia celsa petamus. 120

II

MELISEUS A QUO UXORIS MORS DEPLORATUR

Collocutores Ciceriscus et Faburnus pastores.

CICERISCUS

Hic cecinit Meliseus et haec quoque signa doloris
servat adhuc corylus: « Vidi tua funera, coniunx;
non, o non perii »; caesoque in cortice signat
populus: « Ah moriens morientem, Ariadna, relinquis ».

FABURNUS

- 5 Pro facinus, tantumne tibi, Melisee, dolorum?
Cui modo convallesque cavae saltusque querenti
reddebant: « Mihi te, quis te mihi, Phosphori, ademit?
O mecum, o salices, mecum o lugete, myricae ».

CICERISCUS

- Vox illi gemitusque sonant Ariadnan et antra
10 responsant Ariadnan; ibi miserabilis: « Eheu
te sequor, o coniunx »; alta et de rupe sonantem
deturbat, quae cara seni pendebat ab ore
fistula, dumque cadit fluitans sua reddit harundo,
et numeros et verba refert vocalis harundo:
15 « Te sequor, o Ariadna, morare, Ariadna, sequentem ».

FABURNUS

Ergo senta iacet spinosisque obsita dumis
illa quidem et nymphis et Musis cognita avena?
Nec Corydon nec Thyrsis eam nec legit Amyntas?

CICERISCUS

Quin legit, dum spirat adhuc sub rupe, Patulcis,
et dixit: « Tibi, Daphni, tibi nova munera servo
cantabisque senem ad tumulum condesque sepulcro ».
Inde levem calamum labris admovit et alto
corde dedit gemitum cantusque effudit amaros:

« Severat ipsa suo segetem cum coniuge et una
purgarat valida segetem cum coniuge marra;
ipsa suo segetem cum coniuge falce secarat
et gravidos torta culmos religarat avena
contuderatque suo messem cum coniuge et aurae
iactarat fragilem socio cum coniuge aristam;
interea socio demulserat aera cantu,
mox simul aestiva requierat fessa sub umbra
carpebatque leves caro cum coniuge somnos.
Ah dolor, abreptamque toro avulsamque lacertis
coniugis hanc rapuit volucris Proserpina curru
clausit et aeterno torpentia lumina somno.
Lugeat hanc desertus ager desertus et hortus
et deserta teges desertae et compita villae;
in primis luge, labor, heu, labor irritus, luge,
et marrae et segetes fraudataque praemia ruris,
et vanam sine fruge operam manuumque boumque.
En squalent prata et sua sunt sine honore salicta
extinctamque Ariadnan agri, Ariadnan et ipsae
cum gemitu referunt silvae vallesque queruntur;
extinctamque Ariadnan iterant clamantia saxa,
et colles iterant Ariadnan, Ariadnan et amnes.
Convenient ululae ad questus geminentque querelam
infelixque Ariadnan avis gemat ore sub imo;
ipsae etiam querulae iungant suspiria frondes.

Duxerat ipsa levi fuso subtegmen et ipsa
tenuia sub celeri versarat pollice fila;
ipsa sua studiosa manu glomerarat in orbem
atque hinc vimineis onerarat lecta canistris,

- dum tenui insertas orditur pectine telas,
unde viro, unde et natis sua texta pararet,
55 unde sibi cultumque sinum et mantilia cana,
quis olus intactamque rosam deferret in urbem
atque arae solitos verno sub tempore flores.
Ah dolor, ah lacrimae. Verrentem licia et oras
stringentem telae radiosque et fila trahentem
60 occupat atra manu truncatque rigentia pensa
inmitis Lachesis crinemque e vertice vellit
purpureum, et furva circum caput horret in umbra.
Quo radii? Quo pensa? Quis, o quis staminis usus?
Quo telae studium infelix? Quo pecten et orsa?
65 O dolor, o lamenta. Gemat miserabilis, eheu,
consuetus dominae turtur, consueta columba.
Illa colum ducebat: ibi vestigia circum
ludebant geminae volucres, ludentibus ipsa
et cicer et tenerum spargebat blanda cominum
70 mulcebatque manu. Gemat heu miserabilis, eheu,
de trabe maesta sua nidumque relinquat hirundo.
Dum telam stringebat et acre sonantia lina
et cantu lenibat opus, tum flebilis ales
iungebat socias lacrimoso carmine voces
75 miscebatque modos. Gemat heu miserabilis, eheu,
heu gemat infelix Liguris, cui grata petenti
purgabatque nucem contusaque crusta liquabat
mellis harundinei vitreum et de fonte liquorem.
Ad gemitum coeant lacrimosi compita ruris
80 pastores, Ariadnan, Ariadnan armenta querantur
extinctamque Ariadnan opacis bucula silvis
cum gemitu testetur, et antra Ariadnan, et ipsi
ingement montes Ariadnan, Ariadnan et umbrae.
Claudite oves stabulis, stabulis cohibete capellas,
85 formosae ruris natae innuptaeque puellae;
dum matres Ariadnan iterant, vos avia planctu
implentes legite intactos et iungite flores
et solis luctum et pueri lacrimantis amorem

texite et abscissos Veneris de fronte capillos.
Post, ubi: Io Ariadnan, io Ariadnan, et ipsum 90
implestis clamore nemus, hunc addite honorem
ad tumulum, pia verba acrem testantia luctum:
pro fusoque coloque et vimineis calathiscis
hos flores atque haec tibi certa, Ariadna, paramus
ad laurum, tumulo tibi quae iam crescit et ossa 95
amplectens densa tumulum mox conteget umbra:
pro lino telaque et pro subtegmine et orsis
has lacrimas, Ariadna, atque haec tibi dona vovemus;
en lactis florem ad tumulum et redolentia mella,
placamusque pios manes et condimus umbram, 100
aeternum et valeas, Ariadna, aeterna valet.

Nebat acu tunicam nato indusiumque puellis,
fundebatque manu latices, dum pingit ab urna
spargentem Sebethon aquas, dum labitur amnis,
per salices strepit et ripis frondentibus aura, 105
murmurat et tenui decurrens lympa susurro;
ipsa sua lucem dextra insignibat et auras
spargebat flammis, radiisque micantibus atras
pellebat tenebras, primo ut sol splendet Eoo
fulgidus et tremulis intermicat ardor in undis. 110
Ah dolor, ah gemitus: fleat, o fleat excita silvis
aesculus et durae veniant ad funera quercus.
Format acu dum quercum et mollibus aesculus umbris
dum surgit viridans, procul, ah procul ingruit acta
tempestas Erebo, vellit quae funditus altam 115
et quercum et fractis discinditur aesculus umbris,
et tunicam et tantos secum rapit Auster honores;
inde repens lucem nox occupat occidit et sol
et radii; ipsa novis Ariadna offusa tenebris
caligat nocte obscura et circumdatur umbra. 120

Crudeles radii, quo lux, quo purpureus sol,
crudelisque dies? Mecum, o mecum ite, puellae,
ad luctum, mecum ite, deae, mecum ite, sorores
Naiades, quibus illa choros iungebat et una

- 125 nudabat liquidis argentea membra sub undis;
huc, sociae Dryades, simul et celerate, Napaeae,
umbrarum memores choreaeque in montibus actae,
et questus geminate et amarum intendite luctum.
Sol obiit, tenebrae exortae: non pabula rorem,
130 non imbrem sitiant segetes, non culta liquorem;
in lacrimas abeant rores imberque liquorque,
unde fluant queruli lacrimoso margine rivi,
murmuraque ipsa sonent Ariadnan, Ariadnan et ipsi
suspirent cursus udaeque querantur arenae.
135 Lux periit, tenebrae offusae: iam robora frondes
excutiant foliisque leves spolientur et alni,
ipsa comas, laurus, tristesque, avellite, myrti;
dum frondes foliisque comae miscentur et auris
huc illuc agitantur et excitus instrepat aer,
140 ipse aer, ipsae frondes, folia ipsa comaeque
dum volitant, strepit et miseris conquestibus aura,
triste fleant Ariadnan, impulsaque saxa resultent
flebilibus numeris Ariadnan, Ariadnan, ut ipse,
ipse senex renovet luctus et prodeat antro ».
- 145 Finierat lacrimisque genas atque ora Patulcis
laverat; hic miserae comites et pectora duris
planxerunt palmis et saxa sonantia longo
implerunt clamore et femineis lamentis.
Tum senior gemitum ingentem dedit et scidit albam
150 canitiem, simul hos effudit pectore questus:
« Arescat mihi ros et apes sua mella negarint,
non, o non mihi cara favos quae deliquet uxor:
torpescant flores, pomum mihi deneget arbos,
non, o non mihi poma manu quae seligat uxor:
155 squalescat seges et messem mihi culta negarint,
non, o non cererem mihi quae mea ventilet uxor:
arescant horti, frugem mihi deneget hortus,
non olus o mihi quae, non quae mea tondeat uxor:
torpescat focus atque ignes focus ipse negarit,
160 non, o non mihi farra foco quae torreat uxor:

dispereant fontes et aquas mihi deneget amnis,
 non, o non latices mihi quae mea misceat uxor:
 triste ruat coelo excidium pecudi atque capellae,
 non fetum dent armenta aut mulctralia sucum,
 non, o non mihi lac quae cara coegerit uxor: 165
 infelix coelo exitium ruat, ut neque lanam
 vellera dent, nullae veniant ad licia telae,
 non, o non mihi texta manu quae neverit uxor:
 dira lues coelo ruat et ruat altus Olympus
 stragem agris, stragem arboribus, terraeque ruinam 170
 det super et mediis tellus internatet undis.
 Non uxor mihi cara domi, quae sarcula curet,
 non falcem quae acuat messi lignisque securim,
 non socia gratorum operum consorsque laborum.
 Non, heu, quae defecta senis locet ossa cubili, 175
 cantanti non quae numeros et verba ministret,
 pulsantem non quae digitis iuvet et iuvet ore,
 non oculos quae claudat amans donetque capillis
 extinctum et lacrimis decoret miseranda sepultum,
 quae memor aeternumque vale, vale ad ostia dicat ». 180

Haec Meliseus, et antro sese condit opaco;
 ex illo latet et cura tabescit et annis.

Forsan et ipsa, Faburne, dies solabitur aegrum
 mitescetque malum, nec tanta silentia frustra.
 Nuper ad extremam foribus quae proxima myrtum 185
 non expressa quidem tamen est vox reddita: « Lauri,
 este mei memores; fontemque inducite lauris,
 Naiades mihi cultae, et solem arcete hyacinthis ».

FABURNUS

Nuper et ad veteres citrios, dum tondet anethum
 uxor et ipse simul mentam atque sisimbria purgo, 190
 suspirantem illum et querula cum voce ferentem
 intenti accipimus: « Longum o defleta, quid umbra
 nec mihi nocte venis, nec amica occurris imago? ».
 Huc aures, Cicerisce: vides quid corvus ab ipso

- 195 impluvio, consuetus heri ploratibus ales,
 quid corvus secum incrocitet meditetur et ore:
 « Et manes meme fugiunt et vita gravatur;
 cur, o cur nostri non vos quoque poenitet, aurae? ».

CICERISCUS

- Quin aures veterem ad postem, qua ianua hiulca est,
 200 admoveo? Ipse sub haec coryleta, Faburne, maneto.

FABURNUS

- An potius, qua lotos et alticomae cyparissi
 triste gemunt scriptoque dolent in cortice cedri:
 « Parcite, apes; nisi triste nihil de rore legetis;
 infecere mei rores et pabula questus ».
 205 Ah dolor, ah desiderium: non antra nec horti,
 non imae valles, non silvae aut flumina servant
 non monumenta senis; quin hic quoque signa dolorum
 tofus habet memor et lacrimas, quas ebibit ante,
 nunc quoque gutta refert, referunt et saxa dolorem.

CICERISCUS

- 210 Ille quidem flet adhuc; sed multa, Faburne, levare
 posse monent numerique monent et verba querentis,
 quaeque ipse in vultu speculans et voce notavi,
 dum vacuum in foribus discreto vimine texit
 fiscellam et vario solantem se Orphea cantu
 215 coniuge cum socia pingit memoremque querelam
 quemcumque ad iuncum ingeminans miseratur amantem.
 Mox subit: « O mea quisnam, heu quis mea vulnera curet? ».
 En audi: « Mihi cur, cur o mihi triste minatur
 Iris ab exortu, maerent sata, luget et hortus?
 220 Tandem, o tandem aquilo nubes disperget et austros.
 Quisnam, o quis desiderium et mea vulnera sedet?
 Orpheaque Eurydicenque sequentem intexite, iunci,
 dum fiscella levi circumfrondescit acantho.
 Saevit hiems dira et pecori ferus ingruit aer

atque apibus tandem, o tandem mitescet et aer
et zephyri ver diffundent; quae nam aura, quis aegrum
solatur veris tepor aut nova mulcet hirundo?

225

Orpheaue Eurydicenque sequentem intexite, iunci,
dum fiscella levi circumfrondescit acantho.

Arescunt coeli vitio atque uredine prata

230

et silvis cecidere comae; tandem, o tandem imbres
restituentque comas silvis et gramina pratis:

quisnam o restinguitque ignes et vulnera sanat?

Orpheaue Eurydicenque sequentem intexite, iunci,
dum fiscella levi circumfrondescit acantho ».

235

Haec senior, suetam interea nec spernit avenam,
et pateram exornat nymphis et mulctra Vacunae.

FABURNUS

Non amnes, Cicerisce, aut haec quae flumina cernis
decrescunt non usta calore, augentur ab imbri;
post coeli tempestates pelagique procellam
componunt sese fluctus et nubila cedunt.

240

Tristitiae quoque meta sua est. Meliseus ab antro
prodibit tandem segetis memor et memor horti,
diluet et rastris curas et falce dolorem.

CICERISCUS

Quin potius, quoniam ver appetit et sua curae est
insitio, falcemque illi cuneosque paramus?
Cortice quoque etiam lentescat vulnus et udo,
quae super ipse linens imponat glutine, libro.

245

III

MAEON

Syncerius et Zephyreus pastores queruntur apud sepulcrum Maeonis;
mox a dolore in voluptatem conversi amatoria ac pastoralia quaedam
canunt. Sub ipsius autem Maeonis persona Pauli Artaldi medici mors
deploratur.

SYNCERIUS

Ipse vides, quo tot, Zephyree, inventa sepulcrum
cuncta tulit: superat vix, ah, vix est super umbra.

ZEPHYREUS

Synceri, non umbra diu, non fama, nec ipsa
exstabunt monumenta; rogo vix pauca supersunt;
5 mox eadem nox obscura caligine condet;
quae tumulo circum increscunt virgulta vel alto
ignea vis excussa polo aut manus improba perdet,
ossaque nuda solo sparsa atque ignota iacebunt;
ne post ossa quidem, nec fabula Maeonis ulla.

SYNCERIUS

10 Haec igitur, Zephyree, dies? Haec summa laborum est?
Quin potius, quoniam nulli sunt Maeoni sensus,
Maeona nec lacrimaeve iuvant aut carmen, eamus.
Ara, vale, cineres magni pastoris havento;
nos, Maeon, nos te aeternum salvere iubemus.

ZEPHYREUS

Discedens ego, terra, tibi, quae Maeona servas, 15
et desiderium et lacrimas meaue oscula linquo;
te zephyri foveant molles, te lenior aura,
Maeonis et de qua frondescet amaracus urna
usque fluat liquor ille tibi, quo vulnera et ipse
sanabat, quo Naiadum comebat et ora, 20
fundeatque deum ambrosiam per rura, per hortos,
aeris et medica purgabat ab arte venenum,
quo fuit et silvis olim tam notus et urbi,
et fama superavit Ocrim iugaque alta Matesi.
Ipse vale aeternum, Maeon, mihi maxime Maeon. 25

SYNCERIUS

Nunc agetum, tenues calami, mea dulcis harundo,
di coelo, terris umbrae, nos lenibus auris
cantantesque fruamur et otia laeta sequamur.
Cura olerum studiumque herbarum artesque medendi
viventem iuvare expressi et Maeona suci, 30
me compressa iuvant labris labra; Phylli, venito;
ipse inter frondes coryletaue densa latebo.

ZEPHYREUS

Oscula me suppressa iuvant; mea Lychni, maneto
qua platani strepit umbra, sonat leve murmur aquai.

SYNCERIUS

Non me tam levat aura Canis sitientis in aestu, 35
spirat Acilla suo quam quod de pectore anethum.

ZEPHYREUS

Me risus fovet, aura Philaenidis, aura cachinni,
sordeat ut Philomela apiumque ad saepta susurri.

SYNCERIUS

Vidi ego picta manu selectaque fraga legentem,
40 innuit et mihi,serta deus dum stringit in umbra:
hic ibi tum femur hirsutum saetosaque menta
obstupui atque oculos fruticoso in margine fixi.

ZEPHYREUS

Vidit me dum poma lego arrisitque legenti,
et dixit mihi Nais: « Amant et poma Napaeae ».
45 His ego tum implevique sinum obstupuique papillas
pectora dum limis oculis et colla pererro.

SYNCERIUS

Suave per aestatem, ad fontem stat ubi unda, canorum
agmen et argutas ranarum audire querelas,
vellera tum crispantem et cornua lata moventem
50 Cirronem spectare, salit dum terga Macillae,
mox Rufam, mox Albigenam, mox Thyrsan et Hypsan,
ac iuxta residere, cui tua gaudia narres.

ZEPHYREUS

Suave per hibernum frigus, dum nox silet, ipsum
ad foenile boum murmur, cum ruminat omnis
55 grex simul et pastae suspirant pignora matres,
audire, et saturi distenta sub ubera fetus
dum ludunt, petit hic socium, fugit ille petentem,
atque una recubare, cui tua pectora iungas.

SYNCERIUS

Hic aries villosus et hirtis cornibus, aure
60 quadrifida, cui tergemini lato inguine testes
horrescunt, hic ipse aries gregis omnis et omnis
virque paterque gregis; patrem hunc fetura fatetur,
admissura virum; spes est gregis omnis in uno.

ZEPHYREUS

Miraris taurum hunc; patrem hunc Lucania et unum
iactat habetque virum; armenti laus omnis in uno est. 65
Ducit ab Herculeo genus et cognomina tauro;
hunc Dryades mirantur, amatque et deperit illa,
quae facie tauros, oculis capit aurea cervos.

SYNCERIUS

Sit modus, o Zephyree: instat nox, ite capellae,
ite et oves; age coge, Lacon, age coge, Lycarba, 70
latratu et revoca, cessit qui a matre, iuvenum.

ZEPHYREUS

Synceri, hoc age, lecta sinu dum mespila condo,
in thyrsus dum sorba suis cum frondibus apto.
His gaudet tua Sila, probat mea Rufula sorbum.

SYNCERIUS

Eia eia, Saturisca, domum, ad praesepia nota, 75
quid segnes? Eia ite, eia; nox advenit, eia,
ite domum; insidiis nox opportuna lunorum est.

IV

ACON

Acon adulescens Napen a se amatam nymphis praefert Naiadibus. Illae veneno ex oculis emisso Napen conficiunt. Vertumnus eam in napum convertit. Introducuntur itaque Petasillus et Saliuncus pastores fabellam hanc referentes, deinde quoque rusticanas quasdam Melisei cantiones decantantes.

Petasillus et Saliuncus collocutores.

PETASILLUS

« Cedite, Naiades nymphae, iam cedite, vincit
pulcra Nape paetisque oculis nigroque capillo. »
Verberat his puer acer Acon atque increpat ore.
Illae oculis conceptum atro sub corde venenum
5 inspirant, quo victa Nape tabescit, ut altis
tabescunt sub sole nives in montibus, et iam
ponit humi languentem animam morsque occupat artus.
Hic ter Acon scidit ora comamque a vertice vellit
et clamore nemus complevit, questibus auras.
10 Clamantem Vertumnus opaco e limite sensit;
accurrit pueri memor, et miseratus amantem
iniecta tellure Napen tegit. Illa repente
in bulbum conversa solo radicibus haesit;
vestit eam foliis deus et frondescere iussit:
15 hinc olus, hinc herbosa Nape turgescit in agris.
Haec nobis quondam pueris Meliseus ad ignem
narrabat, cum rapa senex poscamque probaret

contusamque fabam sparsa condiret amurca
misceretque apio rutam, coriandron aceto.

SALIUNCUS

Non puduit cantorem igitur resonantis avenae,
cui tot oves, pecoris tantum, mulctralia tanta,
pellitum pastorem olitorum accumbere mensis
ulpicaque et veteres ructare ad prandia cepas.

20

PETASILLUS

Illum cepa recens viridisque cucurbita captum
ducebat mentaeque sapor sucusque sisimbri,
munere quo viridi recubans in caespite mecum
haec cecinit veteres fassus per carmen amores:

25

« Huc ades, o mihi cara, vocant te, Ariadna, ligustra,
te myrti salicesque vocant, age, cara, ven to.

Ipse tibi tenerum legi servoque phaselum,
ipse cicer, tibi sepositis rosa floret in hortis;
en tibi coeruleus cucumis super amite crescit,
coeruleus cucumis devectus Arangide terra,
hic ubi nigrirides ranae certare elephantis

30

praesidio culicum haud dubitant et hirundinis atrae,
te manet hic cucumis, propera, mecumque recumbe.

35

Quin et Campano de vellere textus et Umbro
supparus et viridi circum variatus hibisco
te vocat; hunc suit Alcidamas, distinxit et Alcon,
hic et acu Morco similis, quem mater Acilla
instituitque colo atque apibus formavit alendis;
supparus is tibi sepositus blanditur et instat.

40

Huc ades: en tibi grex, Ariadna, occurrit eunti;
dum properas, laetae plaudunt de fronde cicadae ».

Haec cecinit Meliseus humique hortensia dona
evellens mentastrum atrox et sectile porrum
sustulit ipse umeris fascem et redolentis anethi,
mox sese in montes et pascua nota recepit
ad veteres lauros fumosaque tigna Vesevi.

45

- 50 Illinc et mihi fiscellas et cymbia lactis
mittit, amicitiae memor et trivialis avenae,
idem pastorum cultor pariterque olitorum.
Post dulces quandoque epulas iuvat esse lupinum,
esse inulas, asprina iuvant, post lene Falernum;
55 et mea me quotiens petit ore Biturrica, quantum
ruta iuvat, quam labra iuvant redolentia porrum.
Scilicet ille, satur scrutis et lactibus agni
ac sale continctis haedorum clunibus, atrum
laudat olus, acres ructat de gutture bulbos.

SALIUNCUS

- 60 Et nostri, Petasille, greges sensere canentem
in silvis Meliseon, adesaque saxa sonorem
dum referunt, tacitae cantum stupuere Napaeae;
et (mirum) fessae vocem tenuere cicadae
prostrataeque solo iacuere ad carmina vaccae,
65 oblitae cytisum pecudes, satureia capellae.
Incipit hinc: « Ariadna piro mihi gratior ipso,
quod superat vel odore rosas, vel fraga colore;
dum pectus foveoque manu tractoque papillas,
non me mulctra iuvant, non lactis plena recocti
70 fiscina, non haedus dum ludit ad ubera matris,
bucula non cupido dum blanda admugit amanti ».
Desierat: plausere boves, plausere iuvenci
mugitu, socio responsant antra favore
convallesque cavae, resono nemora avia cantu.
75 Mox iterum: « Dulce, in pratis dum gramina tondent,
cernere capreolos variato tergore, pictis
distinctos maculis; mater vocat usque paventes,
sectantur trepidi vestigia matris anhelae,
ludunt et saturi circum ubera nota gemelli.
80 Suave per aestatem liquidam mulcentibus auris,
dum tectae ramis volucres conubia miscent,
pandentemque alas caudamque ad terga rotantem
pavonem spectare. Vocat Iunonius ales

consortem thalami, speculosa volumina versat,
 cauda micat, mediis fulgent sua sidera pennis; 85
 venit amans, cupidis miscent simul oscula rostris,
 iungit amor geminos, geminataque gaudia gliscunt,
 inter utrosque suos Venus ipsa accendit olores.
 At mea cum liquidos Ariadna recedit ad amnes
 albentemque pedem nudatque ad flumina suras, 90
 genuaque sub vitrea candent argentea lympha
 et fungis alni candentius et nive corni,
 populus et niveos quos iactat in aera flores;
 tunc mihi corda liquant vel mella Sicanidos Hyblae,
 mella favis Heliconis et anteferenda Libyscis 95
 et suco, Siculae stillant quem cortice cannae ».

Finierat: simae rupere silentia caprae,
 ruperunt et oves, simul cum matribus agni,
 balatum referunt colles Gaurique recessus
 et Cumae vacuae et cryptae graveolentis Averni, 100
 antraque Musconis et opaca sepulcra Tuennae.
 Haec ait, et latis umeris quae bucina pendet,
 inflat eam labris turgentibus: illa frementi
 involvit coelum gemitu. Quo concita silvis
 erumpit clamore suum gens horrida saetis, 105
 horrida grunnitu et tudentibus aera sannis.
 Ipse manu glandem spargens citat ore crepatque
 ora per et dentes rictu glans hausta voraci,
 lambentes catuli circumstant ubera matrum.
 Mox abit ad fagos, sequitur simul undique pubes 110
 armentalis, agris regnat Meliseus in ipsis
 nodoso incumbens baculo et stans imperat; adstant
 Umbronum generosa cohors, turmaeque Laconum
 latratu lupos arcent et limine fures.
 Haec memini, Petasille; iuvat meminisse; vel urnam 115
 candentis lactis pretium ferat, o mihi siquis
 hunc iterum det vidisse atque audisse canentem,
 det calamos modulare levemque inflare cicutam.

PETASILLUS

O mihi siquis eum sistat Vulsonis in antro
120 rursus et ad Mopsi salices aut rura Salenti,
ille sibi vitulum pretium ferat, eligat agnum
Cornipetam, cui lana pedes descendit ad imos.
Rursus et ipse suos recinat Meliseus amores,
aut cum Delioli pratis, Minionis ad alnum
125 haec dolet, et socias ranae iunxere querelas:

«Ad corylos Ariadna canit subtegmina ducens;
dum canit, assuetas miscet Philomela querelas;
coniugis absentes haec dum suspirat amores,
ingeminat memorem nati Philomela dolorem;
130 dumque viri barbam meminit saetosaque menta,
hic Philomela gravem sustollit in aera questum;
dumque torum queritur fraudataque gaudia lecti,
maesta silet Philomela facitque silentia luctus:
suscipiant redolentque simul, quo carmine captae
135 formicae tacitum dant laeta per agmina plausum.
Ad fluvios me torret amor, fax urit ad amnes:
o mecum veteres, ranae, renovate querelas.

Dum tibi promitto noctem meaque oscula, coniunx,
deliciasque paro gregis et nova munera porto,
140 dum labor ad fontem sudataque pectora tergo,
et filicem necto crines ac tempora circum,
ecce lupum ad caulas; agnumque ex ubere matris
eripit et tacitus latebrosa per avia tendit.
Ipse sequor, noctem in nimbis per inhospita duco,
145 et mea te, coniunx, exclamans pectora plango:
O mecum veterem, ranae, revocate dolorem.

Dum tibi de viridi fiscellam vimine texto
virgaque coeruleo miscetur candida iunco
flavaque supremum circumdat linea textum
150 et limbum croceo subtexunt flore corymbi,
ecce per impluvium demisso fune pedumque
et picturatum buxi de fronde galerum

fiscellamque, decus texturae et ruris honorem,
surripiunt fures, ah, monstra pudenda Brigantum.

Excutor somno trepidus latrante Cynandro; 155
dum crudo perone mihi pes sternitur alter,
ingruit atra cohors murmur, subroditur alter
pero nec a morsu pollex defenditur aegro;
exclamo lacrimansque genas et pectora tundo:
o mecum questus, ranae, geminate recentes. 160

Dum fetus geminos vaccae candentis, adulti
spem gregis, ad fluvios et prata virentia duco,
dum mihi promitto suboles, ad aratra iuencos,
ad mulctram vitulas, ad dolia dona Lyaei,
dumque sero cytisum vaccis arbustaque pango 165
atque serens canto ad sulcos vinetaque pangens
ad foveas, ipsi mecum experiuntur et agni,
ludunt ad sentes infirmis cornibus haedi,
ah dolor, ah lacrimae, sonuere tonitrua coelo,
discurrere faces ignitaque tela coruscant, 170
de coelo tacti fetus, armenta gregesque
et tactae vites avulsa et stiva serenti
attonitu; vix ipse super turbatus et amens
stragem inter pecorum frugumque relinquo et atris
ambustus flammis iaceo; vix colle propinquo 175
lapsa Pales tutatur humi tollitque iacentem:
O mecum solitas ranae instaurate querelas
et luctum geminate novosque intendite questus ».

Concidit hic: ipsi simul ingemuere iuenci
ingemuere et oves cumque ipsis matribus agni, 180
ingemuere caprae ipsis et cum matribus haedi,
demisere comas quercus, liquere palumbes
et quercus, frondemque nuces posuere, columbi
deseruere nuces, ramos fregere myricae,
deseruere at aves nidum et cum prole myricas, 185
deseruitque et apis flores roremque cicadae
et ranae mutis fecere silentia buccis.

Haec Saliuncus et haec referebat harundine clarus

et calamis Petasillus, uterque insignis avena.
190 Interea asparagosque legunt fungumque recentem
boletosque sequuntur et altercantur utrimque,
conditura suo quae sit miscenda sapore;
tectata et uterque subit nigro squalentia fumo
hirsuti Labeonis. Hic et miscere Falernum
195 asparago docuit, docuit piper, hic boletis
incoctumque pirum, mentae silvestris acervum
alliaque adicere et contritum serpillum,
postremo querulis oleum stillare patellis.

V

AD ACTIUM SYNCERUM SANNAZARIUM CORYLE

Coryle transformata et Amor vinctus.

Hanc, Acti (neque enim patula solum aesculus umbra
grata placet), corylum tueare, nec arbutus una
carmine nota dei est, Pana aut tegit una canentem
aestibus in mediis somnos suadente cicada;
verum etiam et corylus nostris est cognita silvis, 5
nec tantum Meliseus eam aut tantum una Patulcis
ornarunt calamis caesoque in cortice versu,
cum questu commota gravique excita querela
vertice decuteret frondes et corde sub imo
redderet: « Heu heu ». Sed singultibus interrupta 10
plena nequit raucas iam vox erumpere ad auras;
sibilat ipsa tamen: « Vidi tua funera, coniunx »,
atque illa: « Ah moriens morientem, Ariadna, relinquis ».
Nam iaculo quondam choreisque insignis acuque
praestabat Coryle, nympharum haud ultima forma. 15
Sed quo non penetrat livor? Dum fessa lavaret
ad fontem, dum membra foveat Sebethide in unda,
vertit eam cantu in stirpem Circeis Abelle
ac densis circum ramis et cortice saepsit.
Illa novo latitans sub stipite flevit et ipsos, 20
ah miseram, audita est poenam deponere divos.
Sic olim puer audieram, dum cantat Amilcon
ad choreas, nitet alba seni coma, deque galero
cauda lupi et furvis horrent umbracula cirris.
Tityrus hunc docuit, sub quo cava fistula primum 25

montibus his numeros deduxit et antra canore
 implevit. Corydona quis aut non novit Alexin,
 pastorum aut musam Damonis et Alphesiboei?
 Inde alii. In primis bifori Corylenus avena
 30 saevum arcu cassumque oculis et pectore Amorem
 obtrectare ausus et amaro incessere cantu.
 Quod facie minium referens, quod flavus et albo
 pectore, proceros quod late effusus in artus
 deperit Aridiam, cui sit breve corpus et ater
 35 inficiat livor nigras cum pectore mammas
 torpescantque oculi albescant et tempora canis;
 assiduus tamen in silvis ad flumina clamet:
 « Aridia o mihi cara, ades et simul oscula iunge,
 en primas tibi castaneas, prima arbuta servo ».
 40 Aridiam solae referunt sed inaniter aerae.
 Non igitur tantum Meliseus et una Patulcis,
 verum hedera praecincta virenti et tempora myrto
 ac molli calamos circum complexa labello
 Antiniana suos longum est conquesta dolores
 45 ad corylum. Haec solitas lacrimoso murmure voces
 frondibus instrepere ac rupto de cortice visa est
 et questus repetisse gravem et geminasse querelam;
 ut nuper, cum exutum armis vinctumque referret
 inमितem Veneris puerum solaque sub umbra
 50 desertum, ac tacitas furtim effugisse Napaeas.
 Invidia heu tantum potuit visque efferā amandi
 victa metu alteriusque tori suspecta libido.

Certabant una genitrix face, natus et arcu,
 ille ferire homines, urere at illa deas.
 55 Par erat hinc hominum gemitus, par inde dearum,
 atque hinc atque illinc par quoque vulgus erat.
 Ridebat genitrix, rubuit puer; ille pharetram
 excutit, accenso haec concutit igne facem,
 tum simul una duas involvit flamma Napaeas;
 60 clamarunt: « Uno laedimur igne duae »;

pastores una tris vulnerat ille sagitta;
vulnere tres uno congemuere pares.
Fassa est se victam risu dea terque per ora
perque genas nato basia anhela dedit:
prima rosas oluere Paphi, Cnidiam altera nardum, 65
tertia amaracinas visa referre comas.
Collocat hinc gremio fessum, lenemque quietem
invitat blando naenia grata sono;
rorarat teneros artus sopor, et tamen ipse
articulos, tamquam spicula tractet, agit. 70
Mox viola super instratum mollique ligustro
ponit ad argutae fluxile murmur aquae
commendatque suae Sebethidi, moxque sub ipsum
tecta nemus longe devia rura petit,
diversosque legens non uno e gramine flores 75
nunc sibi, nunc pueroserta novella parat;
nec non et Charites studio mulcente laborem
effundunt teneros prata per uda modos.
Admovet interea pueri Sebethis ad ora
ora sua et sensus inficit inde suos; 80
ilicet huic tacitum serpit per membra venenum
sentit et afflatus corde dolente novos.
Deliolum tunc maesta petit soloque sub antro
conqueritur, flammas nec capit ipsa suas:
« Parve Amor, heu deserte Amor, heu puer une sub umbra 85
nec comes aut custos, non tibi mater adest,
fraudes insidiaeque assunt, male credite silvis,
ah sopor, ah tanto conscia ripa dolo ».
Hinc Nemesis ruit, inde comis effusa Corinna,
Lesbia at hac, illa Cynthia parte volat; 90
corripit haec arcus, suspectas illa sagittas
et iacit in medios noxia tela rubos;
illa manus iunco religat, simul altera vittis
obstrinxitque oculos occuluitque genas.
Mox laetae spoliis redeunt, gratantur euntes, 95
quod sit rivalem nulla habitura suam,

- quod nullae invidiae posthac in amore futurae,
quodque sit et certum quaeque habitura torum,
sitque etiam nullos tandem sensura dolores,
100 dum nova mutata sorte in amore rota est:
« Unus amor, sua cuique fides, mala philtrea valento,
nil puer hic, quo nos ludere possit, habet ».
At puer, ut somno excitus nova vincula sensit
atque oculos vitta praepediente tegi,
105 fletque simul clamatque simul: « Properate, sorores,
demite texta oculis, solvite vincla manu;
heu, mater, cui me liquisti? Credula mater,
me violae aut sertis posthabuisse potes?
Ingratae Charites, somne insidiose, nemusque,
110 et tela et pharetrae num periere meae?
Pastores, genus infidum, infidaeque Napaeae,
reddite nunc arcus, reddite tela mihi;
quod si, quae vobis iam sint nocitura, timetis,
reddite quae saltem sint nocitura deis ».
115 Talia per lacrimas iterat puer. Ecce per hortos
mota quidem questu pulcra Ariadna venit,
qualis quae fraudem metuat, quae ferre dolenti
quaerat opem. Sit opem poscere dignus Amor.
Ut dextram explicuit: « Mater mea » dixit, et illam
120 inicit in teneros, pectora blanda, sinus.
Ut matrem suasere sinus, subrisit, et inter
verba iacit blandis oscula blanda sonis;
mutua virgo refert, suasere quoque oscula matrem
dulceque nescio quid oscula Amoris habent.
125 At postquam emicuere oculi et fax illa refulsit,
visus Amor certe est, qui fuit ante puer;
visa sua et puero mater, sic pectora suadent
oraeque, ni naevus prima labella notet.
Sed tamen ingeminat: « Mater, da spicula, mater,
130 redde arcum ac pharetram, telaque redde mihi ».
Ecce autem geminae per murmura nota columbae
ostendunt arcus atque ubi tela latent.

Eruit illa arcus et sentibus abdita tela,
obducunt spinas qua tetigere rubi,
tum puerum accingit pharetra pharetraeque sagittas 135
indidit, ipsa sua disposuitque manu.

Ridet Amor gaudetque arcus tractare sinuque
virginis e tenero vulnera sueta parat,
ore puer, sed fraude senex atque arte magister,
trux dis, trux homini, trux quoque et ipse feris. 140

Mox collo implicitus nymphae puerilia iungit
oscula et alternos provocat ore iocos,
paulatimque dolos meditans inspirat amicum
virus et a tacitis inficit ossa notis:

« Nec tua non nostrae versabunt pectora curae, 145
quique sinu teneor, corde fovebor Amor,
nec vates derit, qui te quoque cantet, et illi
ipse adero, ipsa tibi grata futura parens ».

Haec ait et nitidis coelo se sustulit alis;
qua volat, auratae signa dedere comae. 150

Ad matrem properat, nam vidit ab aere matrem;
excipitur roseo matris ab ore suae.

Quae postquam pueri casus et vincula novit,
detersit lacrimis quaeque fuere notae,
et solata simul, simul et miserata, papillas 155
obtulit; admovit labra manusque puer,
deque sinu fluxere aurae, fluxere Favoni
atque Arabum afflatu prata oluere nemus.

Haec postquam Antiniana, novum coryleta dederunt
cum plausu gemitum ac veterem indoluere querelam. 160

Illa iterum solata: « Quid, o maestissima », dixit,
« nunc corylus, Coryle? Sors haec tua nunc quoque multis
invidiae est; lacrimae flores, suspiria fructus
dant tua. Non paucis livor quoque profuit, et te
invidia extollet parietque iniuria famam ». 165

VI

QUINQUENNIUS

Institutio ad vitae cultum et religionem.
Quinquennius filius, Pelvina mater.

QUINQUENNIUS

Dic, mater Pelvina, fragor quis tantus et unde?
Dolia num stringitque cados vindemia et arctat?
Hei mihi, quam crebri rutilant de nubibus ignes.

PELVINA

Abde sinu te, nate, meo atque amplectere matrem,
5 ne trepida: di, nate, focis genialibus astant
castaneasque suo prunis cum cortice torrent.
Illae, ubi sub cinere ardentem sensere favillam,
displosae crepitant; hinc tanta tonitrua coelo
disiectique ruunt ignes. Caput exsere, nate,
10 di mensas liquere, neque est metus ullus ab igne.

QUINQUENNIUS

Me miserum, properat, procul en vestigia nosco,
Orcus adest atque ore minax ac dente cruentus.
Hunc, mater, mihi pelle manu: trahit horrida crura
et quassat caput et mento riget hispida barba.
Hunc abigas, Pelvina, mihi.

PELVINA

Fuge, saeve; quid audes
in puerum? Fuge, claude. Meus iam nocte quiescit,
inque diem queritur nihil hic meus. I, pete tesqua
atque famem solare faba ingluviemque lupino. 15

QUINQUENNIUS

Quid, mater? Baculumne quatit ferus et riget aure?

PELVINA

Illum ego, nate, antro inclusi scuticaque cecidi. 20

QUINQUENNIUS

Anne etiam zona vinxisti?

PELVINA

Et compede cruda.

QUINQUENNIUS

Nunc, mater, tete amplector novaque oscula iungo.

PELVINA

Quinquenni mihi care, tua haec sunt oscula; iunge,
atque itera.

QUINQUENNIUS

En itero: dic, o mea, dic, age: quidnam
hic Orcus deus est?

PELVINA

Deus est hic, nate, malignum
numen et in pueros saevum grassatur. It umbra,
dentivorax umbra horrificans noctemque diemque
et baculo ferit et dextra rapit et trahit unco,
fauce et hiat puerum, queritur qui nocte, die qui
oblatrat matri mammaeque irascitur; illum
et dextra fovet et cauda demulcet amica, 25
30

qui ridet matri inque sinu nutricis amatae
dormiscit, capit absinthi et cum melle liquorem;
quin cui brassiculae semen placet, huic dat ab ipso
35 blandus avem nido, dat pictae colla columbae,
quam tibi pollicitus.

QUINQUENNIUS

Num perlita crustula melle
est quoque pollicitus?

PELVINA

Dabit haec tibi, nate, benignum
numen et ille deus, cui nos atque omnia curae.

QUINQUENNIUS

Dic, mater: deus iste quis est numenque benignum?

PELVINA

40 Qui tenerum lactis florem ac ientacula praebet,
dum matri puer obsequitur, dum paret alenti;
qui plena melimela manu croceasque placentas
dat pueris, dum litterulas et carmina discunt.

QUINQUENNIUS

Num det fraga mihi, cerasi num molle quasillum,
45 ad ferulam cum discipulis si crastinus asto?

PELVINA

Quin et cariculas, quin mitia sorba nucemque
pineolam et dulci perfusa cydonia musto.
En crustum, en prunum aridulum, en mustacea et offas.

QUINQUENNIUS

Num, genitrix, deus hic panem post vina canenti
50 mulsa sacerdoti miscet, dat sorbile et ovum?

PELVINA

Quin et avem: pinguem ipse suum vult esse ministrum.
Det tibi avellanas ficumque uvamque recentem,
invises quotiens templum et veneraberis aram
et faris bona verba.

QUINQUENNIUS

Monedula si mihi detur,
quive gemat cavea turtur, vel tympana pulsem, 55
dum facit antistes rem sacram atque incubat arae.

PELVINA

His ego citriolum frondenti et praecoqua ramo
addiderim, nulla in gremium si lotia noctu
fuderis Unciliae, tibi quae dedit ubera parvo.
Nunc grandem loti pudeat.

QUINQUENNIUS

Mihi desine, mater, 60
irasci. Sopor ipse gravat; nam saepe per umbram
ludere cum pueris videor vel litore primo
nare simul nassaque leves includere pisces,
exclusos mox elabi, me subdier amni,
stillare et liquidum madefacto e corpore rorem. 65
Hoc nato, mater, praesta, ut deus ille benignus
excitet e somno stupidum exhibeatque matellam;
cedam ego cariculis siccis dulcique placentae.

PELVINA

Atqui, nate, deus nil esurit; ille matellam
haud curat. Quin dona cape et cape semina, quis tu 70
urinam moderere et lotia rara remittas;
sin aliter, deus ille atrox tibi, nate, flagellum
incutiet. Volat explorans, quis lintea parvus
inquiet, urticaeque decem fert se ante maniplos,
et caedit scutica nigroque involvit amictu 75

- micturientem aliquem taetroque absorbet hiatu.
Mitescit tamen et rictus compescit hiantis,
pectendum quotiens matri buxoque colendum
praebueris caput et purgandum lende capillum.
80 Nam secus intortum orditur de vertice funem,
quo puerum trahit et deserta exponit in alga
invitatque avidas adaperto gutture phocas.
Quare, age, care, mihi cervicem amplectere et ipso
lude sinu, simul abde oculos et collige somnum.

QUINQUENNIUS

- 85 An, mater, mihi blanditias et carmina dices?

PELVINA

Dicam, nate; etiam cunas modulabor ad ipsas
naeniolam; cape naeniolam et nigra lumina conde.

PARTHENOPEUS

PARTHENOPEI SIVE AMORUM
LIBER PRIMUS

I

LIBRUM ALLOQUITUR.

I munus lepidum meo sodali
non dura nimium, libelle, fronte,
sed qualem tenerae volunt puellae
inter blanditias iocosque molles
caris coniugibus suis inesse. 5
Legem versiculis dedere nostris
aetas et male sobrius magister,
ut tantum teneras ament puellas,
ut sint virginibus nihil molesti,
ut molles, lepidi, leves, iocosi; 10
quos uxor canat in sinu mariti,
quos coniunx legat in sinu puellae,
quos discant pueri, senes et ipsi,
siqui sunt pueris ineptiores
et castos fugiunt timentque versus. 15
Nunc ad te redeo, libelle. Felix,
i felix, pete nobilem sodalem
inter nequitias amoris omnes
ludentem in gremio suae Cicellae,
cuius lacteolo sinu tumentis 20
surgunt aureolae duae papillae,

25 quas fecit manibus suis Cupido
 maternas imitatus ipse mammas.
 O quid coniuge dulcius venusta
 aut quid carius optimo marito,
 30 quales sunt Miniatus et Cicella?
 Sed ne te nimium morer, libelle:
 festina Miniatum adire nostrum,
 qui te tam facili videbit ore,
 30 ut post milia basiationum
 dignum te faciat sinu Cicellae.
 Hanc tu malueris, libelle, sedem,
 quam si scrinia regis ampla dentur.

II

AD FANNIAM.

Candidior nivea Veneris, mea Fannia, planta es
 et Charitum tenero lactea crure magis,
 Aurorae praelata coma, praelata nitore;
 Hebe munditiis cesserit ipsa tuis,
 5 cesserit aspectu Lede Hermioneque papillis,
 Flora genis, cedat Tyndaris ore tibi;
 nigraque formoso furata es lumina Amori
 et per te caecus dicitur ille puer.
 Naiadum illecebris cum sis lascivior et sit
 10 usque comes dictis gratia blanda tuis,
 ambrosia hinc teneris stillat tibi roscida labris,
 ambrosia hinc roseo spirat ab ore tibi.
 Huius in amplexus, superi, properate. Sed ipse
 praeveniam, nec tu, bella puella, neges.
 15 Magna peti fateor; verum mihi magna petenti
 contingat niveo pectore posse frui.
 O mihi si liceat partes tractare latentis:
 cedite, di; hac vincam condicione deos.

O bona non tractanda homini, bona digna rapina
coelicolûm, superis o bona digna locis.

20

Deficio: gelidis suffundite tempora lymphis.

O desiderii lenta cupido mei.

III

CARMEN NOCTURNUM AD FORES PUELLAE.

Sic mihi crudeles isti placentur ocelli,
qui me luminibus surripuere suis,
ut nulla e cunctis aequae formosa puella est
nec quae sit misero tantum adamata mihi.

Nil formae natura tuae, nil cura negavit,
una supercilii si tibi dempta nota.

5

Nam, quamvis molli semper sis dedita amor,
nulla proterva magis, nulla benigna minus;
cum tibi sint placidi mores, sint mitia corda,
nulla benigna minus difficilisque magis.

10

Nam quid dura tuum sic me contemnis amantem
neglectumque tuas despicias ante fores?

Ipsa fugat primas nox intempesta tenebras,
nulla tamen nostro mota dolore venis;
frigida saevit hiems inmitis et ingruit aer,
exclusum pateris me tamen esse foris.

15

Fannia, solve fores, mea Fannia, Fannia, quaeso,
solve fores, quaeso, Fannia, solve fores
et me, quem gelidus Boreas contraxit et imber,
in tepido foveas, dulcis amica, sinu.

20

Quod rogo nec magnum est; et amor sibi mutua poscit
mutuaque amplexus gaudia poscit hiems.

At tu, quae dominae servas dilecta cubile,
me miserum, dormis, scita Lepilli, diu.

Si dormis, tibi sit facilis somnusque quiesque,
sin vigilas, posti, te rogo, deme seram:

25

- scis etenim, quid noster amor, quid spes mea de te,
quid mihi promittat, quae tibi tanta fides.
Me miserum, dormis nimium, iucunda Lepilli;
30 surge, age, de molli surge, Lepilli, toro,
nam se quamprimum terris lux candida praefert
seque dies roseo suscitatur oceano.
Sed tibi quid feci, crudelis somne? Quid, inquam,
dure, meas frangis, somnule, delicias?
35 Te decuit, nostris olim devicte querelis,
lumina iam dominae deseruisse meae.
Anne deum mentes an livor numina vexat,
quos iuvat et nostra commoditate frui?
Nam te, si invidia, crudelis somne, vacares,
40 par fuerit mores noctis habere bonos:
nox facilem cupido semper se praebet amanti,
nox iuvenum curis obsequiosa favet;
illa meos quotiens custodem fallere iussos
clam tulit ad lectum, quo iacet illa, pedes,
45 et quotiens, vigili quamvis cum matre iaceret,
illa meo femori iunxit amica femur.
At tibi, somne, tuis semper sopor absit ocellis,
imprecor, et semper lumina aperta geras,
quaeque papavereis tecum fers pocula sucis
50 rupta cadant et sis pervigil ipse diu.
Salve difficili subnixus, pessule, posti,
limina quaeque tua claudis, iniqua sera,
vos mihi nunc faciles aditus praestate roganti
ad dominamque meam pandite, qua sit iter:
55 vos ego Panchaeo supplex venerabor odore
floribus e vernis pictaque sarta dabo,
vobis myrteolo spargam de flore liquorem,
vobis de roseo lympham madorem fluet.
O male, quod fletu nequiquam absumor inani
60 despectasque meas, pessule lente, preces.
Sic tibi nec longae caries nec ruga senectae
officiat nec te sentiat ignis edax,

sic tibi nec raucae stridet quae lamina serrae
nec queat ulla tibi saeva nocere manus:
furtivus clauso sensim te subtrahe posti, 65
ut pateat moto cardine laxa foris.
Sed mihi quid lacrimae prosunt? Quid vota precesve?
Roboribus duris nulla subest pietas.
Crudeles postes, crudelis ianua, tuque
tam male grate meis, pessule, deliciis, 70
vos situs obducat, vobis non aequa securis
saeviat et cuneis instet acerba manus,
in vos irati procursent undique amantes,
ingerat hic lapides, inferat ille faces.
Ergo, ubi tam durae consumpsi tempora noctis, 75
mortua quid prodest membra referre domum?
Hic moriar sit et haec mihi funeris auctor acerbi
ianua, sint tumulus limina et ipsa meus.

IV

AD FANNIAM.

Puella molli delicatior rosa,
quam vernus aer parturit
dulcique rore Memnonis nigri parens
rigat suavi in hortulo,
quae mane primo roscidis cinctos foliis 5
ornat nitentes ramulos;
ubi rubentem gemmeos scandens equos
Phoebus peragrat aethera,
tunc languidi floris breve et moriens decus
comas reflectit lassulas; 10
mox prona nudo decidit cacumine
honorque tam brevis perit.
Sic forma primis floret annis; indecens
ubi senectus advenit,

15   heu languet oris aurei nitens color,
          quod ruga turpis exarat;
          perit comarum fulgor et frontis decus
          dentesque flavent candidi;
          pectus papillis invenustum languidis
20   sinus recondet sordidus,
          quod nunc Eois lucidum gemmis nitet
          tenuisque vestit fascia.
          Nullas amantis audies maesti preces
          duram querentis ianuam,
25   non certa lentis fixa cernes postibus
          exclusi amantis munera;
          sed sola noctes frigido cubans toro
          nulli petita conteres.
          Quin hoc iuventae floridum atque dulce ver
30   brevemque florem carpimus;
          post lustra quinque iam senectus incipit
          latensque surrepit modo.
          Quare meorum o aura suavis ignium,
          dies agamus candidos
35   noctesque divae conteramus integras,
          quae mane lucet Hesperus.

V

AD PUEROS DE COLUMBA.

          Cui vestrum niveam meam columbam
          donabo, o pueri? Tibine, Iuli,
          num, Coeli, tibi, num tibi, Nearchē?
          Non vobis dabimus, mali cinaedi;
5   non vos munere tam elegante digni.
          Quin ite, illepidi atque inelegantes;
          ales nam Veneris nitore gaudet,
          odit sorditiem inficetiasque,

insulsos fugit et parum venustos.
Sed cuinam cupis, o columba, munus   10
deferri? Scio; nam meam puellam
amas plus oculis tuis nec ulla
vivit mundior elegantiorve.
Haec te in deliciis habebit, haec te
praeponet nitidis suis ocellis   15
nec tanti faciet suam sororem.
Huius tu in gremio beata ludes
et circumsiliens manus sinumque
interdum aureolas petes papillas.
Verum tunc caveas, proterva ne sis;   20
nam poenas dabis et quidem severas,
tantillum modo tam venusta poma
de tactu vities: et est Diones
tutelae hortulus ille dedicatus;
numen laedere tu tuum caveto.   25
Impune hoc facies volente diva,
ut, cum te roseo ore suaviatur
rostrum purpureis premens labellis,
mellitam rapias iocosa linguam,
et tot basia totque basiabis,   30
donec nectarei fluant liquores.

VI

QUERITUR DE INGENII TENUITATE.

Aerii montes et mollia prata nemusque
et vos carminibus, flumina, nota meis,
quod me tam gracilem voluistis ferre poetam,
indignor magnae laudis amore calens.
Nam mihi iam pridem tenues agitantur amores   5
attritamque sequor vatibus ipse viam,
intactos ausus nedum contingere fontes
arduus et summi carpere montis iter

hic, ubi Pierio recubans Lucretius antro
10 concinuit Latio carmina digna sono
ac rarum Siculus fecundo pectore vates
rerum naturae condidit auctor opus.
Sed tamen ante diem quicquid properatur acerbum est
maturumque suo tempore quicquid erit;
15 omnia fert aetas et perficit omnia tempus
nec serum quicquam tempus et hora ferunt.
Prima velim teneris intendat amoribus aetas
cantet et ad citharam nostra Camoena suam
ac primum teneros miretur Fannia versus,
20 quos mea demulcens pectora dictat Amor,
lascivumque prius me sentiat Umbria vatem
gaudeat et nostro carmine lector amans.
Sera meis veniet, veniet si fama libellis,
in pretio cum sit nostra senecta suo.
25 Tunc ego Castalias (vivam modo) pronus ad undas
perfundam sancto labra liquore senex,
quattuor et referam digesta elementa figuris,
primum ignis, post hunc aeris esse locum,
terra sit ut media mundi regione locata
30 nixa suis opibus, pondere tuta suo,
intervalla tenens distantia partibus aequae
bruta quidem et solido sorte recepta loco,
quam pater Oceanus spumantibus abluit undis
amplectens medio dissociatque freto;
35 sint duo praeterea, quorum sublimis ab arcto,
imus ab opposito dicitur axe polus;
hos circum immensi volvatur machina mundi
nec tamen impositum sentiat axis onus;
denique gignendis quaenam sint semina rebus,
40 unde suos ortus edita quaeque trahant;
unde pavor cervis, rabies atque ira leonum,
raucaque cur cornix, et bene cantet olor;
quid calidi fontes imbri, quid noctibus Ammon
ferveat et medio frigeat usque die;

quem dederit rebus finem natura creandis; 45
Centauri numquid Scylla vel esse queant;
cur non luna suo, sed fratris luceat igni;
quid vehat et Procyon, quid vehat ortus Equi.
Felices animae fatis melioribus usae,
cura quibus primis talia nosse fuit; 50
non illis studium gemmae, non dira cupido
divitis aut auri pernicioza sitis,
sed superum casto rimabant pectore templum:
quis superis nunc est vita beata locis.
At mihi servitium et tristis iam vita paratur 55
illaque libertas pristina surripitur,
immatura meae nec parcunt fata iuventae.
Ne peream, tu me, Fannia cara, iuva.

VII

HYMNUS IN NOCTEM.

Nox amoris conscia, quae furenti
ducis optatam iuveni puellam,
grata dis magnis et amica blandae,
nox bona, lunae,
quam colunt unam Geniusque Hymenque 5
et suo gaudens Erycina nato,
cum ferus diras acuit sagittas
tendit et arcum;
o voluptatis comes et ministra,
quae bona ex te fert thalamus torusque, 10
quas sopor fert illecebras iocosque
deliciasque,
quas simul iuncti faciunt amantes
inter amplexus trepidumque murmur,
inter et ludos tenerasque rixas, 15
dum furit ardor,

dum micant linguis, animaeque florem
ore deducunt querulo, parique
concidunt motu, resoluta postquam
20 grata libido est.
Tu quies rerumque hominumque sola,
tu graves curas et amara fessae
amoves menti et refoves benigno
pectora somno;
25 tu redis mundo redimita frontem
siderum sertis reficisque grato
rore perfundens violaria, agros
frugibus explēs.
Da meis finem, dea magna, votis
30 et quod optamus liceat potiri,
ne voret tristis penitus calentes
flamma medullas.

VIII

AD MUSAS.

Nymphae, quae nemorum comas virentis
atque undas Aganippidas tenetis
et saltus gelidos virentis Haemi,
vos, o Thespiadum cohors dearum,
5 vestris me socium choris et antris
vulgi avertite dentibus maligni;
et me Castaliae liquore lymphae
sparsum cingite laureis corollis
cantantem modo Sapphicis labellis.

IX

AD FANNIAM.

Quid mihi tam multas proponis, Fannia, poenas,
et cupis in tantis excruciare malis?
Sit satis interdum gravibus me affligere verbis
et miserum de me sumere supplicium.
Non ego servitium dominae tam mite recuso 5
(Ah pereat, siquis vincula et ipsa timet);
luminibus sed dura meis te subtrahis et me
excludit posita clausa fenestra sera,
sed numquam potui lacrimis aut fletibus ullis
efficere, ut nobis mitior ipsa fores. 10
An quia te a teneris dilexi puriter annis,
hoc meruit de te, perfida, longus amor?
Quid si me alterius cepissent lumina? Quid si
altera in amplexus isset amica meos?
Hoc nocuit misero servisse fideliter uni, 15
hoc nocuit tanta semper amasse fide.
O pereat quicumque colit tenerasque puellas
et durae sequitur militiam Veneris.
Et mihi si posthac fuerit quae gratia tecum,
dilanient avidi tum mea membra lupi, 20
tum mea membra avido discerpant gutture corvi
effodiantque oculos, qui mihi causa mali.
Ah valeant veneres, valeant mala gaudia, amores:
casta placent: luxus desidiose, vale;
iam mihi Francisci tunicam cordamque parate, 25
iam teneant nudos lignea vincla pedes;
quam iucunda mihi ieiunia, quis ego coelum
emeream, cum me solverit atra dies.
At tu tunc nostros flebis deserta labores,
cum subeant veneris dulcia furta meae, 30

cum subeant dulces quas tecum ducere noctes
saepe admirata es lassaque facta prior.
Sed quid tum lacrimae? Quid tum tibi vota precesve?
Quem semel expuleris, non revocatur amor.
35 Non mihi cara quidem poteris, non bella videri,
non, si sic fieri Iuppiter ipse velit.
Et licet in te alius dives suspiret amator,
exemplo fuerit cautior ille meo;
ac, ne quem lateat quam sis non mitis amanti,
40 saevitiam dicet parva tabella tuam,
quam legat et iuvenumque chorus doctaeque puellae,
et quicumque tuam sensit, Amor, pharetram:
« Fannia despectos semper fastidit amantes,
hoc illi vitium mater iniqua dedit ».

X

PHILIPPI AD FAUSTINAM EPISTOLA.

Quam tibi maluerim praesens, Faustina, salutem,
littera sollicitae nuntia mentis habet.
Siqua videbuntur scriptis temeraria nostris,
hoc constans veri pignus amoris erit.
5 Consilio regitur quisquis moderantius ardet,
inconsultus erit, siquis amare volet;
hoc mihi turpe putem, sapiens si dicar amator;
quique amor est aliis, sit furor ille mihi.
Forma minor certe quam nostra insania vestra est,
10 sed pudor iste mei causa furoris erit,
quamvis et facie veteres heroidas aequas,
o non humano nata puella toro.
Hermionem laudant, quod erat spectanda capillis,
et sibi Apollinea fecerat arte comam;
15 hoque Clytemnestre potuit formosa videri,
candida quod roseus sparserat ora color;

sola Helene in terris, sola eius forma probatur:
sed tamen huic Helenae quid nisi forma fuit?
Cum tibi praesertim sint doctae Palladis artes,
sit comes ex omni gratia parte tibi; 20
adde, quod et fastus semper contemnis iniquos,
(Tyndaridum tota est dicta superba domus).
Vidi ego te in primi spatiantem limine templi,
ille locus nostri vulneris auctor erat,
et vidi et perii, gelidoque in pectore dixi: 25
« Non haec templa mihi templa salutis erunt ».
Ignibus urebar tacitis ut Vesuvia rupes
undaque in Oetaeis Thermopylaea iugis;
non tamen audebam tacitos aperire dolores
ingenium metuens, casta puella, tuum. 30
Donec qui teneris pertemptat corda puellis
vulnera nostra tibi caeca retexit Amor,
fecit et optares communis pascere flammās
iniecitque tibi mutua vincla Venus.
Nam neque Abydeni iuvenis Sestaeque puellae 35
aut in amore alio tanta reperta fides;
Milanion nostros nequeat sufferre labores,
Hylaeam quamvis senserit ille manum.
Non labor huic fuerat varios contemnere amores,
una sed Iasidi cura placere suae; 40
at mea cum multis placuisset forma puellis:
« Huic uni, dixi, noster inhaeret amor ».
Tu quoque, ne formae quicquam iam dasset honestae,
mansisti in nostra, Laodamia, fide.
Illius absentem retinebat Troia maritum, 45
Troia cinis misero, Protesilae, tibi;
interea vultus illi referebat amatos
cerea formati dulcis imago viri,
huic et blanditias, huic et dilecta ferebat
oscula, cognati haec pars erat aequa tori, 50
hanc etiam noctes thalamo complexa fovebat,
tantus in absenti coniuge saevit amor;

- et frustra miseri pulsabant limina amantes
floridaque obductis sarta dabant foribus.
55 Sicque diu viduo permansit fida cubili,
hinc etiam cineres ingemitura viri;
hoc castam decuit, sic exspectare decebat,
virginis haec fuerant conscia signa bonae.
Tunc mea felices implebant carbasa venti,
60 unus eram, de quo diceret omnis amans;
ipsi ridebat coelum mihi et ipsa favorem
spondebant rebus fata benigna meis.
O quotiens solem cernenti intercudit illud:
« En quanto melior sors mea sorte tua est »;
65 dicebam lymphis: « Quae nunc sic curritis, undae,
vos rapidum certe contineatis iter »;
dicebam silvis: « Quae nunc sine fronde rigetis,
vos nunc formosas indueretis opes;
fronderent colles, florerent gramina; nostra
70 si bona novisset, mellificaret apis;
nidum avis in silvis, oblitaque semper amati
coniugis extrueres, Alcyonea, mari;
Scylla, patrem cupias; Tereu, gaude in Philomena;
in scopulis, Echo; flore, Hyacinthe, novo.
75 At vos nunc, undae, quae sic iam curritis, undae,
currite, festinum iam celeretis iter;
et vos, o silvae, quae nunc sine fronde rigetis,
gaudete arentis deposuisse comas:
arerent colles, squalerent gramina; nostra
80 si mala sentiret, mella relinquat apis,
nidum avis in silvis, memor et tibi semper amati
coniugis erueres, Alcyonea, mari;
Scylla, patrem fugias, Tereu, maere in Philomena,
in scopulis, Echo; flore, Hyacinthe, tuo ».
85 Cor dolet et gelidus torpet sub pectore sanguis;
sed tamen invitum dicere cogit amor:
mens abit et mutis iam lingua in faucibus haeret;
at dolor iratum cogit acerba queri.

Unde meas primum sumam, Faustina, querelas?
Quod mihi principium, qui mihi finis erit? 90
Vana, fidem et casti fregisti iura pudoris,
vana, deos testes fallere, vana, potes?
Ingrata et miseri contemnere munus amantis,
obsequiique potes non memor esse mei?
At quondam Libycis leo dum mugiret arenis 95
saucius, Androcli munere sensit opem,
inde comes socio permansit fidus in antro
et pretium victus raptaque praeda fuit;
cumque cruentasset Romanum caede theatrum,
abstinuit medicas ille ferire manus. 100
Scilicet humanis aliena est gratia rebus,
iustius ingenium debet inesse feris.
Quid si me longae premerent incommoda vitae,
inficeretque meum cana senecta caput?
Non sic Tithono coniunx Eoa relicto * 105
est illum viduo passa iacere toro,
quamvis ille senex, quamvis foret ipsa puella,
non tamen ipsa suum sprexit iniqua senem;
sed lacrimis carum satiabat maesta cubile,
cum iuga luciferis mane ligaret equis, 110
indoluitque suos lucem deponere currus
officio cupiens praeposuisse torum:
nec minus Aurorae quam summo grata Tonanti
olim Dircaeis nox geminata iugis,
scilicet huic teneri suberat quia cura pudoris 115
atque fides constans ingenuusque pudor.
Sed cave neglectos, quos nec periura vereris:
nulla quidem laesis gratia coelicolis;
testis Apollineae Neptunia moenia Troiae
Dardaniumque genus Dardaniusque cinis; 120
testis, qui falsi propter periuria nati
indidit Aegaeo nomina vana mari.
Si non iuratae sprevisset tela Dianae,
Cydippen frustra commonuisset amans.

- 125 Hoc est, quod miseras deterrent fulmina gentes,
hoc dedit irato tela trisulca Iovi.
Vidi ego, quae Veneris fallendo iura resolvit,
perfidiae poenas saepe luisse graves,
vidi et, quae roseo fuerant suffusa rubore,
130 pallida et in lentas ora reversa genas
et nitidos olim dentes mutasse colorem
proque coma niveam surgere canitiem.
Sed prius aut Mauro veniam fera praeda leoni
meque vel irati sorbeat unda maris
135 aut mea Caucaseae discerpant membra volucres
aut Diomedeis devorer in stabulis,
quam tibi vel minimo fuerint periuria damno:
sis periura licet, si modo bella manes.
Hanc faciem vitient dentes? Hunc frontis honorem
140 canities? Decus hoc ruga senilis aret?
Parce, Venus: non est mea, non periura puella,
non periura quidem, si qua puella levis;
hoc vitium formae est, cunctis haec menda puellis;
si vitium levitas, nulla puella bona est.
145 Te meminisse decet, dum coniuge saepe relicto
Mavortis cupidi dulce cubile petis,
nec contenta deo nemorum deserta colebas
et tibi Marte tuo carior alter erat,
nec foret Aeneas, si non Simoentia rupes
150 conscia deliciis esset et ipsa tuis.
Siquid peccatum est, siquid meruisse fatetur,
Iuppiter, in nostrum poena sit ipsa caput:
poena feros animos et nescia corda remitti,
poenaque Salmoneum Pirithoumque decet,
155 poena deos ausum debellavisse Typhoea,
poena decet Nioben, Byblida poena decet;
at non poena decet iurantem vana puellam,
sit poenae hoc illi poenituisse satis.
Poenituit: tu parce, pater; nam sponte fatenti
160 lex favet et magno est gratia magna tibi.

Tu quoque, vita, tuo, siquid peccavit, amanti
 da veniam; merui nil ego, iussit amor;
 iussit amor: magno quis enim non cedat amorì,
 in cycnum, in pluviam qui iubet ire lovem?
 Non subit illius felicitis temporis hora, 165
 cum mihi suspirans talia visa queri,
 nec poterant ipsi succurrere verba petenti,
 quippe diserta recens verba premebat amor:
 «O utinam, et vereor ne sim tibi vilis in isto,
 mutua sit de me cura futura tibi, 170
 qualiscumque tamen seris licet urgear annis,
 unus eris, quem me semper amare iuвет;
 tu meus unus eris, quamvis meus esse recuses,
 sis licet alterius, tu meus unus eris».
 Interea tumidis stillat tibi rivus ocellis 175
 umentesque rigat candida gutta genas.
 Ipse ego solando lacrimas super ora cadentis
 siccabam digitis anxius usque meis,
 iurabam demens fallendi nescius artis,
 cum mens certa mihi certus et esset amor, 180
 tecum compositae venturum ad fata senectae
 mansuramque meam tempus in omne fidem,
 tecum post cineres, post dona ingrata sepulcri
 traiecturum una flumina nigra rate.
 Ipse idem, mea sis eadem cupioque rogoque, 185
 mutua utrimque fides, firmus utrimque et amor,
 cura eadem mihi sis, eadem tibi cura Philippus;
 hoc sibi et ipsa fides, hoc quoque poscit amor.

XI

AD FANNIAM.

Amabo, mea cara Fanniella,
 ocellus Veneris decusque Amoris,
 iube, isthaec tibi basiem labella

5   suci plena, tenella, mollicella;
       amabo, mea vita suaviūque,
       face istam mihi gratiam petenti.
       Ah, quid lenta tuum times maritum?
       Ne time, leviter suaviabor.
 10   Apes ut tenero studens liquori
       libat summa thymi aut crocon rubentem,
       summa vix tibi suxerim labella,
       isthaec dico labella mollicella,
       quae me tam facient cito beatum
       quam fiam cito, si neges, misellus.

XII

AURAM ALLOQUITUR.

Aura silvarum nemorumque cultrix,
 Cynthiae fessae gelidum levamen,
 o quies lassis fugientibusque
                                   Pana Napaeis,
 5   grata pascenti niveas capellas
       propter Amphrysi venerantis undas,
       seu colit gratum nemus atque amati
                                   Daphnidis Idan,
 10   Cynthio semper dea grata, semper
       dulcis illius comes, o laborum,
       o quies aestus Cephalo virenti in
                                   vertice Hymetti:
       linque florentis, dea blanda, colles,
       sive in umbrosos gelidosque saltus
 15   Maenalos aut Parthenio in antro
                                   lenta vagaris,
       sive Spartanis celebrata nymphis
       Taygeta aut molles Phrygiae recessus
       seu tenent verno zephyro tepenti
 20   litore Baiae;

hic ubi nostri quotiens amores,
me sine, et lympa fruitur salubri
Fannia (heu torpet gelidus sub imo

pectore sanguis),

quae modo in molli studiosa arena
ludit et circum niveae sorores
cursitant pictas vario legentes

litore conchas,

qualis in vernis Erycina pratis
Gratiis certans studio recentis
deligit flores, modo se fluenti

abluit amni;

interim occulto latitans fruteto
Faunus armentique deus magister
ebibunt molles avido fovescentes

pectore flammas.

Huc age et gressus moveas virentis
floribus nectens croceos capillos,
pinnulis afflans roseos odores

ambrosiamque;

sed leves tecum volitent Amores,
quisque candentis iaculans sagittas,
sed meum certent facibus cruentum

urere pectus.

Urar et centum pariter sagittis
figar ac de me cupiant triumphum,
vel levem inmitis modo sentiat si

illa favillam.

Sed quis, heu, nostris calor in medullis
fervet? En quali exagitamur aestu?

Tu meos o nunc relevans calores,

aura, venito.

XIII

DE QUALITATE AMANTIUM.

Miser, qui amat videtque quod cupit numquam;
magis miser, qui amat videtque nec tangit;
miserrimus, qui amat videtque tangitque,
nec tangit, ut vult, nec sibi gerit morem.
5 Expertus hanc sententiam miser dico.
At cui tot insunt commoda ac facultates,
diis is est profecto amans adaequandus.

XIV

AD PUELLAS.

O dulces animi mei lepores,
solae deliciae meae Camoenae,
o plusquam Veneris papilla bellae
et nympharum oculis venustiores,
5 amabo, mea basiate labra.
Da mi basia, Gelliana, mille,
da quot Lesbia iam dedit Catullo;
his addas volo millies trecenta.
Da dulcis totidem, Medulliena.
10 O desiderium mei furoris,
Phyrne, consere labra cum labellis;
pugnent umidulae per ora linguae;
innitens manibus meoque collo
pendens in numerum et modum columbae
15 coeli sidera vince basiendo.
Hyblaeo, Glyca, suavior liquore,
si me vel digito semel lacessas,

cordis deliquium mei videbis.
Sed me nunc animus meus relinquit.
Ah me nunc fugis, ah fugis, miselle, 20
Clitinam petis et petis Velinam.
Qui fiet, miser, ut duobus unus
vivas pectoribus? Redi, miselle;
nam si Fannia viderit vagantem,
invitum capiet tibi que pennas 25
victrix eripiet, redire numquam
ad me tu poteris morique coges.

XV

AD CHARISIUM.

Fannia formosa est, Charisi, Fannia pulcra est,
totaque mollicula est totaque lacteola est,
et cum lucidulos in me convertit ocellos,
tota Venus, tota est Fannia nequitia,
basiaque umidulis cum sumit rapta labellis, 5
tum mihi de coelo spargitur ambrosia;
haec mihi praeripuit sensus et amara videndo
vulnera dat, lacrimis excubat illa meis.

XVI

QUERITUR ANTE LIMEN PUELLAE.

Hic me marmoreum faceret deus, hic ego saxum,
quod premeret pedibus Fannia dura suis;
nam quotiens sacri peteret pia limina templi,
per mea membra suum saxeae ferret iter,
et quotiens festis redeunt sua sacra diebus, 5
limine prodiret conspicienda suo.

Tunc ego, marmoreus quamvis nec sensile saxum,
 gauderem nitidis ipse premi pedibus;
 nam nihil est coeli subter regione creatum,
 10 quod non delicias norit habere suas.
 Quod, siquid Venerem Veneris seu spicula nescit,
 durities artus induat illa meos;
 et si te biduum cogar caruisse, necesse est
 in speciemque abeat nostra figura rudem.
 15 Una dies tantum est, qua te non, Fannia, vidi,
 et sine iam videor sensibus esse meis;
 altera, quam vereor, ne sit lux invida nobis
 et sim de nostro nomine pondus iners.
 Quicquid ero, merear cum de te, Fannia, maius,
 20 o saltem strophium possit id esse tuum.

XVII

AD BACCHUM.

Nunc hederis sertisque novos innecte corymbos,
 nunc tua circumdent tempora, Bacche, rosae,
 nunc viridis flavas suspendat pampinus uvas
 ingeminetque novas ebria mensa dapes;
 5 nam mea Parnasi rediens e collibus audet
 ludere Romanis Calliopea modis
 inque choro iuvenum molli saltante puella
 sopitos longo tempore ferre sales
 Aoniumque movet circum tua pocula plectrum
 10 « Euhoe, Bacche », canens, « ad tua festa veni ».
 Tu quoque nobilibus pretium iam, laure, poetis,
 laure, tuum nobis porrige fronde decus;
 et mea Phoebeis orrientur tempora sertis,
 ut merear nomen vatis habere novi.
 15 Stultus ego, fieri credam qui fronde poetam:
 Non laurus vatem, sed sua Musa facit.

XVIII

LUDIT POETICE.

Iam satis est molli residem lusisse sub umbra
 nostraque nympharum scripta tulisse choris;
 nunc iuvat et fortis Troiana in proelia fratres
 Dardaniosque iterum ducere in arma duces,
 nunc iuvat et multa foedatum caede Patroclon 5
 Hectorea raptum commemorare manu,
 Aeacidae ut telo cecidit ferus Hector, ut arcu
 tabifico Paridis concidit Aeacides,
 ferveat ut nimium confidens Troilus armis,
 vulneret incautum Thessalis hasta latus, 10
 utque Neoptolemi disiecta sit Ilios armis,
 ut Priamus patrios corrui ante deos.
 Scilicet in magnis quaerenda est gloria rebus,
 hinc veniant capiti laureaserta meo;
 quod si forte animis respondent carmina nostris, 15
 vel Croesi fuerint vilia regna mihi.
 Felices nimium fortunatosque poetas
 et qui Penea tempora fronde tegunt:
 una dies satis est hominum delere labores,
 vatibus at certe morte carere datum. 20
 O utinam et nostri fugiant nigra fata libelli
 et sit perpetuo non sine honore rogus;
 o si post cineres et me quoque iactet alumnum
 Umbria carminibus non inhonora meis,
 Umbria Pieridum cultrix, patria alta Properti, 25
 quae me non humili candida monte tulit,
 Vigia quem gelidis placidus circumfluit undis
 et Nar sulphureis fontibus usque calens;
 hic ubi me viridi puerum sub valle canentem
 audiit irrigui coerulea nympa loci 30

atque ait: « Antra, puer, muscosi fontis et ista
    tectā petas, en haec quae tibi sēta paro;
si mecum hoc viridi libeat considerare prato,
    tu mea cura, puer, tu meus ardor eris;
35 hanc tibi nos dabimus, ne sis modo durus amanti,
    quam dederat nobis Delius ante lyram ».
Plura locuturam subitus deterruit horror
    immersitque suis fontibus illa caput:
Liber adest, quem maturis vīndemia ramis
40 cincta vocat lateri dolia plena ferens.
Hunc circum Satyri volitant viridesque Napaeae
    Ebrietasque rubens et malesanus Amor
ac residens pando vetulus Silenus asello,
    cui comes a dextra parte Priapus erat.
45 Tympana pars, alii quatiebant terga iuveni,
    pars canit et choreas ducit utraque manu.
E quibus haec unus lingua titubante ferebat
    (ut reor a calamis, Pan Tegeaeus erat):
« Primus devictis rediens Lenaeus ab Indis
50 imposuit capiti sēta novella suo,
primus pampinea docuit de vite liquorem
    exprimere et puris dulcia mella favis,
primus et instituit plenis convivias mensis
    insolitasque mero concelebrare dapes;
55 per te blanda Venus, per te iucunda voluptas,
    et sine te lusus deliciaeque iacent,
Bacche, quies rerum, terror quoque, Bacche, Gigantum,
    subsidiū victis iam prope, Bacche, deis ».
Hinc Thebas canit et Semelen interque canendum
60 urceus huic ansa deficiente cadit,
quem de more umeris suspensum semper habebat:
    Ille dolet sitiens praeque pudore tacet.
Ridet turba frequens, inprimis ridet et ipse
    Euhius, at comites indoluere senis.
65 Sed te dum Phrygiae deterrent classica pugnae,
    ad veteres lusus, o mea Musa, redis.

Numquid dura nimis tibi Martia castra videntur,
otia quae semper deliciasque colis?
Scilicet in nobis est consuetudo magistra;
haec studia, haec artes ingeniosa facit.
Quod si consuesces paulum sudare sub armis,
mox tibi fidenti Martius ardor erit.

70

XIX

QUERITUR DE NIMIO ET NOVO AMORE.

Ecce novum nobis indicit Cypria bellum,
ecce alias in me sumit Amor faculas.
Mater, io, iuvenem quis me tibi dulcibus annis
eripit et maestos ingerit in cineres?
Nam mea crudeles tetigerunt corda sagittae
atque animam petiit vulneris asperitas.
Mater, io, mea mater, io, succurre dolenti,
mater, io, migrat spiritus in tenebras;
et tu cara tuo soror o dulcissima fratri
ac per quam fuerat vivere dulce magis,
iamque vale, et cineres fratris, germana, repone
curabisque pias funeris exequias.
Cinnama, si insano dilexi semper amore
et placuit prae te femina nulla mihi,
o tantum liceat miserae sperare favillae,
ut post nostra tuus funera vivat amor.
Quamvis causa meae fueris tu mortis acerbae,
crimina non tua sunt, culpa sed est Veneris;
nam mihi, quod castam decuit praestare puellam,
a te servata est semper honesta fides;
non pretium mihi te, fulvum non abstulit aurum,
quaeque animos capiunt munera magna leves.
Sed quid liventis in me convertitis hydros
infaustasque faces, Tisiphonea cohors?

5

10

15

20

- 25   Parcite, crudeles Erebi Ditisque ministrae,
       et canis, et Stygii lurida cymba senis,
 parcite, non vestrum est manes retinere poetae;
       Elysia est nobis namque parata domus.
 Illic nos nitidi manet aurea Musa Catulli,
 30   cuius adhuc etiam Lesbia in ore sonat,
 cui tantum dicunt hi se debere libelli,
       quantum nec caro filia blanda patri,
 quam iuveni ardenti multa cum dote maritam
       perducit cari coniugis in gremium;
 35   illa suo grates persolvit laeta parenti,
       quod dederit nomen coniugis ac dominae.
 O quicumque meum comitati funus, amici,
       vivite felices commemoresque mei;
 et siquando novos tulerit Campania vates
 40   (namque illa et domus et patria Pieridum est,
 illa mihi puero sedem studiumque Camoenae,
       illa mihi nomen contulit ac dominam),
 dicite me iuvenem perisse in amore, meaeque
       unica quod fuerit femina causa necis.

XX

ALLOQUITUR SUSPIRIA ET LACRIMAS.

- O iucunda mei suspiria nuntia cordis,
       o oculi, nunc iam flumina, non oculi,
 haec mandata meae constanter ferte puellae,
       gaudeat ut solita est fletibus illa meis.
 5   Sensistine graves, inmitis Cinnama, poenas,
       sensistine meus quam miserandus amor?
 Perfida, me crucias, cum possis sola iuvare;
       heu heu, nam per te, perfida, nunc morior.
 Quam leviter poteras fato subducere amantem:
 10   sed moriar; titulus sit mihi mortis Amor.

Si non magna satis perisse in amore puellae,
quantulacumque tamen gloria dulcis erit.
Pallidus a misero cessisset corpore languor,
in vultu si quid dulce notasset amor,
in verbis si mite aliquid. Spes omnis amantum 15
ex oculis; oculi nil nisi triste ferunt.
Ore Arabum nemus inspiras, ver ore remittis,
unde tibi nomen, Cinnama, dulce fuit.
Oscula si summis saltem mihi pacta labellis,
concessum ambrosio si semel ore frui, 20
languidulis animam poteras tum reddere membris
et nudum inferno me revocare lacu.
Non mala Persephone letum properasset acerbum,
non iuveni pallens Styx adeunda foret,
non Phlegethonteae sentirem incendia ripae 25
Eumenidumque angues terrificumque canem;
sed tecum carae duxissem blanda iuventae
tempora subque tuo factus amore senex.
At tu, sancta Venus, nostro succurre labori,
tu dea, tu vati, Cypria, parce tuo. 30
Diligat illa suumque et amans suspiret amantem
et iungi cupiat pectora nostra suis,
proque meis lacrimis totidem succende favillas,
omnia sint illi cognita nostra mala;
quem fugit, cupiat, quem non est passa iuvare, 35
nunc amet, uratur sic magis inque dies.
Sancta favet; iamque et placidis arrisit ocellis
aureolumque dedit lux mea basiolum,
basiolum, nigra quo me revocavit ab unda
atque animam fessis reddidit articulis, 40
quo sine non Arabum silvae, non rura Sabaea,
ambrosiae spiret nec sine mollis odor.
At tibi servati tanto pro munere vatis
sudabunt tepidis turea dona focis
et tibi cantabit laudes mea tibia; per te 45
Cinnama dura prius, Cinnama facta bona est.

XXI

AD CINNAMAM.

Cum me cogit amor quicquam maledicere de te,
 dispeream, si non, Cinnama, discrucior;
 discrucior, verum tanto succendor amore,
 ut peream, si non, quae velit ira, loquor.
 5 Poena tamen praesto est; nam vixdum lingua locuta est,
 cum mihi fit subito flebile cordolium,
 poenitet et caram dictis laesisse puellam
 ac misero in lacrimas vertitur ira mihi.

XXII

DE SUAVITATE AMORIS.

« Blanditiis amor est et suco mollior omni,
 melle quoque est dulci dulcior ac melior.
 Hoc condimento coelestis mensa deorum
 vescitur, idcirco gratior ambrosia est.
 5 Namque ubi non amor est, ubi non miscentur amoris
 suavia, nil lauti nilque leporis inest. »
 Haec iuvenes cantent, quibus est Cytherea benigna,
 nam mihi felle malo tristior et gravior.

XXIII

AD CINNAMAM IRATE.

Pauxillum quod amas me, Cinnama, num bene velle
 plus tibi quamque oculis credis, inepta, meis?
 Non amo te, fateor (quid enim simulare necesse est?)
 Si mihi nec bene vis, nec bene velle cupis.

XXIV

AD CINNAMAM BLANDE.

Da mihi basiolum, mea Cinnama, quale furenti
antehac nulla viro femina surripuit;
cumque meis pariter coniunge labella labellis,
pro serpente mihi sit vaga lingua duplex,
morsibus in blandis desit dens, murmura desint, 5
exclususque vaga spiritus ex anima.
Lascivum satis est, quod mollis Francia libat,
verum hoc aureolum est, Cinnama, basiolum.

XXV

AD SE IPSUM.

Quingentas solitus cum sis adamare puellas,
nunc ab amore tuo quid, Ioviane, vacas?
An quia difficilem sese tibi Fannia praebet
et rigidos mores forma superba facit?
Cum tot sint faciles, sit copia mollis amorum, 5
quaere aliquam, tibi quae sponte placere velit,
quae tibi se dedat, cui sis et carus ocellus,
cui dicas: « Iam iam Fannia nulla mihi est ».
Ipsa tibi dicat: « Mea lux, mea vita, meus flos,
liliolumque meum basiolumque meum, 10
carior et gemmis et caro carior auro,
tu rosa, tu violae, tu mihi levis onyx,
deliciae cultusque meus, mea gaudia solus,
corque meum, et prae te nil iuvat esse meum ».
Et quingenta simul capiat tunc basia raptim 15
et sine mente oculos volvat agatque suos
ac, linguam querulo cum suxerit ore trementem,
exanimis collo pendeat ipsa tuo.

Tunc dices: « Amor est suco iucundior omni,
20   dulcior et melle est. suavior ambrosia est »;
nec tibi quingentas fuerit sat amasse puellas.
      Nil numerus certe, nil in amore valet.

XXVI

AD THALIAM.

Sescentas, age basiationes
da nostro, mea, Compatri, Thalia,
quem nos plus oculis amamus unum.
Namque est dulcior Attico liquore
5   et quem Sicaniae tulere cannae,
ac nostris prope carior medullis;
quando non alius sodalis unquam
dilexit magis unicum sodalem,
quam nos ipse amat atque amamus ipsum.
10   Si non sunt satis hae osculationes,
fac sint mille ducenties ducentae.

XXVII

AD ANTONIUM PANHORMITAM.

Antoni, decus elegantiarum
atque idem pater omnium leporum,
unus te rogat e tuis amicis,
cras ad se venias ferasque tecum
5   quantumcumque potes facetiarum
et quicquid fuerit domi iocorum;
nam tantum tibi risus apparavit,
quantum Democrito diebus octo
profundi satis et super fuisset;

quod tecum patulo cupit palato
perridere suapte risione,
condita levitate ineptiisque. 10

XXVIII

AD LAURENTIUM MINIATUM.

Uxoris nitidae beate coniunx
cunctis coniugibus beatiorque,
quid sentis, age, de meo libello
nobis dissere. Numquid a Catullo
quemquam videris esse nequiorem, 5
aut qui plus habeat procacitatis,
non dico tamen elegantiorum?
Sed certe meus hic libellus unum
doctum post sequitur suum Catullum
et Calvum veteremque disciplinam. 10
Non multo minor est novis poetis.
saltat versiculis canens minutis
hoc, quod non sonuere mille ab annis
musarum citharae et Lyaei puellae.
Qui si evadere putidam culinam 15
et tegmen poterit negare thynnis,
foetentes neque vestiet siluros,
studebit pueris placere ineptis,
siqui Castaliae specus liquores
Parnassi nequedum bibere fontis; 20
doctas sed fugiet manus virorum
et qui Castalio sinu recumbunt,
contentus, Miniate, si molestus
non sit vel tibi vel tuae Cicellae.

XXIX

IN ANTONINUM CINAEDUM.

Antonine cinaedule,
huc ad nos redeas, namque per Herculem
istas turpículas nates,
si te prenderimus, iam usque adeo malis
5 virgis exagitabimus,
ut par sit sceleri supplicium tuo.
Audes tu media via
me praesente meae comminitarier?
Audes tu niveas rosas
10 e nostrae gremio tollere Cinnamae?
Post haec tam male pallium
nixus surripere atque in teneris manus
immiscere papillulis?
Quod si compulerit me furor improbus,
15 disces postmodo quid siet
tam bellas manibus tangere feminas.

XXX

AD VICINOS.

Vicini, moneo bene ac pudice
servetis mihi vos meam puellam,
ne se conferat ad suos amicos,
quos omnes amat impotente amore,
5 nec mirum, quia mentulatiores;
quin et si cupitis probi videri,
tales passeribus salaciores
longe a coniugibus movete vestris.
Et tu, si sapis, o puella nequam,

istos desere pessimos amicos
 et mecum maneat bona et pudica;
 nam iuro tibi per tuam Serapim
 tecum continuas iacere noctes
 in multa recubans fututione.

10

XXXI

AD PERILLAM PUELLAM.

O solaciolum meum, Perilla,
 dic: Quid Cinnama nostra rure fecit
 hos sex continuos dies? Valetne?
 Nam quidam mihi pessimus cinaedus
 dixit quod tenerum pedem catella,
 dum ludit nimium, procaci morsu
 illi presserat, et domi manebat
 exspectans medicos ab urbe missos.
 Quare te rogo per tuos ocellos,
 illos praevenias probeque cures,
 ne qua se nimium licentiosos
 praestent, dum cupiunt boni videri;
 nam braxis sine, pallio tumentis
 manu vix retinent utraque penes
 infestos pueris puellisque.

5

10

15

XXXII

IN MALUM POETAM,
 QUEM MUTATO NOMINE UTRICELLUM VOCAT.

Non sunt carmina, sed cacationes,
 quae se scribere iactat Utricellus;
 est merdosius omnibus latrinis,

quod se scribere iactat Utricellus.
5 Obtura miserum, Camoena, nasum,
ne te carmina tam cacata laedant.
O merdosa poemata, o quid umquam
erit vel fuit his magis cacatum?
Quamprimum medicos, mei sodales,
10 ad me ducite; nam maligna febris
dudum me tenet. Ut dii deaeque
isti dent mala multa, qui nec umquam
scribit carmina, sed cacationes.

XXXIII

DE IMPROBITATE PUELLAE SUAE.

Irata est quotiens mihi, puella
tristis me vocat aridum poetam
et lassum minima fututione,
indoctum veneris malique penis.
5 Post haec in triviis, in ore vulgi
irradientibus omnibus puellis
dicit tam male me esse mentulatum
quam vel pumilio puerve trimus.
Quam ob rem constitui meas querelas
10 deferre ad Venerem inque ius vocare.
Nam quis tam patiens amator esset?
Quod si sensero ius mihi negari,
Hellespontiacum deum precabor,
partes suscipiat meas velitque
15 pro me, quod minimum facillimumque est,
ulcisci facinus manu severa.

XXXIV

IULIO FORTI SICULO.

Iuli, pars animae secunda nostrae,
quid non me pateris meas Camoenas
omnes proicere ignibus cremandas,
quarum depereunt graves labores,
et perdo miseras subinde chartas? 5
Nam quamvis veterum diesque noctesque
evolvam monumenta Iuliorum
attritique adeo mei libelli,
ut nil a solea deesse credas,
semper nostra tamen Thalia friget; 10
cuius nequitias ineptiasque
nolis laedere vel putare nullas
nec me sordidulum voces poetam,
si non posthabito facetiarum
lusu, carminibus vacem severis. 15
nam, cum desierint graves Catones
et sint tempora Busuluniana,
aequum quis putet esse laude sacra
scelestos celebrare Tarracones?

PARTHENOPEI SIVE AMORUM

LIBER SECUNDUS

I

MAGICA AD DEPELLENDUM AMOREM,
AD THEODORUM GAZAM.

- Mite caput, Lenaeae, hederæ redimite virenti,
tuque nigram tenebris, nox, adoperta comam,
languida nunc facili componite lumina somno,
fessaque securus occupet ossa sopor.
- 5 Tu modo tincta, puer, Lethæo dilue somno
pocula; sic tristis namque fugandus amor.
An mage Thessalicis tentem medicamina verbis
et rumpam magico vincla veneficio?
- 10 Stant aræ lectæque suis e collibus herbae
et suci et magicis carmina ficta sonis;
tum geminae sacro rorantes imbre cupressi
inque sepulcrales cedrus adusta rogos;
nec lunam nox prona negat nec sidera desunt
bis genibus, nota bis veneranda prece.
- 15 Rore pio conspergo caput; dic versus in ortum
haec quater et laevo mox pede tangis humum:
« Vincula nunc haec solvo atque haec ut vincula solvo
carmine sic nostro cede solutus, amor.

Cerea ut haec gelida durescit forma sub unda,
durescant rigido corda sepulta gelu; 20
carmine Iasonios fugit Medea penatis,
carmine et hoc fugias corde repulsus, amor ».
Pulvere quo sterilis quadrupes sua corpora versat,
tu quater hoc ipso pulvere sparge caput;
Cyzicea mōx tinge et aqua, quater amne fluenti 25
dilue, ut extincto cedat amore calor;
dic Lethae bona verba, precare oblivia Lethen,
Lethaeo mersas tingat ut amne faces.
Fallor an incipiunt tristes discedere curae
pacatoque venit mollior aura salo? 30
In portum mea vecta ratis, retinacula cessant,
libertas portu tutior ipsa mihi est,
libertas cui cedit amor, cui mater amorum,
Ascræas inter maxima virgo deas.
Iam tandem ad Musas antiquaque sacra revertor 35
et vatem accipiunt templa operata suum,
Pieriae assistunt aures mihi grata canenti
et plaudunt numeris Aonis antra novis;
sed mihi nec sine te dulces, Theodore, Camoenae
Castaliusque iuvat nec mea labra liquor. 40
Et tua iam pridem cinxerunt tempora Musae
insignemque hederæ circuiere comam;
communes igitur Musae, communia nobis
sunt studia atque eadem fata duobus eunt.
Me quondam patriæ casus nil triste timentem 45
cogit longinquas ire repente vias:
castra peto tenerisque virum confessus ab annis
Tyrrhenas didici sub Iove ferre nives;
mox, ubi composito redierunt otia bello
et repetit patrios Martia turba lares, 50
excepit Rhodio quondam fundata colono
Parthenope studiis semper amata meis.
Te quoque Turcaicae fugientem vincla catenæ
eiecit patrio Thessalonica solo

55 iactatumque diu diversa per aequora tandem
     agnovit Phrygio condita Roma duce;
 nunc eodem quo me fato Campania tellus
     deliciis pascit terra beata suis
 hic, ubi nos longae producere tempora vitae
 60 et resides annos claudere fata velint,
 et, cum maturis aetas nos solverit annis
     inicietque avidas Parca maligna manus,
 tum mixtum cinerem communi onerare sepulcro,
     amborumque unus contegat ossa lapis.

II

BOPHILLUS ADULESCENS
ALLOQUITUR PHIELLAM AMICAM.

« Si quisquam infernas cupiat praenoscere poenas,
     si quisquam Elysii dona beata poli,
 hic faciles vultus, ille indignantia cernat
     lumina in exitium nata, Phiella, meum.
 5 Aurea pacato diffundis tempora vultu,
     aurea tranquillo pax et ab ore venit;
 dum loqueris, toto discedunt nubila coelo,
     verna quies roseo est, vernus in orbe decor.
 Candida felices sustollant lintea nautae,
 10 quoque petant portus, aura ministrat iter,
 magnetem et gelido surgentis axe Triones
     quosque sequatur habet tuta carina deos.
 Quod si quem placidis facilis dignaris ocellis,
     nectaris huic fontes ambrosiaeque fluunt;
 15 illic delicias, illic ludosque iocosque,
     mille voluptates, gaudia mille geris:
 Fortuna potes invita fecisse beatum
     quemque velis, miserum quemque beasse velis.

Aspice divinas humano in corpore dotes;
nil mortale tibi; digna, puella, polo es. 20
Atque utinam invideant ne te coelestia nobis
et nova Phoebeo sidere flamma mices.
O bene, quod veteres mutarunt numina mores,
vertit amatorem fabula nulla Iovem;
in te non taurum, non ille subiret olorem, 25
non Danaes rutilam solveret in pluviam,
sed nitidus blando coetu comitatus amorum
in thalamum veheret, dia puella, suum,
et tua gemmali posuisset membra cubili
illa deum requies delictumque Venus. 30
Hoc melius. Nunc ille iocos, nunc audit amantes;
et iuvenum curis, quas tulit ipse, favet,
ille mihi de te spondet quaecumque rogarim,
teque meo pepigit, candida nympa, toro.
Tu quoque iunge pios fido cum coniuge amores; 35
ipse etenim et coniunx, ipse et amator ero.
Qualis Chaoniae devinctus amore maritae
nescit amans volucris fallere iura suae,
nec te tam formae capiat decor iste superbae,
ut tua commorint taedia iniqua deos. 40
Si facilis quondam Daphne Peneia fuisset,
non staret duris frondea limitibus
nec tam crudeli fato rapuisset amantem
sortis Anaxarete causa modusque suae.
Et mihi nescio quid blandis promittere ocellis 45
et mihi nescio quid dulce videre loqui,
utque supercilio spondes nutuque loquaci
non nihil ipsa meis mota venis precibus.
Nec nomen capiat te virginitatis inane:
nullis illa quidem est incluta temporibus. 50
Illi virginitas, illi sua cura pudoris,
siqua puella deis casta facit superis;
virginitas tua, Cydippe, tua, Maenali, diva;
nos modo naturae dulce sequamur iter.

- 55   Atque utinam in priscos redeant nova saecula mores,
          aurea quis Latio regna fuisse canunt,
          cum passim virides nullo custode per herbas
          ibat amatori iuncta puella suo,
          non quem dura parens, non quem pater improbus illi,
60   mutua sed placido iunxerat ore Venus;
          atque ita composito iungebant foedere curas,
          una fides, unus lectus et unus amor.
          Tecum ego muscosis habitarem dives in antris
          atque idem lectus arbor et herba foret;
65   arbor compositas iaceret recubantibus umbras,
          praeberet mollem caespitis herba torum,
          et circum querulo streperent virgulta canore,
          et streperet querula qui salit amnis aqua,
          luderet et suavis demulcens ore querelas
70   Attica frondosis ales in arboribus;
          sic mecum fixis haereres nixa lacertis
          lascivis relegens oscula blanda iocis,
          mutua sic placido traheremus gaudia lusu
          et regum magnae despicerentur opes. »
75   Haec ille, et saevus quaecumque coegerat ardor,
          quaecumque et didicit verba disertus amans:
          at nymphe varios immutans ore colores
          paulatim victas iam dabat ipsa manus
          illius et fixis haerens pendebat ocellis;
80   uritur, et taciti signa furoris erant,
          et conata loqui singultim pauca locuta est
          deque verecundo fugerat ore color.
          Ac furtim laxis foribus progressa parabat
          currere in amplexus, care Bophille, tuos,
85   cum mater saevis cumulans obiurgia dictis
          a specula natam iussit abire suam.
          Sic quos iunxit amor, tristis custodia solvit:
          o nullo vacuum tempore quisquis amat.

III

QUERITUR DE BAIANIS BALNEIS.

Annua Baianis redeunt spectacula lymphis
et medicas aperit terra salubris aquas,
litoraue arrident teneris spectanda puellis
et suus est illis undique mixtus amans.
Litora non umquam nostras solantia curas, 5
sed semper saevis addita causa malis,
quid iuvat ingratos membris depellere morbos,
si curas animo tristitiamque datis?
Hinc ego, cum vestro quaesissem a fonte salutem,
vulnera non ipsi perpetienda tuli. 10
At vos, o toto dispersi litore nautae,
numquid et hac vecta est nostra puella rate?
Quos tenuit fontes? Aut quas petit improba thermas?
Quosve habuit comites? Quemve secuta ducem?
Infelix avibus locus hic undaeque nocentes, 15
me miserum, volucris non nocet ipse deo.
Atque utinam haec numquam tetigisset litora victor
Alcides oris missus ab Hesperiiis.
Viderat ille gregis praeda ex Balearide pompam,
unde et Pompeius nomina vicus habet: 20
ecce furit totis infecta per agmina castris
perque omnes saevit mors inopina vias,
ipsa suis spargit manibus pestemque luemque
exsatiatque animum cruda noverca suum;
nil medicae prosunt artes cantataque verba 25
aut e Marrubiis herba revulsa iugis.
Procumbit supplexque Iovem Tirynthius heros
orat et intonso de grege mactat oves,
exquirisque deum pacem nymphasque precatur,
quasque virens Gaurus quas et Avernus habet. 30

Audiit hic genitor natum, audivere sorores,
    quique salutiferas fundit Araxis aquas;
nam passim toto manarunt litore lymphae
    erupitque cavis fontibus auxilium
35 sulphureaeque micant undae scatuitque sub antris
    fumidus et medicas extulit umor opes.
Nec mora, iussus aquis lavit se exercitus illis,
    tristis et ex omni corpore pestis abit.
Forte Amor in nymphen Leborida tela parabat,
40 in quam Vulturnum fixerat ante deum,
Aenariaeque procul secreta in rupe sedebat,
    dum cavet insidiis callidus arte locum.
Audiit hic dum laeta Iovi canit aequore toto
    miles et Herculeis vocibus aura favet;
45 aura favet gratasque dei perducit ad aures,
    quantum opis his illis vis et inesset aquis.
Spem capit admonitus lucis caraeque salutis
    captaque restitui lumina posse sibi.
Namque olim pharetra nimium pueriliter usus
50 torsit in armiferam spicula acuta deam;
at Pallas pueri telum aversata retexit
    aegida vipereas explicuitque comas;
hinc puero riguere oculi visque ipsa videndi
    tabuit atque hebeti lumine abinde ferit.
55 Consilio Veneris tamen atque ex arte Cupido
    ipse vicem et fratris munera frater obit;
arcum stringit Amor, moderatur tela Cupido
    laxandique arcus signa dat ipsa Venus,
at caecos locus incessus inceptaque caeca
60 dirigit et fraudes illecebrasque parat,
ac subito auratae fulsere per aera pennae
    et volucer celsa movit ab arce deus.
Huc postquam ventum est medicis et constitit undis
    et tepido laetus margine sedit aquae,
65 mox arcum ardentisque faces volucresque sagittas
    deposuit (misero cognita tela mihi)

incubuitque genu duplici; tum flumina palmis
haurit et infuso lumina rore lavat
terque quaterque oculis amnem suffundit; at illi
luxit et auxilium Tullia lympa dedit. 70
Hinc nunc tam certo meditatur spicula iactu
acrior et multo quam fuit ante ferit,
nec tantum volucris praefigit pectora telo,
saeva sed ex oculis vulnera multa parat;
his ille insidias fallax, his retia tendit, 75
his capit et captos sub dicione premit,
his ego, me miserum, tristi servire puellae
cogor et aeternum vincula dura pati.
Atque utinam primis mater me flectet ab annis
et rapta e cunis funera nostra forent; 80
non ego tam multos sentirem in amore dolores
servitium et quereretur regna superba diu
nec turpis de me per multas fabula gentes
isset et ingenii fama sinistra mei.
Ah pudeat vatem, pudeat pia sacra colentem 85
nequitiam et Veneris turpia castra sequi;
cingite victrices laurus, mihi gloria parta est,
cessit amor, vacuo est pectore pulsa venus,
effracti cecidere arcus ruptaeque catenae
liberaque erepto sunt mea colla iugo. 90

IV

DE INFELICITATE GENERIS HOMINUM.

Non ulla terris habitat aut pax aut quies,
inferna dirae et luctus occupant loca,
exercet in mortalibus regnum metus,
regnat libido, fraudis et scelerum caput;
quae prima fulget homini infelix dies, 5
comitem profundo ducit ex Erebo simul

dolorem et aegritudinem. O sortem asperam,
o dura fata et semper in peius malum.
Nemo beatus: ille divitiis fluens
10 inops habendo; hunc sceptris terris praeferunt,
ipse est sui impos, et, quibus praeest, timet;
his ficta virtus limes ad summum est bonum
et pandit oris squalor ad superos viam.
Haec illa squalens dira et infelix plaga
15 Cocytiae fauces inexorabiles,
Phlegethontis ignes gurgitesque Acherusii,
haec Tantalea sitis iecurque fecundum
et membra diri Ixionis torquens rota.
Sed quid recensens plura in immensum trahor?
20 Sumus hic tot inferi quot homines vivimus,
suusque quisque dirus est Erebus sibi.
Nobis amores et libido pectoris
et una non unius obstetrix mali
humana facies, cuius ex oculis fluit
25 amor, odium, pax, ira, spes, metus simul,
et quas gerit cruenta Tisiphone faces.

V

CASIM FONTEM AEGROTUS ALLOQUITUR.

Rura tuis qui nostra rigas umentia lymphis,
quam procul hei misero nunc mihi, Casis, abes.
Tu nunc muscosa placidus sub rupe vagaris
redditur et fluxu lenior aura tuo
5 altaque praetexit virides tibi populus umbras
et mille in foliis dulce queruntur aves;
at me nunc tristi fessum Campania morbo
detinet et venas urit anghela sitis,
nec prodest viridi totiens te ornasse corona
10 cinxisse et capiti plurima sarta tuo,

nec prodest dulcis totiens cecinisse querelas
numinis et causas edocuisse tui:
« Namque dies aderat, sceptrum quo cepit Olympi
Iuppiter, hoc divis prandia lecta dabat.
Tum puer Idaeus, dum pocula grata ministrat 15
spectaturque suo digna rapina Iove
atque inter mensasque deûm laudesque superbit
et tanto facies conscia teste placet,
incautus labente gradu carchesia fudit
multus et e patera fluxit hiant liquor; 20
qui praeceps summa coeli de parte volutus
in terras larga constitit uber aqua.
Ad quae subridens genitor: ‘ Monumenta manebunt
certa, puer, casum testificata tuum;
amnis erit, qua nunc grati effluxere liquores, 25
Casis erit fonti nomen honosque tuo’.
Oscula tum puero raptim libavit, at illi
fulsit sidereus sparsa per ora color ».
Has ego blanditias, memini, cantare solebam
fusus ad herbosae fluxile murmur aquae; 30
at tu longinquos nimium summotus ad Umbros
Aoniae nunc es immemor ipse lyrae
nec mihi nunc solito praebes de margine rivos
arida nec suetus temperat ora liquor,
solaque languentis sensus mihi restat imago, 35
cum mens furtivas aegra requirit aquas.
Interdum somno dulcis haurire liquores
et madido videor pellere ab ore sitim;
haec mihi dat somnus solacia, dum Canis ardet
et grave siccatus sidus hiulcat agros. 40
At vos, Pierides, vestro succurrite vati
(profuerit fontes saepe bibisse sacros),
vos mihi Persephonen cantu placate; moveri
namque potest: movit Bistonis ante lyra.

VI

LAUDES CASIS FONTIS.

Casis, Hamadryadum furtis iucunde minister
et cupidis rupes semper amica deis,
ad quem saepe sui linquens secreta Lycaeï
Pan egit medios sole calente dies
5 Maenaliisque tuos implevit carmine montes
et septem cecinit fistula blanda modos,
cum passim iunctaeque manus et brachia nexae
ducebant placidos Naides ante choros
carpebantque hilares iuxta virgulta capellae
10 haedus et in molli subsiliebat humo;
quin etiam defessa iugis siquando Diana
egit praecipites per cava saxa feras,
hic posuitque latus viridique in margine sedit
et vitreo flavas lavit in amne comas;
15 te Bacchus, te Phoebus amant, tibi carmina nymphae
dulce canunt, tibi se comit amata Dryas,
Paelignosque suos siquando et rura relinquit,
lassa subit fonti Calliopea tuo
et lenem querula carpit sub fronde quietem,
20 qua cadit arguto murmure lympa fugax.

VII

AD PIUM PONTIFICEM MAXIMUM.

Sic tua Paeoniis vincantur taedia sucis
Phoebeaeque levant languida membra manus,
sic tibi et in Turcas assit Victoria mater
et Solymam teneas sub dicione domum,
5 da precibus facilis aures vatique faveto
vates, neu pietas sit tua dura mihi.

VIII

AD MARINUM TOMACELLUM SODALEM.

Fata vocant, lux alma, vale, iam deleor. At tu
 inferias vati solve, Marine, tuo;
 ossa quoque in patriam miserae trans mitte parenti,
 accipiat cineres testa paterna meos;
 et soror ingratae persolvat iusta favillae 5
 spargat et e lacrimis nostra sepulcra suis.
 Illa etenim tellus, quae me genuitque tulitque,
 contegat et grata membra reponat humo.
 Officium face, amice, pium manesque piato
 atque Arabo noster spirlet odore rogos. 10
 Viveret o utinam frater tuus ipseque tecum
 vidisset potius funera nostra Leon;
 ille meos flentis dextra clausisset ocellos
 iunxisset geminas et mihi rite manus
 ossaque iussisset molli requiescere terra 15
 et data perpetuum paxque quiesque foret,
 ille meos obitus versu flevisset amico,
 redderet et vati carmina maesta suo;
 sic mihi mors nec amara foret nec saeva timerem
 fata nec Alecto quas gerit ante faces. 20
 At tu, siqua tui superest tibi cura sodalis,
 fac madeant lacrimis funera nostra piis;
 te dulcis deflere iuvet lususque iocosque,
 quos mea non ultra Musa sepulta canet.

IX

DE QUERCU DIIS SACRA.

Haec vetus et multos quercus servata per annos,
 si fas est vati credere, numen habet;

- namque sub hac iacuit mixtus Naretide nympha
Pan montanicolae captus amore deae.
5 Maenalon ille suum dilectaque rura Lycae
Parrhasiaeque procul liquerat antra domus,
venerat huc, virides stringit qua Vigia ripas
et patrium riguo perluit amne solum;
vidit eam, liquidis dum se foveat inscia lymphis
10 et fessa aestivo membra calore levat;
tum periit saevaeque animum fixere sagittae
ussit et Aetnaeus pectora adesa calor.
Ac subito hirsuto demissa est fistula collo
et pastorali carmina voce sonat:
15 « Nympha, decus nemorum, sacro quae fonte lavar
candidaque in nitido flumine membra rigas,
brachia sunt niveo tibi candidiora ligastro
collaque montana non minus alba nive,
purpureoque genas suffundens dia rubore
20 tingis Punicea lilia cana rosa.
Qui tibi sic lucent, per quos ego perdor, ocelli
nimirum Eoi luminis instar habent.
Oscula si liceat teneris sumpsisse labellis,
vilis Hymettus erit, vilis et Hybla mihi.
25 O si quae vitreis referunt se membra sub undis
contingerim, o cupido membra fovenda sinu.
Nec tu sperne deum, cui servit Nonacris ora
cinctaque montanis Itala terra iugis;
Pana deum pecoris cuncti venerantur agrestes,
30 quique tenent alii rura nemusque dei.
Ipse ego lac docui distento ex ubere caprae
exprimere et fuso cana colostrâ sero,
per me etiam tenero sunt mixta coagula lacti
inclususque suo caseus orbe fuit,
35 quin etiam tenuis lanæ felicia texta
intonsa et docui carpere vellus ove;
his mihi muneribus superata est Luna beatis,
venit et in nostrum candida diva torum.

Aspice quam pingues agni, quam laetus in agro
haedus et in molli luxurietur humo: 40
hi tibi munus erunt, longumque intacta per aevum
fistula Nonacriis invidiosa deis,
pro qua quid non fecerunt Heliceque Lyceque
Cylleneque aliis dura puella procis?
Hac tu cantabis laudes pecorisque tuasque, 45
hac mecum dulcis experire modos».
Illa deum fugiens humili sublapsa salicto
delitet et surda reicit aure preces.
Quid faciat? Qua spe miserum soletur amorem
infelix? Quanam leniat arte malum? 50
Omnia tentanti frustra viresque paranti
obtulit optati casus amoris opem.
Quercus erat late patulis densissima ramis,
dives et intacto vertice sacra comam;
fama manet Faunos hic discubuisse madentes 55
saepius et laetos hic agitasse choros;
inde loco metus ac longos venerata per annos
silva manet, medius praeterit antra liquor,
antra racemiferis semper vestita corymbis,
semper silvicolis antra petita deis. 60
Huc dea post aestus venandi fessa labore
venerat et molli lassa quierat humo,
cui labor et strepitus rivi salientis et umbra
optatos somnos et levis aura facit.
Forte greges illuc, umbra ut viridante levaret, 65
ducit et ipse cito Pan petit antra pede:
ecce videt stratam cupidus per gramina nymphen;
constitit et tacita gaudia mente rapit.
Mox sensim summaque pedes suspendit in herba
et presso nullus redditur ore sonus. 70
Ut tetigit niveae semota cubilia nymphae,
et timet et faciles huc agit hucque manus,
subducit retegittque sinus nudatque papillas,
hinc genua in molli lenta recurvat humo;

- 75 blanditur femori digitis collumque genasque
 libat et amplexu pectora nuda foveat,
 iungit et os ori, mox ad sua gaudia pergat
 et sperata diu re sibi vota capit.
 Illa ubi se captam dulci resoluta quiete
 80 sentit, ab opposita praelia veste movet;
 verum ubi nec precibus nec vi permovit amantem,
 paulatim vincta est deposuitque metum.
 Iuvat opus facilemque deo dea praebuit, inde
 saepius ad gratum venit amica locum.
 85 Hinc arbor sacrata diis, quod mille tabellae
 antraque votivo munere culta docent.

X

DE CAMINO MONTE ET MUSARUM LATEBRIS,
 AD ELYSIUM GALLUTIUM.

- Quisquis ades, venerare locum vatique faveto
 dum canit, et dictis credite, vera canit.
 Iam super addiderat frondosum Pelion Ossae
 Titanum coelo pernicioſa manus
 5 turbaque coeleſtum miſero confuſa pavore
 cedebat nullo bella parante Iove;
 cum ſacer Aonidum chorus imbellesque puellae
 aethera praecipiti deſeruere fuga.
 Non illis Helicon, non multo numine clarus
 10 Parnassus tutos exhibuere lares.
 Antra petunt notasque domos liquere metuque
 longa pererratis finibus arva tenent.
 Accipit hoſpitio feſſas mitiſſimus amnis
 Liris et hoſpitio ſedulus addit opem.
 15 Mons fuit et ſcopulis et vallibus undique cinctus,
 cuius ad ima cavae plurimaque antra iacent;

huc natas Iovis ille levi placidissimus alveo
 devehit et tacitis abdidit in latebris.
 Sed neque Mnemosynes partum prolemque Tonantis
 mons tacitam potuit continuisse diu; 20
 undique nam sese ramis canentis olivae
 Palladioque suum cinxit honore caput,
 tum patulas ulmos Lenaeo vestit amictu,
 umidus et liquidis undique fluxit aquis.
 Grataque posteritas montem dixere Camoenum, 25
 ut nunc mutata parte Caminus eat;
 quoque deae latuere, locum dixere Cavellas
 templaque sublimi constituere iugo.
 Quare, agite, et sacros Musis referamus honores
 reddamusque piis debita tura focus; 30
 et tu, Pieridum cultor, quem lenia Phoebus
 iussit Dircaeae plectra movere lyrae,
 cinge comam lauro citharamque intende Camoenis,
 Galle, Aganippe gloria magna chori,
 Elysioque sui resonent montesque locique, 35
 oppida quem dominum Gallutiana colunt.

XI

AD LEONTEM TOMACELLUM SODALEM.

Ecquid in absentem quereris male fortis amicam
 nec linquit curas Anthionea tuas?
 Et deserta gravi resonant num litora planctu
 ipsaque de lacrimis umet arēna tuis?
 Ac miser incassum votis tibi Nerea placas, 5
 scilicet ut reduci venerit illa rate?
 An mare longinquoque absens Trinacria tractu
 exstinxere tuas igne tepente faces?
 Sed neque tam facili percussit vulnere quemquam
 ille sagittifera qui valet arte puer, 10

- ut non post multos sanandum liquerit annos,
letalem didicit namque ferire locum.
Nimirum et saevas pascit Trinacria flammās,
nedum sit facibus terra aliena tuis;
15 adde quod et Veneri tellus accepta suisque
testatus quondam sedibus altus Eryx.
An formosa novae successit Delia curae
atque novo cessit victus amore vetus?
Spiravitque tuis votis felicior aura
20 illuxitque tibi gratior hora, Leon?
Viciniq̃ue favet fontis custodia Thisbe?
Et soror et caro mater amica tibi est,
quaeque tuo invidit nuper fortuna sodali,
haec tibi felices porrigit aequa manus.
25 Namque ego cum facilis dominae temptarer amore
impleretque meam lenior aura ratem,
invida praeripuit laetae mors gaudia menti
fregit et in medio quassa carina salo.
Hinc ego blanditias ipsumque Heliconā reliqui
30 meque ipsum damno deliciasque meas;
nec me nī tristes curae subeuntque premuntque
omnis et a moesto vate recessit amor;
deque meis quondam nugis lusuque iocisque
nil mihi nunc reliquum est, nil nisi triste queri;
35 nec me delectant dulces velut ante Camoenae;
illa quidem secum meque measque tulit.
At tu, cui praebet faciles Amathusia natos,
dulcia naturae munera carpe, Leon,
venturamque memor fato properante senectam
40 non ingrata tuo dona refer Genio,
sitque omnis sine nube dies. Tum denique dices:
« Vixi, nunc, o mors, nil nocitura veni ».

XII

FRIGORE INVITATUR AD VOLUPTATEM.

Bruma riget Caurique fremunt, stat densior aer,
 Iuppiter et gelidas fundit ab axe nives.
 Pocula nunc lususque decent pinguesque lucernae;
 arida vos, pueri, subdite ligna foco.
 Igne ferox lenitur hiems, ubi mollia circum 5
 Lesbia et annosum spumat in orbe merum.
 Vino pelluntur tristes de pectore curae;
 hic liquor ingrato corda dolore levat,
 hic deus afflictis requiem spemque addit egenis:
 i, puer, et larga prome Falerna manu. 10
 Me iuvat inter vina (fovet nam Bacchus amorem)
 ebria consertis oscula ferre labris,
 molle femur tractasse manu, tractasse papillas
 dulciaque in tenero bella movere sinu.
 Tum mihi sit non una satis; tum si tibi iungar, 15
 Fannia, quas dederim, quas tulerimque vices;
 tum si blanda meis venias retinenda lacertis,
 quos tibi dem amplexus, Lautia, quosve dabis,
 tene ego si teneam, quales, mea Lautia, motus
 expediam, vel quot sim ferus ipse modis; 20
 molle Pharitaeo spirabit lectus odore,
 quem dat Pellaeo condita terra duce;
 lintea sudabunt roseum perfusa liquorem
 myrteolaeque fluet lucidus umor aquae.
 Interea miscere, puer, ne desine bacchum 25
 saepius atque aliis demere vincla cadis.
 Senio adest rabidusque canis; Venus aurea cuia est?
 Arceli, arbitrium te penes omne meri.
 Ille novem cyathos Musarum laetus honore
 ebibat, hic Charites tergeminumque chorum; 30
 ille suae dotet dilectae basia nymphae
 et laeto absentis nomen in ore sonet.

Lusibus his nam gaudet hiems, his laeta terenda est
bruma. Venit rapido mors inopina pede.

XIII

MILITIAM HUIUS TEMPORIS DAMNAT,
AD NICOLAUM MARIAM BUXUTUM EQUITEM NEAPOLITANUM.

Castra sequi laudemque iniustis quaerere ab armis,
hoc est aeterno bella movere Iovi.
Militiae quondam partes ac iura fuerunt
tutari patriae dulcia tecta suae,
5 a sociis arcere minas, pepulisse tyrannos,
hostis et incursus continuisse vagos.
Hinc Decii fortesque Fabi clarique Metelli
ac laetum Pauli Scipiadûmque decus;
Cannarum hinc tumuli caesoque dracone superbus
10 Regulus ac duri Cimbrica palma Mari;
hinc pontem fregisse ferox sua nomina Cocles
iactat et exuvias Cossus ab hoste refert;
atque alius victo redit in Capitolia Gallo
et spolia antiquo reddit opima Iovi;
15 ille triumphatis praescribit iura Britannis
et Rheni tumidas ponte refringit aquas,
ille etiam Rubri penetravit ad aequoris undas
et victor primus Parthica signa fugat;
hic Dacas Cilicemque ferum Poenumque rebellem
20 ducit victrices candidus ante rotas.
At nunc quid bello petitur nisi praeda? Nec hostem,
sed socium vita est exspoliasse decus.
Hinc Mauri nos classe premunt, hinc Turca fugaci
vectus equo et Scythici castra cruenta ducis;
25 nos tamen in socias ferrum convertimus urbes
et de cognato sanguine praeda iuvat.
Quid miles pretio, quid mercennarius ensis
dignum Romana laude fideque dabit?

Excessisse acie pulcrum est, ubi dextera ferrum
 abicit atque auro tela repulsa cadunt; 30
 non iaculis aut ense ferox victoria, verum
 infami quaestu bellica palma venit.
 Aurum per medios deducit signa maniplos;
 amisit partes Mars ferus ille suas;
 ipsi ductores pretio sua praelia vendunt 35
 et cedunt pretio castra fidesque ducum.
 Hinc mihi Pierides studium sacrosque colendi
 vates, deliciis nomina grata meis,
 hinc nobis, Buxute, decus laudemque paramus;
 pro castris Helicon, pro duce Musa mihi est. 40
 Nec tu non primae iuvenis cum flore iuventae
 arma capis patria pulsus ab ipse tua,
 deseris Italiam pronoque per aequora cursu
 Hesperios portus, litora Ibera petis.
 Illic, cum geminos ageret discordia reges, 45
 fovisti partes strenuus ense tuas;
 mox contra flavos direxti tela Britannos,
 cum premerent forti Gallica regna manu;
 otia nunc musaeque iuvant dulcesque recessus
 et scripta antiquis carmina docta viris. 50
 Hoc sapere est, Buxute, frui melioribus annis
 cum libris fieri carminibusque senem.
 Castra alios ac bella iuvent; nos laeta colamus
 otia et Aoniae fila canora lyrae.
 Vita bonum commune quidem est; bene vivere solus 55
 novit, qui ingenii dona beata colit.

XIV

AD MUSAM, DE CONVERSIONE SEBETHI IN FLUVIUM.

O nec docta nimis necdum satis apta cothurno,
 musa, sed ad teneros ingeniosa sales,

- digna amaranteis crines intexere sertis
et madidam Assyrio tingere rore comam
5 ac gelidos circum fontes, per gramina laeta
    virginibus mixtos ducere nata choros,
dum licet et virides suadet decedere in umbras
    Phoebus et argutum concitat aura nemus,
huc placidum ad fontem ripae subeamus opacae,
10 qua sua Sebethos candidus arva rigat;
hinc non vulgatos fontis referemus amores,
    quos legat in nomen Fannia nata meum.
Amnis, harundinea velans tua tempora mitra,
    et dolor et carae Doridos aptus amor,
15 quis tua tam riguo mutavit membra liquore?
    Nunc amnis, certe candidus ante puer.
Forma tibi nocuit, nocuit placuisse puellae,
    iraque coerulei quam male nota dei.
Litore constiteras; illuc quoque coerula nymphe
20 currit in amplexus nympha decora tuos.
Alcyones testes, testes vineta Vesevi
    vos pariter socio secubuisse toro.
Lectus erat frondes et opaci gramina campi,
    umbra erat antiquis myrtea silva comis;
25 silva comas frondosa dabat, quae lenibus auris
    spirabat zephyro sollicitante nemus;
tum volucres laetis concentibus aera miscent
    et raucum illisis murmurat aequor aquis.
Forte inter virides Nereidas una loquaci
30 ore, sed et Nereo fida ministra, fuit;
vidit ut haec molli capientes litore somnos
    Nerea non fictis sedula rebus adit.
Ille autem irato properans ad litora curru
    coerula coeruleis per vada currit equis;
35 cuius ob adventum resonant Tritones in antris
    candidaque in scopulis laesa remugit aqua.
Excita nympha latet, te somnus perdit inertem
    coerulaque in membris fuscina iacta tuis.

Flerunt Noleae, flerunt te Sarnides undae,
flevit discissis mater Acerra genis, 40
et Stabias nymphas inconsuetumque Vesevum
tunc etiam lacrimis immaduisse ferunt;
scilicet is tenerae recolebat furta iuventae
et memor antiqui maestus amoris erat.
Multos hunc perhibent crudeli funere menses 45
confectum specubus delituisse suis;
at postquam in rabiem dolor hic se vertit acerbam,
vindex ex antris prosilit ipse cavis
eructansque vomit fumantis pectoris ignes
ignibus et latos undique vastat agros; 50
iamque insurgebat ponto tumidumque per aequor
iactat ab incensis saxa liquata iugis,
cum subito ex alto vox reddita: « Numen aquarum
Sebethos fonti est nomen honosque suo ».
Nec mora: qua iacuit, vitrei fluxere liquores 55
in laticemque abeunt membra soluta novum;
e puero liquidus fit fons, fit numen et idem
ex homine; hinc subitis in mare currit aquis.
Talibus ille ferox victus mentemque repressit
imposuitque suae Bacchica sarta comae 60
laetior et campis duxit de monte choreas
concinuitque novo carmina digna deo.
Haec tibi, quae canerem molli resupinus in umbra,
edidit imparibus nostra Camoena modis;
tempus erit, caros cum dicemus hymenaeos, 65
ut sit iuncta tuo Parthenopea toro;
interea nostri nomen titulusque libelli
pro tibi promisso munere pignus erit.

DE AMORE CONIUGALI

DE AMORE CONIUGALI
LIBER PRIMUS

I

ELEGIAM ALLOQUITUR.

Huc ades et nitidum myrto compesce capillum,
huc ades ornatis, o Elegia, comis
inque novam venias cultu praedivite formam,
laxa fluat niveos vestis ad usque pedes.
Molle micet tenues inter dilapsa papillas 5
quae legitur Rubro lucida gemma mari,
perque umeros levi demissa monilia collo
addeceant: aurum serica vestis amat.
Aurea subductum constringat fibula pectus
aureaque in limbo fila rigente micent. 10
Quaque moves, Arabum spires mollissima nardum
lenis et Assyrio sudet odore liquor.
Tecum etiam Charites veniant, tua cura, puellae
et iuвет insolita ducere ab arte choros;
tu puerum Veneris primis lasciva sub annis 15
instruis et studio perficis usque tuo
et, quotiens lasso ducit reses otia nervo,
hunc placido refoves, candida nympha, sinu.
Hinc tibi perpetuae tribuit Cytherea iuventae
tempora, neu formae sint mala damna tuae, 20

- hinc iuvenum curis et dulci conscia furto
blanditiisque capis pectora cuncta tuis.
Ergo ades et cape, diva, lyram, sed pectine molli,
sed moveas dulci lenia fila sono;
25 nam tibi Mercurius pater est, tibi sedula mater
Eurymie cantus nosse lyramque dedit.
Quin etiam tu experta novos (ni fallor) amores
dulcia supposito gramine furta probas:
namquē ferunt patrios vectam quandoque per Umbros
30 Clitumni liquidis accubuisse vadis,
hic iuvenem vidisse atque incaluisse natantem
et cupiisse ulnas inter habere tuas:
« Quid tibi lascivis, puer o formose, sub undis?
Deliciis mage sunt commoda prata tuis;
35 hic potes e molli viola iunxisse coronam
et flavam vario flore ligare comam,
hic potes et gelida somnum quaesisse sub umbra
et lassum viridi ponere corpus humo,
hic et adesse choris Dryadum et saliisse per herbas
40 molliaque ad teneros membra movere modos ».
His iuveni succensus amor formamque secutus
et facilem cantum, quo capis ipsa deos,
tecum inter salices, sub amicta vitibus ulmo,
in molli iunxit candida membra toro,
45 inter et amplexus lassi iacuistis uterque
et repetita venus dulce peregit opus.
Quo mage pauca meo, nymphe, concedis amori
quosque legat versus nostra puella, cane.
Haec ego; cum subito visi ridere penates
50 et nova fulgenti lumina adesse domo:
astitit et risu facilem confessa deditque
adveniens animi nuntia signa sui
deque sinu fluxere rosae mollesque hyacinthi
et violae et rubro lilia mixta croco;
55 tum cecinit plectroque fidem percussit eburno
et liquidam socio temperat ore chelyn:

« Desine divitias versu conferre beato
et faciem pretio vendere velle tuam;
non ego laudarem, cupias si vate relicto
divitis argentum, culta puella, sequi. 60
Forma bonum coeleste, auro quam vendere non est;
nam miser e terra fodit avarus opes.
Et canos, formosa, time celeremque senectam,
ante diem cupidis quam deus esse iubet.
Aurum crimen habet, aurum prae carmine dulci 65
sordeat; ingenii fide, puella, bonis.
Odi etiam fastus; quid enim fastidia prosunt?
Hinc odii veniunt semina mille procis.
Dum temnit Glaucum formae confisa superbae,
dum latet et surda reicit aure deum, 70
Cermenis obrigit saxoque in membra recepto
perpetitur tumidi verbera saeva maris;
nunc quoque signa manent patriis malefida carinis,
quae procul abducto vela rudente ferunt.
Neu studium tibi sit peregrinos quaerere cultus: 75
contenta est facies simplicitate sua.
Sint compti crines, nitido sit vestis amictu:
munditiis capitur deliciosus amor.
Pauca loqui studeas; verum tibi pauca loquenti
sit pudor et niveo qui decet ore rubor; 80
libertas oculis neu sit: fac tempora serves,
quis capitur, captus quis retinetur amans.
Sitque uni placuisse satis: crudelius ures.
Artibus ingenuis forma iuvanda bona est.
Forte aderam, cum laeta Venus Dodonide silva 85
sedula non solita poneret arte comam;
dum fingit crines, speculum dum consulit, illi
ludebant similes ante pedes volucres
et modo plaudebant pennis, modo dulcia miscent
oscula cumque suo murmura grata sono. 90
Laudavit dea mitis aves ab amore fideque:
exemplum certi, dixit, amoris erunt.

Sed neque te capiat iuvenis, cui picta capillum
sit coma, cui nimia quaeritur arte decor:
95 hic vanas captatque auras, mutabilis huic est
mens, et in incerto qui levis errat amor.
At vates, cui numen adest, cui Delphica serpit
laurus et arguto carmen in ore sonat,
ille tibi — coniunxne velis? — non esse recuset
100 — anne comes? — lateri sit comes usque tuo.
Dumque tibi placuisse velit, non horrida vitet
praelia, non Scythici litora adire maris;
non illum gelidi remorentur signa Bootae,
non usta assiduo sole Libystis humus;
105 coniugiique fidem seros perducet ad annos,
tecum amet et socio vivet amore senex.
Et tibi sint faciles anni nec amara senectus,
obsequio dulcis functa puella viri.
Anne iuvet residem frustra duxisse iuventam
110 expertem grati credula coniugii?
Quin potius laudanda fores, si coniuge caro,
si Veneris placidis ipsa fruare bonis.
Ut sine aqua fluvius utque est sine frondibus arbor,
ut sine sole dies, nox sine luminibus,
115 sic turpis sine amore pari, sine coniuge lectus:
deliciis ille est illecebrisque locus.
Ipsa meum teneris noctu complexa lacertis
Clitumnum cupido demoror usque sinu.
Nocte etiam viduo solam cessare cubili
120 ipsa vetat, noctis quae dea finit iter;
nec Veneri lux grata adeo quam gaudia noctis.
Tune deas dubites, scita puella, sequi? ».
Haec, et virginea tetigit mea tempora lauru;
(laurea nam dextrae sceptrum Elegia gerit);
125 tum liquidis dilapsa notis, quaque ipsa recedit,
linquit odoratae mollia signa comae.
Dum spirant ignes, capiunt dum incendia vires
et dea tam facilem spondet in arte chelyn,

tu quoque, blande puer, in me nova vulnera tempta;
 deprecor imperii non ego iura tui: 130
 ure acer, fige indomitus neu parce pharetris
 neu tepeant modica pectora nostra face.
 Tum mihi mollis eat versus, tum laeta sonabunt
 carmina, tum dulcis profluet ore sonus.
 Tu quoque materiam saevoque alimenta furori 135
 da, curis requies una Ariadna meis,
 neve oculis inimica veni neu dura precanti,
 per spem coniugii vinclaque nostra rogo:
 vel miseranda tibi est arsuri flamma mariti,
 o socii consors cara futura tori. 140
 Haec precor, haec utinam nitidis argenteus alis
 adnuat et digiti pignore firmet Hymen.

II

CARMEN NUPTIALE.

Tibicinem alloquitur.

Hos numeros, tibicen, ama atque hos incipe cantus,
 et placidos festa concine luce modos.
 Primus Hymen trucibus mollivit corda puellis
 atque animos facili contudit arte feros,
 primus inexpertos vinclo sociavit amores 5
 legitimo statuens debita iura toro,
 et primus gratae decerpto flore iuventae
 primitias Veneris et sua dona tulit.
 Hos numeros, tibicen, ama atque hos incipe cantus
 et placidos festa concine luce modos. 10
 Hic docuit lentis innectere colla lacertis
 atque renudato iungere membra sinu,
 hic rixas pacemque simul, nunc ore recluso
 et nunc consertis oscula ferre labris,

- 15 hic lingua titubante loqui, dum spiritus udo
guttore, dum querulo ducitur ore sonus.
Hos numeros, tibicen, ama atque hos incipe cantus,
dum texunt virides laureaserta fores.
Hoc primum virgo didicit bene culta magistro
20 et femur et lateri conseruisse latus,
atque inter questusque leves et murmura nota
nunc has, nunc alias arte novare vices,
dum gratus resilit membris tepor imaque venis
it venus et fesso corpore languet amor.
25 Hos numeros, tibicen, ama atque hos incipe cantus,
dum texunt virides laureaserta fores.
Quis fulgor? Deus, ecce deus. Nunc ore favete,
desine et impariles, tibia, ferre modos:
sanctus adest coetusque suos invisere gaudet
30 castaque coniugio nectere vincla parat,
atque haec ut placitis firmet conubia votis,
taliala divino sanctis ab ore deus:
«Has ego felici iungo nunc omine dextras;
dic, iuvenis, dic tu, bella puella: Placet.
35 En placet: ore tuos, iuvenis, nunc excipe amores,
oscula neu, virgo, prima dedisse neges.
Convenit: dedit hic, accepit et illa. Pudicum
hoc est. Quid vultus, scita puella, rubes?
Atque oculis animum fas est atque ore fateri,
40 gaudia neu tacito, virgo, reconde sinu.
Cetera nox et nos et Amor lectusque docebunt;
haec tu nunc fidei pignora certa cape.
Quam bene, quod digitis aurum perlucet in istis;
anulus hic vobis, quod scit uterque, dabit.
45 Ite pares paribusque animis in vota iuventae
et sua concordireddite iura toro,
iungat Amor, quos iunxit Hymen taedaeque iugales:
quae iuvenes, teneat haec quoque cura senes».

III

CARMEN NUPTIALE.

Hesperum alloquitur.

Exorere optatumque viro optatumque puellae,
et gratum thalamis, Hespere, tolle iubar;
tuque tuos, Erycina, toros visura canoras
iunge et aves, rutilas praefer et ipsa faces,
qualis adesse soles sanctis celebrata hymenaeis, 5
cum timet a cupido nupta novella viro.
Quos, dea, concilias rixamque in gaudia vertis
et tenerum florem carpere amica doces.
Tecum Amor et casto gaudens Concordia lecto
cumque sua veniat Gratia iuncta Fide; 10
sancte Geni nardoque comam perfuse madenti,
felicique assis, hora benigna, pede.
Hesper adest, video ecce faces, « Hymenaeaeque » clamat
vulgus, et omnis: « Io », turba, « Hymenaeae », vocat.
Ipse deus spargitque rosas spargitque hyacinthos 15
ac sua nimirum munera laetus obit,
ipse et adest agitatque faces. « Hymenaeae », vocate,
dicite: « Io », ter, « io o Hymenaeae, io ».
Quicquid odoris habent Arabes unctique Sabaei,
secum habet atque suo spirat ab ore deus, 20
deque coma sertisque fluunt quoscumque liquores
Assyrio veniens devehit orbe ratis;
ipse choros mixtus pueris mixtusque puellis
ducit et ad numerum crura manusque movet.
Vos celebrem cantate deum atque « Hymenaeae » vocate, 25
dicite: « Io », ter « io, o Hymenaeae, io ».
Nympha venit; praeit ipse deus praeuntque sorores
Idaliae atque novem Thespia turba deae,

- scilicet assuetasque domos assuetaque visunt
30 limina et est vatis sedula cura sui.
Cernite, ut apposito moveant vestigia gressu
et plaudat felix agmen ovante lyra.
Dum choreas, dum plectra movent euantia divae,
dicite: « Io », ter, « io, o Hymenaeae, io ».
35 Iam venit, cohibete modos; iam, tibia, siste;
haesitat ad primas iam nova nupta fores
atque hanc cunctantemque gradus atque ora rubentem
admonet his Erato dulciaque ora movet:
« Ne dubita, sustolle pedem felixque marito
40 et felix natis, o mea, limen adi.
Fortunata domus tibi erit sanctique penates,
candidus in primis et sine lite torus,
isque etiam coniunx, cui prae te et munera Croesi
et dives rutilis sordeat Hermus aquis ».
45 His Erato. Subit ornatis Elegia capillis
candida, Punicea conspicienda toga:
« Ne lacrimis, ne foeda oculos, formosa, nitentis;
ad pacem, ad lusus, cara puella, venis
deliciasque tori molles dulcemque quietem.
50 Quid tua singultu pectora rupta sonant?
Aspice, ut haerentes in te defixit ocellos,
ut miser e lacrimis liquitur ipse tuis.
Nil iuvenis miserere; vetat te flere Hymenaeus
et nox deliciis prima futura tuis.
55 Ergo, age, neu viri amplexus neu gaudia differ
longius, et caros, aurea, vise lares.
En bene habet: placidos intrasti, dia, penates,
dexteraque est cupido tam bene iuncta viro.
Ite simul, capite amplexus et colla ligate,
60 ut natos videant pignora cara suos;
iungantur suaque ora simul resolutaque venis
molliter irroret languida membra venus.
Complexi, quales hederæ sua brachia nectunt
Chaonis et qualis oscula iungit avis,

neu dulcem cohibete animam: pax rixaque murmur 65
alternent, neu dens linguave ponat opus.
Claudite iam postes, iam lectus cepit amantes:
mutua quid testes gaudia differimus?
Solus ades, genialis Hymen; te murmura testem,
te lacrimas, risus, praelia nosse decet: 70
nos alio. Capite optatam post bella quietem,
dum rediens abigat somnia grata dies ».

IV

UXOREM ALLOQUITUR.

Qualis ab Herculeis surgens complexibus Hebe
visa est erepta virginitate queri,
cum lacrimis suffusa genas, impexa capillum
non oculos coram est ausa levare suos;
talis mane mihi somno digressa mariti 5
et querere et lacrimis ora, Ariadna, mades.
Scilicet et pudor est huius tibi causa doloris,
utque putas merito, te tua damna movent.
Sed tamen est Veneri quod debes, nec tibi soli
nata, sed et socii sunt tibi vincla tori, 10
in partemque viri cessit pudor; utitur ille
hac sibi permissi condicione tori.
Non est quod doleas: mutata pudore voluptas
in partem cessit, cara puella, tuam.
Utere sorte tua neu te tibi subtrahe flendo, 15
gaudia neu tristi perdere mente velis.
Quid resides annos iuvet exegisse? Iuventae
munera cur nullo colligis ipsa sinu?
Et fructum flos iste dabit. Tu gaudia carpe
quae coniunx, quae te carpere iussit Amor. 20
Hic pudor atque venus thalamo iunguntur in uno,
haec sunt legitimi vincula honosque tori;

- et venerem salvo potes exercere pudore
et pudor agrestem praeteriisse notam.
- 25 Quae, nisi rusticitas, lusus fugisse iugales?
Quaerit Hymen lusus, gaudia lectus amat.
Rusticitas inimica toris, male grata maritis;
comparat haec lites; pacis amicus Amor;
blanditiae thalamo gaudent, thalamis Hymenaeus.
- 30 Tu fac blanditiis usa ferare novis.
Andromache armati fertur petiisse mariti
oscula et est blando molliter usa viro;
illum Bistonii redeuntem e munere Martis
excipit in mollis uxor amata sinus
- 35 oraque ab ore fovet multoque madentia siccant
pulvere et amplexus datque capitque novos.
Festa deum genitor summo celebrabat Olympo;
conveniunt omnes dique deaeque simul.
Inter coelicolas forma praestabat Apollo,
40 vincebat cunctas Lux in honore deas.
In Lucem conversi omnes iuvenesque senesque,
e facie Phoebi quaeque puella perit;
illum exoptabant iungi sibi, at ipse dolebat
in facie fixus, lucida nympha, tua.
- 45 Lux quoque non notos paulatim concipit ignes,
in vultu inque oculis signa dolentis habet;
nec sine Luce sua choreas agitabat Apollo
nec movet ad numeros hoc sine nympha pedes.
Crescit amor, quantoque magis iam crescit, amoris
50 vis patet et tanto proditur ipse magis;
nam sibi dum cupidisque oculis nutuque loquuntur
et male furtivas dant capiuntque manus,
illa rubet, stupet hic, numerosque oblitus uterque est,
atque imperfecto verba tenore cadunt.
- 55 Cognita res facilesque Iovis pervenit ad aures:
« An mea non illos iungere cura potest?
Et Phoebus digna est, inquit, Lux coniuge coniunx,
digna Iovisque domo, digna Tonante nurus;

et Luci coniunx, coniunx si debitus ullus,
non alius Phoebus dignior esse potest ». 60
Dixerat et dextra Phoebum Lucemque sinistra
iam tenet et iussus carmina pangit Hymen.
Iam Phoebus sponsae, sponso Lux oscula praebet
optatoque parant iungere membra toro.
Tum Phoebus: « Mea Lux, Lux o carissima, dixit, 65
quae tibi prima velis munera, posce, dabo ».
Illa viri iniectis collo suspensa lacertis:
« Haec tua te, coniunx, munera prima peto,
ut tibi nec sine me, mihi tecum scandere detur
auratos currus luciferasque rotas, 70
ut tecum optatoque sinu cupidisque lacertis
amplexuque tuo conspicienda ferar.
Me sine nulla dies, nulla et sine Luce voluptas,
nulla venus sine me sit tibi, nullus amor ».
Adnuit his Phoebus. Phoebi Lux candida curru 75
fertur in amplexu conspicienda viri
laudaturque sinu coniunx perlata mariti
et merito felix condicione sua est.
Tunc deas Lucemque sequi, formosa, recuses?
Exemplum nec te, dura, movere potest? 80
Et brevis est aetas, brevis est et forma puellis;
illa volat, parvo haec tempore nulla manet.
Heu, quae nos fortuna manet? Miseranda senectus,
et morbi comites quaeque dolenda ferunt.
Frustra praeteritos olim revocaveris annos; 85
carpe diem et Genii munera redde toro.
Hoc tua te vel forma monet vel coniugis ardor,
hoc lex coniugii vinclaque amoris habent.

V

UXOREM ALLOQUITUR DE MILITIA CONQUERENS.

- Non ego divitias, coniunx, aurumque secutus
ad tua constiteram limina amata procus,
sed mores, sed pura fides, sed gratia traxit,
et formae quod erat candida fama tuae;
5 his ego permotus conubia grata petebam
et tali felix coniuge visus eram:
favet Amor tenerique parens insignis Amoris
et sua coniugio vincla paravit Hymen.
O mihi felices noctes lucemque beatam,
10 o mihi blanditiis gaudia plena suis.
Ergo ego vota bonis Laribus Genioque ferebam
placabam et multa numina sancta prece:
invidit bellorum auctor, qui pace repulsa
concutit Aemiliae sanguinolentus agros.
15 Saeve pater, tua tela, precor, tuaque arma reconde,
in Veneris niveos, fesse, recurre sinus:
illa tibi ignotasque vices ignotaque servat
gaudia; delicias, lente, morare tuas?
Mars, propera, sic poscit amans; sed terge cruorem
20 et tua seposita corpora veste tege;
illa quidem tibi tota vacat, dum coniugis artes
Lemnos habet, dum vir fulmina nigra quatit.
Quid cessas, violente, tuosque moraris amores?
Me miserum, falso nomen amantis habes.
25 Te belli, te caedis amor, non mollia tangunt
oscula, non gratae dulcia ad arma vices.
Immemor amplexus et murmura blanda relinquis,
immemor? O mira rusticitate deum.
Non tibi post iuvenilem operam mixtasque querelas
30 succurrit lenis lassa per ossa sopor,

non facilis post bella quies? Frustraque capillum
nunc colit et roseo splendet ab ore Venus?
Heu heu, crudeles coeunt ad signa manipuli,
heu heu, non segnes miles obarmat equos,
militiam sequitur vates, fert tela maritus: 35
o grave coniugium Pieridesque malas.
Otia Pieridum fuerant requiesque maritis:
non mihi coniugium, non mihi Musa valet.
Sed neque me vel tela movent vel letifer hostis,
aut iuga perpetua continuata nive; 40
tu, coniunx, tu sola moves, tu causa dolorum,
qua sine nec videor vivere posse mihi.
Lux gravis, at graviora manent me somnia noctis,
somnia imaginibus nigra futura suis.

VI

AD UXOREM.

Parce meum, coniunx, absens temerare cubile
castaque legitimi fallere iura tori,
neu alii compone leves imitata puellas
neu mihi sint fidei pignora vana tuae.
Qui primus lateri ferrum crudele revinxit 5
movit et audaci ferrea bella manu,
illi sint tristes dirae cineremque revellat
ianitor et rabida deterat ossa fame.
Ille mihi caros iuveni detraxit amores
durus et a domina iussit abesse mea. 10
Ferrum hosti, cupido noceat cur ensis amanti?
Tela absint; felix me mea taeda iuвет.
Tu tamen interea cari memor usque mariti
pro reditu, coniunx, plurima vota dabis;
assistatque tibi soror et sanctissima mater, 15
absentis curas quae levet usque viri.

Et tela noctes et acu traducere lucem
exemplum fidei Penelopea docet:
illam non longi mutarunt tempora cursus,
20 non simili ad Troiam praelia gesta mora.
Casta mane, neu te lusus neu munera vincant;
coniugii dotes vita pudica facit.
Sive domi tristes fuso solabere curas
sive foris festae tempora lucis agent,
25 coniugis occurrant animo tibi mille labores:
me coeli pluvias, sidera iniqua pati,
forsitan et lateri saevum quis dirigat ensem,
et quae praeterea mille timenda, time.
Dum vir abest, neglecta sinus, incompta capillum
30 maesta sedet vidua Laodomia domo;
saepe illam Haemoniae blandis adiere puellae
alloquiis: «Cultus indue, dia, tuos,
neglectas dispone comas; quid lucida fronti
gemma, quid a digitis anulus omnis abest?»
35 Non cultus capit illa suos, non lucida fronti
gemma micat, digitis anulus omnis abest.
Quid non Evadne Thebas urgente marito,
impia cum fratres traxit ad arma furor,
ah quam difficiles egit noctisque diesque,
40 ah quam omnis miserae pectore sensus abit.
Non choreae cantusque iuvant, non porticus illam
publica, non templis vota sacerve dies.
«Evadne, quid sola domi, quid pensa columque
usque trahis, lacrimis umidaque ora rigas?»
45 «Me miseram, cui laeter abest, cui dextera cesset,
cui colar et formae debita cura meae est.»
Ergo inter famulas lanaeque addicta trahendae
squalida neglecto delitet in thalamo.
Utraque laudata est exemplumque utraque fidae
50 coniugis et casti certa fides thalami.
Sed neque sic te exempla movent, ut non magis ipsa
coniugis officio sponte fruarer bono,

quodque decet castas, sola virtute magistra
exsequere, et per te quid decet ipsa sapis,
in partemque venis nostrorum sponte laborum, 55
remque domi et natos qua licet arte iuvas.
Forsitan et nobis quae sit mens ipsa requiris,
neve tui mihi sit mutua cura times.
Non ita nos facili iunxit concordia nexu,
ut sine te, coniunx, ulla sit hora mihi, 60
nec sic nostra levi firmata est pignore dextra,
non sit ut in nostro pectore prima fides.
Ut praesens mihi sola quies, sic pectoris absens
una tenes curas, tu regis una virum.
Sed dabitur, cum laeta feret pax otia nobis, 65
reddere tam caro munera coniugio:
tum liceat thalamoque frui socioque cubili
mutuaque in tacito gaudia ferre sinu,
tum nova suscipient vires incendia rursus,
rursus et inciet vincula castus Hymen. 70
Interea memor ipsa tori sanctique pudoris,
spe modo venturi tempora falle viri;
nec spes destituet, namque ultima ducitur aestas,
candida cum celeri sub pede musta fluunt,
frigidus Illyricis aquilo dimissus ab oris 75
admonet hibernas haud procul esse nives,
defunctusque dari sibi postulat otia miles
et parat ad patrios arma referre Lares.
Ipse mihi videor iam primae ad limina portae,
iam thalami cupidus victor adesse fores, 80
teque meos inter collapsam, vita, lacertos,
de desiderio languida facta mei;
atque ubi mens rediit, longo sermone referre
quantum difficile est coniuge abesse suo,
implicitamque umeris atque oscula grata ferentem 85
vix rediisse tibi credere posse virum.
Quod tu, sancte, toros celebras qui, Hymenaeae, maritos,
adnue et his precibus, candide dive, veni.

VII

ANIMUM SUUM ALLOQUITUR.

- Heus ibis, sine me tamen ibis, quo duce, quaeso,
o anime? Anne Amor est, qui tibi monstrat iter?
Scilicet ille viae tibi duxque comesque futurus
et dominae tecum commodus hospes erit.
5 I felix, felique redi, felicior hospes.
O utinam qui te, nos quoque ferret Amor.
Me miserum, quanti montes et flumina quanta
amplexus prohibent, cara Ariadna, tuos.
Quid tecum, Arne, mihi? Quid cum Rhenoque Padoque?
10 Aut quid cum telis, Mars violente, tuis?
O pereant ensesque feri galeaeque minaces;
pax, ades, et vincto praelia Marte vacent.
Pace coronati ludunt ad pocula amantes
inter et insanos vina ministrat Amor
15 atque aliquis memor absentis conviva puellae
cantat, dumque canit, ebria turba favet,
sollicitaque choros planta implicat, adsonat udis
tibia et aurato pectine pulsa chelys.
Pace Ceres Bacchusque vigent: tum vinitor uvas,
20 tum messor spicas grataque poma legunt;
assidet his coniunx, posito quae sedula fuso
optatasque dapes vinaque inempta ferat,
et nunc veloci messem diventilat aura,
impleat ut spoliis horrea triticeis,
25 et nunc calcatis spumantia prela racemis
diluit ac multo decoquit igne merum,
nunc legit arbuteos foetus et olentia poma,
quae ferat in calatho filia parva domum,
et nunc selectis matura Cydonia ramis
30 decutit et filo deligat inde brevi.

Festa dies redit, ornata cum coniuge coniunx
prodit et agresti dat sua vota deo,
primitias mollemque haedum cum pinguibus agnis,
quaeque tegant sacras plurimaserta fores;
inde domum laeto comitatur fistula cantu, 35
splendet ubi apposita mensa benigna mero;
ipsa viro coniunx uxoriq; ipse ministrat
et plaudit dominis sedula turba suis;
vina diem celebrant, vino somnusque venusque
it comes et veneri gaudia nota suae. 40
O qui me Boreas, o qui divusve deusve
in gremio sistat, pulcra Ariadna, tuo.
Bacche, veni memor ipse tuae, sed contine ab ista,
meque feras curru, Bacche benigne, levi;
ipse tuas referam laudes: tu gaudia moestis, 45
tu requies fesso es, te sine dulce nihil;
ipse seram vites, ulmo quas rite maritem,
ipse traham lenta sarcula dura manu,
ac circa levibus vinclis intenta puella
subliget intortis brachia viminibus, 50
non tamen ut falcemve manu rastrosve lacertis
incutiat: fortis sit labor iste viri.
Tunc iuvet inter opus raptimque interque laborem
oscula de roseis grata tulisse labris,
tum sparsos libet ad frontem componere crines 55
turbatasque manu restituisset comas.
Felices Arabum gentes, quibus uxor in armis
astat et audaci strenua fertur equo:
illa sudes hastamque viro iaculumque ministrat,
adiuvat et nulli non favet ipsa loco 60
communisque utrique labor fortunaque belli
atque idem casus vitaque morsque manent.
O mihi si, coniunx, o si galeamque sudemque
ipsa geras, forti quam lubet esse mihi;
castra placent; date tela mihi, perque arma tubasque 65
iam iuvat audaces conseruisse manus.

Dum lateri meus ignis adest, non ipse verebor
 solus in adversos corpora ferre globos
 solus et urgenti clipeos opponere turmae;
 70 mille licet feriant, mille repellat amor.
 Me miserum, neve ora calor, neu frigora laedant,
 atterat heu molles neu gravis hasta manus.
 An mihi iam fuerit dulcis victoria tanti,
 ut tibi sint formae damna timenda tuae;
 75 tene ego sustineam rapidi fera sidera Cancri,
 tene graves hiemis continuare nives?
 Tene imbres eurosque? Procul sit gloria belli,
 rursus in aërios, praelia, abite notos,
 et rursus, pax alma, redi, cui blanda voluptas
 80 sit comes et felix omina cantet Amor.

VIII

QUERITUR DE EXPEDITIONE OBEUNDA.

Musarum quondam Bacchique domestica cura
 ipse tuam colui, candide Phoebe, lyram,
 assuetus rivisque sacris et ruri beato
 compositae mentis otia grata sequi,
 5 cum Veneris placidos componebamus in usus
 carmina, quis esset conciliandus amor.
 Nunc vates ad bella trahor Martemque cruentum:
 heu pharetris parcas, hostis acerbe, tuis,
 parce, pater Gradive, levisque avertat sagittas;
 10 extincto quatenam est gloria vate tibi?
 In trucibus fera tela viris consumere oportet;
 praeterit imbelles ira leonis oves.
 Te quoque movit amor: prosit mihi nomen amantis,
 et supplex et amans noscat amantis opem.
 15 Imbellis mihi fila lyrae, non letifer arcus,
 et placet apposito plurima mensa mero,

et placet, arenti sitiunt cum rura Leone,
umbra, sonat placidae qua leve murmur aquae,
aut tenuem visco praedam vel harundine piscem
excipere aut alta tendere valle plagas. 20
Arma viros ac bella decent: nos grata Camoenis
otia et in molli culcitra picta toro;
et tamen instructasque acies ac signa videre
cogimur et patria tam procul esse domo.
Me miserum, poterone tuis, Ariadna, lacertis 25
longius et facie sic caruisse tua?
Et poterone oculis? Non haec constantia nostra est.
Vincat amor; iam iam, turbide Sene, vale,
castraque turrigero valeant circumdata vallo:
meme amor audaces cogit inire vias. 30
Ille per oppositas secreto limite turmas
ducit et hostiles praeterit insidias,
ille iter in tenebris explorat et obvia monstrat;
hoc duce per Syrtes sit via tuta mihi.
Heu heu, quam pleno decurrit margine Senus, 35
heu heu, quam ripas non capit ipse suas,
non rapidas capit amnis aquas, trahit arva domosque
et iuga divulsis montibus hausta vehit.
Sors igitur plus quam vel Amor vel numina possunt,
exercet vires casus ubique suas; 40
casus Abydenis iuvenem demersit in undis,
cum petit amplexus, Sesta puella, tuos;
casus Threicio consortem sustulit Orpheo,
errat dum nudo prata per uda pede;
omnia casus agit; quod non dat Amorve Venusve, 45
eveniet, quotiens casus et ipse volet.
Frustra igitur divos miseri veneramur amantes:
numen Amor nullum est, numen inane Venus.
Orta mari cum praesit aquis, cur flumina parent
nulla nec est misero qui ferat amnis opem? 50
Et quondam fontes et quondam flumina amarunt:
saevire haec una est gloria, Sene, tibi.

Saeuiat in te atroxque Canis rabiesque Leonis
atque hiemis medio tempore siccus eas.

IX

AD UXOREM DE LIBERIS EDUCANDIS.

- Quid tibi communis natas, tria pignora, coniunx,
commendem, quarum maxima cura tibi est?
Nam tua nec virtus nec amor monitore marito
indiget et matris munera docta subis.
5 Sed tamen, ut partesque meas et iura tuerer,
neve absens videar non memor esse domus,
haec obeunda tibi constanti pectore mando,
officii quae sint munera certa tui.
Primus honos pietasque Deo templisque dicatis;
10 hoc primum discant pignora nostra, vide.
Templa adeant caste castisque piissima votis
dona ferant: gaudet simplicitate Deus.
Tum colere antiquas artes maternaque iussa
atque agili discant carpere pensa manu;
15 in digitis acus, ante pedes intexta quasilli
viminaque et fuso stamina torta leui.
Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Phylacidae hos coniunx Telemachique parens.
Multa pater materque valent infundere natis
20 transit et in seri iura nepotis avus;
insita sed studio vis confirmanda fideli est,
natura ut mores induat usa bonos;
arte opus est; artem sollers quoque perficit usus;
perficit ars quicquid repperit ingenium.
25 Sponte sua quamvis tellus fecunda, novari
poscit et optata gaudet arantis ope;
sponte sua vitis profert Baccheia racemos,
sed tamen assidua falce colentis eget.

Quid, quod quae sterilis natura creverat arbos,
    insita pomiferas portat onusta comas? 30
Arte igitur natura iuvatur et arte magistra
    sumunt diversos pectora nostra habitus.
Format aratorem domita cervice iuvenum
    agricola, ut currus axe sonante ferat;
format equum domitor sic, ut petat obvius hostem, 35
    sensit ubi audaces signa dedisse tubas.
Dum tenera est aetas, dum mens patiensque magistri,
    tum proprias artes quisque docendus erit;
ergo dum molles animi, nunc imprime, mater,
    quae pietas, quae lex fasque pudorque iubent. 40
Plura licet nostras commendent dona puellas,
    matronae decus est una pudicitia:
forma brevis, vigor est animi splendorque virilis,
    munificam regis addecet esse nurum:
nos pudor ac probitas, nos vitae ruga severae, 45
    nos labor insomnis mensaque parca decet.
Otia nequitiam suadent, dat luxur amor
    fomenta; in venerem, saeve Lyaeae, rapis;
dicitur et fontes fontanaque numina amasse
    quae dea tutelam virginitatis habet, 50
Lenaeos latices odisse et pocula Bacchi,
    pocula virginibus pernicioosa suis.
Callisto Arcadicis cur ursa erraverit agris,
    fama tenet sacrum destituisse chorum
Naiadum et latebras mediis petiisse diebus 55
    sermone et longas continuasse moras.
Illic Oenones miseros cognovit amores,
    cognovit versos ad sua furta deos,
illic Eveni natam pugnacibus armis
    abreptam atque Idaee praeposuisse torum, 60
cognovit spretum dilecta ab virgine Phoebum,
    Evenum rapidis sponte subisse vadis;
qualia dum memorant faciles ad furta Napaeae,
    Arcas amat versos ad sua vota deos.

- 65 Corrumunt mala dicta animum moresque verendos,
in veros sensus saepe abihere ioci:
lascivos igitur coetus lascivaque verba
pignoribus nostris rite cavenda, vide.
Penelope numquam, numquam Lucretia vidit,
70 histrio dum molli scaenica voce canit.
Templa pudicitiam maculant: ni rite peractis
rebus abis, templi noxia saepe mora est.
Rustica nec mihi sit, nec sit mihi blanda puella,
quamquam rusticitas labe vacare potest:
75 blanda procax facile est et amata ad ludicra velox,
sit procul o, procul o blanda procaxque mihi.
Non quales ageret didicit numerosa choreas,
sed quos exigeret Laodomia colos.
Dum trahit ante rotas devictas Scipio gentes
80 et peragit magnos libera Roma iocos,
matronae iuvenesque simul per compita saltant,
concinit et varios tibia Lyda sonos.
« Romanos, inquit, numeros inflare memento,
Aemilia, et nostros, advena, tange modos. »
85 Non omnis igitur numeros, non quasque choreas
quae proba, nec quaevis carmina nosse cupit.
Ausam vix memorant tectis Argian avitis
prodisse et raras urbis adisse domos.
Quae casta est, thalamo gaudet Laribusque paternis:
90 turba nocet, turbae crimina ubique placent.
Est oris quoque lex, est et sua cura capillo,
quam tenuisse decet, praeteriisse nefas.
Evadne hoc placuit, placuitque hoc Marcia cultu,
ornatus tamen est neutra secuta novos;
95 ante Helenam nullae crines emere puellae;
Troia docet quantum non sua forma nocet;
nec faciem, nec colla prius, nec pectora norant
pingere nec fuco consuluisse genis:
primae Sirenes cultus docuere negatos,
100 est nova sed crimen poena secuta novum.

Quid tibi praecipiam molles vitare fenestras?
Ad culpas aditum laxa fenestra facit.
Libera mens, captiva tamen sint lumina, quando
hanc animo invenit saeva libido viam;
cogite fallaces, animus ne peccet, ocellos, 105
cogite, libertas ne peritura cadat;
pellite materiam primasque exstinguite flammās;
vincite, vincentes palma decusque manent.
Haec tibi nunc, coniunx, non ut moveamve rogemve,
sed studium absenti noris ut esse domus; 110
perge et consortem natis nunc exige curam:
est labor, at merces magna parata tibi.

X

EXSULTATIO DE FILIO NATO.

Ite procul, curae insomnes; sint omnia laeta;
Cretensi lux haec more notanda mihi est;
ite iterum, curae insomnes, procul ite, dolores;
fulserit haec nitido sidere fausta dies,
qua mihi vitales genitus puer exit in auras; 5
spargite nunc variis atria tota rosis;
spiret odoratis domus ignibus, aemula lauro
myrtus adornatos pendeat ante Lares.
Ipse deos supplex tacita venerabor acerra
et reddam sacris debita tura focis: 10
sancte Geni, tibi solemnes prostratus ad aras
fundo merum et multo laurus in igne crepat.
Vota manent: sua signa deum testantur, et omen
clara dedit celeri flamma voluta gradu,
ipse et pacato movit sua vertice sarta, 15
et fragilis cecidit crine decente rosa;
ipse manu rata signa dedit. Tu, sidere dextro
edite, felices exige, nate, dies,

- produc fatalisque colos et longa sororum
20   stamina dent faciles in tua fila manus,
spesque patris matrisque auge superesque parentum
      vota, fluant Hermus Lydiaque unda tibi.
Auguror: et patrias olim meditaberis artes
      et studia antiquae non inhonora domus;
25   sive tibi carmen placeat, tibi carmina Musae
      dictabunt, virides cinget Apollo comas;
sive vias coeli rerumque exquirere formas
      naturae et causas explicuisse iuvet,
seu leges atque arma fori, te proxima possunt
30   exempla et patres exstimulare tui.
Sed neque te vel dirus amor vel gloria belli
      vicerit, ut matri sis timor usque tuae:
illa graves tulerit decimo iam mense labores,
      languida de partu mortua paene mihi.
35   At tu iam tanto, mater, defuncta periclo
      in nova praeteritos gaudia verte metus;
iam, mater, quid matris opus, quid munera differs?
      Cur non materno iam cubat ille sinu?
En patri similes oculos, en mater in ore est,
40   en vultus, in quis spirat uterque parens,
en senii solamen adest. Vos spargite multo
      flore domum et thalamis lenior afflet odos.

DE AMORE CONIUGALI
LIBER SECUNDUS

I

ACCUSATUR NIMIUS PUELLARUM CULTUS.

Ecquae Pieridum mecum canit? Euge, puellae,
ecquae Castalio fonte ministrat aquam?
Quaenam est, quae suffusa genas demissaque ocellos
incipit? O sacra carmina digna dea.
Anne ea Melpomene est dulci dea cognita cantu? 5
Felicem, cui fas ora videre deum.
Atqui olim latis errabant numina campis
nec puduit tenues accubuisse casas.
Saepe etenim Pietas, divum quae maxima natu est,
astitit, ante aras dum cadit agna Iovi; 10
saepe Pudicitiam gelido videre sub antro
aut in gramineo membra levare toro.
O quotiens fesso somnos carpente colono
Astraeam tristes extimuerunt lupi.
Illa diu terris placida cum pace vagata 15
et statuit leges et sua iura dedit,
illa greges docuit silvas pastore vocante
pergere et a silvis nocte redire domum,
illa etiam fortes docili cervice iuencos
ferre iugum et gravibus flectere colla rotis. 20
Tunc et equus primis compescuit ora capistris
nescius intortas ante timere minas;

- omnia tunc dicente dea pecudesque feraeque
discebant munus ordine quaeque suum.
- 25 In primis servare fidem dominumque vereri
docta canis, custos ditis amica domus,
quales deliciae vatum Capuana, dolorque
Asterion, castae grata rapina deae.
- Quid vatem, Diana, queri, quid dicere cogis
30 in teque inque alias impia verba deas?
Musarum hic canis est; quid enim tibi iuris in illo?
Redde suum Musis et mihi redde meum.
- Non ille assuetus silvis, sed grata puellis
limina, sed domini pone iacere pedes,
35 sed thalamos servare et mensae assistere herili
inque puellari ludere saepe sinu.
- Quem raptum infelix mater cum ferre nequiret,
paulatim misero victa dolore cadit:
non somnos, non illa cibos miseranda requirit,
40 finiat ut luctus morte iubente suos.
- Felices catuli, quos dilexere poetae
et quorum ad tristes concinuere rogos;
non illos (siquid possunt mea carmina) tempus
abstulerit: vivent saecula longa senes,
- 45 Elysii quos arva tenent felicia campi
optatasque ferunt pascua laeta dapes,
e foliisque cadunt passim varique sapor
securique errant et sine lite greges.
- Mirantur manes aequis ut cursibus auras,
50 ut tranent celeri roscida prata fuga,
forsitan et vates aliquis dum cantat, adesse
gaudet et: « An, dicit, hi quoque carmen amant? ».
- Sed satis haec, dum Musa novas cum pectine chordas
desuetaeque aptat fila remissa lyrae.
- 55 Nunc agite, o faciles aures adhibete puellae,
dum canit, et liquidum dum dea pulsat ebur:
diva canit, quodque illa canit cognoscere sanctum est;
vos modo quod sanctum est noscite, diva canit:

MELPOMENE

« Parcite veloci nimium confidere formae.

Praeterit: en fragili quam mora nulla bono est. 60
Haec flos est et flore caducior; hanc dolor, hanc sors
et morbi vitiant instabilisque dies;

atque ea quaecumque est, nullo aut violanda paratu
aut modico: cultus lex quoque certa datur.

Quid pretiosa iuvant tortisque affixa capillis 65
gemma? Quid in collo nexile pondus agit?

Quaeritur his coniunx: mores, non gemma parabunt:
crimen inest si, quod laudet amator, agas.

Nec, si forma bonum est, externos quaerit honores;
ingenuumque bonum quid facis arte malum? 70

Si mentem abicias, turpe est sine pectore cultus;
exerceto animum: culta puella sat es.

Sed tamen ut mores animum, sic corpus honestant
munditiae; labem vitat uterque suam:

ut virtus contenta modo est mensuraque morum est 75
sic et munditiis formula certa data est:

si modo vos moveant Sirenum infamia monstra,
selectos cultus quaeque puella fuget.

Hae facie cantuque et Palladis arte placebant,
sedula sed nimii cura decoris obest. 80

Saepe illis nutrix: O quid bona tanta per artem
perditis et causam criminis ora gerunt?

Saepe inter choreas aliae risere puellae
et damnant cultus luxuriantis opes.

Forte renudatis ibant ad templa papillis, 85
qua brevis Aenatio est insula cincta mari;

ora madent liquidoque madent et tempora fuco,
inficit et roseus non sua labra rubor;

colla nives infecta gerunt ac nulla papillas
vitta tegit, nimia guttur ab arte nitet; 90

pictae oculos multumque alieno crine superbae
luxuriam facie testificante suam.

- Quas dea prospiciens gradibus sublimis ab altis
avertitque oculos opposuitque manum:
95 'Nec si, inquit, dea sum, siquid mea numina possunt,
siqua Pudicitiae iuraque visque valent,
haec impune ferent nec nos laesisse iuvabit
et meus in poenas induet arma dolor'.
Vix templo exierant, vix litora summa tenebant,
100 arida vix primos ceperat alga pedes,
senserunt teneris squamas horrescere plantis,
ossa quoque in spinas ire coacta novas;
qui fuerant ungues alium traxere rigorem,
pro digitis pinnas, pro cute tergus habent;
105 mens quoque mutata est, nec se velut ante puellas,
sed vasti credunt aequoris esse feras,
atque ita se in fluctus inque aequora proxima mittunt.
pube tenus pisces, cetera ut ante manent,
scilicet ut veteris sit nota infamia culpae
110 exemplum et timeat quaeque puella sibi.
Tela Pudicitiae moneo vitate, puellae,
contentae propriis simplicibusque bonis.
Luxuries infensa deae est, infensa decoris
cura novi, nil est simplicitate prius,
115 haec placet; haud ulla est quaesitae gratia formae;
quae studio peccas, simplicitate places.
Nulla est ornandi, nulla est, mihi crede, parandi
gloria: naturae est forma, nec artis opus.
Ars odio digna est, ubi nullo fine tenetur;
120 naturae est similis hic ubi finis adest.
Nil fuit in toto quicquam formosius orbe
coniuge, qua felix Protesilaus erat;
nullis haec gemmis, nullo est adiuta colore,
et rara numquam cultior arte fuit;
125 ornabat faciem solo contenta pudore,
felix si numquam rapta Lacaena foret.
Illa Mycenaeis aucta penatibus Iden
dum petit et Danaos cogit in arma duces,

Phylacides primusque venit primusque dolorum
ultor adest, primus et cadit ante rates. 130
Coniugis at miserae thalamos non immemor umbra
maesta subit, Stygiis nocte remissa vadis:
Haemoniae dum membra foveat dilecta maritae,
vulnera nudato sunt patefacta sinu.
Illa gemit funditque imo de pectore questus 135
frigidus et miserae concutit ossa tremor
amplexusque inter lacrimosaque verba recessit
et sopor et somnis nigrior umbra suis.
Mane deos miseranda parum felicibus extis
nequiquam et multa supplicat usa prece 140
pluraque sacratis promittit munera templis
votaque pro reditu vix numeranda facit.
At postquam infelix extincti fama mariti
certa fuit cineres et brevis urna refert,
transigat infestum sua per praecordia ferrum, 145
comprimat amentes ni pia turba manus.
Unum hoc non licuit: misero concessa dolori
cetera et in casto regnat amore furor.
Quod potuit comitata virum est, nec vera fatenti
vita magis quam mors illa vocanda fuit; 150
servavit cinerique fidem lectoque iugali:
O rarum in longa posteritate decus.
Delitet in tenebris lucemque perosa virosque;
proque viro infelix urnaque et umbra fuit,
urna quidem cineresque die, sed noctibus umbra; 155
haec comes, haec coniunx, haec et amator erat. »
Talia Melpomene. Mihi tum specus Aonis antrum
pandit et e vena Thespide manat aqua.

II

VILLAM SALUTAT A MILITIA REGRESSUS.

- Rura, iterum salvete, iterum salvete, coloni,
Tyrrhenae valeant Martiaque arma Senae;
pone hastam, Gradive, quietus et exue bellum,
otia segnis hiems, otia quaerit amor;
5 te Venus exspectat thalamo, tibi bruma perennes
dat noctes, requiem poscit et ipse labor.
Hine Lares fundusque meus? Mea praedia cerno:
O mihi tam fausto sidere nata dies.
Funde, puer, calices; lux haec Cretensis agatur;
10 funde iterum et multo splendeat igne focus,
igne focus, madeat generoso mensa Lyaeo,
impediat canas myrtus opaca comas.
Tyrrheni, procul hinc, procul hinc estote, labores;
otia securus garrula Bacchus amat.
15 Dic, puer, anne aliquos quereris malesanus amores?
num tua sollicitet pectora Etruscus amor?
Margara num roseove decens Graecinna colore?
Num facie et blandis grata Terinna iocis?
Me dulcis Iunepra; novos haec suscitât ignes
20 absentemque urit bella puella senem.
Desine et ipsa meas, Iunepra, incendere curas
frigidaque absenti corda fovere face,
parce seni, restingue faces. Tu prome Falernum,
leniat ut curas ebria cura novas;
25 pone merum, pone et talos; post vina iocumque
it sopor, hic curas diluet ipse graves.

III

EXSULTATIO DE PACE IAM FACTA.

A bellis ad rura et ad otia grata Camoenis,
ad rura a bellis, uxor amata, vocor.
Pax Cererem redditque agris redditque Lyaeum
et sua cantantem Maenala Pana sonant;
pace sua laetatur humus, laetantur agrestes 5
et resides somnos oppida fessa trahunt;
iam facilis, iam laeta choros per prata Voluptas
ducit et optatus rura revisit Amor;
rura Venus rurisque colit nunc urbe relicta
laeta domos; laetus numina sentit ager. 10
Ergo alacres sequimurque deos et rura petamus;
huc propera, mecum huc, uxor amata, veni:
huc veris te poscit honos rurisque beati
et rure et verno tempore natus amor.
Urbis opes valeant, nil rure beatius ipso; 15
rura placent Musis, rura Diana colit,
rura Fides habitat, habitat Probitasque Pudorque
et Fas et pleno Copia larga sinu.
O valeant urbes: quid enim felicius agro?
Hic tecum, hic, coniunx, vita fruenda mihi est. 20
Otia si capiant animum, quid mollius umbra,
fundit quam multa populus alba coma,
quam platanus platanoque decens intersita laurus
et quae tam raro citrus honore viret?
Sin labor, ut teneras hortis disponere plantas, 25
ut iuvat umentes carpere mane rosas
aut tenuem e foliis Laribus pinxisse coronam
et sua triticeae sarta parare deae,
nunc legere arbuteos fetus montanaque fraga
aureaque in calathis mala referre novis, 30

nunc agere incautas in retia caeca volucres;
 mille modos placidi rura laboris habent.
 Sed, coniunx, tua vota moror: laqueata valet
 et tecta et thalami; te duce rura peto.
 35 Dux coniunx, cui cana Fides, cui castus eunti
 haeret Amor, sequimur teque tuosque deos.
 O mihi post longos tandem concessa labores,
 O mihi non iuveni, sed data forte seni,
 O mentis tranquilla quies. Salvete, beati
 40 ruris opes, salve, terra habitata diis,
 terra bonis fecunda et nulli obnoxia culpa;
 hic tecum, hic, coniunx, vita fruenda mihi est,
 ista senes nos fata manent. Mors usque vagatur
 improba. Vis mortem fallere? Vive tibi.

IV

LAETATUR IN VILLA ET HORTIS SUIS CONSTITUTUS.

Hos ego ruricolamque bovem simamque capellam
 quam laetor nitida luxuriare cute;
 divitiaeque laris tenuis non segnis asellus,
 ut spondet multo plurima ligna foco
 5 insultatque solo atque ad herum lascivior annis
 calcitrat et posita lite recumbit humi;
 hac malo vix est fecundior ulla per hortos,
 atque gravata suum quam bene portat onus;
 quam felix, quam laeta nitet morusque pirusque
 10 et dites ramos pondere victa gravat.
 Has, coniunx, scis, has alieno e stipite gemmas
 trudere adoptatas et bene ferre comas;
 hae mites pruni fetus, hae fertile praecox
 et multum nobis aurea mala ferent,
 15 seu Campanus ager, sive hanc dedit Africa pomum,
 artifices hominum sive tulere manus;

non grato sine honore feret, sine divite fructu,
non sine coeruleis Azariola comis.
Has, pueri, cohibete, premat ne pampinus uvas;
luxuries non haec, non mihi tanta placet. 20
Illa placent plenis innixa Cydonia ramis.
Quantus honos mensis, gratia quanta manet:
quae biferis, quae Sarnensi, quae multa Volumbro
gloria, quas laudes Puteolana refert.
Aut haec, aut etiam nostris est maior in hortis: 25
Alcinoi vincit noster agellus opes.
His olim, coniunx, opibus felicior aetas
aurea, de facto nunc quoque nomen habet,
cum sua cuique satis, nec plus aliena placebant,
et pecus et cultus cuncta parabat ager; 30
auro nullus honor, nullae et sine nomine gemmae,
non illo quisquam tempore adulter erat,
nec vagus errabat Veneris puer aut mala doctus
vulnera, sed solas ille petebat equas.
Siquando in pratis perrara ad festa puellae 35
iungebant dociles rustica ab arte manus,
his pudor haerebat fidus comes, ille monebat,
qua se quaque oculos arte movere decet.
Namque ferunt captos hominum pietate relicto
tellurem divos incoluisse polo; 40
at vitia infernoque lacu Stygiaque palude
horrendisque Erebi delituisse cavis.
Tunc felix hominum coetus, tunc nectaris amnes
et fontes lactis, robora mellis erant;
coelitibus simul immixti iuvenesque senesque 45
prandebant, vini non tamen usus erat;
una amor atque pudor, una accumbebat honestas,
et venus et probitas formaque iuncta simul.
Haec hominum sors dulcis erat, sors laeta deorum,
haec bona praestabat tunc habitatus ager. 50
Prima Erebo egressa est falso custode cupido:
illa fuit nostri prima ruina mali,

illa rudes animos curis infecit habendi
in scelus et pronas iussit habere manus,
55 illa torum thalamique faces violare iugalibus
cognati et nullam sanguinis esse fidem,
illa nefas vetitumque sequi vetitoque potiri
suasit et intinctas sanguine habere manus.
Hinc levis ambitio Phlegethonte emersit ab imo
60 livorque exsanguis pervigilesque doli;
tum terras coetusque hominum moresque nefandos
numina et infamem deseruere locum.
Sola Venus teneri pastoris imagine capta
et coelo terras praetulit et puerum,
65 nec ruri contenta novas migravit in urbes:
illa dies miseris urbibus atra fuit,
qua luxus luxuque malo coniuncta voluptas
intravit castas desidiosa domos.
Hinc vitii genus omne caput, genus omne malorum
70 sustulit et regnis incubuere suis.
Nos ah, nos urbes, coniunx, procul esse iubemus:
rura placent; luxus desidiose, vale.
Simplicitas nos prisca iuвет, nos parca supellex
et facilis victus et sine sorde toga.

V

AD BACCHUM CONSECRATIO.

Hos statuit tibi, Bacche, lacus cum coniuge vates;
accipe pacatus munera nostra, pater.
Quod vatum pater es, prosit mihi; prosit et uxor,
quodque Ariadna tibi est, quodque Ariadna mihi est.
5 Huc tua te Antiniana vocat cultissima nympha
teque manet cupido blanda puella sinu,
te petit exoptatque, tuos suspirat amores,
gestit et ad plenos ludere nuda lacus,

qualis ubi primum florem primosque hymenaeos
victa dedit, cum te per iuga traxit amor. 10
Errabas miser in silvis: ridere Napaeae,
ridebant Dryades cornua, Bacche, tua;
septem te videre hiemes per devia lustra
ferre nivem et rapidos messe tulisse dies.
Illa deum miserata: « Quid, o mitissime, dixit, 15
vimne paras? Non haec praelia poscit amor ».
Iniecitque manum collo. Tibi lenis ab ore
aura venit, tibi tunc oscula rapta sonant.
Exanimis cadis: illa sinu mollissima blando
excipit et tenera mulcet amica manu. 20
Tune deus, tune anguipedes victure Gigantes,
tune iaces tenero, Bacche, fovende sinu?
Tune manu mulcende iaces? Sed splenduit aer,
prela novo radiant lumine, Bacchus adest,
Bacchus adest; tumuere lacus, tumuere racemi, 25
nec capiunt fluidum labra minora merum.
Euge, pater Lenaeae, euan, pater Euhius, euan:
vina fluunt, plenis condite musta cadis,
ferre citi: pater, euge, euan, pater Euhius, euan:
ferre citi, iam iam dolia nulla vacant. 30
Euge, pater: ne plura, pater, pater Euhius, euhoe,
siste pedem; ad lusus Antiniana vocat,
ostentatque sinu Venerem ostentatque papillis;
illi Amor inque oculis lusitat inque genis
perque oculos lascivit Amor perque ora genasque 35
eque genis oculisque afflat et ore Venus.
Iam, pueri, cohibete oculos, avertite vultus,
diva deum, divam dum deus ipse fovet,
dum ludunt ad prela. Pater mitissime, salve,
annuus et rediens ad tua musta veni. 40

VI

RUSTICUM ALLOQUITUR.

Rustice, neglecti cultor male fortis agelli,
qui subigis pigro rura paterna bove
dumosoque sinis obduci limite campum
duraque non certo subruis arva die,
5 fallacisque tibi Cereris, fallacis et uvae
fructus, et ingrati poma minuta soli,
non seges haec, non cura levis, non lenta colendi
desidia, offensi sed facit ira dei;
cuius numen aquae violas, dum saepe lutosam
10 a stabulis vitreo perluis amne suem,
annua nec veteri reddis sua vota sacello,
sed caedis sacra religione nemus.
Ira deos tangit. Coelestem vince furorem
ture pio et multam sedulus adde precem;
15 agna cadat Fauno pinguisque ex ubere matris
imbuat offensas candidus haedus aquas;
placabisque deum sacrae qui praesidet undae
viscera de niveo tosta ferens vitulo.

VII

DE ORTU ET GENITURA LEPORUM.

Fallor an est Charitum chorus hic, chorus ille Leporum?
Ure, puer, plena mascula tura manu.
Spargite humum violis, chorus advenit; ite, profani;
iam subit ornatas candida turba fores.

Nunc ades, o mihi culta chelys, dum pauca puellis, 5
dum canimus blando pauca sed apta gregi.
Forte quiescebat Veneris chorus ad caput amnis,
roscida Sebethos qua piger arva secat.
Coeruleae per prata deae, per prata Napaeae
hic illic placida membra quiete levant. 10
Aura movet virides ramos, vaga murmurat unda
et dulce in soliis garrula cantat avis.
Dulcidia ad salicem viridique in margine ripae,
sicut erat, rapido fessa calore iacet;
aura levis tunica suram nudabat, at illi 15
crura per ignoto lumine candet ebur;
ipsa etiam tenuem spirabat leniter auram
languenti qualem spirat ab ore sopor,
forsitan et veteres animo suspirat amores,
somniai amplexus dum, Tegeae, tuos. 20
Optanti non serus ades, dum gramina servas
explorasque levem qua tulit illa pedem.
Quae tum deliciae, quae murmura, quis furit ardor;
post rixas, post tot praelia quanta quies.
Risit ut exanimes vidit Cytherea repensque 25
currit in amplexus, pulcher Adoni, tuos,
nullaque, quae vos nympa videt, non invidet aut non
quaerit amatorem protinus illa suum.
Illa dies inter Charitesque interque Napaeas,
illa dies nymphis iure beata fuit, 30
illa etiam, puero ut placeat, Cytherea retexit
molle latus, retegis, mollis Adoni, tuum;
securae in tenero iacuistis gramine, nympae,
egistisque vices dedecuitque nihil.
Dulcidiae paulatim uterus crescebat et aegram 35
vexabat geminus ventre gravante puer.
« Affer opem et genitor natis, et amator amanti »,
clamat: fert genitor, fert et amator opem.
Forte aberat Lucina domo. Cyllenius aulam
ingressus furtum, fur deus ipse, parat. 40

- Unguentum e thalamo magnae Iunonis ad usum
servatum artifici surripit ille manu,
ungit et hoc uterum divae: cessere dolores;
illa parit geminos, tum dea mater ait:
45 « Ipsa levata labore vocem vos iure Lepores;
nominis haec vestri non mihi causa levis:
vos eritis curis requies, vos mite levamen
sollicitisque animis diminuetis onus ».
- Haec genitrix, sic orsa Venus, sic mater amorum,
50 Puniceasque sinu spirat et ore rosas:
« Mecum eritis quocumque loco, quocumque recessu,
o pueri, ut nostri pars bene digna chori,
nec vobis sine dulce aliquid; mihi ubique Leporum
iuncta cohors, mihi sit iunctus uterque comes:
55 hoc mater merita est, tenerae hoc meruere sorores,
inventaque lyra nobilis ipse pater ».
- Dixitque excepitque sinu dea laeta beato
ambrosium et roseo stillat ab ore decus;
ambrosiae hausere auramque Idaliumque liquorem
60 tum pueri et blandos ore dedere modos.
- Arrisit tenerisque iterum dea fovit in ulnis
hos et Acidalio protulit ore sonos:
« Nullae vos curae, pueri, nil triste dolensve,
non labor aut maeror pectora vestra gravet;
65 otia sed risusque iuvent lususque iocique
blanditiaeque leves mollitiesque decens;
sit semper puerile decus puerilis et aetas,
insideat labris Attica semper apis ».
- Haec vobis, Veneris pueri, Chariteia propago,
70 haec canit aurato pectine eburna chelys,
haec vobis Cnidiae nymphae, quis dulcia curae,
quae mentes placida conciliatis ope.
- Vos numeros ne, dia cohors, ne temnite nostros,
si mea sunt vestris cognita plectra horis.
- 75 At vos, Dulcidiae nati, qui mitia tecta
Parthenopes, miti rura beata solo,

qui colitis Stabiosque sinus Sarnique recessum
et Surrentinis litora nota iugis,
cantibus his spirante, hilares tenerique Lepores,
lenis et afflatu mulceat aura novo,
qualem, cum teneris lac instillaret alumnis,
spirabat niveo dia Melissa sinu.
Sic vobis sit triste nihil, sint otia laeta,
Mopsopius grato sic fluat ore liquor.

80

VIII

NAENIA PRIMA AD SOMNUM PROVOCANDUM.

Somne, veni; tibi Luciolus blanditur ocellis;
somne, veni, venias, blandule somne, veni.
Luciolus tibi dulce canit, somne, optime somne;
somne, veni, venias, blandule somne, veni.
Luciolus vocat in thalamos te, blandule somne,
somniale dulcicule, blandule somnicule.
Ad cunas te Luciolus vocat; huc, age, somne,
somne, veni ad cunas, somne, age, somne, veni.
Accubitus te Luciolus vocat, eia age, somne,
eia age, somne, veni, noctis amice, veni.
Luciolus te ad pulvinum vocat, instat ocellis;
somne, veni, venias, eia age, somne, veni.
Luciolus te in complexum vocat, innuit ipse,
innuit; en venias, en modo, somne, veni.
Venisti, bone somne, boni pater alme soporis,
qui curas hominum corporaque aegra levas.

5

10

15

IX

NAENIA SECUNDA AD VAGITUM SEDANDUM.

Nutrix canit.

- Ne vagi, ne, blande puer, ne, parvule, vagi;
blanda rogat blandum Lucia Luciolum.
Ne vagi, ne lacrimulis corrumpere misellis
turgidulosque oculos turgidulasque genas.
5 Ecce tibi balbo ore sonat, blaeso ore susurrat
Eugenia et dulces garrit in aure iocos;
ecce tibi mollem inflectens Aurelia vocem
fabellas bellas, carmina bella canit.
Ne vagi, mellite puer; tibi Luscula ludit,
10 gestit et ad cunas blanda catella tuas;
Curtiolus tibi subsultans en se erigit, en se
iactitat, en teneri cruscula lambit heri.
An lingis, lascive, genas? Ah, curtule Curti,
ipsa tibi irascar, curtule Curtiole.
15 Tune genas, tune ora? Meus puer, improbe Curti,
Luciolus meus est, improbe Curtiole.
Curtiole, anne audes? Ah risit Lucius, ah se
iecit in amplexus Lucius ipse meos.
En pectus, formose, tuum; mihi dulcia iunge
20 oscula et in solito molle quiesce sinu.

X

NAENIA TERTIA BLANDITORIA ET IOCOSA.

Nutrix canit.

Has ego Luciolo mammas, haec ubera servo:
dextera mamma tua est, ipsa sinistra mea est.
Singultit sed Luciulus; mutare licebit:
ipsa sinistra tua est, dextera mamma mea est.
Utraque sed potius tua sit, iam desine flere, 5
desine: dextra tua est mamma, sinistra tua est.
Risit Luciulus mammamque utramque momordit.
Tune meas mammas, crudule, tune meas...?
Iam saevit, quod dico meas. Ne, candide, saevi:
haec atque illa tua est, utraque mamma tua est. 10
Nunc, Luci, nunc suges ambas, ne quis malus illas
auferat, et clauso, scite, reconde sinu.

XI

NAENIA QUARTA NUGATORIA.

Nutrix iocatur.

Ora quis, aut quis labra mihi linguamque momordit?
Lucius improbulus, Lucius ille malus.
Quis collum mammasque meas pectusque momordit?
Lucius ille malus, Lucius improbulus.
Ne posthac, ne tange, puer. Cui basia servo 5
labraque? Cui linguam hanc? Antinoo, Antinoo;
cui pectus mollemque sinum tenerasque papillas
amplexusque meos? Antinoo, Antinoo.

- Antinoë o formosè, veni; tibi brachia pando;
 10 quamprimum in nostros, blande, recurre sinus;
 en mammas, en lacteolas, formosè, papillas,
 en cape delicias tinnula plectra tuas.
 Sed quisnam nostra puer hic cervice pependit?
 Mentior? An certe est Lucius improbulus.
 15 Implicuit collo simul et simul oscula sumpsit
 improbulus non iam, sed probus ipse puer.

XII

NAENIA QUINTA AD SOMNUM INDUCENDUM.

Mater canticat.

- Scite puer, mellite puer, nate unice, dormi;
 claude, tenelle, oculos, conde, tenelle, genas.
 Ipse sopor: « Non condis, ait, non claudis ocellos? »
 En cubat ante tuos Luscula lassa pedes.
 5 Languidulos, bene habet, conditque et claudit ocellos
 Lucius et roseo est fusus in ore sopor.
 Aura, veni, foveasque meum placidissima natum.
 An strepitant frondes? Tam levis aura venit;
 scite puer, mellite puer, nate unice, dormi;
 10 aura foveat flatu, mater amata sinu.

XIII

NAENIA SEXTA NUGATORIA.

Mater ludit.

- Quis puer hic? Age, Lisa, tuas absconde papillas;
 hic puer en illas surripuisse parat.

Lisa, tege, en tege, Lisa, tuas. Tune improbe, tune
 Lucioli mammas surripuisse paras?
 Luciole, huc propera, propera nunc, candide Luci; 5
 ille malus properat; tu prior ante veni.
 Vicisti atque hanc ore premas, hanc corripe dextra;
 i, puer, hinc, alias, i male, quaere alias.

XIV

NAENIA SEPTIMA NUGATORIA AD INDUCENDUM SOPOREM.

Mater loquitur.

Fuscula nox, Orcus quoque fuscus; aspice, ut alis
 per noctem volitet fuscus ille nigris.
 Hic vigiles captat pueros vigilesque puellas.
 Nate, oculos cohibe, ne capiare vigil.
 Hic captat seu quas sensit vagire puellas 5
 seu pueros. Voces comprime, nate, tuas.
 Ecce volat nigraque caput caligine densat
 et quaerit natum fuscus ille meum,
 ore fremit dentemque ferus iam dente lacessit,
 ipse vorat querulos pervigilesque vorat, 10
 et niger est, nigrisque comis nigroque galero.
 Tu puerum clauso, Lisa, reconde sinu,
 Luciolum tege, Lisa. Ferox quos pandit hiatus,
 quasque aperit fauces, ut quatit usque caput.
 Me miseram, an ferulas gestat quoque? Parce, quiescit 15
 Lucius, et sunt qui rus abiisse putent;
 rura meus Lucillus habet, nil ipse molestus,
 nec vigilat noctu conqueriturve die,
 Ne saevi, hirsutasque manus tibi comprime, saeve;
 et tacet et dormit Lucius ipse meus 20
 et matri blanditur et oscula dulcia figit
 bellaque cum bella verba sorore canit.

XV

NAENIA OCTAVA.

Nutrix arcessitur, mater loquitur.

Lisa, veni, expectata veni, quid lenta moraris?

En age, quid cessas? Nil remorata veni;
et sitit et vagit, tibi nunc convicia dicit

Lucius et caros quaeritat usque sinus.

5   Iam properat Lisella, pedum vestigia sensi,
     ecce venit nudo Lisa parata sinu;

en tibi lacteolae, Luci formose, papillae,
en tibi turgidulo plena mamilla sinu.

Tota tibi tua Lisa vacat, tua Lisula tota est;

10   sume, venuste puer, ubera, carpe sinus,
carpe sinus, formose, tuos somnumque capesse:
     dicetur cunis naenia grata tuis.

XVI

NAENIA NONA IOCOSA AD BLANDIENDUM.

Nutrix canit.

Pallidus Eunomius puer est Titiusque nigellus,
vagit et hic noctes, vagit et ille dies;

Luciolo roseus color est candore refusus,
nec vagit noctu nec strepit ipse die.

5   Despuat Eunomius mammas tunditque papillas;
     oscula dat tumidis Lucius uberibus.

Non Titium fabella iuvat, non naenia Lippae;
 naenia Luciolum verbaque ficta iuvant.
 Ridet et in somnis et Lisae Lucius haeret,
 auferat et ne quis callidus ipse timet.

10

XVII

NAENIA DECIMA.

Mater blanditur catellae ac somnum invitat.

Ne latra, ne pelle bonum, bona Luscula, somnum;
 et tibi iam somnus, Luscula, gratus erit.
 Ingredere, o bone somne; nihil bona Luscula latrat;
 Luscula Luciolo, Luscula blanda tibi est;
 innuit ipsa oculis tibi Luscula, Lucius ipse 5
 innuit, et dicunt: « Somnule lenis, ades ».
 Luscula iam dormit, stertit quoque bella catella,
 et sua Luciolo lumina fessa cadunt.
 Dormi, Luciole, Luci dilecte, quiesce;
 en canit ad cunas garrula Lisa tibi. 10
 Mulcet languidulos, saturat quoque somnus ocellos;
 somnus alit venas, corpora somnus alit
 et sedat curas requiemque laboribus affert,
 odit tristitiam, gaudia semper amat.
 Somne bone o cunctis, assis mihi, candide somne, 15
 somne bone et pueris, somne bone et senibus,
 ipse mihi tumidas satura, bone somne, mamillas,
 ubera Luciolo quo mea plena fluant.
 Sentit Luciulus dormitque et ridet et optat
 et mammas digitis prensitat usque suis. 20
 Euge, puer, sitibunde puer, cape, lassule, somnos;
 mox tibi iam vigili lacteus amnis erit.

XVIII

NAENIA UNDECIMA.

Mater nugatur.

- Excitus e somno meus est puer; huc age, Lisa,
 en age, delicias accipe, amata, tuas.
 Et sitit et ridet, dulcis et vertit ocellos
 ipse tibi; vultus aspice, cara, tuos;
 5 his pro blanditiis teneras da, Lisa, papillas
 Luciolo; amplexus quos parat ipse tibi.
 An refugit mala Lisa? Nihil mala Lisa veretur?
 Carpe, puer, plenos, ubera laeta, sinus,
 suge ambas, summorde ambas, ne parce, papillas:
 10 ubera Luciolo stulta negare potest?
 Scinde comas, contunde sinus, diffringe capillos:
 tune meas fugias, improba serva, manus?
 Ah, simulant ambo. Simulate et perfide Luci,
 fallax Lisa novis insidiosa modis,
 15 ipsa tibi eripiam inammas, tibi, subdola, natum,
 subdola, quae fugias, perfide, qui renuas.

XIX

NAENIA DUODECIMA.

Pater nato blanditur.

Pupe meus, pupille meus, complectere matrem
 inque tuos propera, pupule care, sinus;
 pupe bone, en cape, care, tuas, mi pupule, mammas,
 pupule belle meus, bellule pupe meus;

Suge; canam tibi naeniolam. Nae..naenia nonne   5
  nota tibi, nate, est naenia naeniola?
Pupe meus, pupille meus, nae..naenia nonne
  nota tibi, nate, est naenia naeniola?
Belle meus, mellite meus, nae..naenia nonne
  nota tibi, nate, est naenia naeniola?   10
Somniculus tibi iam lassus obrepit ocellis,
  dum tibi, nate, placet naenia nota nimis.
Pupe meus, dormisce meus; nae..naenia, nostro
  da noctem nato, naenia, somniferam.

DE AMORE CONIUGALI

LIBER TERTIUS

I

VENERATUR PAELIGNOS ET AGRUM SULMONENSEM.

Hine amnes, haecne Aoniis loca grata puellis,
Paelignone haec sunt rura habitata seni?
Hosne lacus, haecne antra colit descriptor amorum?
Manibus haec sacra sunt, magne poeta, tuis?
5 En vati dilecta Dryas fert rustica dona,
fert myrtum ac violae lilia mixta nigrae,
fert hederam, fert veris opes. Quin ecce Corinna:
ipsa canit, voces fluminis aura refert:

CORINNA

« Erramus per prata, nec est quod laedat amantes,
10 et iuveni iuncta est usque puella suo;
pascimur amplexu tenero, fovet aura cubantis,
pennarum admotu quam levis afflat Amor.
Quod nemus, aut quae nam umbra meos nunc servat amores?
Huc ades in molli, Naso, fovende sinu ».

OVIDIUS

15 Ille refert: « O ante alias mihi cara puellas,
ipsa veni ad nitidos, culta Corinna, lacus,

qua strepitat leve murmur aquae, qua laurus in umbram
se iacit et densum textit opaca nemus,
luxuriat qua mollis humus; te plurima myrtus,
te manet irriguis floridus hortus aquis. 20
En assum tibi certus amans». Vix ille, repente
virgo movet niveos ad loca nota pedes,
ac nudata sinum cervici innexa pependit;
ora, oculos, pectus cordaque iunxit amor,
osculaue et iunxit suspiria et intima iunxit 25
mixtus et ex uno spiritus ore coit;
incaluit tunc umbra novo succensa calore,
mox gratum repetit altera et alter opus.
Ludite, felices umbrae, quibus una voluptas
vivitur atque unus pectora iungit amor. 30
Nunc, age, quae myrteta colis mihi consita, nymphe,
quaeque tenes hortos, Antiniana, meos,
pauca meae, nam pauca seni Cytherea ministrat,
(ipsa leget coniunx) tu modo pauca refer.
Exstinctos in corde seni quis suscitatur ignes? 35
Quae nova sopitas nunc movet aura faces?
Incendi novus auctor an est? Suspiria, coniunx,
hoc tua et accensi pectoris aura facit;
pectoris huc venit aura tui, vetus inde resurgit
et reparat vires ignis ab igne novas; 40
iam saevit, iam flamma furit; suspiria coniunx
movit et a nostra mutua flamma viget;
urimur absentes unoque adolescimus igni
et vires uno fomite uterque capit.
In somnis mihi nocte venis, succenditur ignis, 45
vexat nocturnus pectora adusta calor;
ante oculos versare die, tum subdita venis
spirat anhelantis flamma diurna faces;
en volitant rutilantque vagae de corde favillae,
et fax absumptis ossibus usta micat; 50
iam serpit venis, imas iam flamma medullas
corripit ac toto corpore lapsa furit.

Quisquis ades, procul hinc, ne vos meus ustilet ignis:
fervet et accensos huc agit hucque globos;
55 inque faces flammisque abeo, iam vertor in ignem,
vertimur, en iam iam nil nisi flamma sumus.

II

AD UXOREM.

Natalem Domini sine me Ianique calendas
et sine me Regum tempora tristis agis,
tristis et in templis ad publica munera perstas;
tristis ed a templo cum petis ipsa domum,
5 illic te absentis torquent monumenta mariti,
ante tuos oculos quae tibi multa iacent,
illic desertusque torus succurrit amanti,
quaeque vacat viduo sponda relictæ loco
ingeminat tum corde dolor crudescit et acre
10 vulnus et ipsa super lapsa dolore cadis:
non soror et geminae longo molimine natae,
vix revocat lacrimis qui tibi natus adest.
Iam, coniunx, iam parce novis, Ariadna, querelis;
non te nunc primum contigit iste dolor:
15 a teneris eadem mira virtute tulisti,
matronae et laudes ipsa puella refers.
Difficile est tolerare, tamen laus omnis in hoc est,
et labor assuetis mollior esse solet.
O non sic aliis tua nota exempla puellis
20 servandique tori facta magistra fores,
digna quidem amplexuque frui thalamoque mariti
gaudiaque assueto continuare toro.
Virtutem sed dura probant: hinc fama pudicis,
hinc meruit nomen Penelopea suum.
25 In pretio sunt rara, nihil virtute sed ipsa
rarius: haec superis nos facit esse pares.

Iam, coniunx, laetare; nihil nam mente pudica
rarius; haec superos in sua vota trahit.
Sed tibi nec monitore opus officiumque maritalae
exigis et per te munera matris obis. 30
Cum Domini natalis adest, laetare, tibi que
si non vis, natis, optima, parce tuis:
mane simul geminis comitata operare puellis
et tibi placatos iusta precare deos;
sint nato, sint vota viro rata: ponat iniquum 35
Mars odium et redeat pacis alumna quies.
Di faciles; tu iusta petis; iamque auguror ipsum
annuere et capitis signa dedisse Iovem.
Omne quo regressa larem fac splendeat aula
munditiis, festos duc sine nube dies; 40
omnia sint tibi laeta domi, felicibus annus
auspiciis peragat, quod bene cepit, iter.
Cura sit et mensae, quae non aliena puellis,
larga quidem, sed non luxuriosa tamen;
mensa suos habeat lusus et saepe parentis, 45
saepe viri nomen anxia verba sonent;
sit cura et patrii ritus morisque vetusti,
qui statuit posito regna beata mero.
Quod felix faustumque, fabae sors regia cuius est?
Nate, tua: ardenti subdite ligna foco, 50
stet myrto, stet rore maris lauroque comatus
ipse focus; calices et nova vina date.
Funde, puer; bonus annus eat, pax laeta sequatur.
Eveniet: micuit sparsus in igne liquor.
Funde iterum: ter flamma coma crepitante reluxit, 55
ter saliit vivo laurus adusta foco:
pax aderit, iam signa domum redeuntia cerno;
i, puer, et veteri vincula deme cado.
Quisquis ades, dic laeta; dies hic nubila pellat,
instauret positum sedula turba merum. 60
Absentis mihi Chia date, date Cresia regi;
inde bibat dubio tota corona pede.

Tu vero hunc mihi, cara, viro praestabis honorem,
tingat ut auratus mollia labra calix,
65 et memor ipsa mei dicas: « Haec oscula, coniunx,
illa tua, haec, coniunx, te properare iubent ».
His addas etiam suspiria, teque subinde
admoneant reditus tempora certa mei.

III

EPITHALAMIUM IN NUPTIIS AURELIAE FILIAE.

Huc ades, o Hymenaeae, nec est quod rura recuses:
rura tuas primum festa tulere faces,
rura novos tibi prima iocos statuere tuoque
utea Puniceo vincla dedere pedi
5 cultaque solemnem duxere ad compita pompam,
omine cum fausto femina virque canunt.
Hic primum laeto sonuit nova tibia cantu
movit et artifices compta puella pedes;
rure arcum sibi fecit Amor strinxitque sagittas
10 accenditque novas rure parante faces.
Tum iuvenis primos sensit malesanus amores,
arsit ab insolita tacta puella face;
hinc iunxere pares communi foedere dextras
affuit et tectis saepe vocatus Hymen.
15 Flammea tum tibi prima deo sunt sumpta decensque
praeluxit digitis aurea gemma tuis,
sedisti medius iuveni mediusque puellae
deliciasque toro gaudiaque apta doces.
Tum felix praesente deo torus esse iugalis
20 legitimam et thalamus coepit habere fidem.
Ergo ades, o Hymenaeae; vocant te rura tibi que
cultu domus cultus et tibi ridet ager;
in foribus te culta manens Ariadna decentis
et nectit flores et nova sarta parat.

Dum nectit flores, illi per candida fulgent 25
 ora rosae, Charites quas posuere genis,
 spirat et ex oculis nova gratia (flectere divos
 dum cupit, hac risum temperat ipsa Venus).

ARIADNA

Quin etiam canit: « Ad mensas, Hymenaeae, venito,
 te vocat ad thalamos nupta novella suos. 30
 Pulcher Hymen, Hymenaeae, Hymen, Hymenaeae, venito;
 te chorus et cantus, te tua pompa manet.
 Pulcher Hymen, Hymenaeae, Hymen, Hymenaeae, venito;
 tibia iam teneros fundit eburna modos,
 ocior ut venias, en rustica fistula cantat, 35
 teque vocat numeris Antiniana novis ».

ANTINIANA

« Irriguis sic hortus aquis, sic prata salictis,
 sic gaudent pratis ipsa salicta suis;
 laetantur sic melle favi, sic robora glande,
 laetus ut ad thalamos carmina pangit Hymen, 40
 pulcher Hymen, Hymenaeus, Hymen, cui filia vatis
 se colit, et thalamos nupta pudica parat;
 qualis roscidulo florens hyacinthus in horto
 Puniceo primae certat honore rosae,
 hunc Dryades coluere, hunc et coluere Napaeae, 45
 Nais et assidua fessa rigavit aqua.
 Myrtus honos Veneris, myrto laetantur amantes:
 pendeat ad cultas myrtea virga fores;
 laurus honos Phoebi, praefert et laurus amores:
 ornent et festam laurea sarta domum. 50
 Vitibus est decori pendens sub fronde racemus,
 arboribus decori quae bene poma rubent:
 picta chlamys Phrygiaque manu variata supellex
 est decori thalamo purpureusque torus,
 ipse rosa Syrioque decens perflatus amomo 55
 mille parat dominae gaudia, mille viro.

- Felix deliciis et felix, lecte, susurris,
per te vir domina, nupta beata viro est.
Pan iungit calamos: iungitque Hymenaeus amantes;
60 Pan amat: ad calamos dulce iocatur Hymen,
pulcher Hymen, Hymenaeus, Hymen, cui flammea curae
et iuvenum lusus et sine lite torus.
Lite fugatur amor, concordia nectit amorem,
concordis animos lectulus ipse facit;
65 hunc amor, hunc pax ipsa locum statuere quieti,
hunc legit fidei vincula castus Hymen,
castus Hymen, Hymenaeus, Hymen; age, fistula, Hymen
dic et Hymen; gaudet saepe iteratus Hymen.
Ut flos, aestivo sitiens cum terra calore
70 nocturno refici lassus ab imbre cupit,
non illum zephyrique valent auraeque recentes
mulcere aut densa nexilis umbra coma,
sola illi est in rore salus, spes omnis in imbri,
languet honos, cecidit languida sole coma;
75 sic tacitos in corde fovens nova nupta calores
optato refici coniugis ore petit,
non illam patris amplexus, non oscula matris
aut iuvat artificii purpura picta manu;
suspirat tantum amplexus, tantum ora mariti,
80 maeret abestque illi qui fuit ante decor.
Quam raptam matrisque sinu colloque parentis
coniugis ad cari limina ducit Hymen,
mitis Hymen, Hymenaeus, Hymen, cui mollia curae
coniugia et parili vincula nexa iugo.
85 Ut flos in verno laetatus sole nitescit
fulgidus et gaudet purpura honore suo,
mane tepor, sub solem aurae, ros noctis in umbra
mulcet, et ipse suas iactat honestus opes;
in molli sic virgo toro complexa maritum
90 nuda nitet, caro ludit amata sinu.
Mane sopor, sub sole viri suspiria mulcent,
nocte iterata venus, saepe receptus Hymen,

dulcis Hymen, Hymenaeus, Hymen. » Sed fulget Olympo
vesper; pone tuos, fistula lassa, modos.
Vesper adest, Hymenaeus adest; consurgite mensis: 95
vesper amat cantus, carmine gaudet Hymen.
Iam, iuvenes, simul ad choreas, simul ite, puellae,
en canite, et Phrygium carmina dicat ebur.
Vesper adest, gaudete, viri, gaudete, puellae,
seque paret socio nuptaque virque toro. 100
Ad thalamos Hymenaeus adest, iace, virgo, pudorem;
et vir adest et adest qui bene iungat Amor.
Prima Venus teneris legem praescripsit ocellis,
quave palam fiat quave tegatur amor;
primus Hymen blandis statuit sua iura labellis, 105
diceret ut iuvenis: « Tu mihi, virgo, places ».
Ipsa viro Venus e coelo, Venus ipsa puellae:
« Ludite, ait, florem carpite amoris », ait;
ipse et inexpertos iungens Hymenaeus amantes
instituitque rudes deliciasque docet. 110
Sola Venus docuit, decepta ut matre puella
clam cuperet iuveni cauta coire suo;
solus Hymen iussit, patrio Lare nata relicto
iret ut ad iuvenem matre vetante suum.
Blanda Venus sine veste monet dormire puellas 115
gaudique instanti nulla negare viro;
blandus Hymen sine veste iubet dormire maritas
et cupidum ad lusus sollicitare virum.
A Venere est quodcumque viro, quodcumque puellae
inter delicias et bona dulce venit; 120
quod tenerum, quod dulce, ioci quodcumque Hymenaeus
condit, et ore duas claudit in uno animas.
Sed numeros mutare licet: nam Vesper Olympo
conditur et somnos imperat alma Venus.
Intravit thalamos felix Hymenaeus et omen 125
ipse dedit; lecto virgoque virque cubant.
Ducite felices concordi foedere noctes
dulciaque unanimi carpite poma manu;

- ver flores, segetes aestas, autumnus et uvas,
130 delicias thalamus tempus in omne dabit.
Serpente in amplexu, certent pugnantia linguis
oscula, blanditiis absit utrimque modus;
sic hederæ serpunt, sic iungunt rostra columbae
murmuris et taciti ludit in ore sonus.
135 Aetatis breve ver; vos veris carpite florem;
hunc florem lusus deliciaeque decent.
Ludite, deliciisque brevem complete iuventam;
hoc agite, ut cupidos prole iuветis avos.
Nascatur Paulo similis, qui reddat utrumque
140 scitus avum ingenii dexteritate, puer:
nam patrium nec Pierides nec sprevit Apollo
et Mars ipse sua fovit et auxit ope,
maternum Musae Aonio fovere sub antro,
protexit galea Mars quoque saepe sua.
145 Nascatur quæ nata tuos, Aurelia, mores
et faciem referat femineumque decus;
namque tibi matrique tuæ nil æqua Minerva,
nil Charites sociæ, nil negat ipse pudor.
Hinc illinc generis series. Age, ruris alumnae
150 et nemorum dominae silvicolæque deae,
mane novo nuptisque novis de flore recenti
serta date et calathis spargite ruris opes;
ipsa favos et mella ferens et lactis honores
dic fescenninos, Antiniana, sales.

IV

EPITHALAMIUM IN NUPTIIS EUGENIAE FILIAE.

Rura iterum te, Hymenææ, vocant. Quid in urbe moraris?
Te lyra, te thiasi, te tua pompa manet;
en iterum laeta ad lusus et gaudia nota,
en vocat ad teneros Antiniana sales;

en tibi formosae texunt nova sarta puellae
et tibi non solita carmina voce canunt:

5

PUELLAE

« Te molles violae, te purpurei hyacinthi,
te rosa et Assyrio sparsa liquore domus,
nos te ad delicias cultae invitamus et ipsi
invitant thalami compositusque torus.

10

Quid cessas, Hymenaeae? Tibi sua basia quaeque
amplexusque suos quaeque puella parat;
en tibi tractandas damus has sine labe papillas,
sponsa quoque ipsa tibi nuda videnda venit,
cui roseis diffusa genis nova purpura fulget
ac niveum in reliquo corpore candet ebur.

15

Talem Helenen sociae nudam videre puellae,
cum lavat ad fontis, blanda Theranna, tuos;
talis et in viridi visa est requiescere prato
nondum experta viri Laodomia torum:

20

ipsa quiescebat; placidae circum ora Napaeae
mulcebant somnos flabra ciente manu;
haec digitos, illa est tenerum mirata labellum,
fusus ut e niveo pectore candor eat,
dumque alia extremum femori subducit amictum
obstupuit raris conscia facta bonis.

25

Nec properas, Hymenaeae? Nec est quod rura revisas?
Nec praefert sanctas Antiniana faces?

Nec teneras tibi blanditias, nec carmina bella
ingeminat nec: Hymen o Hymenaeae, Hymen?

30

Mollis Hymen, Hymenaeae, Hymen, Hymenaeae, venito;
en propera ad lusus, o Hymenaeae, tuos.

Libat apis tenerum rorem, fluit Atticus ille
inde liquor, dulci cerea mella favo;

libat Hymen tenerum florem, inde et Acidalius ille
it liquor, in tepido munera grata toro.

35

En te septenae, felix Hymenaeae, puellae
invitant cupido munera ad ista sinu,

- en tibi Acidalium spondent ad munera florem;
40 ipse leges, ipsi diffluet ille liquor.
Illa, vides, ut blanda oculis utque innuit ore,
flammeolum ut gestit laeta videre tuum?
Illa, vides, quos docta modos, quae carmina cantet,
offerat ut flores in tua dona suos?
45 Haec tibi purpureum stringit lasciva labellum
atque ait: Hunc rorem libo, Hymenaeae, tibi.
Haec choreis tete in mediis suspirat et aegro
ventilat ipsa tuas corde, Hymenaeae, faces.
Haec tibi lacteolas, atque haec, atque illa papillas
50 nudat et: Has, inquit, nudo, Hymenaeae, tibi,
has et delicias, haec oscula prima novosque
amplexus servo gaudia et illa tibi.
Fauste, veni, formose, veni, tibi nupta parata est
quaeque sinu veneres spiret et ore charin,
55 ore charin veneresque sinu. ast, ubi eburnea lectum
intravit, spiret tum tibi veris honor,
stillet et ambrosiae decus immortale, tibi
et Charitum et Veneris dona beata fluant.
Euge, veni, bone dive, veni; bone sancte, venito:
60 euge, venit sanctus, divus et ipse venit.
Nunc, age, culta quidem divo sis obvia, mater,
et sanctum amplexu suscipe blanda tuo;
sparge rosam, da sarta deo, dic et bona verba,
oreque cum fausto carmina fausta cane.
65 Tu quoque felicis iam nacta, Aurelia, taedas
ad primos postis compta sororis ades;
hic Genium accipies, Genio sua munera fundes,
quaeque Cypros mittit quaeque Sabaeus ager.
Casta quoque ad thalamos dux ipsa Hymenaeon amatos
70 duc castum, casto qua cubat ore soror.
Flammeolum ut Genio nitet atque ut coccina vestis,
ut decet in molli socculus ipse pede,
quam gemma in digitis, ut sertum in fronte virescit,
ridet ut ipsa domus tecta ineunte deo.

Plaudamus Genio, sociae, Geniumque salutet 75
 cuncta domus, Genio plaudat et omnis ager;
 dicite io, domus omnis io, ager omnis et aer
 dicat io, resonet longe Hymenaeus io,
 faustus Hymen, formosus Hymen, felix Hymenaeus
 laeta canant, felix et sine lite torus: 80
 felici cum prole genus carumque nepotem
 reddat avo, reddat pignora cara patri
 Eugenia et faciles ducat cum coniuge taedas,
 quique amor est iuvenum, sit quoque et ipse senum.
 Nunc, age, felicitis cultor non segnis agelli, 85
 cui sonat appposito fistula blanda sono,
 dic aliquid geniale deo, dic et bona nuptae;
 nupta sono gaudet, carmine gaudet Hymen ».

AGRICOLA

« Ipse die solem ad rapidum cum torreo aestu,
 uxor adest gelidas et mihi portat aquas; 90
 mox densas simul ad salices secedit uterque,
 mecum Amor, at lateri coniugis haeret Hymen;
 hic nos iungit Amor, lusus Hymenaeus Amori
 monstrat et ad partes hic venit hicque suas.
 Nocte quidem tenue ad lumen dum vellera pecto 95
 torpet et hiberno frigore fessa manus,
 hanc uxor refovetque sinu reficitque papillis;
 somnus adest, lateri coniugis haeret Hymen;
 hic nos iungit Hymen, lassos mox repit in artus
 somnus, init placidus pectora anhela sopor. 100
 Muneris hoc, Hymenaeae, tui est. Age, fistula, blandum
 dic aliquid, quod rus quodque Hymenaeus amet.
 Educit teneros fetus, fovet anxia nidum
 mitis avis, fesso comparat ore cibum;
 ast illi, ut tenues plumae increvere, relinquunt 105
 et nidum et matris dulcia rostra suae:
 ipsa suo natam in gremio fovet anxia mater
 educitque sinu sedulaque usque colit;

- ast illa ut viditque virum sensitque Hymenaeum,
 110 linquit laeta domum matris et ora suae.
 Munus et hoc, Hymenaeae, tuum est: tibi luce puella
 comitur et formae sedula quaerit opem,
 nocte autem parat illecebras, parat oscula dulcemque
 amplexum et lusus deliciasque parat.
 115 Ut tener aprico crescens hyacinthus in horto
 ipse manu colitur, ipse rigatur aqua,
 illum aurae tepidique foveant sub sole calores
 guttaque, nocturno quae vaga rore cadit;
 at postquam culto nituit spectatus agello,
 120 ipse tener domini carpitur ungue sui;
 sic tenera in molli crescit quae nata cubili
 ipsa sinu matris, ipsa fovetur ope;
 hanc et munditiae thalami comptusque decentes,
 hanc iuvat artificii purpura texta manu;
 125 sed postquam incaluitque toro cupiitque hymenaeos,
 hanc vir ab iniecta vendicat ipse manu,
 asserit et sibi iure suam atque Hymenaeon ad aram
 clamat: io munus hoc, Hymenaeae, tuum est,
 munus et hoc, Hymenaeae, tuum est. Age, candida, carmen
 130 nunc itera atque sales, Antiniana, tuos;
 te domini, te cura et agri studiumque puellae,
 te moveant thalami iura et amicus Hymen. »

ANTINIANA

- « Ne saevi, generose; tua est sine lite puella,
 illa tibi placido est tota fovenda sinu;
 135 neve nega, formosa, viro, quod dulce rogarit,
 ipse quidem dulci dulcia mente petet.
 Sit pax, sed sine lite tamen sint murmura; uterque
 pacem amet et pacis murmura uterque sonet.
 Ne pugna, mihi care; nihil pugnare necesse est,
 140 concedet blandis victa puella iocis;
 neve viro, mihi cara, tuo vestita repugna,
 vestis obest rixae, rixa terenda ioco est. »

Ludite; sed medio in lusu pax saeviat, ut pax
rixa sit, ut rixae pax eat ipsa comes.
Iam ludunt, geminata sonant iam murmura; postes 145
claudite; adesto tuis, sancte Hymenaeae, focis.
Vos, nuptae, quibus et coniunx suus, ite, parate
gaudia vestra viris et sua dona toris.
Vos quoque, virgineus chorus innuptaeque puellae,
Omina felici dicite fausta die, 150
atque animo optatas iam iam praesumite taedas;
namque sua et vobis gaudia servat Hymen. »

DE TUMULIS

AD PETRUM COMPATREM NEAPOLITANUM

DE TUMULIS LIBER PRIMUS

Hactenus Idalios cantus, leve carmen, in umbra
lusimus ad thalamos, blande Hymenaeae, tuos.
Nunc, age, quis titulo dignus iuvenisve senexve
seu mulier seu vir sive puella, canam;
dumque cano, interea flores lege, collige myrtos, 5
Uranie, et multa sparge sepulcra rosa,
sparge et opes, Chari blanda, tuas, age et ipsa, Patulci,
sparge tuas, spargas, Antiniana, tuas.
Est suus et tumulis honor, est sua cura sepulcris,
ipsa quidem accensa testificanda face: 10
urite odoratos ignes, redolentia dona,
quaeque et Arabs mittit quaeque Sabaeus ager.
Dum manes condo tumulis, tu, caste sacerdos,
tange aram et patrios rite precare deos;
nec muto cineri non et bona verba precesque 15
debentur, querulis verba sonanda modis.
Vos quoque, pallentes umbrae, solacia cantus
haec capite; et manes flebile carmen amant.
At tu flebilibus numeris haec adice, Petre
Compater, ut certa membra quiete levent, 20
floreat ut sua cuique croco venerabilis urna,
frondeat ut viridi myrtea silva coma.

II

TUMULUS URSI URSINI COMITIS NOLAE AC DUCIS ASCULI.

Non artes tibi Romanae, non gloria belli
defuit aut magno principe dignus honor,
non fortuna domus clarique a stirpe parentes,
Urse, nec antiqua nobilitate genus;
5 praestans ingenio, praestans et viribus idem
corporis, ingenii sed gravitate prior.
Illustris titulos dedit et tibi Nola, dedere
oppida multa tuo recta sub imperio;
defuit ah tantum vitae pars optima, namque
10 mors properans medio tempore te rapuit.
Sed tibi victrices Musae statuere sepulcrum,
ne mors ipsa tuas deleat exsequias.

III

TUMULUS ALFONSI DAVALI MARCHIONIS PISCARIAE.

Arma manu tibi capta et victo ex hoste trophaea
haec tibi marmora erunt, haec tibi erunt tituli;
hoc tibi Mars statuit, statuit Bellona sepulcrum,
o Davale, haec cineri debita busta tuo.
5 His, Alfonse, iaces ornatus et obrutus armis:
arma tibi tumuli, tela tibi tituli.

IV

TUMULUS IULII PARMERII EQUITUM PRAEFECTI.

Da, tuba, terribilem sonitum, tibicenque, canoro
aere tona: hos tumulos clangor et arma decent.
Iulius hic situs est: strepitus iuvat et iuvat ensis
clavaque, Parmerium bellica parma iuvat.

Gaudet et his heros concentibus; en canit umbra 5
ad numeros, placidos ducit et ipsa choros.
Nunc rursum, tuba, nunc, tibicen, fera murmura rursum
ingemina, ut cantu marmora pulsa sonent:
hic honor ad tumulos magnorum et saxa virorum
debetur, Martis sic stata sacra iubent. 10
Pro patria hic cecidit: manes, gaudete sub urna,
gaude et Iuleis, umbra ferox, tumulis.
Pro patria occubuit pugnans murisque cruento,
dum stetit, hostiles reppulit ense manus.
Nos plausum simul ore damus, simul aere canoro 15
Parmerio: haec patrius munera poscit amor.

V

TUMULUS HYDRUNTINORUM CIVIUM.

Colloquantur Viator, Genius et Sacerdos.

VIATOR

In fronte est tumuli scriptum: « Sacer est locus », intus
tibia funereos deflet eburna modos.

GENIUS

Ore favete omnes; manes sua funera deflent
infleti, ob patriam qui cecidere suam.

VIATOR

Ingratos patriae mores. Sparsere cruorem 5
pro patria: patrius cur male gratus amor?

GENIUS

Ossa, solo quae sparsa iacent, nunc colligit Hydruns,
colligit et rigidis viscera passa rubis.

10   Parcite iam, manes, planctu miserandaque cessent
       murmura; nam tumulis rite paratur honor.
 Dic, age, dic bona verba, senex, iam conde sepulcro
       viscera et in tumulis ossa repone sacris.

SACERDOS

Ossa, subite pios loculos et inite sepulcrum,
       viscera, sacratas rite subite domos,
 15   pro patria occubuistis adacto in pectora ferro;
       vos patria ipsa suis prosequitur studiis.
 Ite piaae ad superos animae, postquam ossa quierunt:
       ossa quieta manent; ite, piaae, ad superos.
 Vobis parta quies coelo, nova patria coelum est;
 20   ite, piaae, ad superos, en agite, ite, animae.
 Hoc posita est tumulo pubes Hydruntia, coelum
       est data cui propriis patria pro meritis.

VI

TUMULUS HIPPOLYTAE MARIAE DUCISSAE CALABRIAE.

Viator loquitur.

Hippolytam quisquis videat miretur, ut illam
       ipse quidem credat Pallada vel Venerem;
 talis ea in tumulo est; illi sic prorsus ademit
       mors nihil, ut dicat Pallada seu Venerem.
 5   Permanet et decor atque oris praestantia culti,
       huius ut atque huius iam fluat ore melos;
 permanet et sua maiestas, popularis et aurae
       ille quidem vere conciliator amor,
 ut simul et Venerem referatque et Pallada, ut illi
 10   insit et hinc Pallas, insit et inde Venus.
 Non hic Hippolyte iacet, at Pallasque Venusque;
       at tumulus nec habet Pallada nec Venerem,

nec iacet Hippolyte tumulo. Mihi parcite, divae:
 Pallas et Hippolyte cum Venere hic recubant,
 cum Venere Hippolyte recubat, cum Pallade et ipsa 15
 Hippolyte, ut divae tres tumulo hoc iaceant.

VII

TUMULUS CICELLAE PUELLAE SURRENTINAE.

Quo decor, heu, quo gratus honos, quo tanta venustas,
 quo nitor ille abiit, culta Cicella, tuus?
 Omnia mors rapuit, quaeque et natura Venusque
 contulerant, quaeque ars, heu, brevis hora tulit.
 In cineres, heu, versa iaces; vix nomina servant 5
 saxa tibi, longo post abolenda situ.
 Seu tantum cinis es seu nil seu labilis umbra
 sive es in aetherio forma recepta polo,
 has violas cape supremos et turis honores,
 fleta diu nuribus, flenda, Cicella, viro. 10

VIII

TUMULUS MYRTILAE PUELLAE.

Amator ad sepulcrum queritur.

Hic soli mihi flere licet; tu, laurus, et una
 myrtus, ades, paucis et, lapis icte, notis.
 Parve lapis, quem flore novo, quem ture Sabaeo
 et veneror multa tum prece, tum lacrima,
 tu mea, tu miseri tumulo male contegis isto 5
 gaudia, et exsultas, saeve, dolore meo;
 redde meos, mihi redde meos, redde, improbe, amores.
 Quid iuvat e lacrimis immaduuisse meis?

Immadeas, maduisse iuvet, si non mea flendo
10 lumina siccatae deficiunt lacrimae;
sed lacrimas tibi habe, nec enim queror, accipe odores,
accipe cum fletu munera mixta suo.
Unguenta atque rosam et costum properate, puellae,
et violam et cunctas spargite veris opes,
15 spargite opes Arabum; lacrimas ego; tu, lapis, illas
ebibe et in rorem, lumina, abite novum.
Rore novo madeat tellus, quae contegit ossa,
ossa pios manes, numen et ossa meum.
At tu perpetua, laurus, quae fronde virescis,
20 tu, myrtus, de qua Myrtila nomen habet,
fundite odoratos flores silvamque perennem
ad tumulum, lacrimis crescite et usque meis,
crescite: iam in latices, liquidum iam solvor in amnem,
iam fluo; sed fluidum me tamen urit amor.

IX

TUMULUS VENERILLAE PUELLAE A PONTANO ADAMATAE.

Ipsa loquitur.

Hos tumulos ne temne, precor, ne temne, viator:
sic tua contingant gaudia, siquid amas;
da requiem et cineri: virgo iacet, huic sua quondam
regna ferus cessit matre volente puer.
5 Spirabat veneres oculis, afflabat amores
ore, sinu charites, blanditiasque genis;
contulerat studium formae nihil, et tamen illi
saepe comam finxit pinxit et ora Venus;
consuluit speculum numquam: Cytherea negarat,
10 ne flammam e facie duceret ipsa sua;
risisset: blandi passim comitantur amores,
ridebat fuso gratia et ipsa sinu.

Hanc iuvenes arsere, senes cupiere, puellae
optavere marem; qui videt, ille perit.
Persephone invidit vellitque a vertice crinem: 15
illa cadit, cecidit forma decorque simul.
Ipse Amor, ipsa Venus misero incubuere feretro,
planxerunt Charites pectora nuda manu.
Ut spolia effigiemque videt Plutonia coniunx,
poenitet, et specie vincitur invidia. 20
Fannia dicta fuit vati, Venerilla puellis.
Quisquis amas, tumulo sarta rosamque dato.

X

TUMULUS MUNDITIANAE PUELLAE.

Munditiana, tibi funus peperere hymenaei;
ipse Hymen luctus taedaque et ipse fuit.
Te Maiae primum nuptam videre kalendae,
te postrema dies, heu, male condit humi.
Mense malas olim Maio nupsisse puellas 5
fama est et Maias omen habere faces.
Munditiana, tibi est Hymenque et funera Maius,
et Maius violas det tibi detque rosas.

XI

TUMULUS LEONTIS TOMACELLI.

Marinus frater ad sepulcrum queritur.

Quae Phoebo, quaenam Aoniis est cura puellis?
Phoebe, vale, valeant Aonidesque tuae,

- o pereant herbaeque tuae sucique valentes
 et pereant cantus, sit sine voce lyra.
 5 Ergo obiit Leon? Ah tumulus tegit iste Leonta?
 O rigeant lauri silvaeque, Phoebe, tua,
 arescatque Helicon, sitiatur liquor Hippocrenes,
 nec tibi sint arcus nec tibi, Phoebe, coma.
 Clamabat puer infelix: « Succurrite, Musae,
 10 fert et aquas; o, me, Castalis unda, iuva ».
 Sed nec Castalides veniunt ad vota vocatae,
 nullus Castalio, nullus ab amne liquor.
 Tabescit sensim frater; sua iura reliquit
 natura: « O tete, frater amate, sequor ».
 15 Quid frustra ad tumulum quereris, Tomacelle? Leonta
 nec tegit hic tumulus nec cinis est reliquus.

XII

TUMULUS FRANCISCI AELII.

Viator et Genius colloquuntur.

VIATOR

Quis iacet hoc tumulo?

GENIUS

Nullus iacet. Hunc sibi vivus
 Aelius, hanc statuit post sua fata domum.

VIATOR

Cur interque herbas interque virentia culta,
 qua nitet aurata citria silva coma?

GENIUS

Hanc illi silvam Musae, hos statuere recessus, 5
quo post umbra suo gaudeat in thalamo.

VIATOR

Quid, quod et Assyrii spirant de marmore odores?
Quid, quod et Assyrio nardus honore fragrat?

GENIUS

Illos Assyriis Charites de collibus, hanc et
detulit Assyria Gratia ab usque plaga, 10
hoc illi meritum Musae post fata rependunt.
O scriptor Latia nobilitate lyra.

XIII

TUMULUS FRANCISCI PUDERICI EX NOBILITATE NEAPOLITANA.

Quis sibi, quis tumulum vivus parat? Anne sepulcro,
mortem dum metuit, dum cita fata, cavet?
Franciscus tumulum statuit Pudericus et ipsis
consultit exsequiis et sibi busta parat;
nec mortem timet aut mortis mala, sed quod honorem 5
deberi hunc cineri funeribusque putat.
Nam mortem vitae pretium finemque laborum
iudicat et vitae posterioris iter:
sunt testes vitae tumuli finemque fatentur
, esse quidem alterius, principium alterius. 10
Nunc urbem colit et Musas; post dona sepulcri
Elysiumque colet Pieriasque domos.

XIV

TUMULUS MARULLI POETAE.

Pontanus ipse loquitur.

- Hoc vacuum tibi Pierides statuere sepulcrum,
et Graia et Latia, clare Marulle, lyra;
ipse etenim Aonia in silva atque Heliconis in antris
laetus agens illic otia grata teris;
5 illic formosae ludunt ad plectra puellae
et tecum ad choreas carmina lecta canunt
et tibi responsant silvae Peneiaque antra,
plaudit et Ogygio roscida ripa lacu.
Nil praeter nomen tumulo. Per opaca vagaris
10 culta, per Elysium, docte Marulle, nemus;
hinc tibi se ad cantum adiungit formosa Corinna,
cantat et ad calamos Delia culta tuos.
Illinc compositos exercet Cynthia saltus,
exercet raros Lesbia blanda choros.
15 Nec Parca eripuit, Musae rapuere Marullum,
Arnidi ne fieret grata rapina deae.
Sis felix igitur Mysis comes et tua Musae
Ambrosio foveant membra adamata sinu.

XV

TUMULUS MARINI TOMACELLI EX NOBILITATE NEAPOLITANA.

Dum timet heredes nullos Tomacellus et ipsis
consulit exsequiis, dum cavet ipse sibi,
hunc tumulum sibi constituit vivusque locavit
et dixit: «Lapidi sint sua verba meo.

Sit lapis hic, sit terra levis nullusque Marinum 5
non puer aut iuvenis, nulla puella fleat.
Me sat sit multos vivum flevisse per annos;
o nollem cineri sic superesse meo.
Cesset honos, cessent tot munera publica totque
regia, me ignavus condat inersque sopor. 10
Quae coelo est pietas vocet ad se, si mea coelum
respexit pietas, si mea facta deum ».

XVI

TUMULUS IULII POMPONII VIRI LITERATISSIMI.

Pomponi, tibi pro tumulo sit laurea silva,
ossa maris rores myrteaque umbra tegant,
teque tegant artusque tuos violaeque rosaeque,
ver halet, zephyros spiret et ipse cinis;
stillet et ipse cinis, quas et Parnassus et antra 5
Thespia et ipsa suas Ascra ministrat aquas.

XVII

TUMULUS MARIANI EREMITAE.

Viator cum admiratione loquitur.

Huic cineri deus ecquis adest? Nam carmina Musae
lecta canunt, lectis assonat urna modis.
Ossa solo, Mariane, iacent tua; nobilis umbra
laeta fugit tumulos, laeta petit superos.
Dicite io; iam victor, io, Mariane, subisti 5
aethera conspicuum, conspiciende diis,

ornatusque caput lauro plaudente senatu
 intrasti sanctas sanctus et ipse domos,
 ascitusque choro divûm coelestibus astas
 10 conciliis summo perfruerisque bono.
 Haec Musae ad tumulum referunt. Cinis ipse, valetō,
 servari auratis digne cinis loculis.

XVIII

TUMULUS GABRIELIS ALTILII
 EPISCOPI POLYCASTRENSIS AC POETAE DOCTISSIMI.

Et tibi dant tumulos Musae meritumque sepulcrum
 et tibi dat titulos quae tibi culta Charis.
 Altili o venerande, iaces hic? Hac iacet urna
 pontificale decus, pontificalis honos?
 5 Ergo agite, o nymphae Sebethides, ergo age, virgo
 Parthenope, ad tumulum spargite veris opes,
 sparge tuos flores, florum fecunda Patulci,
 et tu sparge tuas, Antiniana, rosas.
 Altilio requiem dic, o Chari, dic age, Clio:
 10 « Luceat Altilio lux sine fine meo ».
 Quisquis adest pia verba sonet, madeatque sepulcrum
 de lacrimis, madeat, Pieri, rore tuo.

XIX

TUMULUS THEODORI GAZAE
 NOBILISSIMI ORATORIS AC PHILOSOPHI.

Sume lyram, dic, Musa, modos, dum condimus umbram:
 et puer et coluit numina vestra senex.
 Indignus tellure deos, Theodore, petisti;
 sera quidem, tamen est longa parata quies.

Virtute ingeniique bonis hoc ipse parasti, 5
ut coeli aspiceres aurea tecta senex.
Nos artus terra tegimus: tu, caste sacerdos,
dic requiem; aeternum iam, Theodore, vale.

XX

TUMULUS ANTONII PANHORMITAE POETAE NOBILISSIMI.

Genius loquitur.

Siste, hospes: fas est cantus audire dearum;
grata mora est, Musae nam loca sacra tenent.
Antoni monumenta vides; hinc templa frequentant;
ille fuit sacri maxima cura chori,
illum saepe suis medium statuere choreis; 5
duxit compositos arte decente choros.
Saepe lyram cessit Clio, cessere sorores;
concinuit teneros voce manumque sonos.
Exstinctum flevitque Aon flevitque Aganippe,
Sebethus miseros egit in amne modos; 10
Sirenes quoque de scopulis miserabile carmen
ingeminant; planctu litora pulsa sonant;
Pierides tristem ad tumulum effudere querelas,
Pierides passis post sua terga comis.
Hinc crevit desiderium nec cura recessit 15
vatis, at exstincto vate remansit amor;
conveniunt nunc ad tumulum celebrantque choreas
et memorant lusus, magne poeta, tuos.
En audis, sonet ut lenis concentibus aura?
Ut sonet appulsu concita terra pedum? 20
Haec vati memores Musae post fata rependunt;
carminis hoc meritum est. Num satis? Hospes, abi.

XXI

TUMULUS AURAE PUELLAE.

Parentes ac soror ad sepulcrum queruntur.

Tecum una, mea nata, mori materque paterque
debuimus, tribus haec ut domus una foret.
Nata patri, nata et matri et soror una sorori,
dic, ah dic miseris, nata sororque: ubi es?
5 Has pater infelix lacrimas miserandaque mater
exsolvit, crines hos soror atra tibi;
nata, audi: pater hic genuit, dedit ubera mater
et tenera infelix pressit ad ora soror.
Non audis, nil dona movent, ingrata, nec usquam es
10 nec pietas aut est ullus in orbe deus.
Terra, tibi has lacrimas, miserorum dona parentum;
mobilis at voces, aura, sororis habe:
aura, tenes quod adhuc nomen miserabilis Aurae,
terra, quod heu cineres, viscera nostra, tegis.

XXII

TUMULUS ROBERTI VILLICI.

Poeta loquitur.

Terra, senex, tibi sit facilis, sint munera terrae
grata tibi et flores grata rependat humus.
Tu terram coluisti et terrae munera sollers;
cult a tibi et tellus cultaque debet humus,
5 culta tibi et citius debet, Roberte, colenti,
et debet vitis, debet et uva tibi.
Et vitis det grata tibi, det et uva liquorem
optatum, largo diffluet urna mero.

XXIII

TUMULUS LAURINAE PUELLAE.

Ipsa e tumulo loquitur, Viator respondet.

LAURINA

Haec laurus mihi dat titulos famamque sepultae,
quae quondam vivae nomina clara dedit;
sub lauru Laurina tegor, mea vestit et ossa
laurus et ipsa meo vescitur e cinere.
Per me igitur vivit laurus Laurinaque vivo
in lauru et vitae mutua cura sumus;
ipsa eadem lauro materque et filia, laurus
ipsa mihi est titulus, ipsa quoque est tumulus.

5

VIATOR

Vivite frondenti pariter sub cortice iunctae,
ipsaque sis lauro filia sisque parens.

10

XXIV

TUMULUS PTOLEMAEI GALLINAE CATINENSIS CELEBRIS ASTROLOGI.

Digne senex coelo, coelum, Ptolemaee, petisti;
pro Catina coelum patria facta tua est,
quasque olim stellas numeris, quae sidera cursu,
nunc metire oculis fataque certa tenes;
et tibi quae series rerum lexque ipsa futuri
nota patet summis perfruerisque bonis.
A puero mihi culte senex Gallina, valet
perpetuum et Catinae vive perennis honos.

5

XXV

TUMULUS LAURENTII MINIATI NOBILIS ASTROLOGI.

Quid numeras, Miniate? Nihil numerare necesse est,
 sidera sub pedibus qui modo cuncta vides,
 cuncta suos agere anfractus seque ordine summo
 cogere et errores rite subire suos.
 5 Ne numera, Miniate: quies tibi parta; quiete
 utere et humanis exue te studiis.
 Ipsa quies deus est, deus est et vita bonumque,
 vita bonumque simul; utere utroque simul;
 exutusque hominum curis rebusque molestis,
 10 Laurenti, aeterno rite fruire bono.
 Nos memores veteris studii sociique laboris
 haec tibi pro sanctae munere amicitiae.

XXVI

TUMULUS FUSCAE MATRONAE.

Laudatur a castitate.

Centum Fusca procos habuit, nec casta cubile
 polluit aut sancti iura verenda tori,
 centum Fusca procos risit, coluitque maritum:
 o raram in longa posteritate fidem.
 5 Hoc virtutis opus dura inter et aspera sese
 erigere et fortis exseruisse manus;
 vivit Fusca igitur celebris post fata fidemque
 testantur nullo marmora victa situ.

XXVII

TUMULUS FULCI FERRARIENSIS MUSICI MAXIME CELEBRIS.

Bistonis anne senis sonat hic lyra? Bistonis anne
quae traxit silvas horridaque antra chelys?

At neque Bistonii senis est lyra, sed lyra Fulci,
quae mulsit iuvenum pectora quaeque senum,
assonuit cui Peneo persaepe relicto

5

Delius et carmen flebile iunxit amans,
assonuit cui Cylleni testudo, et amantum
deflevit curas, flevit et ipse suas.

Nec nunc muta silet Fulci lyra; Fulcus et ipse
non silet, at Stygias carmine mulcet aquas.

10

Dum sonat, Elysiae ludunt ad plectra puellae;
dum canit, ad numeros quaeque puella canit
nec sentit Tityus rostrum nec vulturis unguis
nec ferus ad portas Cerberus ipse latrat.

Dum vixit, Fulco regum plausere theatra;
nunc plaudit Stygii flebilis aula dei.

15

Vive igitur plausus inter choreasque silentum
aeternum et valeas perpetuumque cane.

XXVIII

TUMULUS ERRICI PUDERICI EQUITIS NEAPOLITANI.

Quid satis huic, hospes, cineri feliciter optes,
cui fuit ex omni parte probata fides;
cognatis patriaeque bonus, vir commodus agris,
utilis et bellis parque domi atque foris?

- 5 Detractum Errico nihil est sub iudice morum,
 quo merito iactat se Puderica domus.
 Dic igitur pia verba simul cum ture, sacerdos,
 da nardum; huic tumulo dicere non sat have est.

XXIX

TUMULUS FORTUNATI.

Ipsē in tumulo loquitur.

- Non amplae mihi divitiae, non regna fuere,
 sed modicus census, sed sine labe toga;
 nec mihi regales epulae, sed victus honestus
 mensaque communis resque modesta domi;
 5 cultus ager, sine lite domus, sine sorde supellex,
 parca quidem coniunx, sed sine prole fuit.
 Hinc Fortunato nomen fecere, quod essem
 contentus modicis simplicibusque bonis.
 Sorte sua laetus quisquis fuit, ille beati
 10 fert nomen. Felix, nomen inane puto.

XXX

TUMULUS ANGELI GENTICORI IUVENIS BENE ERUDITI.

- Nec Musis non carus eras: tibi carmina Musae
 Aoniae et dederant fila movere lyrae,
 et dederant linguae cultum et praecepta loquendi,
 Genticore, atque artes posse docere bonas;
 5 nec tibi non aderant Charites, non fautor Apollo,
 Angele; eras docti pars vel honesta chori.
 Sed tibi nil Musae comites, nil fautor Apollo
 profuit aut Charitum quae tibi iuncta cohors.
 Omnia mors superat, fatum secum omnia claudit;
 non tamen hoc nostras finit amicitias.

XXXI

TUMULUS IAOMOTI FORTISSIMI IUVENIS AC FORMOSISSIMI.

Dum ruit incautus stratum Iaomotus in hostem,
occubat et victi victor ab ense cadit.
Exstinctum flevere duces tristesque manipuli
castraque magnanimi funere maesta viri;
indulsit iuveni lacrimas rex mitis et illum 5
ornavit maestis funeris exsequiis.
Movit amans fletum virgo, movere puellae;
forma quidem lacrimis digna erat illa novis.
Elatus misero est urbis maerore tulitque
hanc laudem, quod non liquerit ipse parem. 10

XXXII

TUMULUS PERINELLI MUSICI INSIGNIS.

Plectra iacent sine honore, lyrae sine honore sepultae
et citharae et cantus et sine honore tuba,
sibilaque arboribus desunt et murmura rivis,
destituit tacitas ipse susurrus apes.
Sola avium veteres servat philomela querelas, 5
sola et hirundo novos suscitatur ore modos;
hae, Perinelle, obitum luctu testantur, at illa
sordent et nimio muta dolore tacent.
Sume lyram in tumulo, Perinelle, et plectra moveto:
iam lyra, iam citharae, iam tuba et ipsa canet, 10
sibilaque arboribus strepitent et murmura rivis,
iuverit atque alacres ipse susurrus apes.
Quo tumulo, Perinelle, iaces, tecum iacet omnis
et sonus et cantus, auraque voxque silet.

XXXIII

TUMULUS IUNII IUNIANI MAII.

Et myrtus tumulo satis est sola et satis ipsa
 laurus; at hunc tumulum vestit utrumque nemus,
 quem Charites persaepe, novem persaepe sorores
 invisunt; tumulus nec sine honore suo est.
 5 Hae choreas agitant Iunique ad marmora Musae
 dulce canunt; numeris frondea silva favet,
 laetantur lauri, myrtus laetatur et omnis,
 ac Maii felix nomine ridet humus.
 Hic vates requiem ducit: feliciter umbra
 10 dormiat et cineri sit sopor usque pio.

XXXIV

TUMULUS GREGORII TYPHERNATIS.

Pontanus tumulum salutat.

Gregorio sit terra levis, ver assit et urnae;
 terra ferat flores, urna liquore fluat.
 Plaudat et huic Latium tumulo plaudatque iuventus
 Itala; Gregorio et, Umbria, plaude tuo.

XXXV

TUMULUS FRANCISCI HIACHINI GRAMMATICI NON IGNOBILIS.

Non tibi certa domus fuerat, non culta supellex
 mensaque, vix tenuis, docte Hiachine, focus:
 hoc ex morte tibi lucri est, quod nulla suppellex,
 non focus ipse opus est, quod tibi certa domus.

XXXVI

TUMULUS MASUTII SALERNITANI
FABELLARUM SCRIPTORIS EGREGII.

Hic quoque fabellas lusit tinxitque lepore
 condiit ornatis et sua dicta iocis;
 nobilis ingenio, natu quoque nobilis, idem
 et doctis placuit principibusque viris.
 Masutius nomen, patria est generosa Salernum; 5
 haec simul et vitam praebuit et rapuit.

XXXVII

TUMULUS AURELII INFANTULI.

Mater ad sepulcrum queritur.

Has tibi pro mammis lacrimas proque ubere fletum,
 nate, cape; has lacrimas ubera nostra puta.
 Quique tibi ad cunas cantus, quae naenia quondam,
 hi tibi nunc questus, hic tibi sit gemitus.
 Has bibe nunc lacrimas, haec, haec nunc ubera sume, 5
 naeniolae et lusus nostra querela tibi est.
 Quosque dedi flores et quas de flore corollas,
 hi tibi sint crines, haec tibi fusa coma.
 Aureli, tibi sit tellus levis ac brevis urna
 afflet et usque crocos, spiret et usque rosas. 10

XXXVIII

TUMULUS PHIELLAE MATRONAE PAUPERCULAE,
TAMEN PUDICISSIMAE.

Auratis digna es oculis, formosa Phiella:
 heu te condit humus, vilis et herba tegit.
 Heu heu, nec mater, nec te tua pignora deflent;
 nulla tibi est mater, pignora nulla tibi,
 5 non frater, non cognato de sanguine quisquam,
 non pater ipse aut quae lac tibi mamma dedit.
 Vos, fusi, deflete, coli, deflete Phiellam,
 flete et eam, lanae, flete et eam, calathi,
 flete et, acus, et fila fleant et lina Phiellam
 10 telaque. Vix tumulo, casta puella, iaces,
 casta puella, lates tumulo vix, vix tibi caespes
 dat tumulum, vix te terra inarata tegit;
 quae tamen herba tegit, nullos haec sentiat aestus,
 frigora nulla, tuo floreat usque solo.

XXXIX

TUMULUS MASSILAE VERNULAE.

Urna ipsa loquitur.

Urna loquor: cinis est infans, infantula mecum est,
 vernula nata domi, nata gemella patri.
 Hanc mater mihi commendat post funera et inquit:
 « Ipsa tibi hanc peperit, nata futura tua est ».
 5 Hanc alui in tenebris; nutrix nox; ubera suxit
 noctis, et infanti lac fuit ipse sopor.

Nec fatur; verum somno testata perenni
quam nasci satius vos docet esse mori.
Hanc nullae torquent curae, non matris in ore est,
non lana in digitis comminuenda datur; 10
continuas ducit noctes; lux nulla, nec ulli
sunt vitae sensus, munera nulla premunt.
Dumque haec ipsa loquor, secura infantula dormit;
illam perpetuo somnus ab imbre rigat.
Nomen erat, quod fecit herus, Massila; Camoenae 15
ornarunt domini pro pietate locum.
Hic dormit Massila; sopor lac, ubera praebet
nox ipsa, at cunas et tenebrae et loculi.

XL

TUMULUS ROSAE PUELLAE ANTE DIEM MORTUAE.

Non nomen tibi, quin omen fecere parentes,
dixerunt cum te, bella puella, Rosam;
utque rosa brevius nil est aequaeve caducum,
sic cito, sic breviter et tua forma perit.
Implesti denos vix nam formosa decembres: 5
Vere, Rosa, heu nata es, mense decembre cadis.
Non aestus, sed te rapuerunt frigora brumae,
non aestas, sed te frigida solvit hiems;
ergo non hiemi flores, non rapta per imbrem
frondescis, tumulo sed male rosa rosa es. 10

XLI

TUMULUS PARTHENIAE VIRGINIS
ET FACULAE VENERIS IN EO ARDENTIS.

Viator et Genius colloquuntur.

VIATOR

Quis, rogo, quis titulus? Fax num tabescit in urna?
Fax cuia est?

GENIUS

Veneris.

VIATOR

Urnula?

GENIUS

Parthenies.

Parthenie faculam Veneri dum surripit, urnae
abdit et: « Hanc, inquit, ignibus ure tuis ».

5 Tabuit ipsa suis fax ignibus intus abesa;
hinc tumulus titulum virginitatis habet.

Parthenie iacet hic, Veneris fax hic quoque tabet,
Parthenie tituli ius habet et tumuli.

XLII

TUMULUS ROSCIAE PUELLAE.

Ipsa e tumulo loquitur.

Ros mihi dat titulum nomenque est Roscia nostrum;
ros brevis est, brevis, heu, sic mihi vita fuit.
Rore madet tumulus, stillant et marmora rorem;
Roscia sum, me ros roscida et unda rigat.

Sed nec apes tumulo, verum insedere cicadae
stridulaque ad cineres, hei, mihi turba crepat.
Bruma mihi requies, aestas est poena sepultae,
bruma quies, aestas est mihi supplicium.

5

XLIII

TUMULUS STELLAE FERRARIENSIS.

Pontanus ipse loquitur.

Sit vati fas, Pierides, quae lucida fulget
stella polo, hanc proprio condere sub tumulo.
Stella, tibi tumulus coelum est, haec te tegit urna,
teque per et tumulus, te per et urna nitet;
Stella, nites urna, radios tibi et urna ministrat,
praebet et hos tumulus et tumulo ipsa nites;
at nec Stella iacet tumulo, sed splendet in urna,
splendet et in tumulo, nam polus est tumulus.

5

XLIV

TUMULUS CANDIDAE VIRGINIS.

Ipsa loquitur, Vates respondet.

CANDIDA

Nec me marmor habet, nec me tegit urna sepultam;
in niveas abii candida versa rosas.
Forte interque rosas interque ligustra quieram,
aura foveat flatu, mater at ipsa sinu,
pallida cum coelo nubes delapsa repente
me rapit inque auras dissipor ipsa leves;

5

dum natam mater gremio, dum quaerit in ulnis,
 pro nata niveas reperit ecce rosas.
 Ne mihi, ne lacrimas quisquam, ne munera donet
 10 ad tumulos; horti sunt mihi nam tumuli.

VATĒS

O felix, cui vere rosae atque aestate sepulcrum
 sunt aerae, hinc flores fundis et hic zephyros.

XLV

TUMULUS VIRIDELLAE PUELLAE.

Ipsamet dolens loquitur.

In lapide est titulus Viridella, sed ipsa sepulcro
 devirui: heu, tumulus nomina falsa gerit.
 Tabuit in cineres Viridella colorque decorque
 nullus adest: heu, quid nomina vana iuvant?
 5 Quin potius Cinerilla legar, Cinerilla sepulcro
 inscribar; periit nam viror atque vigor.
 Nec titulo est Viridella, nec est Viridella sepulcro
 nomen: forma, vigor, denique nil superest.

XLVI

TUMULUS SILVAE PUELLAE RUINA RIPAE OPPRESSAE.

Me tellus gravat ingenti divulsa ruina:
 pro tumulo mons est, quam gravis, heu, tumulus.
 Incubuit tumulo rupes; haec ipsa sepulcrum
 hausta facit, miseros, hei mihi, quam tumulos.

Increvit tumulo frondenti vertice silva;
silva mihi est tumulus, hei mihi, qui tumulus.
Qui mihi sit titulus, quae nomina, silva docebit:
silva mihi titulus, Silvaeque nomen erat.

5

XLVII

TUMULUS PRUINAE PUELLAE.

Ipsa loquitur.

Nec mihi tristis hiems nocuit, nec saevior aestas,
non terrae, aut tumidi vis inimica maris;
tabida vis rapuit, rapuit violentia febris;
delicui ut rapido sole pruina liquet.
Heu nomen fatale; perinde ut sole pruina,
sic ego pallenti tabe liquens perii.

5

XLVIII

TUMULUS SULPICIANAE PUELLAE.

Viator et Umbra colloquuntur.

VIATOR

Dicite, custodes umbrae, quae tanta sepulcri
cura est? Sollicitas curve smaragdus habet?

UMBRA

Parce, hospes, vocitare umbras. Amathusides ipsae
dicimur et Veneri turba dicata sumus.
Hic nymphis defleta diu, plorata Camoenis,
clamata et Veneri Sulpiciana iacet.

5

Deferunt nymphae formam, gestusque Camoenae
 plorarunt teneros compositumque decus;
 clamavit Cytherea oculos oculisque pudorem
 10 suffusum et veneres per labra perque genas.
 In frondem nymphae formam in floremque Camoenae
 rarum verterunt et sine labe decus,
 inclusit Cytherea oculos saepsitque smaragdo
 cumque his et veneres deliciasque suas,
 15 mox statuit nos custodes. Hinc cura sepulcri
 tanta est, sollicitas inde smaragdus habet.

VIATOR

Ferte, piae, dona haec, Amathusides, haecque smaragdo
 serta date, aeternos spiret et urna crocos.

XLIX

TUMULUS EUMOLPAE SERVAE.

Viator et Genius colloquuntur.

VIATOR

Hos loculos, hos et tumulos, haec iura sepulcri
 ecquis habet Lemurum? Num Genius qui habet?

GENIUS

Ipsa fides habet et casti reverentia lecti
 hic, atque hic Genius mutua iura tenet.

VIATOR

5 Sic requies huic sit tumulo, quatenus umbra quiescit
 in loculis? Cineres cuius et urna tegit?

GENIUS

Sarmatis hic Eumolpa iacet, quae nupta marito
eripitur Siculo captaque servit hero,
cuius dum fugit amplexus renuitque cubile
praeceps de summa se iacit ausa domo.
Labentem simul excipimus positamque feretro
condimus et castis assumus hinc loculis.

10

VIATOR

Hos, Eumolpa, tibi flores, haec sarta dicamus
famaque sit cineri semper amica tuo;
vos quoque, felices Genii, celebrate iacentem
et facti memorem reddite notitiam.

15

L

DRYASTIDIS NYMPHAE QUERELA A RUSTICIS CAESAE.

Viator et Umbra colloquuntur.

VIATOR

Quaenam illa est igni e medio flammisque querela?
qui gemitus? Miserae virginis anne sonus?
Virginis ah miserae vox illa est. Sic tibi, virgo,
sit requies, gemitus causa nec ulla tui;
dic, age, quaenam ipsa es? Tantaе quae causa querelae?
cur tantus medio surgit ab igne dolor?

5

UMBRA

Rustica sum nemoris generosi nympha Dryastis,
felix glande, ferax umbrae et opaca comis.
Inter Hamadryadas regnabam prima sorores,
primus honor mensae, gloria prima chori.

10

Invidiae fuimus. Fauni mea regna bicornes
invadunt, Fauni prodigiosa cohors,
agrestumque manus armant. Mea caeditur ilex
atque acer atque abies, denique caedor ego;
15 immittuntque ignes, uror venerabile numen;
dum loquor, heu, miserae viscera adusta crepant;
et ferro mecum, saevis mecum ignibus actum est.
Hinc lacrimae et gemitus, inde querela venit.

VIATOR

Qui Croesi exstinxit flammas violentior imber,
20 ille idem exstinguat, moesta Dryasti, tuas,
et tibi succurrant Hyades pluvialibus astris
nimbosusque suas funditet auster aquas.

LI

TUMULUS IELSEMINAE PUELLAE IN FLOREM VERSAE.

Genius loquitur.

Parce, hospes, violis, manes ne laede sepultos;
si nescis, flores hi quoque numen habent.
Quae violae nunc sunt, fuit olim culta puella,
vota parum felix solvere quae nequit.
5 Voverat amplexus primos atque oscula prima
et primos flores haec, Hymenaeae, tibi.
Non passa est Lachesis. Miseri posuere parentes
in tumulo, et maestis tura dedere focis;
certarant quaeque ora rosis, quaeque oscula gemmis,
10 atque oculi, per quos bella parabat Amor,
tabuerant (immane nefas) tenuesque papillae,
scilicet optasset quas Cytherea sibi.
Tum memor ipse sibi votos Hymenaeus amores
transtulit in florem corpora versa novum.

Pro cute subriguit cortex, proque ossibus haesit 15
stipes et e fibris fibra renata sua est;
plurima quae fuerat nymphae coma, plurima mansit
et densum foliis praebet opaca nemus;
sparsus et in toto fuerat qui corpore candor,
nunc multo nivei floris honore nitet. 20
Mansit odor mansitque alio sub corpore nomen:
hoc voti pretium dia puella tulit.
Ielsemina fuit nomen; flos dictus ab illo est.
Quisquis amas, tumulo parce nemusque cole.

AD PETRUM COMPATREM NEAPOLITANUM
DE TUMULIS LIBER SECUNDUS

I

Spargite aquam, date tura focus; lugubria ad aras
verba sonent, miseris verba ferenda modis.
Tristior et Lemures cantus iuvat et iuvat ipsa
naenia funereis emodulata sonis.
5 Pax vobis, tenues umbrae, requiesque sepultis,
sit dolor et nullus, nullaque cura sitis,
perpetuae sint et noctes somnique perennes;
o felix, sopor hic cui venit ante diem.
Aeternum dormite, umbrae, aeternumque silete;
10 sit sopor aeternus, perpetuumque vale.
Tu vero cape et haec obitus solacia, Petre
Compater, a tenebris obsite Cymmeriis,
quod tibi non opus est medico, non auspice nummo,
quodque opera dives nullius ipse egeas,
15 aeternum sine me, et mecum post ipse valet,
Compater, antiquis annumerande viris.

II

TUMULUS LUCIAE PONTANAE FILIAE.

Pontanus pater ad sepulcrum queritur.

Liquisti patrem in tenebris, mea Lucia, postquam
e luce in tenebras, filia, rapta mihi es.

Sed neque tu in tenebras rapta es; quin ipsa tenebras
liquisti et medio lucida sole micas.

Coelo te natam aspicio: num, nata, parentem
aspicis? An fingit haec sibi vana pater? 5

Solamen mortis miserae te, nata, sepulcrum
hoc tegit; haud cineri sensus inesse potest;
siqua tamen de te superat pars, nata, fatere
felicem, quod te prima iuventa rapit. 10

At nos in tenebris vitam luctuque trahemus:
hoc pretium patri, filia, quod genui.

III

ADRIANA MATER QUERITUR AD LUCIAE FILIAE TUMULUM.

Nata, cape hos calathos depexae et munera lanae,
cum lana et calathis accipe et has lacrimas;

nata, et acus et fila cape et cape linea texta,
cumque his atque illis accipe et has lacrimas;

nata, colum fusosque cape et simul indita lina,
cumque colo et fuis accipe et has lacrimas; 5

nata, cape has et bracteolas, haec aurea dona,
cumque his atque illis accipe et has lacrimas,

accipe et hos crines atque haec tibi munera grata,
flabellum et tenues accipe forficulas; 10

accipe et hos crines, cumque his et scrinia et aureos
accipe verticulos, accipe gemmeolos;
accipe et hos crines, cumque his bombycina texta
et zonam et pictum hoc accipe reticulum;
15 accipe, nata, meos crines lacrimasque meosque
exspecta et cineres, Lucia, et inferias.

IV

TUMULUS VIOLANTIS PUELLAE.

Viator et Genius colloquuntur.

VIATOR

Quaenam hic virgo iacet?

GENIUS

Cuius de funere maerens
fregit Amor pharetram dissecuitque genas.

VIATOR

Quis comes in tumulo est?

GENIUS

Lusus, veneresque, iocique.

VIATOR

Quis tam demisso qui madet ore?

GENIUS

Decor.

VIATOR

Quod nomen?

GENIUS

Violantis.

VIATOR

Origo nominis unde est? 5

GENIUS

Surgebant violae, fixit ubi illa pedem.

VIATOR

Immanem Lachesin, quod nunc rapis. Heu brevis est flos,
quem neque ros posthac, lympa nec ulla riget.

V

TUMULUS ELISAE AGNESIAE.

Ariadna filia exsequias solvit.

Quae potui lacrimans persolvi funera, mater,
et tibi, quae nollem, filia dona dedi.
Nam tecum, quamvis primo cum flore iuventae,
optarim cineres contumulasse meos;
sed vetuere deae, natura saevior illis, 5
et proprio quod non ense iacere licet.
Haec Ariadna tibi solvit cum coniuge grato:
aeternum ac felix, mater Elisa, vale.

VI

TUMULUS LEONARDAE PONTANAE AVIAE MATERNAE.

Viator et Manes colloquuntur.

VIATOR

Di manes, salvete; an quas hic conditis umbras?

MANES

Salve, hospes; sanctam condimus hic animam.

VIATOR

Quis titulus?

MANES

Leonarda iacet Pontana sepulcro,
post centum ac denas conditur hic segetes.

VIATOR

Custodes quis vos statuit?

MANES

5

Probitasque pudorque.

VIATOR

Constituit tumulos an dea?

MANES

Constituit.

Religio tumulos statuit; iuvere puellae
Pierides, quoniam cura nepotis erat.
Tu requiem cineri optato, sic fata quiescant
et tua. Visne aliud?

VIATOR

10

Iamque valete, abeo.

VII

TUMULUS NELLAE MATERTERAE.

Pontanus loquitur.

Nec patria profugus puer exutusque bonorum,
Nella, tibi aut tumulos aut pia iusta dedi,

nec pro blanditiis lacrimas, pro munere vitae
 mortis dona tuo persolui cineri.
 Nella, vel affectus matris, vel munus obibas, 5
 Nella, mihi nutrix Nellaque mater eras.
 Nunc procul a patria senior iam dona feretri
 et iusta et cineri debita persoluo:
 aeternum mihi, Nella, vale ac requiesce sepulcro
 et valeant cineres et mihi, mater, have. 10

VIII

TUMULUS CAECILIAE AVIAE PATERNAE.

Pontanus loquitur.

Pax umbrae requiesque urnae, quae contegit umbram;
 tura adolete, sacri spargite fontis aquam.
 Salve, avia, aeternumque vale, cape grata nepotis
 munera nec lacrimas sperne nec inferias.
 Caecilia, et tibi sit tellus levis et fluat urna 5
 ambrosia, ambrosius stillet et usque liquor,
 et tibi perpetuum spiret ver, servet et urnam,
 quam tu servasti cum pietate, fides.

IX

TUMULUS TURPILIAE PUELLAE.

Casta fuit, formosa fuit comisque puella;
 Turpiliae verum nomina iniqua tulit.
 Moribus ornavit nomen raroque pudore,
 cum fuerit thalami candor honosque tori.

X

TUMULUS CORVINAE MOROSAE FEMINAE.

Hic posita est Corvina suo attumulata marito,
 in tumulo et thalamo litigiosa cohors.
 Anne cohors, ubi vir iaceat cum coniuge solus,
 ille suae consors coniugis, illa sui?
 5 Dum clamant dumque inclamant, dum stridet uterque,
 hic boat, illa ululat, fit tibi plena cohors.
 Iam strepitant; irata cohors iam currit ad arma;
 clamor ad astra volat telaque trunca sonant.
 Non litem, sed bella putes. Iam fragmina tundunt
 10 marmora, iam tumulo saxa rotata crepant;
 heu, clamat Corvina, gemit percussus Homaster:
 « Paeona de Stygiis, ite, ciete vadis ».
 Sed nec Paeone opus; docti sua vulnera curent.
 Vos fomenta piis fundite pro lacrimis.

XI

TUMULUS CERBERI HOMINIS FURACISSIMI.

Cerberus hic situs est, latrat sed ad ostia nullus;
 scilicet indicio ne sit, id ipse timet.
 Fur erat et furtis vitam ducebat; at illum
 devorat in tenebris improba turba canum.
 5 Umbra petit manes, quam Cerberus ore trifauci
 devorat haud Stygias passus inire domos.
 Furibus haec poena est: furti reus ostia Ditis
 non intret, rabido praeda sit ille cani.

XII

TUMULUS MIELLAE PUELLAE IN ADULTERIO OCCISAE.

Heu, quid amor, malecastus amor, quid crimina possint,
ipsa manu doceo caesa Miella viri.
Haerebam misera in gremio male saucia amantis,
et mea languentis presserat ora sopor:
irrupit gladio coniunx. Heu victa sopore 5
vix sensi armatas in mea fata manus.
Eiectam furtim, exsequiis bustoque carentem
tristis in ignota condidit hospes humo;
tabueram. Intestata diu nec crimina passus
Hymen immundas excit in ossa sues. 10
Eruor infelix, populi nota, dedecus urbis,
meque trahunt rabidae per loca tætra ferae;
quæque Miella fui, nomen sum nacta Suillae.
Disce, puella, tuo casta manere toro.

XIII

TUMULUS HOMINIS MENDICI.

Nulla mihi vivo domus, at nunc certa sepulto est;
vitaque paupertas, mors mihi divitiae.
Vita mihi exilium, requies at certa sepulcrum;
nudus eram vivus, mortuus ipse tegor.

XIV

TUMULUS VIOLINAE PUELLAE.

Ipsa loquitur.

Prata mihi tumulum praebent violaeque sepulcrum
fronde tegunt: mirum si Violina vocer?
Non mihi ture opus est aut nardo aut Arabe myrrha;
myrrha mihi et nardus turaque sunt violae.

XV

TUMULUS URBANAE PUELLAE MALE SEPULTAE.

Ipsa queritur.

Ruri quidem iaceo, cum sit mihi nomen ab urbe;
nec titulus nec sunt nomina vera mihi.
Poena mihi est tumulus, poena est rurale sepulcrum,
quaeque quies aliis, est mihi supplicium.
5 Pro viola porrum, pro ture atque Arabe costo
cepa datur, cepis obsita semper humus;
meque sues meque et verres vexantque capellae,
inquinat et tumulos ingluviosus anas.
In primis me turbat anus, quae carmine longo
10 evocat et manes, evocat atque Erebum.
Vos alio cineres, alio traducite nostros,
quaeque Urbana fui, rustica ne iaceam.

XVI

TUMULUS SCANDEREBAEI HOMINIS BIBACISSIMI.

Genius et Viator colloquuntur.

GENIUS

Funde urnam ad tumulos, funde et vinalia testa:
ebrius hic numquam, sobrius hic neutiquam,
ebrius hic semper, semper quoque sobrius idem.

VIATOR

Dic mihi quisnam hic sit.

GENIUS

Scanderebaeus erat.

XVII

TUMULUS TRIUM GRAMMATICORUM.

Pontanus ipse loquitur.

Paschalis iacet hic, docuit qui grammata meque
instituit puerum nescius insciolum.
Melchior huic successit ineptus, et inde Cataldus:
tris hos vix unus ferre potest tumulus.
Ille valet pugnīs, ast alter robore luctae,
hic clamore grues vicerit atque anates.
Ite procul, Musae, puerum me quae nequiistis,
his a grammaticis Nestoreum eripite.

XVIII

TUMULUS FELICIS HOMINIS MERCATORIS.

Felix hic iaceo, male felix, quem neque coniunx
nec natus sepelit nec soror aut genitrix,
non pater aut frater. Rapidae excerpere volucres
praedaeque sum cupidus, heu, data vulturiis.
5 Dum variis inhio lucris, fora multa frequento,
et vitam et partas eripit hostis opes.
Linquor praeda avibus; nullum tegit ossa sepulcrum;
sola per ignotos umbra vagatur agros,
donec me tumulo pastor donavit et alno:
10 « Infelix, scripsit, hac requiescit humo ».
Felix cum fuerim, numquam post fata quievi,
infelix donec scriberer in tumulo.

XIX

TUMULUS PETRI COMPATRIS IUCUNDISSIMI POETAE.

Ipse et Viator colloquuntur.

PETRUS

Dic tumulo pia verba; feres pretium; iacet hic, qui
nec sensit lites iurgiave ulla domi.

VIATOR

Macte vir ingenio, spiret ver, floreat urna,
dent pacem et cineri numina: da pretium.

PETRUS

Do pretium: fuge vincla tori, fuge iura mariti;
non tibi erunt lites iurgiave ulla domi. 5

VIATOR

Ducta est, coniugium subii: succurre marito.

PETRUS

Ducta est Parthenopae si tibi, vive Senis.

VIATOR

Macte, iterum tibi ver spiret, tibi floreat urna,
et pascant manes Attica mella tuos. 10

PETRUS

Compater hanc legem statuit: conubia vita;
conubiis namque est addita rixa comes.

XX

TUMULUS IACOBI PONTANI PATRIS IOVIANI PONTANI.

In tumulo situs est vatis pater; hoc satis esset;
sed pater ipse suis laudibus auctus erat,
cui gentilis honor, cui linguae ornatus et oris
atque togae atque hastae, cui vel utrumque decus.
Non est quod tumulo exoptes; coelum ille petivit; 5
sed venerare piis ossa reposta locis.
Ante diem rapuit Iacobum mors. Filius illi
infans quae nequirit, dat modo iusta senex.

XXI

TUMULUS PENTHESILEAE SORORIS.

Pontanus frater loquitur.

- Septennem te fata, soror, rapuere parenti,
 dum tener in cunis ubere matris alor.
 Non sensi tua fata; tamen consueta petebam
 oscula, consuetos blanda per ora modos.
 5 Saepe sinum dulcisque iocos tenerosque cachinnos
 et vultum et gratis illita verba sonis,
 saepe etiam lacrimis, quod abes, et voce querebar,
 in somnis etiam saepe petita mihi;
 et risi, quod ades, fleui, quod abire parabas,
 10 uberaque ex ipso reppulit ore dolor.
 Senserat hoc nutrix; fingit vocem ipsa sororis:
 admovi repetens ubera ad ora mihi.
 Hoc potui, soror, in cunis praestare sepultae;
 nunc titulum et lacrimas verbaque fratris habe.
 15 Sparge, puer, viola tumulum, diffundite nardum,
 fumet odorato myrrhaque tusque rogo;
 accipeque et lacrimas fratris, soror, accipe questus,
 atque etiam, atque etiam, Pentheseilea, vale.

XXII

TUMULUS CHRISTIANAE MATRIS.

Pontanus filius ad illius sepulcrum.

Optabunt tibi, Christiana, Musae
 ad bustum bene, nec mihi negabunt
 ad matris tumulos adesse flenti.

Has lactis pretium tibi quotannis
ex voto lacrimas, parens, dicamus; 5
hos questus tibi pro labore et aestu,
pro puerperii damus dolore,
pro casta simul institutione,
pro linguae studiis bonique cultu,
et desiderium tui perenne 10
et suspiria pectoris vovemus
cum luctu, gemitu, dolore et aestu.
Nec Musae numeros negant querenti.
Quod vivis bene, quod deos vereris,
quod castum colis et probas modesta, 15
hinc te Pierides puellae amarunt,
amavit dea virginum magistra,
atque hinc te ad socios choros vocarunt,
inter quos agis et beata ludis.

XXIII

PONTANUS FILIUS AD FERETRUM CHRISTIANAE MATRIS.

Has te ego ad inferias, mater, voco: tu mea, mater,
accipe cum fletu munera mixta suo.
Te natus vocat ad feretrum: tu munera nati
accipe et has lacrimas, accipe et hos gemitus.
Quid natum, mater, fraudas spe? Nec mihi flenti 5
eximis aut lacrimas, eximis aut gemitus?
O dulces matris vultus, o mollia corda:
mater adest, matrem iam peto, iam teneo,
iam ridet nato mater, iam brachia tendit,
iam teneo amplexus, ipse ego iam teneor. 10
Heu, natum mater, natum fugit immemor; heu, nil
ipsi ni manes et levis umbra sumus.

XXIV

TUMULUS ARIADNAE SAXONAE NEAPOLITANAE.

Viator, Genius et Hyacinthus colloquuntur.

VIATOR

Unde rosae ad tumulos, unde haec violaria? Numquid
hi tumuli et violas et peperere rosas?

GENIUS

Ver tribuit sua iura, simul tribuere Napaeae
huic cineri; hinc violas, hinc peperere rosas;
5 ipsae et Acidalio Charites de fonte liquorem,
ipsa et Acidalio rorat ab amne Venus.
Hinc violae florent, hinc roscida lilia canent,
hinc tener ipse tuo flore, Hyacinthe, nites;
et nitet et queritur maerenti flore Hyacinthus
10 suspiratque novo iure dolore puer.
En audis? Miseranda volant suspiria et udis
e foliis sese flebilis aura ciet.

HYACINTHUS

Formosae quondam dominae mihi cura vacabat;
hinc mihi tuta aestas, hinc mihi mitis hiems.
15 Me dominae faciles digiti studiumque colebant;
ver mihi sic semper rosque perennis erat.
Exstinctam flerunt nymphae, Venus aurea quæsta est,
terque comam vellit, ter scidit ipsa genas;
inde mihi et nitidus cecidit flos et mihi tristis
20 venit hiems, periit qui fuit ante nitor.

VIATOR

Felices tumuli, cinis at felicior. En tu
dic, puer: unde novus, qui tibi venit, honos?

HYACINTHUS

Arebam dominae interitu, sed coniuge adempta
ver mihi de lacrimis subvenit usque suis;
hic tumulo ex oculis rorem diffundit amicum, 25
hic cinerem ex oculis imbre fluente rigat.
Hinc redeo in florem, flos hinc ad busta resurgit,
scribitur et foliis nota querela meis.

VIATOR

Felices tumuli, cinis at felicior. Heu, quae
sors dominam eripuit, maeste Hyacinthe, tibi? 30

HYACINTHUS

Invidia eripuit dominam. Lucrinide in unda
dum lavat et calidis nuda fovetur aquis,
obstupuit forma nympphae Misenia et atro
invidia infestas felle venenat aquas.
Hinc rapta est. Flevere deae lacrimisque dolorem 35
testatae; ad tumulos inde perennis honos;
e lacrimis violae lacrimisque rosaria vernant
et mihi de lacrimis hic quoque crevit honor.

VIATOR

Usque fluant lacrimaeque tibi violisque rosisque
umbraque flebilibus usque rigetur aquis: 40
dic, age, de lacrimis sate flos, dic, o puer alte
de lacrimis, titulum dulceque nomen herae.

HYACINTHUS

Illa tori bene fida comes custosque pudici,
cuique et acus placuit, cui placuere coli,
quaeque focum castosque lares curavit et arae 45
et tura et lacrimas et piaserta dedit,
in prolem studiosa parens et amabilis, uni
quae studuit caro casta placere viro,

hic posita est Ariadna. Rosae violaeque nitescant
50 qua posita, et lacrimis hic mihi surgat honos.

VIATOR

Urna crocum dominae fundat, distillet amomum
ad tumulum et cineri spica Cilissa fluat.

XXV

PONTANUS CONIUNX
AD TUMULUM ARIADNAE SAXONAE UXORIS.

Quas tibi ego inferias, coniunx, quae munera solvam,
cum lacrimae et gemitus verbaque destituant?
Pro veteri tamen officio, pro munere lecti
annua lustrato dona feram tumulo:
5 tura, puer, laticesque sacros. Tu verba, sacerdos,
dic bona et aeternos rite precare deos.
Rite sacras adolete faces. Mihi mortua vivis,
uxor, et in nostro conderis ipsa sinu,
(viva mihi ante oculos illa obversatur imago)
10 et mecum lusus deliciasque facis,
viva domum cultosque Lares remque ordine curas,
viva, Ariadna, domi es, viva, Ariadna, toro es,
mecum perque hortos et culta vireta vagaris
et mecum noctes, mecum agis ipsa dies.
15 Sic mihi viva vales, sic est mihi grata senectus,
ut tua mors lasso vita sit ipsa seni.
Haec ipse ad feretrum; at tecum mens ipsa moratur,
tecum post paucos laeta futura dies.
Interea cape et haec miserae solacia mortis,
20 atque in perpetuum, fleta Ariadna, vale.

XXVI

TUMULUS LUCII FRANCISCI FILII.

Pontanus pater queritur.

Has aras pater ipse deo templumque parabam,
in quo, nate, meos contegeres cineres.
Heu, fati vis laeva et lex variabilis aevi;
nam pater ipse tuos, nate, struo tumulos.
Inferias puero senior natoque sepulcrum 5
pono parens: heu, quid sidera dura parant.
Sed quodcumque parant, breve sit, namque optima vitae
pars exacta mihi est, cetera funus erit.
Hoc tibi pro tabulis statuo pater, ipse dolorum
heres: tu tumulos pro patrimonio habe. 10

XXVII

LUCIO FRANCISCO FILIO PONTANUS
PATER INFERIAS SOLVIT.

Has, Luci, tibi et inferias tibi et annua solvo,
annua vota piis, hei mihi, cum lacrimis,
haec, Luci, tibi et ad tumulos positumque feretrum
dona pater multis perluo cum lacrimis.
Haec dona inferiasque, heu heu, hunc nate capillum 5
incanamque comam accipe et has lacrimas;
his lacrimis, his te inferiis, hoc munere condo.
Nate, vale aeternum, o et valeant tumuli;
quin et hient tumuli et tellus hiet et tibi meme
reddat et una duos urna tegat cineres. 10

XXVIII

TUMULUS ISOLDAE MATRONAE FECUNDISSIMAE.

Felix prole sua felixque nepotibus urna
 hac Isolda iacet clara puerperiis,
 quam nati nataeque, cohors numerosa nepotum,
 imposuit feretro, condidit in tumulo.
 5 Inscribi hoc iussit busto: « Mea funera curent
 quae mea deque meis viscera visceribus ».
 Quadraginta igitur strato imposuere feretro,
 flet reliqua ad notum turba minuta rogam.

XXIX

TUMULUS BARCAE ANCILLAE.

Ipsa loquitur.

Pathma mihi in patria nomen tellure, Ioanna
 hic fuerat, Mauro Barca vocata seni;
 servivi Mauro, ingenuam me patria vidit,
 hic domini Laribus ius vel herile dedi.
 5 Munditiis placui dominae fusoque fideque,
 demerui dominum sedulitate mea,
 nec Musis non cara fui; me carmine Musae
 donarunt, tumulo qui mihi venit honos.
 Dulcis hero, dulcisque et herae, Charitum quoque cura,
 10 et cura Aonidum scita Ioanna fui.
 Ipsa manu dominae feretro composta supremas
 excepi lacrimas, quas mihi fudit herus;
 quemque sinu tenerum fovi, cui garrula lusi
 ad cunas, locat hac natus herilis humo.
 15 Ille mihi inferias ille et funebria solvit,
 digne parens nato, digne parente puer.

Terra mihi, sit at aura levis natoque patrique,
sis memor et Barcae, sis, mea dulcis hera.

XXX

TUMULUS LUCILII PONTANI.

Vixit dies quinquaginta.
Praefica loquitur, Puellae respondent.

PRAEFICA

Infanti lacrimam ad tumulos floremque, puellae,
spargite, nam et vestro est dignus honore rogus.

PUELLAE

En flores, nardum ad tumulos balanumque liquamus;
Ipsae etiam lacrimae sponte per ora fluunt.

PRAEFICA

Nil infans ore infanti, vix vagit; at ipsae
munera vestra piis sedulae obite modis.

5

PUELLAE

Lucili, tibi lux nomen dedit et dedit ipsa
mater Stella tibi, stellaque luxque simul;
eripuit nox atra, nigrae eripuerunt tenebrae.

Vixisti vix quot litera prima notat.

10

Hosne dies? Breve tamne tibi lux fulsit? Et aurae
maternum in nimbis sic tenuere iubar?

Infelix fatum, puer heu male felix; heu, qui
nec puer es, nec lux; nec, nisi inane, quid es?

PRAEFICA

Sit vobis ver perpetuum ac sine nube, puellae;
Lucili et cineri spiret inustus odor.

15

XXXI

TUMULUS INFANTULI VAGIENTIS.

Viator et Genius colloquuntur.

VIATOR

Mira fides, tumulo vagit puer. Ecqua sub urna
umbra gemit? Miseris en gemit umbra modis.
Praesidet huic tumulo quisnam geniusve deusve?
Unde haec tam querulo vox geminata sono?

GENIUS

5 Hic infans iacet Umbrenus, miserabilis infans,
vivit morte sua, crimine matris obit.
Haec urso assuescens, urso fit mater. Ibidem
morte obita mortem poena secuta sua est,
ut puer in tumulo vivat, petat improba mater
10 ut Styga, et hinc Stygias nocte reportet aquas,
quis puerum in tumulo pascat. Vagitus hic inde est;
poena obitus matri, vita quidem puero.

XXXII

TUMULUS VARIANAE PUELLAE.

Carbo solvit inferias.

Hos habet infelix tumulos Variana, nec ulli
iuncta toro, nulli iuncta puella viro.
Ut posita est loculis, miseri post funus amantes
munera cum lacrimis multa dedere suis;

primus et e cunctis Carbo maestissimus illi 5
 constituitque aras et stata sacra facit,
 condidit et loculis manes lavitque sepulcrum
 de lacrimis: lacrimae tristia busta rigant.
 « Nona dies aderat; florent ad marmora thymbrae,
 thymbra tegit tumulos, marmora thymbra tegit, 10
 conveniunt et apes et mella liquentia carpunt;
 dictaque Thymbraea est, quae Variana fuit ».

Haec tibi Carbo tuus, Thymbraea; hinc mella sepulcro
 lecta legunt et apes, hinc tibi et illa fluunt.

XXXIII

TUMULUS NEAERAE PUELLAE.

Petrus Summontius celebrat exsequias.

Hos cineres brevis urna (at non leve nomen in urna
 scribitur: hic posita est pulcra Neaera) tegit.
 Ah, crudele genus divorum: hic pulcra Neaera
 est posita? Hos cineres et brevis urna tegit?
 At non urna brevis tegit, aut leve nomen in urna est; 5
 quam Charites servant Pieridesque deae,
 illam Petrus amat Summontius, hicque Neaeram
 plorat et ad tumulos sertaque dat tumulis.
 Ast Petrum Charitesque colunt Musaeque tuentur;
 inde nec urna brevis, nec leve pondus habet. 10
 Sis felix, longumque vale, dis grata Neaera,
 et tibi defunctae crescat amantis amor.

XXXIV

TUMULUS LAURAE ARCELIAE
UXORIS ANTONII PANHORMITAE.

- Elysiae nunc te valles et opaca vireta,
 Elysium nunc te, Laura, recessus habet,
 nunc interque hederas interque virentia sarta
 coniugis optato, Laura, fovere sinu.
- 5 Ille canit: tua ab ore viri dum lumina pendent,
 interea Elysium spicula tergit Amor,
 quis castas iterum figit sub corda puellas
 et renovat fidi vincula coniugii,
 quis rursum Evadne, rursum quoque Penelopea
 10 et rursum veteres sentit Elisa faces.
 Gaude, Laura, tuo rursum coniuncta marito,
 tuque, marite, novam gaude et inire fidem.
 Antoni Elysiae celebrant hymenaeon et aurae,
 et Laurae castos florida prata toros.
- 15 Vivite, felices umbrae, thalamoque iugali
 laeta agite et parili munera obite fide.

XXXV

TUMULUS LUNAE PUELLAE.

Ipsa loquitur.

- Ne me, ne, rogo, terra tegat; sinito aera apertum,
 degravet et cineres tegula nulla meos;
 in lauri hic tantum titulus sit cortice: « Luna
 hinc abii ad superos; non mihi terra placet ».
- 5 Manibus et Lunae pateat coelum, ossaque et artus
 condas sub tacito tu, Charitee, sinu.

XXXVI

TUMULUS EUPLEAE PUELLAE NAUFRAGAE.

Ipsa queritur, Vates respondet.

EUPLEA

Hic Euplea vagor tumulo sine; me maris unda
eicit et sedes, hei mihi, terra negat.
Nunc misera affligor scopulis, nunc obruor alga,
nec recipit tellus, nec mare, nec scopuli.
Aere iactamur, rapidis iactamur ab auris, 5
nec mihi sunt sedes, nec loca certa mihi;
nulla quies umbrae miserae nullusque receptus,
non nebulae, non me nubila nigra tegunt.
Iactor in incertum fessis Euplea carinis
explosa et nautis. Hei, mihi quid reliquum? 10

VATES

Sit modus, o Euplea. Tuus te portus et ipsum
accipiet litus terraque amica, tibi
et dabit inferias coniunx cineremque piabit
et cineri et tumulo debita persoluet.
Interea tibi dant lacrimas, Euplea, carinae 15
litoraue ipsa suis maesta sonant numeris
flebileque ad tumulum vates canit et tibi carmen
dedicat. O felix umbra et amica, vale.

XXXVII

TUMULUS PURAE MATRONAE.

Ipsa loquitur.

Ne manes, ne terra tegat; sinite umbra vegetur.
Nostra quidem certum non habet umbra locum,

- non sedes mihi certa. Dies noctesque vagamur;
 exilio requies nec datur ulla meo.
- 5 Ipse error mihi poena, viros quod tempore in uno
 et colui una duos extuli et una duos.
- De me igitur servare fidem ac retinere pudorem
 atque unum de me discite inire torum.
- Nomen erat mihi Pura; heu, quod nec pura nec insons
 10 vixi. Nunc vitae crimina morte luo.

XXXVIII

TUMULUS VERONILLAE PUELLAE.

Ipsa loquitur.

- Salva tibi sit ut urna, precor, quae ad flumina pergis;
 tu vero, ut mihi sit urna, precare, levis.
- Siste; mora est brevis; hoc lege: « Veronilla, quiesce,
 manibus et bene sit, et bene sit cineri ».
- 5 Mutua sed faciam: bene sit tibi, sit bene natis,
 sit quoque cum placido lis tibi nulla viro.

XXXIX

TUMULUS SANCTIAE PUELLAE NEAPOLITANAE.

Ipsa virum suum pictorem alloquitur.

- Quod vitam sine me, coniunx, invitus agebas,
 in lucem ipse artis munere restituis;
- sic tibi nec sine me vita est ingrata futura,
 nec mors, quam fuerat, tam sit acerba mihi.
- 5 Sed neque me ad lusus aut oscula grata vocabis,
 mutua neve etiam verba referre putes;
- nam corpus pictura refert, non corporis usum,
 atque haec nunc vates, Sanctia non loquitur.

XL

TUMULUS CASTAE MATRONAE PARUM PUDICAE.

Casta viros habuit septem, quos extulit omnes:
hoc aegre est, quod non extulerit totidem.
In tumulo scribi hoc volui, quod nomine Casta,
numquam casta viri manserit in thalamo.

XLI

TUMULUS FRANCISCI HAURIAE STABIANI
PROBI AC LITERATI ADULESCENTIS.

Manibus hoc sacrum est; manes ne laede, viator,
sed terram cineri, quaeso, precare levem.
Hauria Franciscus iacet hic, iacet ipsa voluptas,
deliciasque orbis invida claudit humus.
Heu fatis invise puer fallaxque parentis 5
spes et germanae cura dolorque tuae;
tunc puer, miserae subito tam erepte parenti,
heu nimium misero mors properata tibi est.
Quod si certa suas referunt post semina messes,
nimirum haec casiam turaque terra dabit. 10

XLII

TUMULUS MILVII HOMINIS RUSTICANI.

Falco pater mihi, Corvus avus, materque Columba,
Pica avia est; quid plus? Milvius ipse vocor.
Ne ne sarcophago condas, sit in arbore bustum;
Nidus sit tumulus, nidor et ipse iuvat.

XLIII

TUMULUS INFANTULI INNOMINATI.

Nascitur hic obiitque simul, simul ipse sepultus:
vita obitusque simul, nomen at unde habeat?

XLIV

TUMULUS FOCILLAE PUELLAE.

Frigidulo iaceo in thalamo, licet ipsa Focilla,
Ligna nec extincto est qui ferat ulla foco.

XLV

TUMULUS GALLAE STERILIS FEMINAE.

Galla fui, Gallo coniunx bene iuncta marito;
verum nec pullos, ova nec ulla dedi.

XLVI

TUMULUS HYAE INERTISSIMI HOMINIS.

Numquam vixit Hyas, sed Hyas hoc conditur antro;
si vixit numquam, mortuus est nec Hyas.

XLVII

TUMULUS ERRIS NANI.

Et tumulus brevis est, titulus brevis, et breve nomen;
et iacet hic nanus, nanula testa tegit.

XLVIII

TUMULUS ICHTHYPHAGI.

Pro tumulo scopulus, pars est mihi funeris alga,
in remo titulus: « Hic riget Ichthyphagus ».

XLIX

TUMULUS AGANIPPI EQUI.

Ipse stellificatus loquitur.

Et mihi Pegasides favere et me quoque coelo
illustrat stellis Pegasus ipse suis:
Pegasides meritum referunt in vatis honorem,
quem vexi et totiens restitui incolumem;
Pegasus hospitio recipit, quod et Aona siccum 5
vatis ope et largis ipse replevit aquis.
Hinc simul et vescor divino gramine et una
ambrosiae exstinguo rore fluente sitim;
inde etiam Charites nomen fecere Aganippo,
et tumuli et coeli dignus habetur honos. 10

L

TUMULUS AVICULAE LIGURIS.

Pontanus loquitur.

Pro cavea e vitro tumulum cape teque sepulcro
hoc tege, perspicua conspicienda domo,
hoc, ales mea, te tege; sic mihi mortua vives,
o Liguri. Hic tumulus sit tibi pro cavea;

- 5   pendeat e lauro tumulus, quem proxima myrtus
           vestiat intactis semper opaca comis.
     Dum vitro spectanda nites et viva putaris,
           certatim volucres ad tua busta volant
     et tibi nunc plaudunt pennis, nunc voce liquenti
 10   cantabunt blando carmina blanda sono.
     Hoc tibi funus erit, cineri sua dona volucres
           ista ferent. Liguris semper amata, vale.

LI

DEPLORATIO STURNI.

Pontanus queritur.

- Cantabas mecum ad citharam dulcisque querelas
           fingebas vario garrulus ipse sono,
     fingebas et me variantem carmina plectro
           ore tuo et noster saepe recurrit amor.
 5   Ipse tibi numeros monstro, numerumque recenses;
           ipse tibi carmen, carmen et ipse refers.
     Saepe etiam rostro invitas pungisque tacentem,
           praecinis et querulos, quos sequar ipse, modos.
     Invidit mihi te nigri Iovis invida coniunx,
 10   quae laetum nobis nil sinit esse diu,
     nil tenerum, nil dulce diu. Bone sturne, bone ales,
           lenis avis, bellum quid queat esse diu?
     Ah desiderium ac lacrimas quas, sturne, relinquis,
           ipse diu luctus, ipse future dolor.
 15   At contra Elysium per te nemus et pia vernant
           arva, sonant cantu prata canora tuo,
     ac tenebrosum iter horrenda et via tristis Averni
           sentit nescio quid gutture dulce tuo.
     Tu modo, cum remeant nocturna ad somnia manes,
 20   nocturnis venias manibus ipse comes,
     et mecum in somnis dulces meditare querelas
           ad citharam et solitos perstrepe in aure sonos.

LII

TUMULUS VOCIS AMATORIAE.

Vox ipsa et Viator colloquuntur.

VOX

Claudite me in tumulo.

VIATOR

Quaenam es?

VOX

Vox.

VIATOR

Cuia es?

VOX

Amantis.

VIATOR

Quid clamas?

VOX

Heu heu.

VIATOR

Dic, age: cur geminas?

VOX

Bis quoniam periit mihi Luna.

VIATOR

Et quaenam ea Luna est?

VOX

Una quidem Phoebi est, una soror Charitum.

VIATOR

Quonam abiit periitque simul? Quid utramque gravaris? 5

VOX

Utraque nam periit; illaque et illa gravat.
Quae Phoebi, ad superos abiit; Chariteia ad amnes
Hesperiae; haec atque haec, hei mihi, bis periit.

VIATOR

Utraque num est eadem?

VOX

Una est et simul utraque et ambae.

VIATOR

10 Unane cum periit, num periere duae?

VOX

Quin eadem Luna est, eadem simul utraque et ambae:
unaque bis periit, utraque cum periit.

VIATOR

Cur nec amans petit et coelum et petit aequor? It ipse
ad Styga quaesitum; perdita Styx recipit.
15 Placabit manes cantu victorque redibit,
Lunaque erit terris reddita, Luna mari.
Cur tumulo cupis ipsa tegi?

VOX

Ne sentiar; ipsa
ne fuga sit coelo cognita neve mari,
ne se aether praedae accingat neu pontus ad arma,
20 Lunaque sit pelago praeda, sit ipsa polo.

VIATOR

Ne doleas, mea vox, taceas; tibi consule, nostro et
conde sinu: hoc pectus urna erit, hoc tumulus.

LIII

LYRA ORPHEI AUXILIUM IMPLORAT A NYMPHA.

« Nympha, tene, o age nympha, tene: meme rapit unda;
nympha, tene, o meme, candida nympha, iuva. »
« Quid quereris? Quid et ipsa times? » « Timeoque querorque
Bistonides matres Bistonidesque nurus.

Orphea diripuere, lyram iecere per undas, 5
meque vehunt amnes, me maris unda vehit.

Illa ego, proceras summis e montibus ornos
quae traxi et rigidas post mea plectra feras,
quae potui Stygium cantu mollire tyrannum,
tristificum flectens in mea vota canem, 10
illa ego Threicias fugio miseranda cohortes.

Me, dea, me tacito, meme, age, conde sinu.
En properant; dumque ipsa loquor, me fila relinquunt,
plectra cadunt: meme pectore conde tuo. »

Illa querebatur, Thressae properare cohortes; 15
nec mora, quae fuerat iam lyra, factus olor.

Excita nam lacrimis nati properabat ad Hebrum,
flebat et attonito Calliopea gradu,
utque lyram et chordas vidit sine honore fluentes:

« Me miseram, haec nati sunt monumenta mei; 20
Iuppiter, exclamat, misero succurre nepoti,

meme Amymallonidum, me petit ecce manus;
haecine avus pateris? » Vix haec: de flumine cycnus
evolat et niveus per vada cantat olor.

Forma petit coelum, coelo micat aurea; plectrum 25
mansit humi, mater quod studiosa legit,
condit et in templo, tituli simul addit honorem:

« Threiciae hic sita sunt plectra superba lyrae.
Parnassus tenet haec, casto Parnassus in antro
servat et incolumi stant veneranda fide ». 30

LIV

TUMULUS INFANTULI BIS MORTUI ET NUMQUAM EDITI.

Mortuus ipse bis, at numquam editus, inferor urnae;
 nam semel exstincta matre quidem morior:
 mox utero matris caeso divellor et infans
 rursum obeo. Infelix, nomine quod careo.

LV

TUMULUS THERMIONILLAE MERETRICULAE.

Hunc tumulum (siquis tumulum vocet hunc, ubi Nais,
 silvicolis habitat Nais amata procis),
 hunc tumulum cultaeque nurus teneraeque puellae
 et multo veniens ture frequentat anus.
 5 Nai, doce causam, nam te pars tangit honoris.
 Sic ego; sic roseo Naias ore refert:
 « Docta lyra, docta et cantu, spectanda choreis
 et praesignis acu Thermionilla fuit.
 Hanc multi petiere et multos ipsa petivit,
 10 ausa dare et cunctis, ausa rogare prior.
 Cui pretium sine honore fuit, primaque iuventa
 exegit gratis munus amoris amans;
 inde, ubi ruga genas laxaverat, advocat artes
 sedula et ignotas temptat inire vias.
 15 Munera dat blandasque preces ad munera iungit
 et precibus gratos adicit apta modos.
 Ante hanc indoctae iacuere ad vota puellae
 et nulli motus, linguaque muta fuit;
 prima leves agitare nates tremulumque movere
 20 scit femur et gratas continuare vices,
 et docet inter opus miscere ad gaudia rixas
 et querulum murmur verbaque digna iocis,

oscula nunc repetita dare ac repetita referre,
et nunc pugnaces opposuisse manus;
prima Arabum molli de pectore fudit amomum, 25
Paestanam et Cypria miscuit arte rosam,
et levem erasa vellit lanugine pubem,
ut nunc ars haec sit, qui rudis usus erat.
At postquam confecta situ, confecta senecta
tabuit et nullum comperit arte locum, 30
urbe procul licta molles concessit in hortos,
deliciasque petit, nude Priape, tuas.
Sacra deae multa cum religione ministrat
et pleno felix pectore numen habet.
Hanc adeunt quaecumque optat vel amare recusat 35
atque redivotis utraque plena suis;
ipsa velit, faciles educit carmine partus,
fecundam et, sterilis quae fuit ante, facit;
ipsa velit, saevas compellet amare novercas
Hippolyto partes sollicitante suas. 40
Longum est enumerare; Cytæida vicit et illam,
quae potuit fratris spargere membra sui,
quae potuit nautas in mille novare figuras:
tantum illi carmen Marsicaque herba dedit.
Hinc tumulum cultaeque nurus teneraeque puellae 45
et multo veniens ture frequentat anus.
Ipsa ministeriis data sum comes et mea certe
nota fides; uni fidit et illa mihi.
Si meritum quaeras: utraque est accepta Priapo,
prostratae et pretium virginitatis habet ». 50

LVI

TUMULUS HARMOSYNES PUELLAE NEAPOLITANAE.

Harmosyne iacet hic. Fractos quos aspicias arcus
et sparsos crines atque sine igne faces:

arcus fregit Amor, Charites sparsere capillos,
 exstinxitque suas ipsa Erycina faces.
 5 Quae tumulo increvit laurus myrtique rosaeque:
 Pieridum e lacrimis noveris esse satas.
 Harmosyne exstincta est, sensusque exstinctus amandi;
 nemo amat, et numen desiit esse Venus.
 Infelix, quid agas, vates? I, desere coetum
 10 et pete inhumanis lustra habitata feris,
 frange lyram, contemne deos, lucemque perosus
 noctem ama et a somnis gaudia posce nigris.

LVII

TUMULUS DRUSILLAE PUELLAE FORMOSISSIMAE.

Amans queritur.

Tune etiam, Drusilla, iaces? Tene improba Clotho
 abstulit? An dubitem numina et ipsa mori?
 Tecum deliciae, tecum Charitesque iocique
 et decor et cultus mnditiaeque iacent.
 5 Blanditias Charitesque omnes exstinxit avarum
 funus et ex ipso est funere inermis Amor.
 Otia Amor, Venus otia agit: discedite, amantes,
 bella vacant, iuvenum libera corda vacent.
 Sed nec bella vacant, nec Amor sua perdidit arma;
 10 transtulit in superos tela facesque Venus.
 Nunc superos, Drusilla, feris, nunc spicula mittis,
 tela oculis, oculis retia et ore paras.
 Iuno Iovem, Cytherea, tuum complectere Martem;
 coelum amat. An cessas, Drusula? Tende, feri:
 15 Iunonem spernet coniunx, Dirceius Heben,
 ius tibi cedit Amor, cedit et arma Venus.
 Iura dabis superis; superi tua iussa sequentur;
 ipsa sedes, vulgus sternitur ante pedes.

Sed nec iura dabis, nec di tua iussa sequentur;
ipsa iaces, tellus et brevis ossa tegit.
Laetatur Iuno, cuius prece sedula Clotho
sustulit. I, formae crede, puella, bonis.

20

LVIII

TUMULUS ANGELLINAE PUELLAE SENENSIS.

Pontanus queritur alloquens amatores.

Ne coelo Idalium sidus, ne quaerite, amantes:
occidit, ipsa latet victa dolore Venus.
Lugent te, Angellina, deae, flet Gratia Amorque
deseruit tristes tristis et ipse Senas,
exstinxitque faces puer excussitque pharetram,
et Decor informes traxit in ore notas.
Munditiae Cultusque nigra sub veste feretro
intulerant; ducit funera acerba Pudor.
Ut posita est tumulo, Caiae planxere puellae,
abrupit flavas Blandia nympha comas.
Has inter Iunipra gravi superata dolore
maesta silet: lacrimae pulcra per ora fluunt;
ipsa lavat corpus lacrimis ungitque liquore,
quem niger e lento palmite fundit Arabs;
ipsa vale extremum peragit dum, voce retenta
concidit et visa est se quoque velle mori.
Di factum aspexere; brevi nam tempore surgit
Iunipra e lacrimis, iuniper, orta tuis.
Mansit Arabs odor in ligno, de cortice amaras
quae referat lacrimas, nunc quoque gutta cadit.
Qui sparsi crines tumulo iacuere sepultae,
nunc vestit ramos horrida fronde coma.
Dis pietas, Iunipra, tua est accepta; sorori
contingit per te namque perennis honos.

5

10

15

20

LIX

TUMULUS IACOBI SOLYMAEI MEDICI SALERNITANI.

Musas invocat ad exsequias.

Quae liquidos Silari fontes quaeque arva Salerni
irrigua et doctis tecta habitata viris,
quae lauros, nymphae Aonides, Peneida silvam,
Amphrysi et colitis nota in amore vada,
5 ne, Musae, ne, Pierides, dum condimus umbram,
Paeonio abnuite carmina vestra seni.
Non suci tibi defuerant, Solymaeae, nec herbae,
quaeque docent Coi scripta probata viri;
et tamen ut de plebe aliquis, de sorde togata
10 occidis et vili contumulare solo.
Ne nomen tamen intereat, quo fama supersit,
accipe quae cineri sint monumenta tuo:
« Par Phoebo, par Phoebigenae atque Machaone maior
et melior, tegitur hac Solymaeus humo ».

LX

PONTANUS UXOREM ARIADNAM IN SOMNIS ALLOQUITUR.

Nocte quidem, coniunx, tecum vagor et tua mecum
umbra venit; sic nox luxque diesque mihi est.
Luce autem sine te tenebris obversor et ipse
me sine sum; sic lux nox tenebraeque mihi est.
5 O valeant luces, lateat sol; sic mihi, coniunx,
vives, sic moriar vivus et ipse tibi.

LXI

PONTANUS UXOREM SALUTAT
ET LAURUM IN HORTIS AB ILLA OLIM SATAM.

Cum lauru tibi crescit honos, tua nomina laurus
servat; nam dextra crevit et illa tua.
Officium officio pensat gratissima laurus,
quique fuit nymphae, nunc quoque sensus adest.
Cum lauru mihi salve iterum, coniunx mea, salve 5
coniuge cum, laurus, fronde et honore pares;
ite pares nomenque una servate per aevum
et mihi frondenti certa parate coma.

LXII

TUMULUS IOANNIS IOVIANI PONTANI.

Viator et Fama colloquuntur.

VIATOR

Dic age, quid tumulos servas, dea?

FAMA

Iura.

Nostra tuemur

VIATOR

Deos cinerum num quoque cura tenet?

FAMA

Haec mihi prima quidem cura est.

VIATOR

usque?

Quid concutis alas

FAMA

Fugo tenebras, quo vigeant tumuli.

VIATOR

5 Quid sibi, quae collo pendet, tuba?

FAMA

Nomen amico
dat cineri; ad tumulos hac ego gesta cano.

VIATOR

Dic agedum, manes cuius hi?

FAMA

Vatis; at urnam
officio posuit docta Minerva suo.
Hos tumulos Iovianus habet; quae sarta virescunt,
10 lecta suis manibus disposuere deae.
Sed manes ne quaere die: per amoena vagantur
prata, sonat riguae sicubi murmur aquae;
nymphae assunt et adest dulcis Charis; aurea cantu
fila movent; leni concinit aura sono.
15 Nocte illum complexa fovet nitidissima coniunx;
fervet et a nulla parte refrixit amor;
haec illi comes in tenebris, quas vincit amoris
lucida fax: gemina luce coruscat amor.

DE LAUDIBUS DIVINIS

DE LAUDIBUS DIVINIS LIBER

I

DE MUNDI CREATIONE, AD ANTONIUM PANHORMITAM.

Hoc coelum, quaeque obliquo distincta meatu
sed certa ferri sidera lege vides
telluremque suo libratam pondere, circum
quam cingit rapidis Enosigaeus aquis,
spirantisque avium tractus fusumque superne, 5
qui cuncta aetherio temperat orbe, Iovem,
Antoni, Deus e nihilo, Deus omnia fecit
et formam rebus iussit adesse suam.
Ipse sua voluit coelum splendescere luce
et terras caecae noctis habere vicem 10
accendique diem claro de lumine solis,
solis et auratum mane redire iubar
alternisque atrae lucem concedere nocti
temporaque hinc spatiis ire coacta suis,
bissenisque vagum complevit mensibus annum, 15
ut tamen in partis quattor omnis eat.
Namque, ubi sol nostro languens sese eripit orbi
frigidaque hibernis terra madescit aquis,
saevit hiems incana gelu, riget horrida bruma,
tum tellus fetu concipit aucta suo; 20
ast, ubi vicinos sol ipse recurrit ad ortus
excursu et parili noxque diesque ruunt,

terra suas ostentat opes et divite gemma
vestit pampineas vitis opaca comas
25 ludit et in pratis varium ver, ludit et aestas
torrida et ipsa suas sedula curat opes.
Haec frumenta manu legit, haec et in horrea condit,
quae mox versa rotis parca colona terat;
hinc cedente die longe et crescentibus umbris
30 autumnus pleno fert sua poma sinu
ac Bacchum plenis docet expumare lacunis,
sordida dum celeri sub pede musta fluunt.
Sic statuit pater ipse hominum rerumque creator
annua perpetuas munera obire vices,
35 quin etiam spirare suis de partibus orbis
ventos et patriis nomen habere locis.
Namque ab Hyperboreis aquilo volat impiger antris,
excitat oppositas umidus auster aquas,
Eoos ciet eurus equos, at mitis ab orbe
40 Hesperio zephyrus lenia flabra movet.
Idem etiam occultos alta ad convexa vapores
sustulit ac terrae vertit in auxilium,
unde cadunt imbres et matutina pruina
et grato sitiens rore madescit humus.
45 An non et summo decurrunt vertice rivi
et cava muscosis fontibus antra sonant?
unde sitim pecudesque feraeque armentaque sedent,
temperet et riguum coerula lympa solum.
Quando aer quoque nimborum inclusus in antris
50 cogitur in laticem frigore, et inde fluit,
nequa igitur mundi regio vacet, implet et undas
piscibus; hi campo liberiore natant
ac gregibus variis ingentia regna frequentant
nullaque squamigera gente lacuna caret.
55 Alitibusque auras celebrat, quibus indit et alas
et corpus penna versicolore tegit;
induit et virides frondenti gramine colles
et nemora arboreis velat opaca comis,

communem et statuit victum e felicibus agris
pomaque frugiferis ducit ab arboribus, 60
quo varios usus homini pecorique avibusque
praestent ac vitae munera certa ferant.
Et iam quadrupedes fetus, obnoxia morti
corpora, plumosos edideratque greges,
tum Deus humanos effingere molliter artus 65
membraque de tenui ducere coepit humo.
Cunctaque formarat studio perfecta magistro
quaeque artem referant artificemque suum;
mox auram aetherio de fomite fundit in illum:
« Vive, ait, et proprio membra labore fove ». 70
Arcanae mox partem animae de mente profunda
libat et erecti spirat in ora viri:
« Dux, ait, haec hominum generi sit et ipsa magistra,
et sua constituent hac duce seque regant,
hac validas ponant urbes, hac iura notarint, 75
hac coetus pariter iustitiamque colant,
coniugium ac thalamos discant ratione magistra
servare et casta religione focos,
atque artis tractare bonas et munera coelo
digna, et qui factis nomen ad astra ferant ». 80
At postquam immemores recti coelestia dona
vertere in facinus perniciemque suam,
immemoresque boni sprete pietate fideque
admorunt proprias in sua fata manus,
grassati et patrium in iugulum, caedesque suorum 85
miscuerunt Stygio pocula tincta lacu,
inque virum saevit coniunx, in pignora mater
(pro scelus), ac miscet fasque nefasque furor;
haec pater ut celsa miserans prospexit ab arce,
sisteret ut sceleri criminibusque modum, 90
progeniem in terras summo demisit Olympo,
quaeque hominis gereret munia quaeque dei.
Haec coeli secretaque et inenarrabile patris
consilium explicuit, quae bona, quaeve mala,

- 95 quae vitanda homini, quae vitae forma sequenda,
 quaeque bonos maneant praemia quaeque malos;
 denique mortem obiit, vitae dum consulit ipsi,
 atque suo in coelum sanguine fecit iter.
 Quo magis admiranda Dei clementia summa est,
 100 cui fumet quicquid terra Sabaea ferat,
 quicquid Arabs. Date tura focis costumque cremate,
 et date cum multa turea dona prece,
 Pieriosque adhibere modos et carmina dignum est,
 Antoni, quae te gloria prima manet;
 105 Hyblaeo cui rore madent et labra, cui amnis
 Castalius pleno gurgite fundit aquas,
 Nisaeique haerent insigni fronte corymbi
 et coma Pieria fronde revincta viret,
 felicemque animum pascis pietate fideque,
 110 nilque tibi vera est religione prius,
 quodque decet bona cuncta deo iustumque piumque
 ascribis, nostrae sed mala nequitiae.

II

HYMNUS AD DIVAM MARIAM.

- Quisquis ades, dic laeta. Dies hic festus agatur,
 in lucem qui te, diva Maria, dedit.
 Luce sacra ponant venti, mitescat et aer
 aequoraque irato murmure nulla sonent;
 5 pacem agitent elementa: iubet Deus. O mihi dulcis
 gratia, laudandae sis comes ipsa deae,
 sis, Aurora, comes sacrae praenuntia lucis,
 praeferat et roseas Lucifer ipse faces.
 Tu Tyrios redimite sinus, tu, magne sacerdos,
 10 sacra cane et sacris ora resolve modis;
 et pius assistat circum chorus et bona dicat
 in numerum sancto verba canenda die.

Ipse ego, quod possum, tanti natalis honores
voce feram et patrio carmine digna canam:
« Te nascente hominum melius nil saecula tulere, 15
ut nato maius nil peperere tuo;
quaque die genita es, illa lux candida primum
fulsit et e tenebris clara reluxit humus.
Tunc magni concepta dei secretaque pandi
coepere et vatum certior esse fides; 20
tunc laxae patuere fores, tunc limen Olympi
panditur et coeli libera facta via est
interdicta prius, quod summi edicta Tonantis
spreverit anguineo femina virque dolo.
Salve, sancta parens Christi, salve, inclyta virgo, 25
unica sollicitis spesque salusque reis;
tu miseris rapido iactatis aequore nautis
e coelo aspirans aura vocata venis,
tu pressis longo populis belloque fameque
prospicis et pacis dona benigna refers, 30
tu fessis tranquilla quies gratumque dolenti
solamen, teque est auspice triste nihil.
Per sacros uteri fetus castumque cubile,
perque dei Genius quae tulit ore tibi,
per dulces nati lusus pueriliaque ora, 35
perque sinus, e quis lac Deus ipse bibit,
per te, quae solita es vota exaudire precantum,
te rogo, per nomen, casta puella, tuum:
da pacem, dea, da fessae requiescere genti
et nos a saevis eripe turbinibus ». 40

III

HYMNUS AD DIVUM IOANNEM BAPTISTAM.

Felicem, quae prima novo te lumine vidit
nascentem Eois fluctibus orta dies,

felicem quaecumque tibi dedit ubera nutrix,
et, qua reptasti, terra beata, puer,
5 quique tuos primi monitus hausere loquentis
et quorum infuso corpora rore lavas;
sed longe ante omnes fortunatissima mater
et quo nec toto est maior in orbe parens.
Nam quid ego de te primum mirerve canamve?
10 Quive meo fuerit primus in ore sonus?
An quia divinos partus Christumque canebas,
quique deo esset honos, quaeque paranda via?
An quod felicem terris agnumque hominemque
atque salutiferum dicis adesse Deum?
15 Vel quod Iordanis dominum lavis amne beato,
fluxit et e manibus mystica lympa tuis?
Hoc ego de te ausim, proles divina, Ioannes,
quod tibi veridico praestitit ore Deus,
femineo neque conceptu neque matris ab alvo
20 maiorem tete saecula tulisse virum.
Tu nobis ades, o hominum princepsque paterque,
o qui rore tuo crimina nostra lavas.

IV

HYMNUS AD VIRGINEM DEI MATREM.

Quae tellus extrema tuos, sol, exserit ortus,
quae tegit occasus ultima terra tuos,
qui Rhenum patriaeque bibunt Maeotidis undam,
Phoebeisque urit quos plaga fusca rotis,
5 te cuncti, regina deum, metuuntque coluntque
et celebrant nomen, diva Maria, tuum.
Te vasti metuunt fluctus, te nubila coeli,
Aeolique etiam carceris antra timent;
te nascente die, te, sol dum conditur undis,
10 omnia te meritis laudibus accumulans.

Namque tibi secreta dei mandata per auras
candidus augusto nuntius ore tulit
progeniemque Deum coelesti concipis ortu
conceptum et nono sidere virgo paris,
cuique sacri reges coeli nova signa secuti 15
aurum et Panchaeo munera odore ferunt.
Atque, ubi nostra sua delevit crimina morte
et maestam insonti sanguine tinxit humum,
vidisti e tumulo mira prodisse figura
veraue pacifero verba referre sono 20
scandentemque patris mox ad coelestia tecta
sublimem et dextra parte sedere deum.
Tum sacer e summa diffusus spiritus arce est
et tua divinus corda replevit amor.
Hinc terris erecta tuis ascendis Olympum 25
aurea sidereo vertice sorta gerens,
cui liquidi circum cantus thiasique deorum
et sonat aurato pectine pulsa chelys.
Fatidici occurrunt vates castique parentes
et tibi tum coeli regia tota vacat; 30
ipsa patris natiue sinu gestata corusco
inter mille deum numina prima micat,
qualis ubi oceani nitidum iubar extulit undis
inter sidereos candida luna choros.
Iam coelum sublime patet, iam despicias aethram 35
lucida sub pedibus sidera cuncta premens,
stellantis cum iura capis consortia mundi
et datur humani cura patrocinii
conciliasque Deum nobis facilemque precando
efficis et populis prospicis usque tuis, 40
prospicis et pacis rebus rerumque quieti,
ac mala in aërios cogis abire notos.

V

HYMNUS AD DIVAM MARIAM.

- Ipsa meis assis numeris, dea, nec tibi festo
    quae damus, haec spernas munera parva, die;
parva movent superos dum sint et casta, moveri
    ipsa docent aris pendula dona tuis.
5 Dum canimus, fument Syrias altaria flammās
    atque cavo resonet tibia multa tholo.
Iam nova progenies coelo ventura supremo
    legerat ipsa uterum, virgo pudica, tuum;
ergo alto delapsa polo vox nuntia castos
10   fecundatque sinus insinuatque Deum,
et quem non spatiis immensus colligit aether,
    non totum cœli circuiere novem,
hunc tu virginea conceptum mater in alvo
    fovisti externo post paritura solo,
15 non Tyrio subnixa toro spondave nitenti,
    cui tenue hospitium vix casa parva dedit,
cui stramen tenero dedit incunabula et ipsa
    arida vix primos praebuit herba toros.
At coeli partum ingentem atque ingentia mundi
20   pignora monstrarunt sidera luce nova,
luce nova emicuit coeli decus, aurea flavo
    aurora insolitum fudit ab axe diem;
quin matutini sonuere per aera cantus,
    duxerunt placidos numina et ipsa choros.
25 Astabant natum circa matremque ministri
    et nato et matri sedula turba fayet;
illa plus solito fulserunt sidera nocte
    splenduit et solito clarior orbe dies,
non pelago incumbunt venti, non aere nubes,
30   pax coelo est, terris pax quoque, paxque mari est.

Ipsae etiam infernis laetatae in sedibus umbrae
    quique pii vates haec fore prodiderant.
Per te igitur, divina parens, humana salutem
    senserunt, per te ianua aperta poli est,
affari et coram licuit Dominumque Deumque, 35
    atque subisse hominis membra videre Deum.
O votis spes una piis, o dulce levamen,
    praesidium et miseris, diva Maria, reis;
in cuius gremio vagivit parvulus infans
    arrisitque pio dulcis in ore Deus 40
    blandaue materno suspendit brachia collo
    figens divinis oscula sacra genis
et modo carpebat nitidis alimenta papillis
    infantique tuum lac bibit ore Deus
et modo blanditias puerili expresserat ore 45
    inque sinu grata membra quiete levat.
Tu pia, tu virgo non ulli obnoxia culpae,
    non ullum casto pectore crimen habes.
Ergo tu praesens nostris succurre periclis,
    subsidium et fessis prospera rebus ades, 50
aspice nos, facilisque veni pede, diva, secundo
    et populi exaudi vota precesque tui:
sit bellum pestisque procul, pax candida nobis
    assit nec fructus terra benigna neget.

VI

HYMNUS AD CHRISTUM REDEMPTOREM.

Annua iam redeunt patriis solemnia sacris
    et sanctum referunt tempora certa diem.
Luce bona simul et pueri innuptaeque puellae,
    et simul assidua femina virque prece
solemnes celebrate aras atque ore favete 5
    omnia et aeterno sint operata Deo.

Prodeat in Tyria spectandus veste sacerdos
et chorus ornatas prodeat ante fores,
velatique comas, albenti et tempora lino
10 decantent laudes, maxime Christe, tuas.
Te sors dura hominum generis, te cura laborum
immitem subigit mortis obire vicem;
dum trunco affixus cuneo et traiectus aëno
sensisti geminum vulnus utraque manu,
15 sensisti fixas ferrato stipite plantas
horruit et capiti spina cruenta tuo
et cava mortiferum senserunt ilia ferrum,
vulnere manavit lympa merumque tuo.
Cumque sitim cuperes nostra sedare salute,
20 torpuit arenti fellis in ore sapor
atque inter geminos crudeli sorte latrones
Iudaeae pateris iurgia saevitiae;
donec defesso decedens spiritus ore
clamavit: « Quid me deseris, alme pater? ».
25 Hinc manes Stygiosque lacus, loca taetra silentum,
infernique subis limina dura fori;
inde pias animas et coelo digna secutas
eximis et superûm munera ad alta vocas.
Tertia lux aderat, roseo cum laetus Eoo
30 surgis, mox victor sidera clara petis,
consortemque capis patrio cum numine curam
dextra tenens, dextro conspicuusque loco.
Hunc igitur precibusque piis studioque fideli
placemus, nostro det veniam sceleri,
35 det pacem, mala cuncta procul morbosque famemque
pellat et hostiles det superare manus.

VII

HYMNUS AD DIVUM FRANCISCUM.

Nimboso quisquis speculans de monte sacerdos
Francisci felix rura memusque tenes,
divinumque colis tam sancti carceris antrum
parvaeque at ingenti tecta habitata viro
hic, ubi nudus, inops, saxo vix tectus adeso 5
hiberno statuit sub Iove ferre nives,
humana expertus quantum patientia posset
duraque paupertas propositumque tenax,
atque inter silvas, atque inter lustra ferarum
efferat ut nomen, maxime Christe, tuum, 10
cum volucres cinxere virum pia verba sonantem
auritae ante pedes et stupuere ferae,
huc aures adverte, neque haec mea dicta, sacerdos,
despice, veridica quae tibi mente feram.
Non auro splendente domus gemmisque superba, 15
nec quae Puniceo lana colore rubet,
non centum versata iugis felicia campi
iugera, nec Cresso palmite dives ager,
aut gregis innumeri fetus, aut merce Sabaea
Niliaco rediens litore plena ratis, 20
nec tam quaesiti multo sudore triumphii
subditaque imperiis oppida mille tuis
felicem efficient, quamvis numerosa parentem
stirps obeat plenas exhilaretque domos,
quam laeta et sanae paupertas conscia mentis, 25
paupertas forti regna decusque viro,
qua vel Achaemenios luxus regnumque Phraatis
exsuperat vestri gloria magna patris;
cui saevi cessere ignes, victusque refugit
qui capit assiduo pectora nostra dolo, 30

- scilicet et fraudes et noxia crimina vicit
 eiecitque animo turpe nefasque suo,
 qui variis mandata Dei virtutibus implens
 inclyta militiae signa decusque ferat,
 35 labentemque aciem Christi pietate fideque
 sistat et hostiles ense refringat opes.
 Salve igitur, patriaeque parens duxque optime gentis,
 quae sacra pro Christi nomine bella gerit;
 macte animo, Francisce, gravem qui primus in hostem
 40 irruis et Christi munera victor obis,
 vulnera Iudaico qui quondam illata furore
 excipis et pretium est hoc tibi dulce datum,
 haec gestata tibi sunt laurea sarta triumpho,
 haec spolia, haec gentes, haec tibi currus eunt.
 45 Desino, nam levius Libycae numerentur arenae
 ocus et medio quae salit alga mari.

VIII

HYMNUS AD DIVUM DOMINICUM.

- Sol oritur, venit ecce dies; cape tura, sacerdos,
 cultaque divino carmine templa sonent
 araque Tyrrheno niteat vestita paratu,
 fumet odorato myrrhaque tusque foco.
 5 Vos castas adhibete preces, nam castus et ipse
 Dominicus; casto sint sacra casta viro,
 in quo num pietas an iustae conscia mentis
 simplicitas, dubium est sit prior, anne fides;
 cuius inhaeserunt umeris labentia Petri
 10 culmina et immoto corpore sistit opus,
 optimus assertor Christi, sed quo neque maius
 Hesperia aut melius Corduba docta dedit.

Ac veluti numero stellas comprehendere non est
 quantaque in oceani litore arena iacet,
 sic neque Dominici laudes aequare canendo, 15
 concipere humano nec queat ore sonus.

IX

HYMNUS DE CHRISTO AD PARIDEM FERRARIENSEM.

Quod varios pelagi casus coelique procellas
 exsuperas, nanti quod data terra tibi est
 oceanique minas et saeva pericula vincis
 ac sospes patrio redderis Eridano,
 haec, Parí, non ars ipsa hominum aut sollertia praestat, 5
 non labor, at summi cura paterna Dei.
 Quantula enim nostra est industria? Cede periclis,
 cede mari, Christi ni pia dextra iuvet;
 ille regit nostros cursus auramque ministrat
 sollicitaeque offert litora tuta rati. 10
 Quare, age, ture pio flammisque liquentibus aras
 ipse adole et plena fumet acerra manu,
 adstet conspicuus Tyrrhena in veste sacerdos
 et peragat patriis mystica sacra modis:
 « Pax homini; tibi, Chríste, decus, tibi gloria soli, 15
 vera Dei proles, verus et ipse deus;
 te colimus, tibi divinos largimur honores
 et nomen felix ducimus esse tuum.
 Tu casus, du damna levas; tibi munera terrae,
 et tibi se fontes, se tibi debet aqua ». 20
 His igitur placare Deum superosque memento
 et sua cum pura solvere vota prece.
 Nil auro divis opus est, sed mente fideque;
 haec nos una homini copulat, illa Deo.

X

ALFONSUS CALABRIAE DUX DIVO GEORGIO TROPHAEUM ERIGIT
OB SUPERATOS AD HYDRUNTEM TURCAS.

Haec tibi capta manu Turcaeo ex hoste, Georgi,
dedicat Alfonsus, quae tibi vota refert:
arcumque et pharetras ferrato et pondere clavas
ensesque et clipeos telaque abacta viris.
5 Accipe, bellorum deus armorumque magister,
annua quae aurato munere persoluam.

XI

IDEM ALFONSUS OB RECUPERATUM REGNUM NEAPOLITANUM
AC REBUS PROCERUM COMPOSITIS.

Alfonsus dicat haec victor tibi, dive Georgi,
quod patri et patriae libera iura refert,
quod post compositos proceres, quod pace recepta
et regni et patriae munera constituit.

XII

AD AMICOS HIEROSOLYMAM PROFICISCENTES.

Nec mihi Judaeas urbis Solymumque recessum
nec spes Bethlemium est posse videre larem,
quaeque meo prima est animo mentique voluptas,
Turcaico certe est omnis adempta metu.
5 Quod possum, cum prima novo se lumine tollit
aurora et terras detegit orta dies,
tum lucem lucisque iubar solemque saluto,
haec loca quae curru lustrat obitque suo;
illius et radios veneror, qui rura nemusque
10 et fontem Christi dulciaque arva vident

felicemque locum, iacuit quo rector Olympi,
 et quam divino sanguine tinxit humum,
 hic ubi crudeli traiectus brachia ferro est,
 fixit et immeritos cuspis adacta pedes,
 hausit et immeritum latus heu ferratile telum, 15
 diluit et fusus crimina nostra cruor.
 At vobis, qui longa, viri, tranare paratis
 aequora et in Phariis sistere vela vadis,
 dirigat audacem cursum zephyrosque ministret
 Christus, cui parent sidera, terra, fretum, 20
 victoresque Palaestina vos sistat in arce
 et patrium redigat sub dicione solum.
 Tunc ego sidereosque duces victriciaque arma
 et parta insigni laude trophaea canam;
 ipse Deus mihi carmen erit, Deus inclyta ducet 25
 signa et cedentes proteret ense globos,
 ipse alto invectus curru sternetque ruetque,
 dum cadat effosso flens Saladinus equo.
 Haec ego; vos agite ite, viri, pugnate frequentes,
 et spolia Assyrio ex hoste referte domum. 30

XIII

HYMNUS AD DIVUM AUGUSTINUM CARTHAGINIENSEM.

Det monstra infelix tellus Massyla, det angues
 et Libycas pariat Punica terra leas,
 arescant sitiente solo Nasamonica tesqua,
 funditet et nullas glaeba Libystis aquas,
 dum tamen, Augustine, tuos non deneget ortus, 5
 laeta sit et partu Cinyphis ora tuo;
 unde illi invideant et felix Lydia et arva,
 quae rigat auriferis lucidus Hermus aquis,
 invideat latis audax Germania terris
 dives aquis, populis dives et ipsa suis. 10

Nil etenim, Augustine, tulit tete Africa maius,
cuius ab ingenio creverit alma fides.
Per te religio Christi stetit integra, per te
divinae legis mystica operta patent;
15 tu secreta Dei pandis, tu tradita patrum
et verum et pietas manat ab ore tuo.
Et pater et patriae princeps et maxime rector,
accipias voces, dive benigne, meas.

XIV

HYMNUS AD DIVUM BENEDICTUM.

Huc ades, o Benedicte, meos neu despice cantus,
huc ades, Orphea dive canende lyra.
Ure puer costum Assyrium redolentibus aris,
ure et odoratis plurima tura focis.
5 Digne senex populi precibus votisque potentum,
digne senex, arae cui sacra mille parent,
mille canant: « Pater euge, pater Benedicte », tibi omnis
turba chorusque omnis cantitet: « Euge pater ».
Hic vel mille aras tibi, maxime Christe, dicavit,
10 mille arces, mille et moenia, mille tholos,
primus et hic Italiae posuit sacraria genti
et clausit sacros moenia in una chorus;
huic et saevities concessit barbara et hostis
armatus miti victus ab ore viri est,
15 totque virum ductor et tantis inclytus actis
prostratus geminos corrui ante pedes.
Quid maius radians vidit sol? Et tibi plausit
Christus et e coelo nuntia signa dedit.
Instaura iam tura, puer; cane, sancte sacerdos;
20 ingeminent laudes tympana pulsa novas.

HENDECASYLLABI

AD MARINUM TOMACELLUM
HENDECASYLLABORUM SEU BAIARUM

LIBER PRIMUS

I

MUSAM ALLOQUITUR.

Nigris, Pieri, quae places ocellis
et cantum colis et colis choreas,
nigris, Pieri, grata dis capillis,
formosae quibus invident Napaeae,
dum gratos prope Sirmionis amnes 5
et crinem lavis et comam repectis,
ne tu, Pieri, ne benigna desis,
dum laetis salibus sonante plectro
alternis et pede balneas adimus.

Huc huc, hendecasyllabi frequentes, 10
huc vos quicquid habetis et leporum
iocorum simul et facetiarum
huc deferte, minutuli citique.
Quod vos en pretium aut manet voluptas?
Inter lacteolas simul puellas, 15
inter molliculos simul maritos
ludetis simul atque prurietis.
Dum tractat tumidas puer papillas,
contrectat tenerum femur puella,

20 tractat delicias suas maritus,
 temptat delictum suum puella,
 et ludunt simul et simul fovetur
 lassi languidulique fessulique,
 tunc vos, hendecasyllabi beati,
 25 quot, quot oscula morsiunculasque,
 quot, quot enumerabitis duella?
 quot suspiria, murmura et cachinnos?
 cum furtim liceat sopore in ipso
 contrectare papillulas sinumque,
 30 occultam et femori admoveere dextram.

Hos tu sed comites, Marine, vita,
 Baianis quotiens aquis lavis,
 tuas ne veneres libidinesque
 et lusus referant salaciores,
 35 sis et fabula, quod senex salaxque,
 et thermas quoque balneas et ipsas
 infames nimio supinus usu.
 Hanc laudem potius tuo relinque
 Compatri. Chorus hunc puellularum
 40 incanum sequitur; colunt sed illae
 non annos vetuli senis, sed aurum.

II

PUELLAS ALLOQUITUR ADMONENS,
 QUID SERVARE IN BALNEIS DEBEANT.

Quae dulces modo balneas petistis
 et corpus calidis aquis fovetis,
 inepte facitis nimis, puellae,
 inepte nimium parumque recte,
 5 quod solae sine amantibus lavatis,
 quod corpus sine amantibus fovetis.

Quare consilium senis probati
 et rectum capite et probum bonumque:
 gaudet blanditiis Amor iocisque,
 amplexus petit, osculis fovetur; 10
 res est mutua; mutuus Cupido
 odit tristia solitudinemque.
 Quid solae sine amantibus lavatis?
 Quid corpus sine amantibus fovetis?
 Curas pellite solitudinemque, 15
 ite in gaudia, mutuos fovete
 amplexus; sine amante mutuum nil.
 Quare nec sine amantibus lavate,
 nec corpus sine amantibus fovete.
 Intrastis calidas, vocate amantes, 20
 intrastis calidas, fovete amantes,
 sint haec mutua, sed nec ipsa muta.
 Amplexus cupidi loquantur ipsi,
 iniectaeque manus loquantur ipsae
 et dens blandulus ebriique ocelli, 25
 sonent oscula, personent cachinni,
 vincant murmura Cyprias columbas.
 Hanc legem statuit Venusque Amorque,
 hanc legem sibi balneae edidere:
 « Nec solae sine amantibus lavate, 30
 nec corpus sine amantibus fovete ».

III

DE BATHYLLA PUELLA IN BALNEIS.

Baianas petiit Bathylla thermas;
 dumque illi tener it comes Cupido
 atque una lavat et fovetur una,
 dum molli simul in toro quiescit

5 ac ludos facit improbasque rixas,
 sopito pueroque lassuloque
 arcum surripuit Bathylla ridens;
 mox picta latus instruit pharetra
 et molles iacit huc et huc sagittas.
 10 Nil o nil reliquum, miselli amantes,
 nil his impenetrabile est sagittis:
 heu cladem iuvenum senumque Baias.

IV

AD HERMIONEN, UT PAPILLAS CONTEGAT.

Praedico, tege candidas papillas,
 nec quaeras rabiem ciere amantum.
 Me, quem frigida congelat senecta,
 irritas male calfacisque: quare,
 5 praedico, tege candidas papillas,
 et pectus strophio tegente vinci.
 Nam quid lacteolos sinus et ipsas
 prae te fers sine linteo papillas?
 An vis dicere: « Basia papillas
 10 et pectus nitidum suaviare? »
 Vis num dicere: « Tange, tange, tracta? »
 Tene incedere nudulis papillis?
 Nudo pectore tene deambulare?
 Hoc est dicere: « Posce, posce, trado »,
 15 hoc est ad venerem vocare amantes.
 Quare aut contege candidas papillas
 et pectus strophio decente vinci
 aut, senex licet, involabo in illas,
 ut possim iuvenis tibi videri.
 20 Tithonum, Hermione, tuae papillae
 possunt ad iuvenis vocare munus.

V

AD MARINUM TOMACELLUM
DE LEGE BALNEORUM VIRGINIBUS DEDICATORUM.

His virguncula thermulis lavetur,
 nullum quae venerem integella sensit;
 his se balneolis lavet puella,
 nullum quam tetigit viri cubile;
 hoc se fonticulo eluat sacerdos, 5
 nullae quam recreent amoris aurae.
 Quod si quae laticis sacri pudorem
 et castum temerarit ausa fontem,
 iratae timeat minas Dianae.
 Haec lex est tabulae deae dicatae, 10
 vis haec thermuleae dicationis.
 Squalent hinc latices, Marine, sacri
 et serpunt hederæ deae sacello;
 nullae his virgineis aquis lavantur,
 nec casta est quoniam, nec integella 15
 seu virguncula, seu puella, sive
 custos Romulei foci sacerdos.

VI

AD MARINUM TOMACELLUM.

Salaces, refugis, Marine, Baias
 et fontes nimium libidinosos.
 Quid mirum? Senibus nocet libido.
 An non, o Tomacelle, vina prosunt
 et prodest senibus liquor Falernus 5

et prosunt latices Thyoniani?
 An non et senibus, Marine, somnus,
 et prodest requies soporque prodest?
 Baiis somniculosius quid ipsis?
 10 Quid *thermae* nisi molle, lene, mite,
 rorantes cyathos, merumque poscunt,
 senum delicias, iocos seniles?
 Senex ad calices iocatur, idem
 ludit ad cyathos; senile vinum,
 15 senilis sopor et quies senilis.

Huc huc en propera, Marine. Verum
 huc ipsis sine testibus venito
 et lumbis sine; nam quies senile est,
 libido iuvenile. Siccitasque
 20 et tecum veniat sitis, fidelis
 et senum comes atque balneorum.
 Pergrate accipiere; siccitasque
 atque una sitis accubabit, ipse
 miscebo tibi poculis minutis,
 25 idemque e vario frequens *Lyaeo*.
 Hoc aetas iubet haec sodalitasque,
 hoc et balnea sicculaeque arenae.

VII

BALNEAE LOQUUNTUR.

Nostrum si titulum, puella, nescis,
 hic est: « Praegravida recedet alvo,
 quae venit vacua »; hoc habet tabella.
 Quod vero officium tuum meumque,
 5 quae partes, moneam. Virum ipsa tecum
 adducas validum, ioci peritum,
 cui telum viride et virens iuventa;

nec tu defueris comes iocanti
aut ore aut femore aut manu iocisve:
namque et balnea mutuum requirunt. 10

Nunc ad me venio meumque munus
quod sit, subiciam. Tibi senex vir
si sit nec validus nec ore gratus
nec aptus thalamis torive rebus,
mox tibi iuvenis decens valensque 15
qui sit, substituam, salaciorque
verno passere et albulis columbis,
cui rubro caput horreat cucullo.
Haec vis est tabulae vigorque fontis.

Quare si sapiēs, Marine, cum sis 20
effetus, fugies repente Baias,
vites balnea myrteumque litus,
elumbis, tremulus, macer, senexque:
saetosum Hectora balneae requirunt.

VIII

AD DEIANIRAM PUELLAM.

Cur, o Deianira, cur moraris
auroram cupidis referre terris?
Cur non lumina paetulosque ocellos
in lucem exseris ac diem reducis?
Pellit sol radiis suis tenebras 5
et lucem pariter diemque reddit;
tu lucem referens tuis ocellis
pellas tristitiam et graves dolores
et curas abigas benigna amantum;
et quod sol radiis, id ipsa ocellis 10
praesta, Deianira, amantibusque
et lucem pariter diemque redde.

IX

AD PETRUM COMPATREM NEAPOLITANUM.

Quod cani tibi, Compater, capilli
et toto capite albicant pruinae,
amplexus fugiunt tuos puellae,
iunxisse et femori femur recusant;
5 quod nec carminibus suis Apollo
nec blandis redimet iocis Thalia.
Quaenam, quae tibi, Compater miselle,
quae vita aut quis erit modus querenti?
Hic est, quem tenerae timent puellae,
10 quem cultae fugiunt nurusque amorque
omnis undique et undecumque et usque,
usque et undique et undecumque et usque
omnis horret amor Venusque Hymenque.
Sed nil sit tibi, Compater, molesti,
15 nec canos celerem aul time senectam,
sed tristes animo repelle curas.
Quod nec carminibus suis Apollo
nec blandis numeris dabit Thalia,
id nummus dabit aureus petenti,
20 vel te ut lacteolae petant puellae.
Quae tum, quae tibi, Compater beate,
quae vita aut quis erit modus iocanti?
Hic est, quem roseae volunt puellae,
quem cultae cupiunt nurusque amorque
25 omnis undique et undecumque et usque
usque et undique et undecumque et usque
omnis ambit amor Venusque Hymenque.
Felix canities, senecta felix,
arca cui nitet aureus capillus,
horto cui riget aureus Priapus.

X

LAETATUR DE REDITU FRANCISCI AELII.

E Roma meus Aelius revisit
 dulcem Parthenopen, lares paternos:
 o lucem niveam diemque faustum.
 Antiquum video et bonum sodalem
 et caram teneo manum fruorque 5
 gratis colloquiis, fruor cachinnis
 et laetis salibus facetiisque:
 o vere niveum diemque faustum.
 Quid non pro reduci libens amico
 persolvam? Puer, i, voca sodales 10
 Albinum Elysiumque Compatremque
 et dulcem Altilium, bonum Marullum,
 ad coenam veniant: bibamus uncti,
 uncti, permadidi atque lippientes.
 Albinus numerum novem sororum, 15
 at monstra Herculea ebibat Marullus,
 bis septem volo Compater puellas
 Iunonis, volo quot deae marinae
 cinxerunt niveae latus ministrae,
 cum Troiam peteret misella mater; 20
 ductet Altilius ciens coronam,
 saltans Elysium bibat quot olim
 Didonis famulae penum struebant,
 dum coenam profugo parat marito.
 Me tot pocula totque totque totque, 25
 tot me pocula iuverint bibentem,
 tot carchesia laverint madentem,
 quotquot di simul et deae biberunt
 ad mensam Oceani patris vocati,
 aut quot, dum illa canit, senex Homerus 30
 siccavit calices, relevit obbas.
 Dulce est ob reducem madere amicum.

XI

AD ACTIUM SYNCERUM SANNAZARIUM.

Quid cantus Siculae iuvent avenae?
Quid cantor Meliseus aut amanti
prosint Partheniae tibi myricae?
Aut quid capreoli decemve mala,
5 albo capreoli liti colore,
aureo mala tibi? Quid, o quid, Acti,
prodest aut gemitus tener columbae
aut quid sibila murmurantis austri?
Quare o Maenaliū nemus relinque
10 atque istas Amaryllidas, Tebennae
cultrices gelidae aridi et Tanagri
et Baias pete myrteumque litus
et litus cole myrteasque Baias.
Hic fas est iuveni, hic licet puellae
15 certatim teneros inire lusus,
hic et basia morsiunculasque
surreptim dare, mutuos fovere
amplexus licet, et licet iocari
impune ad cyathos, choros, lucernas.
20 Baianae hoc statuunt lavationes.
Hic seni liceat mihi duella
rixasque iuvenum et puellularum
ad pacem lepidam et iocum vocare
miscere et lacrimis iocos iocisque
25 rursum lacrimulas. Queretur Hyble
demorsam sibi lingulam: licebit
Hyblae purpureum proci labellum
insignisse nota. Dolebit Aulus
negatum sibi basium: licebit
30 triplex basiolum dedisse amicae.
Irata est quotiens Lyco Lycinna,

possum compositas ligare leges,
 possum foederibus ligare amantes,
 ut coenent pariter, laventur una
 atque uno simul ut toro quiescant
 coniuncto et simul ore suavientur
 et somnos agitent quiete ut una.
 Has et delicias et hos lepores
 praestabunt tibi balneae salubres,
 Baiani dabunt tibi recessus,
 ut dicas: «Siculae valete avenae,
 nimbo et valeat Tebenna monte;
 meme balneolae beent beatae,
 nam Baias homines colunt deique».

35

40

XII

UXOREM AC LIBEROS INVITAT
 AD DIEM NATALEM CELEBRANDUM.

Dulces filiulae, paterni ocelli,
 dulcis nate, patris tui voluptas,
 et coniunx, requies senis mariti,
 mecum templa piis adite votis:
 natalis meus est, deos rogate,
 atque hunc atque alios agamus annos
 fausto sidere, candidis lapillis;
 dum caros mihi redditis nepotes,
 qui blanda oscula balbulasque voces
 incompito simul ore blandiantur,
 arguto simul ore suavientur.
 Mox convivia villula propinqua
 securis animis dolore pulso
 nocturnas ineamus ad lucernas.
 Hic patri liceat seni Falernum
 diffusum cyatho minutiore

5

10

15

roratim ingeminare ter quaterque,
dum lassos oculos sopor recondat.

20 At vos, quis pudor eripit Lyaeum
nativaque sitis levatur unda,
dulci intingite melle cinnamoque;
haec sunt pocula virginis Dianae,
siquando ad superum dapes vocatur.
25 Tu myrtum foribus rosamque mensae
appone et violis humum colora,
resperge et Cyprio domum liquore;
nec desit lyra eburneusque pecten,
qui gratas Genio citet choreas:
et dulces Genium decent choreae.
Hunc vos, hunc hilares rogate, mentem
30 det recti cupidam simulque honesti
permittatque alia a deis regenda.

XIII

AD ARIADNAM UXOREM.

Uxor, deliciae senis mariti
et casti thalami fides amorque,
per te vel viridis mihi senecta est,
quem curae fugiunt senem seniles,
5 qui seram supero senex senectam
et canus iuvenum cano furores;
sed tamquam redeat calor iuventae
et sis cura recens amorque primus
et primus furor impetusque saevus,
10 antiquas volo suscitare flammās.

Qualis floridulo nitens in horto
nondum Puniceas comas recludit,
et iam Puniceas comas recludit
ac rarum decus explicare quaerit

quae laeto rosa ramulo refulget; 15
talis purpureis genis et ore,
ut quae non tenerum cupit maritum,
sed iam iam tenerum cupit maritum,
cui prima oscula dedicet suumque
florem virginei dicet pudoris, 20
suspirans viduo puella lecto
fulgebas mihi primulosque amores
spirabas oculis sinuque blando
afflabas Arabum suos odores,
fundebas Charitum suos honores, 25
et laetum Cnidiae deae nitorem.

Qualis fulgidulo renidet ore,
quae cano vehitur decora cycno,
cum compsit caput et coma repexa
procedit thalamo novosque amores 30
et novas parat excitare flammās:
spirant omnia, qua comam reflectit,
splendent omnia, qua reflectit ora;
talis, qua niveos pedes ferebas
et qua splendidulos moves ocellos 35
et qua per vacuum reflectis ora,
spirabas Cyprios tuosque odores,
stillabas Syrium et tuum liquorem,
omnisque ambrosiam refragrat aura.

Qualis de croceo toro resurgens 40
mane Aurora nigras repellit umbras,
cum lucem simul et diem reportans
irrorat teneros benigna flores
et spargit varios humi colores:
rident prata canuntque murmurantque 45
et fontes volucresque ramulique;
talis de thalamo vocata, quando
ad molles thiasos venis canisque,
pellis tristitias, metus, dolores,
rixas, murmura, turbidos tumultus, 50

- irrorans animis quietem, amores,
ludos, laetitias, iocos, lepores,
lusus, gaudia, candidamque pacem
et spargis veneres cupidinesque:
55 rident omnia et aerem serenas,
et qui te iuvenis videt senexque
et quae femina seu videt puella
optatum cupiunt tibi maritum,
felices tibi nuptias precantur.
60 Tunc, ut de tenui solet favilla
crescens igniculus focum repente
flammis corripere, aridisque lignis
quodcumque adicies edit voratque,
sic me de tenui levis favilla
65 conceptus calor et nigris ocellis
imas corripuit vorans medullas:
urebat roseus per ora fulgor,
urebat niveus per ora candor,
urebat coma, myrrheus capillus,
70 urebat tumidis latens papillis;
mox cursans amor huc et huc et illuc
et per guttura, per genas manusque
et per candida colla perque frontem,
et per pectora candidosque dentes,
75 ut iam non amor is, sed ignis esset,
qui seram quoque calfacit senectam.

XIV

AD BATHYLLAM DE AMARACO COLENDAM.

Et mollem cole amaracon, Bathylla,
et multo madidam fove liquore,
et sparsas digitis comas repone

atque illas patulam reflecte in umbram,
 lusum et delicias tuae fenestrae 5
 et rarum cupidi senis levamen.
 Dum te prospicit hortulos colentem
 tondentemque comas, simulque ramos
 in conum docili manu prementem,
 miratur digitos stupetque ocellos 10
 et totus miser haeret in papillis
 frigensque aestuat aestuansque friget
 infelix simul et simul beatus.
 Felices sed apes, nemus beatum,
 quae circumvolitant leguntque flores 15
 et rorem simul et tuos labores
 in tectis relinunt liquantque nectar.
 O qui Mopsopii liquoris auram
 Hyblae et quaeritis, et valere Hymettum
 Hyblam et dicite, mel Bathyllianum 20
 ipsi quaerite. Sordet Hybla, sordet
 vertex Atticus et liquor Panhormi:
 ite, et quaerite mel Bathyllianum.

XV

AD BATHYLLAM.

Cum rides, mihi basium negasti,
 cum ploras, mihi basium dedisti;
 una in tristitia libens benigna es,
 una in laetitia volens severa es.
 Nata est de lacrimis mihi voluptas, 5
 de risu dolor. O miselli amantes,
 sperate simul omnia et timete.

XVI

AD ALFONSUM DUCEM CALABRIAE.

Caræ mollia Drusulae labella
cum, dux magne, tuis premis labellis,
uno cum geminas in ore linguas
includis simul et simul recludis
5 educisque animae beatus auram,
quam flat Drusula pectore ex anhelis,
cui cedunt Arabes Syrique odores,
et quas Idaliae deae capilli
spirant ambrosiae, cum amantis ipsa
10 in mollis thalamos parat venire,
dic, dux maxime, dic, beate amator,
non felix tibi, non beatus esse,
non vel sorte frui deum videris?

Idem cum tenero in sinu recumbis
15 componisque genas genis manusque
haeret altera collo et altera illas,
quas partis pudor abdidit, retractas,
mox, post murmura mutuosque questus,
post suspiria et osculationes,
20 imis cum resolutus a medullis
defluxit calor et iacetis ambo
lassi languidulique fessulique,
ignorasque tuone Drusulaene
tuus pectore spiritus pererret,
25 tuo an spiritus illius recurset,
uterque an simul erret hic et illic,
dic, dux maxime, dic, beate amator,
non sordent tibi regna, sordet aurum?
non unus tibi coelitum videris?

30 Et cum lacteolo sinu quiescens
fessus languidulum capis soporem,

carpis dulciculum beate somnum,
 non fallor, tibi, credo, dormienti
 occurrit Charitum nitens figura,
 occurrit Veneris decora imago, 35
 miraris faciem, genas, capillum,
 dentis, oscula candidamque frontem,
 nigra et lumina, paetulos ocellos,
 colla et candida, vesculas papillas;
 at cum te placidus sopor reliquit, 40
 reliquit Charitum nitens figura,
 reliquit Veneris decora imago,
 sola et Drusula lectulo remansit,
 quas somnus veneremque gratiasque
 ostendit tibi, quas quies sopora: 45
 nonne his Drusula par tibi videtur
 unamque has tibi Drusulam referre?
 Dic, dux maxime, dic, beate amator,
 non credis simul et deas dolere
 atque uni tibi et invidere divos? 50

XVII

SODALES INVITAT AD MARTINALIA.

Martini sacer est dies. Abite,
 curae pervigiles; venite, somni;
 quicquid sollicitum, recedat a me,
 dulces undique perstrepant cachinni;
 hac nil luce bibacius sit usquam, 5
 nil his somniculosius tenebris.
 Sed somnos pater excitet Lyaeus.
 Festina, puer, i, Petrutianas
 cellas ictibus usque verberato:
 illas nam pater incolit Lyaeus, 10

illinc promito, quas volo, quietes.
 Cretensis fluat hinc et inde Bacchus,
 hinc illinc liquor aureus Falerni;
 certent Massica Caecubis racemis,
 15 et levis Chios ac severa Lesbos
 ac Vernacia Brutiis diotis;
 fundat regia Moroan Panhormus,
 sed nec Corsica Barolumque gratae
 Bacchi deliciae aut madens Tarentum
 20 non dulces mihi funditent lagenas;
 mitte et Melphea, Clariana mitte,
 muscatum mihi mittat haec et illa:
 raros postulat haec dies liquores,
 nardo non sine myrteoque rore.
 25 Tu Scalam pete non novum sodalem:
 dic, e scriniolo sinuque amatae
 uxoris mihi Cyprios odores,
 Zebethi quoque proferat liquores.
 Heu quod frigida me gravat senecta:
 30 non, non haec sine vinula puella
 abiret mihi nox. Adest Lyaeus,
 adest laetitiae pater; valete
 tristes excubiae, sopor venito;
 misce nunc cyathos, puer, repostos.
 35 Sic somni pater imperat Lyaeus.

XVIII

DE NUPTIIS IOANNIS BRANCATI ET MARITELLAE.

Brancato Maritella copulatur.
 Dulcis coniugii bonum sit omen,
 sit felix simul et viro et puellae
 et natis pariter nepotibusque;

nascatur similis puer parenti, 5
nascatur similis puella matri,
gratus Castaliae puer choreae,
grata et Dulichiae puella divae:
haec nos coniugibus bene ominemur.
Nunc qualis tibi sit futura pugna, 10
Brancate, accipias, novus maritus
cum sis et nova cum tibi sit uxor.

Intras cum thalamum quiete prima,
ne statim venias ad arma, dico,
sed blandis precibus iocisque blandis 15
pertemptes aditum cachinnulisque;
misce his oscula, nunc petita blande,
nunc furtim tibi rapta, nunc negata,
quae per vim capias. Nec erubescas
mox ad lacteolas manum papillas 20
tractans inicere, ac subinde collo
impressum tenero notare dentem;
nec non et tumidum femur latusque
tractabis niveum manuque levi
ad dulcem venerem viam parabis, 25
nam dulcis veneris manus ministra est.
Post blanda oscula garrulasque voces
dulcisque illecebras iocosque molles,
post tactus teneros levesque rixas,
cum sese ad cupidos resolvit illa 30
amplexus, simul et timet cupitque,
tunc signum cane, tunc licebit arma
totis expedias, amice, castris,
telum comminus hinc et inde vibrans,
dum vulnus ferus inferas amatum.

XIX

DE FANNIAE LABELLIS.

Si quaeris Venerem Cupidinemque,
dulcis Fanniolae labella quaeras;
hic sedem posuit suam Cupido,
hic laetas agitat Venus choreas.

XX

LOQUITUR PUELLA FUSCULA.

Quod sim fuscula, quod nigella, et ipsae
fusco in pectore nigricent papillae,
quid tum? Nox nigra, fusculae tenebrae,
nocturnis colitur Venus tenebris,
5 optat nox Venerem, Venus tenebras,
et noctes Venerem tenebricosae
delectant, pueri in sinu locata
lusus dum facit improbasque rixas.
Ergo his in tenebris latebricosis,
10 his nos in latebris tenebricosis,
lecto compositi, quiete in una
ductemus Venerem, toroque vincti
condamus tenebras, sopore ab ipso
dum solis Venus excitet sub ortum.

XXI

MORTEM SIBI IMPRECATUR OB ZELOTYPIAM.

Quis haec, me miserum, labella suxit?
Quis has, me miserum, genas momordit?
Quis collo, ah miserum, notas reliquit?
Quis ah, quis teneras sacer papillas

tractavit digitis manuque pressit? 5
 Quis candentia gutture ex eburno
 accepit spolia ore, dente, labris?
 Quis felix animam, beatus udo
 quis de pectore rettulit salivam?
 Quis o cetera, sed quis, ah quis? Eheu, 10
 meme iam miserum iuvat perire.
 Quis stricto pugione pectus haurit?
 Hic, hic est dolor ense finiendus.

XXII

TURTURES ALLOQUITUR SCISCITANS EAS DE AMORIS NATURA.

Quae ramo geminae sedetis una
 atque una canitis, vagae volucres,
 una et gutture luditis canoro,
 cum vobis amor unus, una cura,
 unum sit studium et fidele amoris 5
 (nostri nam variant subinde amores),
 vos, blandae volucres, amoris instar,
 exemplum fidei iugalis unum,
 quae vis, obsecro, dicite, est amoris
 tam constans male dissidensque secum? 10
 Nam, si pascitur e calore et igni,
 cur, o cur miseri subinde amantes
 frigescunt simul et tremunt geluque
 toto pectore sanguis obrigescit?
 Sin est frigida vis geluque ab ipso 15
 horrescit simul omnibus medullis,
 cur, o cur miseri subinde amantes
 uruntur tacito calore et igni,
 toto et pectore sanguis ustulatur?
 Quatenam haec tam varians subinde vis, ut 20
 alternis calor imperet geluque?
 Vos o dicite, blandulae volucres,
 exemplum fidei atque amoris unum.

XXIII

DE FULGENTISSIMIS LUCILLAE PAPILLIS.

Cum mollis digitos acumque miror,
miror artifices manus opusque,
inter fasciolam papillulasque
obliquis oculis repente vidi:
5 quid vidi, video an videre credo?
Sed certe video, en videtis ipsi
pulcro e pectore, gemmeis papillis
Lucillae radium refulse solis.
Nox est conscia, quae repente luxit,
10 quaeque expalluit ilico lucerna,
ad quam tum digitos movebat ipsa.
Quod ni fasciolae papillulisque
admosset teneram manum repente,
fulsisset roseus dies repente,
15 fulsissent mediam diem tenebrae.
Fert Lucilla diem sinu corusco et
splendet pectore candidante solem.

XXIV

AD PETRUM SUMMONTIUM.

Baianas petiit Neaera thermas,
Neaeram sequitur Venus, Cupido
it matri comes, it Iocusque Amorque,
succedunt Charites, praeit Neaera.
5 Haec acres oculis iacit sagittas,
incensas Venus excutit favillas,
at suspiria suscitât Cupido,
cit curas teneras Iocus levesque

et risus movet et serit lepores,
 torquet spicula, tendit acer arcum 10
 innitens Amor, hucque et huc et illuc
 spargit vulnera, funditat venenum;
 at blandae Charites canunt levantque
 curas sollicitas linuntque plagas,
 miscent et lacrimis iocos. Neaera 15
 ipsa inter Veneres Cupidinesque
 incedit dominans regitque euntis
 et legem statuit deis deabusque.

O felix (mihi crede) Petre, felix,
 cui formosa Neaera, cui Cupido 20
 et Cypris favet et favent Amores,
 cui blandae Charites parant choreas
 et motus numeris modosque miscent.
 O felix iterum et quater beate
 Summonti, tibi lacteae puellae 25
 praetendunt teneros sinus, Neaera
 praefert oscula, mordicat labella.

XXV

DE ALTILIO.

Comptis Altilius placet puellis,
 incomptae Altilio placent puellae,
 iratam quia fecerit Dionen.
 Cano candidior puella cycno,
 quam totis amor insidens medullis 5
 fulgentis pueri usserat calore,
 oblatum sibi dum suaviari,
 dum levi cupit hinc et inde collo
 utraque et simul implicare palma,
 hic trux Altilius reflectit ora 10
 et dextra cupidus manus repellit

ac verbis ferus improbis minatur.
 Tunc illa in miseros abit dolores,
 et largus cadit imber ex ocellis,
 15 torpent pectora mensque corculumque,
 semi et mortua lectulo recumbit
 ultricem in puerum imprecata divam.
 Incomptae Altilio hinc placent puellae.

XXVI

DE MARULLI AMORIBUS.

Musae, quas adamet meus Marullus,
 aut siquae redament meum Marullum,
 Musae, dicite, namque amare certum est.
 Nosti delicias puellularum,
 5 nosti quae veneres cupidinesque
 argutis iaculatur ex ocellis,
 quae spirat casiamque cinnamumque,
 ministrat pharetram facesque Amori
 pulcro pectore dia Septimilla?
 10 Haec illa est, quam adamat tuus Marullus,
 quae contra redamat suum Marullum,
 felix copula, mutui calores.

XXVII

DE AMORIBUS FRANCISCI CARACIOLI.

Quid Caraciolus meus sodalis,
 quid Franciscus agit meus? Caletne?
 quid ni, cui tener ignis usque et usque
 usque et mollibus ardet in medullis,
 5 usque fulgidulis micat favillis:

crudelis pueri impias sagittas,
immanem pharetram dei minacis.
Absens uritur hic amans misellus,
absenti rapitur misellus igni,
ardenti miser ustulatur aura;
at trux Harmosyne faces ministrat,
et ridet simul et dolet querentem,
promittit simul et negat roganti:
o quam difficiles gravesque amores.

10

Sed tu, si sapias, meus sodalis,
contemne Harmosynas Myrosynasque,
et dulcis tibi quaere Postumillas,
ad quas tu venias meridiator,
et nocturnus eas, eas diurnus;
cum quis in socio toro quiescas;
in quarum tenero sinu recumbas,
optatos capiens simul sopores
post gratam venerem levesque rixas,
cum sese improbulus remisit ardor,
languent corpora, succidunt ocelli,
e colloque graves cadunt lacerti
et mutae reticent in ore linguae.
Tum felix (mihi crede), tum beatus,
tum luces tibi fulserint serенаe,
tum noctes tibi luxerint beatae.
Quaerunt ludere, non dolere amores.

15

20

25

30

XXVIII

AD STELLAM PUELLAM.

Dum furtim mihi das negasque ocellos
opponisque manum simulque rides,
post hinc et variat color per ora
et suspiria lassa sentiuntur,

5   stillatim mihi corda deliquescunt,
                   sudor tempora frigidus pererrat
                   et passim tremor ossibus vagatur,
                   ut sensus animum repente linquant,
                   ut fiam miser et beatus una.
 10   Sed iam plus solito nitescit aer,
                   iam lux candidior diem serenat:
                   cur ah, cur tenebrae repente nobis,
                   cur nox exoritur, nigrescit aura?
                   An sentis, miser, an miselle, sentis?
 15   Stella est ad speculam, refulsit in te:
                   solem lumina victa pertimescunt.
                   O claras medio die tenebras,
                   o lucem sine nube nigricantem.

XXIX

DE MARULLI MUNUSCULIS.

                  Misit caseolos mihi Marullus
                   cumque his versiculos venustiores,
                   quales Maenaliae canunt puellae,
                   una cum gelido lavantur amne,
 5   quales Aoniae canunt sorores,
                   cum laetas agitant simul choreas.
                   Par est versiculis referre versus:
                   quid pro caseolis referre par est?
                   Oranda est mihi blanda Septimilla,
 10   ut pro caseolis velit referre
                   centum basiola et Catulliana,
                   centum suaviola atque Lesbiana.

XXX

AD CHARITEUM.

Sunt gratae in tenebris faces, in aestu
 afflatus levior recentis aerae,
 defessis sopor, instrepentis undae
 languenti sonitus sitique pressis
 stillans e patera fluente lympba, 5
 est grata et senibus quies merumque;
 nec aegro iuveni sopor nec aera
 nec rivus strepitans quies merumve
 aufert tristitiam aut levat dolores,
 sed risus tenerae procax puellae 10
 paetisque ex oculis remissa flamma,
 afflat quae veneremque gratiamque,
 sed dulces recreant leporis aerae
 et molles choreae et modi canori.
 Felix Endymion suopte somno: 15
 non curae vigiles amoris illum
 torquent, sollicitudo nec diurna,
 non suspiria garrulive questus,
 quem coelo dea dūm petit relicto,
 dum Latmon petit et suos amores, 20
 titillat placido toro iacentem,
 sopito illecebras facit iocosque,
 sopiti immoritur labris genisque,
 parcit sed placidae tamen quieti.
 At te balneolae tuae bearunt, 25
 beavit Veneris sopora myrtus,
 bearunt Charites deae ministrae,
 e quis, o Charitee, nomen hauris.
 Hae, dum balneolis frequens lavis,
 dum myrtos canis et canis Dionen, 30
 et Lunae revocas per ora nomen,

illam composito toro locarunt
 et laetam gelida stetero in umbra.
 Effulsitque novo decore Luna
 35 ac nudis iubar extulit papillis,
 cuius roridulo e sinu beatae
 spirabant rosei liquoris aerae,
 cuius de teneris fluens labellis
 stillatim ambrosiae liquebat umor,
 40 quo, myrtos ubi lectulumque et ipsum
 afflavit zephyrumque ab ore civit,
 in te delicias suas refudit,
 refudit Cyprium et Syrum liquorem,
 ac tecum viridi iocosa in umbra
 45 tecumque Assyrio beata lecto
 ludit Idaliae iocos palaestrae
 et tecum placida cubat quiete.
 Felix balneolum lavante Luna
 felicesque dea iocante myrti,
 50 felix lectule lusitante diva,
 felices Chariteo amante Baiae.

XXXI

AD MASIIUM AQUOSAM.

Ne tu ne pete balneas, Aquosa;
 quin molles iubeas valere Baias
 et litus madidum ebriosque fontis:
 nil illis petulantius lacunis,
 5 infractum magis impudentiusque.
 O iam iam pete balneas, Aquosa,
 et litus tepidum et lacus salubres:
 nil Baiis moderatius severis,
 ad quas Palladius chorus migravit,
 10 migravit studium pudoris omne,

AD MARINUM TOMACELLUM
HENDECASYLLABORUM SEU BAIARUM
LIBER SECUNDUS

I

AD MARINUM TOMACELLUM.

Et fontis calidos amant Camoenae
et Musae calidis aquis lavantur
et Musae placidos colunt recessus
et dulcis numeros amant Camoenae,
et Musae choreis, choris Camoenae 5
traducunt rapidos per antra soles;
et soles rapidi tepent per antra,
dum Musae placidas agunt choreas,
dum mollis agitant choros Camoenae.
Nobis tristitiae gravesque curae 10
mulcendae numeris, Marine, et inter
ludendum cyathos bene ominemur:
pax est Italiae futura; pacem
et vina et choreae et Venus sequuntur,
hac et balnea lege sunt colenda: 15
assitis, Charites, seni iocanti,
assis, Sirmio, o insularum ocelle,
assitis, cineres Catulliani,
cantu dum senium levo molestum.
Ne tu, ne calidas, Marine, thermas 20

intres cum tenera senex puella:
nil habet socium senex puellae,
a sene omnimodis puella differt.
Pro thermis paterae et merum, lagena
25 astet pro tenera tibi puella,
astet Melphiaci cadus Lyaei.
Thermae nam iuvenes decent, tabernae
Lenaeae invalidos senes. Is ipse es
arens, frigidulus minutulusque,
30 cui pendet cucumis rigentque venae,
quae Bacchum sitiant madentiolem.
Amabo, puer, hos minutiores
irroro calices; Marine, sume;
nam quotquot calices tibi propinas,
35 tot divos facies tibi propinquos:
hae sunt deliciae, haec senum voluptas.

II

AD ELYSIUM GALLUTIUM.

Blandis versibus, Elysi, iocamur,
blandis concinimus sonis amores,
et blandis animum modis levamus.
Mirum? Blandus Amor, Cupido blandus,
5 et blandus iocus est leposque blandus,
sunt blandae et Charites Venusque blanda,
blandis templa deum sonis adimus
et blandis precibus Iovem precamur,
lux blandissima temporum magistra.
10 Vale, saeve rigor severitasque,
vale, durities Catoniana:
nil, blandum nisi, quaeritat voluptas.
Tete si mihi, cara Fanniella,
in molli sociam dabis cubili,

migrarunt simul Attici lepores
 atque artes itidem bonae migrarunt,
 his postquam Hippolyte lavavit undis,
 quam Musae erudiere comitasque
 fovit Mopsopio sinu decorque 15
 atque una pudor arte temperarunt
 et virtus numeros suos per omnes
 exornans solio suo locavit
 reddentem populo patrique iura.
 Hinc mores dominae sequuntur undae, 20
 ut nil sit mage balneis severum,
 nil Baiis moderatius sit ipsis.
 Quocirca cole balneas, Aquosa,
 et litus medicum atque aquas salubres,
 quas et Pierides colunt puellae, 25
 quis et se Cicero Maroque lavit,
 dum hic Anchisiaden canit vagantem,
 ille Socraticos refert libellos.

XXXII

DE ALFONSI DUCIS CALABRIAE ET ALBINI MUNUSCULIS.

Nolo caseolos ducis tenacis;
 vani caseoli ducis, valetē;
 ducis caseolos nihil moramur;
 ducis caseoli, valetē, abite:
 Albini volo dona liberalis. 5
 Albinus mihi carduos Sicanos,
 Albinus mihi salsulas olivas,
 Albinus mihi mella succarumque,
 quin et fasciculos dedit rosarum;
 promisit quoque Cyprios odores, 10
 missurus quoque myrteos liquores.
 Vani caseoli ducis, valetē;

nil iam caseolos ducis moramur:
Albini volo dona liberalis.
15 Albinum faciles ament puellae,
Albino faveat Venusque Amorque.
Alfonsum tetricae doment puellae,
Alfonso noceat Venusque Amorque,
sint e Drusula Drusulaeque ocelli
20 irati nimis atque saevientes;
et cepas simul alliumque ructet,
siquando ad thalamum vocabit illum,
professus dare, quod mihi recusat,
paucos caseolos, inane donum.

in nostro venias sinu fovenda, 15
sic istaec tibi suxerim labella,
sic istas tibi suxerim papillas,
sic omnem tibi sanguinem resugam,
ut matri redeas dolor querenti,
ut quae te peperit nec ipsa norit 20
sucto gutture, pressulis labellis,
sucto pectore, sicculis ocellis.
Ac ne pallia sint molesta nobis,
nudis corporibus cienda pugna,
nudo pectore, nudulis papillis, 25
nudo pectine nudulisque coxis
et nudis pedibus genuque nudo;
ac si fert patulis furor fenestris,
nulla ut vulnera in irrutum petantur,
ut nulli in vacuum ferantur ictus. 30

III

DE ANDREA CONTRARIO.

Dilexit iuvenem Thalia, quem nunc
senem candida diligit Sophia;
monstravit iuveni Thalia cantum,
nunc seni sapientiam Sophia;
cantavit iuvenis modos Thaliae, 5
nunc senex sapientiam reponit.
O felix iuvenis senexque felix,
Contrari, o iuvenem, o senem beatum,
quem doctus puerum erudivit Aon,
nunc senem erudiunt graves Athenae, 10
casto pectore moribusque castis.

IV

DE FOCILLAE PUELLAE OCELLIS.

In tuis Amor insidens ocellis
mira coepit ab arte vulnerare,
nec suetas pharetra iacit sagittas
nec tendit veterem recurvus arcum,
5 sed, cum lumina paetulosque ocellos
huc illuc agis et subinde rides,
istis utitur ille tunc sagittis,
istis corda quatit feritque amantum.
Isti spicula sunt facesque ocelli;
10 quoscumque aspicias ipsa, vulnerantur.
Omnes vulnerat, aspicias quot ipsa,
omnes ustulat, ipsa quos tueris;
isti sunt oculi faces Amoris.
At tu, ne pereas tuis ocellis,
15 in te neu propriis Amor sagittis
utatur, speculum, Focilla, vita,
ne, te cum in speculo vides probasque,
ex ipso speculo nigrisque ocellis
excussas Amor ingerat sagittas
20 atque urare tuis misella flammis.
Sit tibi et speculum, fuit quod olim
Narcisso vitrei figura fontis.

V

AD FOCILLAM DE CAPILLIS AD FRONTEM SPARSIS.

Quid sparsam digito comam reponis
effusumque vage legis capillum?
Anne ut excrucies, Focilla, amantem?

Ut perdas miserum senem, puella?
 Ne tu ne, mea, collige, evagari 5
 ad frontem sine, diffluet capillus
 circum tempora ventiletque crinis,
 auram qui pariat, faces ut ipsas,
 blandis quas iacularis ex ocellis,
 succendas agitans et huc et illuc, 10
 extinctum ut revoces senis calorem.
 Iam tu iam, mea, collige et repone,
 crinem contege, subliga et capillum,
 auram ne citet, exciatque flammæ,
 quæ nostrum prope pectus ustularunt. 15
 Vos, o vos, teneræ, precor, puellæ,
 quæ myrtos et amaracum rigatis,
 hoc vos, hoc miserum rigate pectus,
 imis quod procul ardet ab medullis:
 en flammæ simul, en simul sagittas 20
 ipsæ cernitis; hoc rigate pectus;
 et flammæ simul, et simul sagittas
 ipsæ exstinguite et usque subrigate.

VI

AD ANTONIUM GALATEUM.

Inter Socraticos licet libellos
 atque inter studium decet sophiæ
 miscere et teneros, amice, lusus,
 o novem, Galatee, lux sororum,
 atque idem Oebalii decus Galesi. 5
 Quare nec medicos lacus nec hortos
 Baianos fuge myrteumve litus.
 Myrtos nam Maro, balneas et inter
 Aeneam cecinit, petit profundi
 Ditis dum ostia, dum parentis umbras, 10

et prolis seriem accipit futurae;
myrtos et Cicero tuus frequentans
fontisque et celebris agros Sibyllae
ornavit Latium potente lingua,
15 detraxit spolia Atticae et Camoenae;
has Marcus coluit pater senatus,
terrarum et dominus parensque Romae
atque omnis sapientiae magister.
Has cole et, Galatee; nam severam
20 quandoque et iocus addecet sophiam,
et ludit sapiens, dies et ipsi
et soles variant itemque lunae,
est et tristitiae lepor levamen,
Baianis lepor et levamen undis.

VII

AD FOCILLAM DE COHIBENDIS OCULIS.

Lascivos cohibe, Focilla, ocellos,
ne perdas miseros videndo amantes;
summissos nec habe, Focilla, ocellos,
ne perdas miseros pudendo amantes;
iratos quoque comprimas ocellos,
ne perdas miseros minando amantes;
nec sponde faciles benigna ocellos,
de spe ne perimas benigna amantes;
nec tingas lacrimis misella ocellos,
10 luctu ne perimas misella amantes.
Noli, crede, Focilla, crede, noli
istos exserere, o Focilla, ocellos:
isti quicquid agunt, Focilla, ocelli
sunt incendia, sunt, Focilla, amantum,
15 funus, crede, Focilla, sunt amantum.

VIII

AD FOCILLAM.

Si rides, veneres, Focilla, rides,
si cantas, veneres, Focilla, cantas,
et saltans veneres, Focilla, saltas;
demum sunt veneres, Focilla, quicquid
ludisque et loqueris facisque agisque. 5
At cum nudula lectulo recumbis
inter delicias libidinesque,
tunc non es veneres, Venus sed ipsa,
venus, ne dubita, Focilla, tunc es.

IX

AD FRANCISCUM PUCCIUM.

Quid fontes calidos nemusque Avernum,
Pucci, quid medicos petis recessus?
Baianos habitant sinus amores,
Baianum veneres colunt recessum,
Baianis Charites aquis foveantur. 5
Adversis cupis an deis valere,
iratas tibi et excitare Baias?
Quin, Pucci mihi care, care Musis,
cum primis Veneri Cupidinique
hoc sis, hoc age pro tua salute: 10
unam Sulpiciam precare, et uni
rem sacram facias, roges et unam,
stillet de roseis tibi labellis
tres ut ambrosiae benigna guttas,
spiret de teneris tibi papillis 15
afflatus totidem fragrantis aerae,

his risum adiciat benigniorem.
Sic a Sulpicia salus petenda est,
20 uno quam liceat tamen parare
furtim basiolo repente raptō,
demorsis labiis et ore hiulco,
spirantisque animae reflante flore.
Sic fient tibi balneae salubres:
una in Sulpicia salutis est spes.

X

AD CONSTANTIAM.

Insedere tuis apes labellis;
in labris residens tuis Melissa
Hyblaeum liquat Atticumque rorem,
quem stillent Venus ipsa Gratiaequē.
5 O qui Castalios lacus, poetae,
quique et Thespiadum sititis amnes,
hinc et Castalii lacus liquores,
hinc et Thespiadum petatis undas,
has Constantia mollibus labellis
10 instillat, quibus Atticae Camoenae
rorarunt veneres suas charimque,
quae Musis comes et comes poetis.

XI

AD FOCILLAM.

In somnis tenerum mihi labellum
offers dum male suaviorque utrumque,
decursim lacrimae tibi exciderunt
et largo faciem madore tinguis;

atque has dum lacrimas madenti ab ore   5
 detergo simul et simul relingo,
 surreptim mihi mordicusque linguam
 exceptam rapis obterisque dente.
 Mox risum lacrimis iocosque miscens:
 « Haec nos ludicra imaginesque noctis,   10
 has, inquis, simul in die vicissim
 et veras faciamus et probemus ».
 His te in iudicium voco fidemque:
 en linguam tibi, porge mi labella.

XII

AD FOCILLAM.

Ni reddis mihi vitreos ocellos,
 caecae praesidium meae senectae,
 an est, cur ego non tuis papillis
 manus iniciam trahamque prensas
 usque ab basiolum, supina quod des,   5
 quod des ipsa supina, quod supina
 cervice excipias, quod ore hiulco,
 quodque ipse eripiam tibi supinus?
 Atque illud moneo, supina vites,
 ne lapsis pedibus ruas repente   10
 aut in scriniolo renisa restes.
 Nam nec sat fuerit vocare matrem,
 furtum aut reddere supplicemve flere;
 sed nudo (mihi crede) crure, coxa,
 nudo pectine et usque ad umbilicum   15
 senem perpetiere verpulentum;
 et clames volo: « Reddo, reddo, reddo »;
 pro quo sic ego: « Subdo, subdo, subdo ».

XIII

AD FOCILLAM.

Promissum mihi suaviū dedisti,
quod mox, dum repetis revendicatum,
clauso in scriniolo obserans locasti.
Nunc furto quereris subinde plorans
5 subreptum tibi. Ne, puella, ne fle;
vel triplex tibi suaviū rependam,
unam si mihi lacrimam repones.

XIV

AD FOCILLAM.

Lascivos male temperas ocellos
nec nostrae miseret tamen senectae.
Quantum vis iuvenes ama foveque,
dum ne me fugias senem, puella;
5 atque hos atque alios ames licebit,
dum ne me abicias, puella, amantem.
Nolo delicias libidinesque,
amisi venerem libidinemque,
lascivos oculos volo precorque.
10 Lascivos quotiens reflectis in me,
et rides simul et doles, ocellos,
inspiras iuvenis mihi vigorem;
quin omnem simul exuo senectam,
si ter blanda, Focilla, suaviaris,
15 si linguam tenero bis ore sugis,
si collo quoque complicata pendes.

XV

AD FRANCISCUM PUDERICUM.

Quid Baias, Puderice, quidve fontis
suspiras tepidos amoris expers?
Baias nam veneres Cypro relictas,
relictis Charites procul Cytheris,
desertis simul Uriis vetustis, 5
migrarunt, Amor et migravit una,
et blandus locus et tener Cupido
altrixque et iuvenum et senum Voluptas.
Quod si tu, Puderice, vina, coenas
suspiras, cupis et sales procaces, 10
nimirum Capimontii recessus
praestent haec tibi, praestet et rosarum
cultrix Antiniana. Namque Baias
qui dulcis celebrant, ament necesse est.

XVI

AD FOCILLAM.

Accedis quotiens sacras ad aedes
invisisque deos adisque templa,
tecum ne comitem, Focilla, Amorem
adducas moneo, domique clausum
servari in thalamo iube, caveque 5
ne divos hominesque Amore captos
ad rixam cieas vocesque ad arma,
et sis causa tuae volens rapinae.
Quid demens moneo? Nec ipsa Amorem,
istis vulnerat usque qui ex ocellis, 10
invitum fugies, Amor nec ipse

tete deseret aut comes relinquet,
 regnum qui tenet in tuis ocellis.
 Hos tu sed tenui, Focilla, velo
 15 compressos tege molliterque vesti
 nubemque obice tenuiore vitta,
 flammās ne iaculentur et sagittas.
 Sic et calfacies, Focilla, amantes,
 non ures tamen impotente flamma.
 20 Quid tum, quid misero seni, calor quem
 iam iam destituit, Focilla, fiet?
 Fiet quid misero seni, Focilla,
 quem frigus prope congelavit omnem,
 cui longe est opus ustulante flamma?
 25 Iam furtim misero reclude velum,
 obliquis refice et, Focilla, ocellis,
 furtivo et refove senem calore,
 quo primam referet vigor iuventam.

XVII

AD FOCILLAM.

E risu in lacrimas, Focilla, vertis,
 avertis quotiens gravata ocellos;
 in risum e lacrimis, Focilla, mutas,
 convertis quotiens benigna ocellos,
 5 quis pacem geris et geris duellum,
 quis et tristitiamque gaudiumque.
 Cur, o cur tenebrae repente abortae?
 Cur lux destituit, dies nigrescit?
 Obiecitne oculis Focilla velum
 et lucem obvoluit tegente vitta?
 O iam detege, iam, Focilla, velum
 et vittam remove et reclude ocellos,
 quis lucem simul et diem ministras,
 et lucem pariter diemque redde.

XVIII

AD PETRUM SUMMONTIUM.

Ducit dum choreas Neaera, linquunt
 et prata et virides agros Napaeae;
 pulsat dum citharam Neaera, currunt
 ad plectrum Dryadesque Oreadesque;
 cantat dum ad numeros Neaera, cultae ad 5
 cantum Naiades ruunt frequentes;
 miscent hinc thiasos. Neaera ducit,
 et ducit simul et canit; canenti
 assurgit nemus assonantque ripae
 et litus resono fragore plaudit; 10
 plaudit coeruleis Avernus undis,
 Gaurus de specula superbus alta
 diffundit violas, rosam, cyperon
 et myrti teneros thymique flores,
 una et balnea consonant Neaeram. 15
 Dic, o dic, age, Petre, quae voluptas,
 quae mens tum tibi? Non beatus esse,
 non dis persimilis tibi videris?
 Quid, cum de Charitum manu capillum
 ornata ambrosiae et comam liquore 20
 in te dulciculis tuens ocellis,
 in te lacteolo sinu refusa
 instillat placidum tibi venenum
 et vultu et labiis et ore hiulco,
 an non invideant dii tibi ipsi? 25
 Non quod di dederint, dedit Neaera,
 indicas etiam ut diis duellum.

XIX

PETRUS SUMMONTIUS AD NEAERAM.

Stillant de roseis tibi labellis
 Hyblaei simul Atticique rores,
 spirant de niveis tibi papillis
 una Corycii Syrique odores,
 5 vernos et zephyros recentem et auram
 afflas ambrosio, Neaera, ab ore;
 tecum ergo Syriam, Neaera, Hymettumque
 ac defers zephyri recentis auram;
 quin ipsas Charites, Neaera, et ipsam,
 10 dum rides, Veneris refers figuram.
 Istam sed remove, Neaera, dextram,
 ne me, ne digitis, Neaera, mulce.
 Istis articulis, sinistra et ista
 quicquid contigeris, repente prurit,
 15 et quicquid digito (ah miser, liquesco),
 et quodcumque manu, Neaera, tractas,
 imis intima pruriunt medullis.
 Pruritum digitis, Neaera, praefers,
 pruritum manibus, Neaera, misces,
 20 prurigo tua dextera est, Neaera.

XX

AD ANTONIUM GALATEUM MEDICUM.

Gauranae, Galatee, te puellae
 exspectant, calidis laves ut undis,
 exspectat medicum salubre litus;
 laetentur medico iocante Baiae,
 5 exsultent medico lavante thermae.

Qui risus tamen inde, qui cachinni,
 senex herniolose, dum lavabis?
 Qui lusus tamen inde, qui lepores,
 senex ventriculose, cum natabis?
 His nec te medicum dolere par est, 10
 risus qui soleas ineptiores
 ulcisci calido fluore ventri
 iniecto et liquidæ madore malvæ,
 tum betæ atque oleo et sale atque melle.

XXI

AD PETRUM GRAVINAM.

Mecum, si sapiēs, Gravina, mecum
 Baias et placidos coles recessus,
 quos ipsæ et veneres colunt, et illa,
 quæ mentes hominum regit, voluptas.
 Hic vina et choreæ iocique regnant, 5
 regnant et Charites facetiæque,
 has sedes Amor, has colit Cupido.
 His passim iuvenes puellulæque
 ludunt et tepidis aquis lavantur,
 coenantque et dapibus leporibusque 10
 miscent delicias venustiores,
 miscent gaudia et osculationes
 atque una sociis toris fœventur.
 Has te ad delicias vocant Camœnæ,
 invitat mare myrteumque litus, 15
 invitant volucres canoræ et ipse
 Gaurus pampineas parat corollas,
 quis cum dulciculæ accubans Philenæ
 ad mensam calices madentiores
 exsicces bibulus citesque somnum. 20
 Hæc te, dum tenero in sinu quiescis,

dum lento caperis sopore, molli
 amplexu foveat vocetque somnos
 et cantu et numeris, strepente et aura,
 25 componatque genis genas, et ori
 os blande admoveat, quiete et una
 coniungat placidos et ipsa somnos.
 Haec Baiae dederint tibi, Gravina,
 haec capta illecebris tuis Philena,
 30 his in deliciis ages beatus,
 mecum dum placidos colis recessus.

XXII

INVITANTUR PUERI ET PUELLAE AD AUDIENDAS CHARITES.

Ad myrtum, iuvenes, venite, myrti
 laetae dum Charites canunt sub umbra;
 ad myrtum, tenerae, simul, puellae,
 ludunt dum Charites, venite, cultae;
 5 cantant dum Charites chorosque ducunt,
 et sponsae et iuvenes, favete linguis.
 Indicit choreas Venus: puellae
 immixtae pueris agant choreas.
 Indicit choreas Amor: iuventus
 10 mixti virginibus choros frequentent.
 Libertas sua balneis tributa est;
 custodes abeant, senes valento;
 assint blanditiae; valete, curae,
 et rugae valeant severiores,
 15 toto et litore perstrepat cachinni,
 ipsa et balnea molliter susurrent
 et lusus teneri et leves lepores.
 Libertas iubet hoc, Venusque Amorque.
 Dum lux est, pueri puellulaeque,
 20 exercete oculos simul procaces,

exercete iocos benigniores,
et suspiria grata blandiantur.
At dum nox silet et tegunt tenebrae,
in molli thalamo movete rixas,
amplexu in cupido ciete pugnas, 25
nullus sit lateri modus pudorve,
certent oscula morsiunculaeque.

Libertas iubet hoc, Venusque Amorque.

Nunc vos, nunc, tenerae, simul, puellae,
nobiscum, iuvenes, simul, venusti, 30
dulcis ad numeros pedes movete,
nobiscum lepidos choros inite.

Libertas iubet hoc, Venusque Amorque.

Mane roscidulis nitescit hortis
frondenti rosa ramulo recentem 35
afflans e foliis benigna odorem,
atque hanc horridulo colonus ungui
decerptam variae implicat coronae
vertitque in proprios odoris usus.

Manat roridulis fluens puellae 40
labris ambrosius liquor fragratque
stillans Idalium per ora nectar,
ardor quo iuvenum sitisque amantum
lenitur, socio simul cubili
iungunt dum cupidos sinus et una 45
miscent umidulas per ora linguas
stillatque e roseis fluor labellis.

Hunc, hunc, o iuvenes licentiores,
hunc florem legite, hoc liquate nectar;
vobis ambrosii fluant liquores, 50
vobis Assyrii fragrent odores
et suctis liquor effluat labellis.

Libertas iubet hoc, Venusque Amorque.

Vos, o vos alios item liquores
haurite, atque alios, puellae, odores, 55
novas ambrosias novumque nectar

- afflatusque animae fragrantiores;
hos flores legite, has rosas liquate.
Vobis lectulus has rosas parabit
60 spirans Assyriam simul Cyprumque,
hos flores simul et simul liquores
afflabit thalamus torusque cultus.
Hos ergo thalamos torosque, nuptae
et sponsae, colite frequentiores
65 compressu, illecebris, sale et cachinnis,
lusu et mollitie procacior;
hic rixas simul et iocos seratis.
Libertas iubet hoc, Venusque Amorque.
Dens rixas moveat procaxque dextra
70 et lites ciat et levis querelas;
ast os et lepidos sales, et ipsae
linguae suaviloquos strepant susurros.
Admotae tepido sinu papillae
pacem concilient, iocosque paci
75 et lusus similes iocisque verba,
amplexus similes et his et illis.
Libertas iubet hoc, Venusque Amorque.
Sed iam sol rapidos movens calores
nos otii admonuit meridiani.
80 Quocirca, iuvenes nurusque comptae,
post dulcis numeros choris peractis
ite hinc in thalamos meridiatum,
ite in gaudia mutuosque lusus;
nullus deliciis modus sit; ignem
85 succensum Idalia fovete lympa,
quo fessas sopor irriget medullas.
Hoc ipsa otia nam meridiana
et mulcens simul imperat voluptas,
hoc nati Veneris Venusque mater.
90 Ite atque unanimes fovete somnos.

XXIII

DE IOANNE PARDO.

Dulces balneolae tepensque litus
ac Baiae eliciunt repente Pardum.
Pardumne eliciunt repente Baiae?
Pardum num Venus aut trahit Cupido?
Infirmam o sapientiam, cui ipsi 5
praescribit Venus, imperat Cupido,
et natus puer et puella mater.
Ergo Maeoniae caput palaestrae
ducetur Veneris superba pompa?
ducetur pueri novus triumphus? 10
Spectatam o sapientiam omnis aevi.
Baia iam properat meus sodalis,
Baia Mopsopiae Cato sophiae
et thermas petit. Euge, dulce litus,
dulces balneolae lacusque avete, 15
orbis deliciae, theatrum amantum.

XXIV

AD MANILIUM RHALLUM.

Manli, deliciae Attici leporis
atque idem Latiae lepos Camoenae,
cantas dum teneros Lycinnae amores
et Coi numeros refers Philetæ,
dum molles Veneris reponis ignes, 5
quos dulcis tibi suggerit Tibullus,
nos, Manli, senio gravante pressi
Miseni aut placidis vagamur oris
Baiaurum aut calidis aquis lavamur
et cultis Genio fovemur undis, 10

- hortorum aut resides tenemur umbra,
 quos nostra Antiniana, quos Patulcis,
 ruris deliciae Maroniani,
 oblectant teneri lepore cantus,
 15 quos septem assiduis simul choreis
 illustrant Cypriae deae ministrae;
 septem nam Venerem colunt puellae
 molles, dulciculae, leves, tenellae,
 formosae comites, decora pompa.
 20 Haec curas abigens molestiasque,
 EUPHROSYNE iucundi memor et memor leporum
 miscet delicias facetiasque,
 ludorum admonet, admonet iocorum
 atque ore ac teneris procax labellis,
 25 et circum omnia lusibus serenat.
 AGLAIA Illa et munditiem levesque cultus
 et curat nitidos beata comptus,
 unius studium nitelae, et unus
 ornatus amor elegantiaeque:
 30 ah labes valeat, valete, sordes.
 PASITHEA Huic sola et species decorque solus
 est curae, ratioque et una formae;
 spectari cupit undique et probari,
 quis cultus deceat colorque qualis,
 35 qui comptus niveos honestet artus;
 omnisque in tenero decore cura est.
 Hae gratae Idaliae deae ministrae
 assistunt thalamo coluntque divam,
 hae gratae comites vagantur una
 40 atque una varias agunt choreas:
 Hinc nomen Charitesque Gratiaeque.
 At paetis oculis, decente nutu
 OPSIGLYCAEA gaudens Opsiglycaea, quaeque blandis
 CHARIOTARIS laetatur Chariotaris susurris
 45 sollers illecebris, faceta dictis,
 quae gratis animos iocis lacessit.

Diversas Veneri faces ministrant
 atque ignes variis foveant venenis
 et vel melle linunt linuntve felle,
 aut acri modo temperant dolore 50
 aut spe, laetitia; modo ex utrisque
 inspersos relinunt simulque miscent
 immitte et placidum nihilque linquunt,
 quod sensus moveat vicesque amantum.

GELOPEA

Hinc cantu tenero fide et iocosa 55
 insignis Gelopea nobilisque,
 risu et molliculis decens cachinnis
 atque exulta sinum, comam repexa,
 passu composito, decora gestu,
 omnesque ad numeros modosque prompta 60

PASIRTHYTHMIE

formosis Pasirthythmie lacertis,
 hamatas acuunt manu sagittas
 Immiti puero novantque tela,
 quae mox Idaliis premunt lacunis,
 tingunt et medico recocta suco. 65
 Crudeles calami, truces sagittae,
 cuspis quis adamantina; ast inertes,
 quis est plumbea vena. Ter beati,
 felices quater hic et ille, quemque
 fixit cuspidis aureae sagitta; 70
 infelix nimium malique fati,
 haesit cui lateri aereum verutum.
 Hic tot perpetietur ipse totque
 artes, quot rapidae et levis puellae,
 quotquot longo in amore sunt labores, 75
 ut possit miser omnibus videri.

At, Manli, Paphiae tibi ministrae
 strinxere aureolam liquore pennam
 intinctam Cyprio. Hinc tibi Lycinna
 et risu facilis benigna et ore 80
 atque uni tibi se beata comit.
 O felix amor, o poeta felix.

XXV

DE FABIO LOPITIANO.

Quaeris qui Fabium Lopitianum,
 illum quaerere desine in theatris
 aut urbis plateis, foro aut palaestris;
 Musarum hic tacitos colit recessus
 5 et Pucci aediculas eis sacratas.
 Illic Aonios legit libellos
 ediscens elegos Propertianos,
 admirans numeros tuos, Tibulle,
 et quos ad citharam refert Corinna;
 10 aut magni ad lituos canit Maronis
 divini aut Ciceronis haurit artes
 curans Socraticae instituta vitae.
 Hic quaeras Fabium Lopitianum.
 Nam Pucci hospitium colunt Camoenae;
 15 Musarum Fabius colit recessus.

XXVI

AD PETRUM PAULUM SARRANUM.

Effingis veteres, Petre, et recentis
 formas grammaticos, nec est iuventus
 cui plus debeat ipsa, sive morum
 mira simplicitate seu bonarum
 5 summa cognitione literarum.
 Idem, Paule, novos colis poetas,
 observas veteres facisque et ipse
 versus ac numero venustiore,
 nescis nec veteris Larem sophiae.
 10 Hunc ergo tibi, Petre Paule, nostrum

commendo Iovianulum quadrimum;
et matre ingenua indole et pudenti
Hunc dignum institue et patre et Camoenis.

XXVII

DE L. CORVINO EPISCOPO TRIVENTINO.

Nymphae Gaurides accolaeque Averni,
quae fontes colitis salubriores,
nymphae coeruleae decus lacunae,
quas Bacchus fovet et fovet Dione,
vos, nymphae, veteri et bono sodali
Corvino et tenera comam cypero
et molli viola et virente myrto
casta et tempora subligate lauru,
qua Phoebus sacer et sacer Camoenis
intret balnea cognitus sacerdos;
Corvino et nemus assonent et aurae
tota et litora sentiant poetam.

5

10

XXVIII

AD MARINUM TOMACELLUM ET PETRUM COMPATREM.

Annos sex novies, Marine, amici
una viximus integello amore;
annos tot pariter quiete et una
terni, Compater, egimus nec ullas
sensit noster amor per haec querelas,
exemplum fidei atque amoris unum.
Hanc mentem, hos animos sibi requirunt
Lucrinae quoque balneationes,
hanc legem et cyathi frequentiores.

5

10   Quare hoc nunc agite, o mei sodales:
          aequatis numeris, tenore eodem
          scyphos tergeminemus et trientes.
          Sit triplex acies triplexque Mavors
          ac Marte in medio calente rixa
15   ternas, i, puer, evoca et puellas,
          nostram ut calfaciant simul senectam,
          quaeque inter pateras, furore in ipso
          pacis commoneant serantque lusus,
          interque oscula mollibus labellis
20   includant animae senilis auras
          contingantque animae virentis aura.
          Haec est illa, Marine, lenis aura,
          flat quae de tenerae sinu puellae,
          qua mulcet iuvenum Venus calores
25   senum et frigida corda confocillat.

XXIX

AD UXOREM.

          Oblita es thalami torique nostri,
          o fallax senii mei levamen,
          connubii immemor immemorque amorum,
          o fallax amor, o nihil fidele.
5   Ergo sub tremula miser senecta
          a te destituor, mihi nec ipsa
          in somnis veniens levas senectae
          ipsius gravidas dolore curas,
          natum nec memorem senis parentis,
10   ah dura, esse sinis. Valetе uterque.
          Has vobis sine perferam procellas
          languens, frigidus atque destitutus.
          Vana o nomina, spesque liberorum,
          heu res coniugii parum fideles.

XXX

DE HANNIBALE FAMATIO IN BALNEIS.

Dic, o dic, puer, Hannibalne lavit?
 Lavit, sed latitat puellae in ulnis.
 Hic Famatiolus latet litatque
 persolvens Veneri sacrum, quod olim
 vovit pro tenerae salute Hyellae.
 Tu ne pollue sacra, neve turba.
 Verum ipsas Charites videre fas est,
 una dum violas legunt rosasque
 et gratas Veneri parant corollas.
 Mollis en digitos, manus tenellas;
 ecquis de niveis nitor papillis?
 Quaenam ore e roseo refragrat aura?
 Iam Famatiolum litasse verum est.

5

10

XXXI

DE FEDERICO REGE AD BALNEAS ACCEDENTE.

Quid, quod plus solito serenus aer
 et gramen viret et nitescit arbos?
 Quid, quod plus solito canunt volucres,
 cantant gutture leniore cycni
 Procne et lugubrioribus querelis?
 en spirant zephyri salubriores
 et rident pelago silente arenae,
 nullo et murmure litus obstrepescit;
 en ducunt choreas per arva nymphae
 et Musae numeris suis sequuntur,
 ipsa et balnea perstrepunt cachinnis.
 An non adveniente Federico

5

10

ipsa et balnea molliter cachinnent,
 ipsa et litora suaviter susurrent?
 15 Agnoscunt dominum suum lacunae,
 regem balneolae suum salutant,
 assurgunt et hero suo liquores.
 Adventat decus elegantiarum
 et flos advenit omnium leporum;
 20 illum deliciae sequuntur omnes,
 illum munditiaeque gratiaeque
 et sceptro species potente digna.
 Ne ne, balneolae, timete, ne ne
 Mavortem socium trucesque vultus,
 25 Mavortem socium nihil timete;
 iussa nam timet ipse Federici
 paretque imperio et veretur illum.
 Felices domino lavante thermae,
 felices et hero iocante Baiae,
 30 o felix spatiente rege litus.
 Myrti, dicite: «Io, euge Federice,
 Euge, io, canite, euge Federice».

XXXII

DE MARTE IN BALNEIS LAVANTE.

Marsne in balneolis? Valetate castra.
 Marsne et ipse lavat? Valetate bella.
 Cumque illo est Cytherea? Pax adesto.
 Hoc sors imperat ipsa Federici.
 5 Tu vero, Venerilla, dulce coeli
 et terrae decus, unicum et levamen,
 mollis illecebras decoro amanti,
 blandos Marticulo tuo susurros
 fac et delicias libidinesque,
 10 misce et suavia, iunge dulce murmur.
 His lusus adhibe beatiores;

mox tinge ambrosio liquore fessum,
 somnus quo placidus per ossa serpat
 et belli rapidus furor quiescat.
 Hoc, hoc te rogat ipse Federicus.

15

XXXIII

DE BATHYLLA.

Lavit delictum meum, Bathylla;
 laverunt Charites simul; Venusque
 intrans balneolum lavatque, et haeret,
 quae sit de numero choroque quarta,
 quatenam sit Charis extera aut puella,
 unus cum decor esset, una forma.
 Dumque haeret dubitans et hanc et illam
 per risumque iocumque suaviatur,
 spiravit roseo Bathyllae ab ore
 fragrans ambrosii liquoris aura,
 quae iam de Charitum coma suasset
 spirare artificis manu reposta,
 stillatim et medico liquore tincta.
 Tunc ridens Cypris: « Extera o puella,
 vicisti Charites meas, ab arte
 quis spirat coma, cum tibi e labellis
 stillet ambrosiae perennis auras ».

5

10

15

XXXIV

DE CARBONE LAVANTE IN BALNEIS.

Cur ille in fluidis calescit undis
 Carbo? Cur fluidus liquor coruscat?
 Carbo cur tepet? Incalescit unda?
 An non et Venus e liquore nata
 ignescit face? Vis amoris haec est.

5

Ergo balneolis meus sub ipsis
 Carbo aut aestuat impotente flamma
 aut rursum nimio e gelu tepescit,
 ut frigus modo, nunc calor recurset.
 10 Tabet nobilitas amore victa.
 Tu vero, Theonilla, dum lavaris
 ferventem simul et simul tepentem
 Carbonem cole, sic tibi e capillo
 stillent semper amoma, sic ab ore
 15 spirent ambrosiae liquentis aurae.

XXXV

AD MARINUM TOMACELLUM.

Et vino Venus et viro puella
 et ludo iuvenis, senex quiete
 et gratis animus iocis fovetur:
 quocirca cole balneas, Marine.
 5 Hic vina, hic requies senem iocusque
 effatum foveant: manus procaces
 ludent in venerem, Venus sed ipsa
 assit rancidulo seni. Puella,
 postquam obdormieris, parem requirat
 10 quicum lusitet excitetque pugnam
 et rixas agitet ferociore.
 Nam tactu et querulo venus susurro
 exercenda seni: senex papillas
 contrectet digitis, iocetur ore,
 15 voce et pruriat et gemat senile.
 Hoc tantum liceat Iuventa nervis
 et tento valet et valet duello;
 haec ergo iuvenis movebit arma.
 Ast lingua et digitis valet senectus,
 20 et lingua et digitis senex tuendus,

et lingua et digitis venus fovenda.
 Has te delicias movere oportet;
 et vina et venerem et suam quietem
 instillent tibi balneae salubres,
 infundant tibi thermulae beatae: 25
 his ludis animus senis levandus.

XXXVI

AD TERINNAM.

Tecum, si liceat, velim, Terinna,
 (me tussis licet et premat gravedo)
 tecum has frigidulas fovere noctes.
 O noctes mihi ter quater beatas,
 o somnos sine fine prurientes, 5
 me cum sub tepido, Terinna, lecto,
 me cum sub teneris fovebis ulnis,
 me cum roscidulis procax labellis
 et suges simul osculaberisque.
 O noctes mihi ter quater beatas. 10

Ne tu, ne digitis, Terinna, saevi,
 ne saevi aridulo, Terinna, dente.
 Ah quid pallia lectulo excidere?
 Ah quid lectulus ipse subtremiscit?
 Ne saevi, rogo, ne, Terinna, saevi. 15

Sic, sic, o mea, saevias licebit,
 hac mecum ratione litigato:
 nunc vinci patiare, nunc repugna,
 et nunc oscula porge, nunc negato.
 Nunc risum lacrimis iocisque fletum 20
 misce et dulcia verba tinge amaris.
 Haec cum feceris, o Terinna, mox te
 ad lusus placidos resolve mecum,
 complexa et teneris senem lacertis

25 ludas delicias venustiores,
 dicas blanditias procaciores,
 fingas nequitiam proterviorem,
 et ludos, age, fac licentiores
 et noctem quoque duc amantio-
 30 dum lassis sopor instet ex ocellis.

XXXVII

AD SUARDINUM SUARDUM.

Et noster quoque balneas frequentat
 Cumanum colit et sinum Suardus.
 Adeste, hendecasyllabi, lavanti,
 5 Romano et sale et Attico lepore
 mulcete et placidos sinus legentem
 et cantu et numeris Catullianis.
 Ne tu, ne, mea Sirmioni, desis
 intactos calamis modos referre,
 o blandis comes atque amica cycinis;
 10 dic, o dic aliquid meo Suardo
 quod dulce et lepidum, quod et venustum.
 Sic nostra Antiniana, sic Patulcis
 numquam non roseas tibi corollas,
 numquam non tibi myrteos liquores
 15 gratæ sufficiant, et usque laetas
 Sebethus salicum ministret umbras.

« Regnabat Veneris puer, iugoque
 heroas, superos, Iovemque et ipsum
 victor subdiderat coegeratque
 20 victos servitium pati superbum:
 supplex Acrisii ad fores iaceret
 regnator superûm, futurus imber,
 ductaret niveos greges Apollo,
 Amphryso teneras levante curas,
 25 Neptunus liquidos subiret amnes,

Eleae ut foveat sinum puellae,
esset Persephone rapina Ditis,
ludus Mars Veneris, senex equinos
ah divûm pater induisset armos,
ire ad Latmias osculationes 30
ornato properaret ore Luna.
Ergo hinc vulnifico superbus arcu
prostratorque hominum deûmque victor
et terrae domitor puer polique
ausus Pallada Palladisque pectus 35
intorto penitus ferire telo
innixusque humeris, manu genuque
lunato iaculum tetendit arcu
irato minitante vulnus ictu.
Avertit dea tortiles sagittas 40
ac vanas iaculi refregit iras
praetenta aegide Gorgonisque crine.
Quo viso pueri repente ocelli
afflati tacito veneno ibidem
obducunt tenebras vocatque matrem 45
infelix puer obtegitque vultum
et flens lumina capta pergravatur
infelix Amor, abdit et pharetram.
Ah maerens Amor, ah puer miselle,
et caecus simul atque inermis erras; 50
ah terrae domitor simulque coeli
rideris pariter diis virisque,
imbellis pariter puerque Amorque,
infelix iterum puer deusque.
Delapsae interea polo sagittae 55
iussu Palladis aegidisque tractu,
quae fixae steterant rotante penna
saxosi procul Anxuris recessu
subsidunt parili simul ruina.
Hic illas dea vertit in virentis 60
silvam suberis ac referre iussit

atro cortice fungidisque venis
conatus fragiles minasque inanis
et vanos sine viribus tumultus.

65 In fungos igitur repente versae
egerunt faciles solo meatus,
egerunt teneras repente fibras,
mox sese tenues agunt in auras
surguntque in solidum subinde robur,
70 scabro cortice fungidisque libris,
quo post in soleas pedumque in usus
vertant opprobrium perenne Amoris.

Quid saevis, dea? Quid fremens minaris?
Aut cur aegida concutisque parmam?

75 Nam mater pueri dolore victa
Phoebum consuluit. Recludit ille
fatorum seriem docens salutem
Baianis fore fontibus petendam.
Quod mox contigit annuente fato.
80 Cumanos puer ut sinus pererrans
intravit placidos lacus et ipsis
lavit fontibus ac calente lympa;
ter fovens oculos puer lavabat,
ter natans puer ora subrigebat:
85 illi candida lux repente fulsit,
fulserunt nitidae ad latus pharetrae,
effulsit nitor aureus metalli,
fulserunt nitidi lacus sinusque,
fulsit plus solito serenus aer
90 et toto micuere litore undae.

Tum felix Amor et puer deusque
tinxit spicula fervidis in undis,
mox laeto pariter salutat ore:

95 Salvete, o liquidi lacus et undae,
salvete, o latices mihi salubres,
o salve, mihi Tulliana lympa,
de cuius merito resumo tela,

cuius munere et hic resurgit arcus.
Quo sitis memores meae salutis
hocque ut saecula posterique norint, 100
quae vis est mihi, quae meis sagittis,
haec ipsa et tibi sit salubris unda;
quae vis est mihi, quae meae pharetrae,
sit vobis, latices bonaeque thermae.
Mecum vos pariter fovete amantes 105
et curas iuvenum et puellularum;
mecum hos et capite et tenete captos
gratis illecebris leporibusque;
numquam blanditiae iocique desint
et numquam choreae levesque cantus, 110
semper desidia libidinesque
et coenae et lepidi sales et ipsae
assint nequitiae procaxque lusus,
o dulces mihi balneae et salubres,
dulces balneolae venustulaeque. 115
Ipsa et litora et ipsi ament recessus
et tellus amet atque ament lacunae.
Dixit: mox residem tetendit arcum
et strinxit volucres manu sagittas,
quis et flumina fixit et paludes 120
et colles simul atque opaca lustra.
Confestim volucres simul feraeque
et pisces simul in furorem adacti
senserunt pueri trucem pharetram,
senserunt silvaeque flosculique, 125
Baianis Amor ipse ut insit undis».
Haec ludens mihi Sirmionis. At tu
sic nostras cole balneas, Suarde,
sic nostri lege litoris recessum,
ut leges teneas Amoris, ut te 130
et litus sciat et sciant lacunae
et colles quoque sentiant te amare;
qui Baias colis, et colas amores.

XXXVIII

AD HENDECASYLLABOS.

- Havete, hendecasyllabi, meorum,
havete, illecebrae ducesque amorum,
havete, o comites meae senectae,
ruris deliciae atque balnearum.
5 Sit lusum satis et satis iocatum,
et finem lepidi sales requirunt,
est certus quoque terminus cachinnis.
Ergo qui, iuvenes, meas legetis
nugas, qui tenerae iocos Thaliae,
10 optetis cineri meo quietem:
« Sit tellus levis et perenni in urna
non umquam violae rosaeque desint,
tecumque Elysiis beata campis
uxor perpetuas agat choreas
15 et sparsim ambrosii irrigent liquores ».
Sic vobis in amore nil amarum,
nil insit nisi dulce, sic amando
et noctes pariter diesque agatis,
assistat lateri et comes voluptas.
-

IAMBICI

IAMBICI

I

TRANQUILLAM NEPTEM BIMESTREM ALLOQUITUR
IN OBITU LUCII FILII.

Avi tui, Tranquilla, delictum et quies
orbi senis, quem fles, misella? Maestula,
quem fles? Patremne, quem extulisti infantula?
Sentis an haec in matris ulnis? An meis
et ipsa deflens assonas conquestibus? 5
O inditum naturae et homini adinsitum
semen patrisque avique: Tranquilla hinc dolet,
patrem dolet misella avoque condolet.
Sed quid, quod arrides, quod adnatas avo?
Senis levamen unicum, an solari avum, 10
postquam patrem luxti, studes, mea neptula?
Ridet meum deliciolum. Ride, mea,
ride, voluptas, osculare avum tuum,
et hoc levaminis genere senem fove,
leva meum luctum, leva sordis meas, 15
senemque avumque ab aegritudine alleva.
Caducus ipsa es flos, mihi sol occidit:
flori timenda nebula, tenebrae autem seni;
vita occidua senis, caduca infantulae.
Certi nihil vitae tibi est, neptis mea; 20
at certam avo mortem minantur singula.

II

CONQUERITUR DE LUCII
FILII MORTE CUM TRANQUILLA NEPTE.

Senii levamen unicum, neptis, mei,
ubi est pater tuus, misella? Mortuum
quem nescias, misella, nec iam sentias
aetate in ista primula, dieculis
5 paucissimis e matris alvulo edita,
rubicundula et nutricis alludens sinu?
Heu heu, genus hominum caducum et languidum
in germine ipso: vitae in ipso limine
puer interit, natum senex effert pater,
10 avus patrem tuum, misella neptula,
et ipsa patrem infantula in cunabulis.
Vivitque avus confectus annis ipsaque in
crepundiis vagis mali tui inscia
sortisque venturae. Dolor, dolor adigit
15 avum, patrem, senemque sorte de hac queri.
Miseram senectutem meam, miserum senem.
At tu, misella, forte avum si amiseris,
hoc destituta vinculo aresces velut
crescens amaracus, liquore si suo
20 suoque sole non alatur, interit.

III

TRANQUILLAM NEPTEM ALLOQUITUR.

Tranquilla, quid rides mali tui inscia?
Avum quid ad risum allicis iocis tuis?
Iocaris amens in paterno funere?
Sapere sed hoc est; vita namque omnis merus

luctus, mera est miseria. Ride, neptula;
 furare pensulum hoc novercae et quantulum est
 ipsum neas tibi; offulam aegritudini
 subduc et hanc, ut ista quamvis parvula
 lux in tenebris emicet: nox cetera est.

IV

CONQUERITUR APUD ROSAS DE MORTE LUCII FILII.

Quid, o rosae, quid lassulae reflectitis
 caput comaeque decidunt e vertice
 honosque foliis deciduus omnis perit?
 Vobis nec aer officit nec aeris
 nocens status; vernus tepor sed vos foveat,
 aerae salubres ventilant, nox udula
 umore tingit roscido. Quid, heu, quid est,
 quod languidae, quod lassulae reflectitis
 caput comasque? Honos et omnis concidit?
 Lugetis an vos Lucium colonulum,
 qui vos colebat aureis rastellulis,
 argenteis qui vos putabat falculis?
 Heu heu, miser parens, miser quid agam senex?
 Senex miser, pater miserior, quidnam ages?
 Senex quid aget aut quid pater miserrimus?
 Lugete mecum, o hortuli miserrimi,
 lugete, amaraci, fleant et lilia,
 fleantque myrti longe amatum villicum
 laurique cultorem suum arescentibus
 foliis comisque et ramulis maerentibus.
 Quis vos, misellae arbusculae, quis, herbulae,
 colet, rigabit? Quis manu tenerrima
 a sole, ab aestu aut ab gelu tuebitur?
 Quis noxias aut bestias aut impetum
 coeli procellosum sacro abigat carmine?

Heu heu, misellae arbusculae, heu heu, herbulae,
 miselli et horti, mortuo colonulo
 squaleritis, tabescet et vester decor,
 honos peribit omnis. Ah senex miser,
 30 sic ipse tabescet, agro velut obsito
 tabescit arens truncus igne ab lentulo
 correptus, in cinerem qui abit ac sensim sine
 nitore flamma luce adempta fumigat.

V

CONQUERITUR CUM AMARACO DE MORTE LUCII FILII.

Foliis quid heu, amarace, heu quid floribus
 nudata squalens maestula? Heu quid languida
 arentibus comis et horrido sinu,
 lugubri amictu fles, misella amarace?
 5 An ipsa flere arentibus potes genis?
 Deest enim, te qui rigabat, et tuus
 colonus ille, argenteo qui vasculo
 liquorem amatum funditabat et tuam
 sitim levabat et levabat sideris
 10 rabiem Erigonii. At ego, misella amarace,
 tuam sitim meis levabo lacrimis.
 Cape has, misella, lacrimas maesti senis:
 memor osculorum en illius fundo tibi
 tercentum amaras pro liquore lacrimas,
 15 pro rore guttas salsulas totidem alteras,
 amplexuum memor alteras, et illius
 memor leporum et comitatis blandulae.
 His tu viresces et novam indues comam,
 beata amarace, foliis novis, novo
 20 amictu; at ego senex subarescam miser
 umore vacuus, saepe velut in arida
 asparagus igne afflatus aut de fulmine
 tacta arbor elanguescit ab radicibus.

VI

CUPRESSUS LOQUITUR.

Misella cupressus puer quondam fui;
mater rigabat me tenellam lacrimis;
exin adulta lacrimis crevi senis.
Quem me daturam creditis fructum, nisi,
heu heu pater miselle nato mortuo
aetate in ultima, heu adempto filio,
heu heu miselle, hoc lacrimarum praemium?

5

LYRA

LYRA

I

DE ORPHEO NAVIGANTE ET POST AD INFEROS PRO UXORE DESCENDENTE.

Iam maris vasti penetrabat undas
Pelion linquens Pagasaea pinus
iamque canebant agitata longis
aequora tonsis,
cum pius Phoebi citharam sacerdos 5
movit insigni cecinitque plectro
et parem nervis parilemque voci
commodat ictum.
Illicet nymphae vitreis ab antris
efferunt udum caput ac per undas 10
implicant certo choreas secutae
cum pede cantum;
illicet Triton resonante ab ore
buccinam intendit scopuloque ab alto
assonat vati; pecus omne summa 15
ludit in unda.
Ipse stans celsa modulansque puppi
purpura insigni et venerandus ostro
ad decus famae ciet atque honorum et
praemia laudum: 20

- fortibus summi meritum triumphi,
fortibus primae meritum coronae,
fortibus plausum populi patrumque
publica dona,
25 his et aeternum decus apparari
morte praelustri, his titulos sepulcri
signaque et divis solitos honores
templaque et aras.
Hic et heroas iuvenumque primos
30 cerneres pontum validis lacertis
verrere atque aestus pelagi et minaces
vincere fluctus.
Tum sacer vates graviore plectro
suscitans: « Hoc, hoc agite, o iuventus,
35 hoc, deûm proles, agite et volenti
incubite dextrae.
Vos labor primos hominum, diis vos
reddet aequales labor et deorum
coetui adiungens sola salsa ponti
40 subdet et auras.
Hoc virûm virtus studiumque pulcri
poscit, hoc illud decus, hoc et illi
qui Iovi vos conciliant honores
famaque poscunt ».
45 Talibus vates. Ibi cepit ingens
ardor heroas, novus urit ignis
pectora, accendit nova flamma aventis
et nova virtus.
Thraciae haec olim citharae ad labores
50 ac decus vis enituit canendo,
quae quoque et vati fuerit querenti
Ditis ad antrum.
Hoc refer mecum, o Erato; per umbras
sola namque illum comitata, sola
55 illius luctum et lacrimas levabas
pectine mulcens:

« Mitis o mundi dea nigricantis,
supplices ad te lacrimas profundens
assum, o et vocem et lacrimas precantis

accipe vatis,

60

cui et inferni patuere postes
sponte reclusis foribus canenti,
cessit intranti canis et remissos

clusit hiatus.

Coniugis manes repeto, relictas
luce sub terram in tenebras profectus;
coniuge et pro te tenebris relictis

65

aethera coniunx

et diem et coeli iubar et vagantes
siderum ac solis radios petivit,
teque et incepti pretium et laboris

70

praemia portat.

Fas tibi et vati pietatis ergo
reddere assueti pretium laboris,
fas mihi optatum pretium referre et

75

praemia cantus.

Te deam coeli canimus, te et imi
sceptras gestantem solii, te et udi,
fluctuum campos moderantem et almae

ubera terrae.

80

Ipse ego et divum atque hominum sacerdos
hoc peto et iustum peto pro recepta
coniuge, et silvas moveam et profundi

marmora ponti,

sacraque et ritus statuens dicabo
templa, et aeternum metuentur arae
supplicum votis venerandae et aurea

85

turis acerra ».

Interim manes stupuere cantu,
distulit poenam rota, constiterunt
saxa, non angues cruciant nec hydrae

90

vulturiive;

- hic et umbrarum chorus et silentum
vulgus oranti affremuere et una
95   plaudit heroum genus et canoro
            consonat ore.
Diva tum triplex modulante cycno
plebis et plausu memor et rapinae,
et tori et lucis memor, in favorem
100   ora resolvit:
« Duc age, o vates, sociam, et laborum
quem petis finem cape; fas sit illam
regredi tecum, modo ne in sequentem
            lumina flectas ».
105   Rursus umbrarum affremuere turbae,
            rursus et vates citharam resumit
            ipse praecedens, sequitur canentem
            aurea coniunx,
            vulgus atque una attonitus silentum,
110   monstraque et manes trepidi Gigantum,
            quos triceps custos procul allatrato
            arcet ab amne.
            Heu, quod obstantes pelagi fragores,
            quodque discordes Erebi tumultus,
115   quod potest dirarum animos sororum
            flectere carmen,
            non potest tristis oculos puellae,
            pectus aut trux virginis aut superbae
            feminae immites animos feramque
120   vertere mentem.

II

DE AMORIS DOMINATU.

Et sitim sedat liquor, et relaxant
corda languentum latices Thyonei,
otium fessos levat, ast amantum
pectora carmen.

Tu meos seda, o Erato, dolores;
fas sit et tecum residere, fas sit
carmen audire insolitum et te ab alta

5

rupe canentem:

« Imperat coelo pater ipse divûm,
imperant di semideique terris,
imperat ponto Enosigaeus, imis

10

Orcus Avernus;

At polo et terris, Erebo marique
imperatque et dis Amor. Huius orbis
paret edicto superique et omnis

15

grex animantum;

hoc sine et coeli status et deorum
pax ruet, terra hoc sine, pontus, aer
et laborabunt odio et suapte

mole dehiscent.

20

Urbium custos Amor omniumque
gentium rector placidaeque pacis
auctor et leges moderatur, aequo et
iure gubernat.

Huius et iussu seges, huius arbor
induit florem, statuunt volucres
nidum et in prolem pecudes feraeque

25

sponte feruntur;

hoc duce et virgo sequitur maritum,
et domo et matris gremio relictis;
hac ope humanum genus et propago

30

cuncta perennat ».

Huius, o huius mihi mite numen,
mite sit regnum, dea, sit benignum
sidus; o assis facilis precanti,

35

dux bone amantum.

III

AD ANTINIANAM NYMPHAM IOVIS ET NESIDIS FILIAM.

O ades summo Iove nata et udis
alta nymphe litoribus, reposto
colle, quam Nesis genuit superbo
          enisa sub antro;
5 o ades mecum, dea, dum relictis
Umbriae campis nemore et Sabino
te peto Sebethiaden et amnem,
          Antiniana;
assit et tecum comes illa, quondam
10 sueta nympharum choreis, Patulcis,
fistula insignis simul et canoro
          nobilis aere.
Vos sequor, fidae Aonidum sodales;
Aon est vester mihi collis, e quo
15 fors an et rivi scateant et ipsa
          Thespias unda.
Ergo age o longum, lyra, quae sine ullo
desides cultu, per opaca ruris
otia intactum meditemur Umbro
20   pectine cantum.
En adest inter violas rosamque
illa, quae vernos, hiemem sub ipsam
ore prae se fert oculisque et omni
          tempore honores;
25 quam prius victis rediens ab Indis
Liber ad festos thiasos vocabat,
nunc vocant Musae ad choreas et hortos:
          huic, lyra, plaude;
cuius adventu rosa purpurescit
30 et novis silvae recreantur auris,
lilia albescunt et hiat decoro
          flore hyacinthus;

cuius afflatu induitur recentem
arbor in florem Dryadesque ab altis
montibus cultam venerantur, uda et
Naides herba. 35

Venit ad litus; mora nulla; nymphae
litus optatum celebres frequentant,
ora mirantur rosea atque ad imas
pectora plantas. 40

Heu, quod adventat ferus ille Proteus.
Crede ne, virgo, pelago; rapinis
pontus exsultat. Tua forma solis
gaudeat hortis.

Crede neu tete nemorum latebris; 45
Panis et silvis habitant procaces.
Crede te Musis, Ariadna; Musae
casta sequuntur.

IV

PATULCIDEM ET ANTINIANAM NYMPHAS ALLOQUITUR.

Colle de summo nemorumque ab umbris
te voco ad litus placidum, Patulci,
teque ab hortis Pausilypi et rosetis,
Antiniana,
aura dum aestivos relevat calores 5
et leves fluctus agitant cachinni,
dum sonant pulsae zephyris arenae
antraque clamant.

Antra vos poscunt querulaeque arenae;
en canunt illinc Meliseus alto 10
fistulam inspirans scopulo, canorus
inde Menalcas;

en adest culta ad speculam et superbum
dia Mergillina iugum, en capillos
ponit unguens ambrosia, en nitentis 15
oris honores

fingit alludens speculo. Huc, iuventus,
                  huc age, ut spectes oculos et illud
                  frontis exemplar, propera et citatos
20   arripe gressus.
                  Implet en carmen nitidus Palaemon,
                  subsident colles numerum secuti,
                  nympha subnectit choreas, amato
                  litore Triton
25   currit exsultans. Cithara Palaemon,
                  saltibus virgo celebrant recessus,
                  aequor assultat, properant citatae e
                  monte Napaeae.
                  Ecce procedunt duo ruris astra
30   et pedum cantu minuunt laborem;
                  en favent silvae numeris canentum,
                  plaudit et aura.
                  Accipit blande Meliseus illam,
                  hanc Menalcas. E specula propinqua
35   ipsa Mergillina canit proculque
                  saxa reclamant.
                  Litus o felix, modulante nympa
                  cui et hi montes, cui et antra et horti
                  assonantque arces procul, atque ab alto al-
40   ludit imago.

V

AD SOLEM.

                  Sol, decus coeli superûmque princeps,
                  auctor et lucis, moderator anni,
                  altor o rerumque animantiumque
                  et sator idem,
5   idem et immensi maris aequor, idem
                  aeris vasti spatia et iacentis
                  intimum terrae gremium fovesque
                  et seris idem.

Omnia ex te sunt, genus omne per te
gignitur, crescit simul et perennat, 10
et tibi assurgunt nemora, et tibi herbae,
germen et omne.

Cuncta sed te cum venerentur unum
et regas cuncta, o pater alme rerum,
deseris curnam tibi dedicatum 15
vulgus amantum?

Tu choros primus numerosque nectis,
primus et carmen meditare nervis;
negligis quare tibi dedicatos
asper amantes? 20

Et tibi est arcus, tibi sunt sagittae
et coma intonsa et puerilis aetas;
despicias curnam tibi dedicatum
nomen amantum?

Te colunt primi metuuntque amantes 25
et tuum prim venerantur astrum;
lux enim dux est, oculi duces sunt
fax et amantum.

Quin amans primus choreas lyramque,
carmen exercet quoque primus idem, 30
nam lyra et carmen numerique amor
pabula praebent.

Doctor et princeps choreae et magister
carminis Sol, hoc age, dux amantum,
hoc age et curam tibi dedicatae 35
suscipe gentis;

quique liquentem aera quique salsum
aequor accendis vitreasque sedes
ac sinus terrae gravidos satusque
calfacis omnes, 40

ure spernaces iuvenum puellas,
ure diversas ab amoris aura,
ure et immitis animos tuasque
incute flammās.

45 Et mihi felix ades et protervum
Fanniae pectus moderare adacta
ventilans sparsim face dexteraque
lampada quassans,
lampada atque illos radios, aduris
50 quis et immanes tigrides ferumque
aspidum ad Syrtes genus atque taetras
in mare phocas.

VI

ANTINIANAM NYMPHAM INVOCAT AD CANTANDAS LAUDES
URBIS NEAPOLIS.

Sume age intactam citharam atque ab alto
colle descende, Antiniana, in urbem
et novos chordis numeros novumque
concipe carmen,
5 urbi et assurge, o dea, quam superbae
muniunt turres, rigat unda subterque
et specus Sebethiadum sororum,
ditat et aequor.
Antraque et dulces Charitum recessus
10 et sacri colles Cereri ac Lyaeo
vestiunt hanc et nemora, et serena
temperat aura,
ver et aeternum tepidique rores
temperant, disque otia grata et almae
15 lucis auctor sol fovet atque amico
spectat ab astro.
Praeficit regnis pater hanc deorum,
praeficit bellis animosa virgo
auctor et Mars militiae ac virorum
20 bella gerentum.

Hanc domum Musae sibi vendicarunt
 et bonae hanc artes studiis bonique
 cultus et recti simul et sacrorum
     iustitiaeque,
 templaque et regum monumenta et arces,
 aedium insignes aditus adornant
 et diis gratam et patribus, virisque et
     plebe frequentem.

25

VII

LAUDES ALFONSI

DUCIS CALABRIAE DE VICTORIA HYDRUNTINA.

Mens Iovis proles, Iove Mens parente
 nata, ne desis mihi, neu canentem
 et decus belli et ducis acta et artes
     desere vatem;
 te colo, insignis dea, ture et aris
 vota persolvens, tibi nostra cultum
 barbitos carmen sonat et canoro
     ludit in antro.

5

Victor Hydrunto redit en recepto
 belliger dux; en tituli ducesque
 hostium et praeda ante rotas et arma
     capta trahuntur.

10

Cernite avulsos clipeos lacertis,
 cernite abreptas umeris pharetras,
 Medicos dextris gladios, madentis
     sanguine cristas.

15

Ille, quem spectas umero reciso,
 Nasdan est, princeps equitum; ille ademptis
 naribus Nabdir peditum tribunus;
     Abdelan ille

20

- signifer truncis manibus; cruento
pectore hic, hic est Megabaeus; illi
Assan, Asmir, praepositi manipulis
gentis Eoae
25 signa sternuntur phaleraeque equorum.
(Heu pudet tanti ducis) Hacumetus
ducitur vinctus manibus, gravatus
colla catenis.
Fulmen en belli venit, en Gradiui
30 efferi vultus, sequitur phalanxque
Eubois; vincentum acies aëna
luce coruscat.
Esis ille est, quo totiens Ameti
terga verterunt trepidae cohortes;
35 hasta et illa est, qua cecidere pulsae
in mare turmae;
ille equus, quo fulmineum sequente
Persicum in fossas violenter agmen
est datum praeceps: age, « io triumphe »
40 dicite, vulgus. *
Hic cruentatus clipeusque et horrens
caedibus clava, hac trepidavit intra
Moenia Armaspes: age, « io triumphe »
dicite, vulgus.
45 Illud in summa stetit arce signum
oblitum tunc Turcaico cruore,
nunc riget tabo: en age, « io triumphe »
dicite, vulgus.
Hiccine Alfonsus patriae receptor,
50 hostium victor, pepulit qui ab oris
Italae classem Argolicam et furentes
contudit ictus?
Ite, dis nostris meritos honores
solvite; ornentur fora, templa et aedes,
55 atria argento niteant fluatque
molle Falernum.

Me sat haerentem gremio puellae
vulnera et stratas acies referre
et ducis fortis animos et acris
                    militis arma,
utque fallacem studiis et astu,
vecte quam hasta non minus et bidente,
aggere et vallo et sudibus repressum
                    ceperit hostem.

60

VIII

AD CHARITES.

O deae, o almae Veneris ministrae,
quae puellarum iuvenumque curas
ore mulcetis capitisque amantum
                    pectora cantu,
quaeque nympharum virides recessus
fluminum et ripas colitis, quae et antra
pectine arguto recreatis udas
                    et maris actas,
vos deae, vos, o Charites, sub umbra
myrtea, ad fontem gelidique circum
Prata Sebethi canite et sonoras
                    tangite chordas.

5

Luditis dum, dum canitis, puellae,
auraque aestivos relevat calores
concinuntque una nemora et quieti
                    marmora ponti,

15

ipse selectos per aprica rura
colligam flores Cypriamque myrtum,
colligam luctus hyacinthi et albo

                    Lilia thyrsos,

20

Lilia intactumque amaranthon, his et
misceam calthae decus inque sertum
vinciam implexas violas et albi
                    texta ligustri,

- 25 quae Syram stillent madefacta nardum,
quaeque et afflatus referant Sabaeos,
Indicum et costum Armeniique felix
gramen amomi.
His suum cingat speciosa crinem
30 Fannia, et quos pectore, quos et ore
spirat, hos ipsa et capite et capillis
afflet odores.
Hoc, deae, hoc, hoc, o Charites, ministrae
Cypridis blandae, hoc agite et remissae
35 fila pulsantes citharae canorum
fundite carmen.
Ecce florentis graditur per herbas,
ecce Paestanos pede pressat hortos
virgo, quam ver insequitur, cui ipsa
40 it comes aura,
auraque et veris decor. En amores
ludent circum, en pharetrae facesque
ventilant spargitque suos honores
laeta iuventus.
45 Qua movet nymphe, hac humus ipsa ridet,
ridet hac aer, fluit ipse laeto
amne Sebethus, canit uxor imo
coerula ab antro;
huius e vultu placidisque ocellis
50 instruit sese Venus et Cupido,
altera accendens faculas et alter
spicula torquens.
Ah quid, ah, dulces Paphiae, canendo
illius mentem erigitis? Superbit
55 et lyra et cantu, tumet heu protervus
carmine fastus.

IX

UXOREM IN SOMNIS ALLOQUITUR.

Umbra sis felix mihi; suntne veri,
uxor, amplexus? Vigilantis anne
cura te in somnis agit atque vana
ludis imago?

Umbra sed quamvis mihi cara, salve,
et mihi felix ades; osculantem
osculans tete accipioque amansque am-
plector amantem.

5

Credit et virgo speculo; ast imago
ludit indulgens speculi; perinde
somnia et mentes capiunt amantque
somnia mentes.

10

I, puer, nocti cane sacra, nocti
tura succendes. Per opaca noctis
umbra versatur, volat usq; noctis
umbra favore;

15

nox parit somnos, hominum quietem;
hi vocant imis animas Avernis
morte contempta et simulacra vivis
mortua iungunt.

20

Vos, pii manes, memores senectae
ultima iam, sacrificia ex acerra
munera haec, stacten capite et Sabaeae
mercis honores;

dumque nos rursum Elysio in recessu
iungat obstringens amor, haud gravare
et senis somnos, Ariadna, amatum et
visere lectum.

25

X

LAUDES ALFONSI ARAGONEI
DUCIS CALABRIAE, FERDINANDI REGIS FILII,
DE CLARISSIMA EIUS VICTORIA.

Et diis cultus placet et deorum
addecet cultus simulacra, summos
addecent montes nemora et strepentem
populus amnem;
5 litus et gemmae, mare classis ornat,
aera et lux, aurea tecta divûm
sidera illustrant, varia et coruscis
signa figuris;
at virûm ingentis animos et ornat
10 excitans laus et colit. O puellae
mentis altrices, meritos honores
reddite laudi.
Herculem laus ad Nemees leonem,
Herculem ad Lernaë anguineos tumultus
15 impulit postque emeritos labores
rettulit astris;
Liberum laus Niliaca ad trophaea
traxit, hinc ad Gangaridum triumphos,
Jyncibus tandem ad superos relato
20 templa dicavit;
haec Alexandrum penetrare ad Indos,
ad mare ignotum Libycasque arenas
compulit sic, ut nihil ante maius
viderit aetas;
25 Caesarem dehinc innumeris trophaeis
et mari et terra oceanoque partis
extulit laus, hoc superante victus
concidit orbis;

patrii cultus studium et salutis
publicae laus Scipiaden ad Afrum
litus impegit iuvenem, unde Roma
libera risit.

30

Par amor, par et studium fidesque
traxit Alfonsum, procul ut repulso
Ausonis tellus Siculumque litus
riserit hoste.

35

Hunc pater rex, hunc Italus senatus
laudet, hunc matres pueris receptis.
Virgines hunc ingenuae ac per aras
sacra frequentent.

40

XI

AD AMOREM.

Dic, age, ecquisnam modus, o deorum
victor et princeps Amor, ecquis ordo,
dic, rogo, ecquae lex oculis, amantum,
dic, age, rector?

« Nec modus quisquam, neque lex, nec ordo
ullus est, vates, oculis. Amandi
rector et dux est animus suoque
mens cita ductu.

5

Hanc movent curae cupidique sensus,
acris et versans agitat cupido,
blandiens secum trahit et voluptas
insita cordi.

10

Hi duces, hi sunt oculis ministri,
mutua inter se aut varians amantum
cura, quam sensus sequitur videndi
motus et exter.

15

Tu tuae morem placidus puellae
et gere et molle imperium ferendo
illius vincas animos trahasque
in tua vota;

20

hinc tibi et blandos oculos et illos
hinc tibi vultus faciles parabis,
iure quis felix tibi et invidenda
sorte habearis.

25 Hic modus, lex haec oculis et ordo.
Finge te ad nutus dominae nec illi
asper obsiste; hoc age, blandiendo
pectora mulce. »

Haec Amor. Sed nec precibus movetur
30 tigris aut cantu leo, non amando,
quae caret sensu refugitque amari,
Caspia cautes.

Excoquit saxum violentus ignis,
robur et ferrum penetrat, sed huius
35 feminae immitis animos rigenti
pectore cinctos

non Amor certis penetrat sagittis,
urit aut lentis Cytherea flammis,
non lyra mulcens Erato aut amico
40 carmine mollit,

huius, heu, quae virgineo sub ore
condit innatos adamantas et quae
aequoris Tusci scopulos nivemque
et iuga Tauri.

XII

AD AMICAM, DE EIUS PULCHRITUDINE
ET AMANTIS INFELICITATE.

Tene, dum ludis, Charites sequuntur?
Tene, dum rides, Amor? Ah me amantem
et fugit risus fugiuntque lusus
et charis omnis.

Dum canis, tecum Aonides puellae
 concinunt, et dum loqueris Lepores
 fantur. Heu, me non lepor, heu dolentem
                     non levat Aon.

5

Dum minax in nos oculos retorques
 et deos irata male imprecaris,
 ingruit statim dolor et deorum
                     ira minantum.

10

Nonne et infelix miserumque amantis
 munus est illi dolor, est et usque
 curaque et maeror comes, est laborum
                     certa propago?

15

XIII

POLYPHEMUS AD GALATEAM.

Cur fugis, virgo, Polyphemon, Aetna
 quem cupit pascens tacitas favillas?
 En ego ad litus propero, ipsa in altos
                     is vaga saltus.

Qualis in pratis melilotos udis
 carices inter nitet, inter ipsa
 Crathidis nymphas facieque et omni
                     corpore praestas;

5

alta ut in silvis humiles myricas
 fagus excellit, pecudum magistros
 ipse sic cunctos et honore barbae et
                     crine relinquo.

10

Est tibi insignis coma, qua nitescis;
 sunt mihi et saetae, quibus ipse et hircos
 atque oves solus supero, genisque
                     et nemus horret:

15

cur fugis, virgo, Polyphemon, Aetna
innuit cui et vocat usque ab alto
monte succensis facibus suosque

20

indicat ignes?

En pedum, cuius capulo suilli
albicant dentes, riget acer ictu
corneus mucro, medio revinctus
serpit acanthus;

25

aspice hunc sparsis maculis galerum;
en decus rarum capitis, superbit
hinnuli pelle, en tremit asper hirtio
conus echino;

30

en tegit plantas capreae revulsus
pero de tergo, ligat hunc acerno
fibula amplexu, Gelae benignum
munus amantis.

35

Cur fugis, virgo, Polyphemon, ipsa
Aetna quem rursus vocat, atque ab alta
innuit rupe et facibus superbum in-
vitatur amantem?

40

Non mihi desunt, Galatea, lanae,
non oves, bis quae pariant in anno,
bis die ad mulctram veniant vocatae
nomine vaccae,

45

vellera atque assunt nivea et petulci
vir gregis bifrons caper et tricornis
ille et insultans aries, Sicani
litoris horror,

ille et insultans vitulis mihique
taurus instans cornibus; ah Pelori,
ah Gelae pastor, cave, et insolentem
pelle iuvenum.

50

Cur fugis, virgo, Polyphemon, illum,
cuius ad formam stupeant vel undae,
cuius et robur nemora et lacertos
saxa tremiscant?

Lacte de nostro fluitent et amnes,
surgat hoc ipso tumulus coacto,
mille equae ad ripas stabulantur alti et 55
    flumina Anapi;
mille te caprae totidemque et haedi,
mille te vaccae totidemque tauri,
mille te e nostris stabulis sequentur
    ubera equarum, 60
si semel mecum, Galatea, mecum
litus invisens Siculasque terras
duxeris mecum choreas amatae ad
    carmen avenae.
Cur fugis, virgo, Polyphemon? Ecquem 65
Italís tellus Polyphemon, ecquem
Bruttii montes Oriarchon, amnis
    ecquem habet ullus?
Unicum est soli Polyphemo, at ingens
lumen: hoc uno fugo et ipse nubes, 70
montium hoc uno fugo taetra et amplae
    monstra lacunae.
Ipse dum vastum mare curro, adaequant
genua nec fluctus; tiliae nec aequant,
erro dum silvis; mihi cedit unda, 75
    cedit et aer.
Quin et, hac dextra quotiens Pachynni
verticem aut summi quatio Pelori,
Ausonium litus tremit et Libyssae
    tractus arenae. 80
Quem fugis, demens Galatea, cuius
aequet et divos genus et propago
imperet silvis, pecori ac magistris
    et maris undis?
Sunt mihi ursorum simul et leonum 85
fistulae assueti catuli manuque,
quos ego in lusum illecebrasque natis
    et tibi servo,

sunt et assueti manibus iocisque
 90 piscium fetus teneri; hos puellis
 et tibi servo. O age, dura nostrae
 causa querelae,
 et fove ingentem Polyphemon, antra
 ipsa quem vix iam capiunt, vel ipsi
 95 montium saltus; age, dura nostrae
 causa querelae,
 et tege amplexu Polyphemon, ipsae
 quem tegunt vix aut tiliae aut comantes
 aesculi aut pinus; age, dura nostrae
 100 causa querelae,
 osculo et dona Polyphemon. Heu heu,
 osculum et voces fugit; ah superba,
 ah parum felix fugit et sub imo
 conditur amne.

XIV

AD FIDEM.

Quo fugis, rerum dea, quo, deorum
 o Fides nutrix? Maria alta tete
 hospitem pellunt, fugat ipsa iniquo
 foedere tellus,
 5 te fugant arces, fora, templa, castra,
 te fugant reges; fugat et sacerdos
 summus. Heu, ne te undique iam fugatam
 arceat aer,
 quo minus coelum repetas et ipsae
 10 denegent aerae in patriam regressum.
 I, fuge ad manes, fuge ad ima et atri
 Tartara mundi;
 comiter namque accipiere. Manes
 et colunt iustum et venerantur aequa;
 15 hi tibi assurgent meritaе piaque
 sede locabunt,

si modo et tu Pontificem catenis
traxeris vinctum. Hoc, age, diva, et unco
protrahens tracta solique ad aram
siste tremendam, 20
foedat incestu sacra qui nefando,
qui fide fracta Italiam Rutenis
prodidit, quique Ausoniam repenso
vendidit auro,
quo suos natos (scelus ah supremum) 25
ornet insigni diademate, alto et
ponat infames solio pianda
caede cruentos.
Hunc trahe, hunc unco, dea, merge, et illos
amne mactatos Tiberino; et una 30
hinc patrem, hinc natos Erebi profundos
trude ad hiatus.

XV

AD VENEREM COMAE ATQUE OSCULI
DEDICATIO.

Te Iovis prolem, Venus alma, nostris
ut sacris assis, humiles precamur,
supplices tete, dea, nunc adimus
et tua templa.
Tu preces nostras et amica tura 5
accipe, amborum genitrix Amorum,
et tibi votum, tibi dedicatum
accipe crinem.
Vovit hunc olim patria recepta,
pro duce et victore, fugato Ameto 10
pro focus arisque Ariadna: voces
supplicis audi.

Ipse ego illius tibi, diva, ab ore
osculum supplex voveo, dicoque:
15 osculum ex voto cape, Cypri, gratosque
oris honores.
Tu meum, victrix hominum deûmque,
tu parens rerumque animantiumque,
cuius est quicquid tenerum decensque
20 pectora mulcet,
tu meum, felix Cytherea, plectrum
adiuva et dulcis numeros ministra,
dum tuum numen cano, dum tibi arae
molliter halant.

XVI

POLYPHEMUS A GALATEA SPRETUS
CONQUERITUR IN LITORE.

Litus o, nostris faveas querelis
sparsaque ad siccas ades, alga, cautes,
vos meos questus procul icta longe
saxa. fovete.
Illene heu quondam Polyphemus, ille
maeret ad fluctus? Pudet heu canorae
fistulae, quae olim et tiliæ et alnos
blanda movebat.
Cuius ad cantum pecudes coibant
10 et ferae e lustris et aves ab alto
aethere et mutae procul a Palici
litore ranae.
Ad meam dulcis Gelaë cicutam,
ad meam mollis Lilybaea avenam
15 et meos flava ad calamos ruebat
Acianeæ,

saepe et ad nostros Arethusa cantus
flexit et molles iniit choreas,
saepe et ad nostros numeros per actam
lusit Anape.

20

Agmen o felix ovium, beati
et greges, felix aries et hircus;
hunc amat mulcens Arethusa, at illum
ardet Anape,

25

illa Cirronem viola coronat,
haec Cerastinum religat cypero,
ludit in pratis utraque et sequenti
plaudit amanti.

O ubi ille, ille est Polyphemus, albi
velleris dives niveique lactis,
mille quem vaccae, totidem iuveni,
mille capellae

30

cum suis haedis pecudesque mille,
mille post agni comitantur? Albet
terra candore et nemora ipsa balant,
balat et aer.

35

Mille equae armentum Polyphemi et Aetna,
Aetna miratur Polyphemon. Una
ridet informis Galatea, nigro
pectore, nigris

40

displicens mammis Galatea. Abite,
mille oves, mille et pecudes, capellae
mille cum fetu, procul ite, equarum
tanta propago:

hoc pedum dextrae decus, hoc puella
Bruttiae gentis Galatea ridet,
ridet hoc saxo sata, ridet heu heu
hoc Galatea,

45

quod tremit litus Siculum, quod Afra
horret et Syrtis. Procul ipse rupem
colle de summo obiciam et fluenti
ostia claudam,

50

ne in mare accessus pateant superbae,
quae meam temnit male grata barbam,
55 iure cui Marsi invideant et ipsi

Cinyphii hirci;

quae meos spernit male amica cirros,
quis vel intonsae invideant capellae;
quae meo avertit faciem galero,
60 dedecus undae.

Hunc mihi dono dedit illa quondam
carminum cultrix Elyme atque avenae,
despuit quem (pro pudor) e lutoso
edita fonte.

65 Lumen hoc unum mihi, quod decora
fronte diffulget, nec honore soli
cedit, hoc, o Crathidis orta coeno
filia, damnas?

I nigris mammis, nigricante dente,
70 crine subcrispo Galatea, et amne
merge te immundo. Polyphemon Aetna,
Aetna tenebit,

Aetna nympharum decus, Aetna florum
mater. O longum mihi culta, salve,
75 et tuos ignes specula e suprema
porrige amanti.

Ite, oves, ite, o placidae capellae.
Lucet. En montis dea porgit ignes.
Linquite et noctem Galateae et atram
80 linquite nubem;

ite io, fidae comites capellae,
eia io, incanae pecudes, abite;
vos manet meque innuit en ab altis
rupibus Aetna.

ERIDANUS

ERIDANI
LIBER PRIMUS

I

AD ERIDANUM.

Coeruleis generose vadis, rex divitis agri,
Gallica qui medio flumine regna secas,
Heliades cuiserta parant venerantur et amnes,
Nereus et placidis accipit hospes aquis,
nympharum cui dia choros Ferraria mater 5
ducit et ad thalamos uxor amata canit
(non Charites desunt illi, non carmina Musae
cultanegant, dulcis gratia in ore sonat;
tum tibi per tacitas serpit nova flamma medullas,
ureris, et medio fervet in amne calor), 10
salve, amnis, salve, Hesperidum regnator aquarum,
cuius et in coelo flumina nota micant.
Te propter fontesque tuos nitet aureus ille,
vina Iovi gelidis qui sua miscet aquis,
te propter iaculumque ferus clipeumque reliquit, 15
dum stupet ad Veneris gaudia prima deus.
Siccabat madidos Venus aurea forte capillos
nuda quidem, si non parte tegatur aquis;
pectus aquis tegitur, cervice umerique superstant,
sublevat effusas sedula dextra comas, 20

ima papillarum tegitur pars, eminet illa,
- Punicea Charites quam coluere rosa;
candorem referunt undae, micat aura capillo,
singula sub vitrea membra notantur aqua.
25 Ipsa sua dea dote sibi blandita superbit:
« Mirum », ait, « est, nostro si quis amore calet?
Mirum, si coelo regnat Venus, inter et arma
conqueritur nostras ferreus ille faces?
Quid nunc, si videat? Quos sentiat ipse calores,
30 abiciat vel nunc arma quirimque suam ».
Dicebat siccamque comam studiosa ligabat,
nam Charites molli litore somnus habet.
Prodit ab insidiis iuvenis prensatque paventem,
implicat et cupida candida colla manu;
35 ter collo dentem impressit, ter utrumque labellum
strinxit et audaces huc agit, hucque manus.
Illa dolet gaudetque simul refugitque cupitque,
vim nollet, vellet sed sua furta tegi,
oscula nunc offert, nunc aversatur amantem
40 et miscet blandis tristia verba iocis.
Ad votum properabat amans. Strepuere salicta
proxima, sollicitum qua movet aura nemus:
expavere simul, simul et latuisse volebant,
sed nec quo fugiant quove tegantur habent.
45 Ipse deos miserans atram de gurgite nubem
obicis et latebris abdis, opace, tuis.
Illic securo venere ad gaudia cursu,
mille modos matri dulce retexit Amor.
Dic, Mars, dic, Gradive, potens ubi cuspis, ubi hasta?
50 Scit Venus; ad ripas illa relictas iacent,
illa puer Veneris tractat ridetque; sed ipse
in Veneris mavis bella movere sinu.
Bella move, nunc, dive, sapis, nunc consere pugnas;
hostis adest, tamen est praeposuisse torum
55 deliciasque tori molles placidamque quietem
et dominae in tenero molle cubare sinu.

Salve iterum, Eridane; nam tu quoque iungis amantes,
 tu quoque concilias, quos suus urget amor;
 tu vatem teneraeque senem placare puellae
 et cupis et ducis muneris esse tui. 60
 Ergo perpetuos Ticinus et Abdua fontes
 certatim et famulas Mela ministret aquas,
 volvat et assiduos Benaci e gurgite fluctus
 Mincius, Andaeo pota fluenta seni,
 ipse perennis eas superesque et flumina et amnes, 65
 imperium norint aequora et ipsa tuum.

II

DE AMORE COLLIGENTE SUCCINA
 IN ERIDANO.

Eridani circum ripas alnosque virentes
 quaerit Amor tenera succina lecta manu;
 quaerenti assurgunt ripae, Phaethontias arbor
 fundit rore novo, quae legat ipse puer.
 Dumque legit guttaeque manum puer admovet, ora 5
 exserit e tenui cortice nympha sua,
 quotque puer gemmas, totidem legit oscula virgo;
 ridet Amor, ridet conscia nympha sibi.
 Naides ad risum coeunt, mirantur Amorem,
 quodque puer pharetram telaque adunca gerat. 10
 Sensit Amor nervumque manu lunavit et inquit:
 « Deque meis umeris missa sagitta ferit ».
 Illa volat, fulsere aerae rutilante favilla;
 hauserunt virides tela corusca deae
 inque choros cantusque abeunt. Clymeneia virgo 15
 prodit ab excluso lapsa repente libro
 inque sinu puero fruitur caluitque fruendo:
 miscet Amor lusus blanditiasque suas.

Coerulus ut videt ipse deus, complexus utrumque
 20   condit nube cava, rorat et amne suo.
 Dum ludunt pendentque arcus electrīde in umbra,
       prendit Stella manu spiculaque apta legit,
 altera, quis urat longe et male figat amantem,
       altera, quis medico vulnera rore lavet.
 25   Mox strinxit telum Idalium fixitque sagitta
       meme audax. Vati parce nocere tuo,
 parce, puella, seni. Cur non iacis altera tela
       et vulnus medico rore, puella, levas?
 Ure ferox facilisque medere, utque aurea virgo
 30   hinc saevis, illinc mite levamen ades,
 ure simul, medicare simul. Nihil ipse recuso:
       non ferrum, non me mixta venena movent.

III

DE VENERE AMOREM QUAERENTE.

« Dicite, Nereides, (nam vos quoque procreat unda)
       anne aliquis vestris sit puer hospes aquis;
 matris vos miserae moveat dolor et labor, illum
       anxia tam longa quae sequor usque via.
 5   Ipse puer nudusque abiit nec cognitus ulli,
       quique meo numquam cesserat ante sinu:
 maternis fotum mammis fotumque sub ulnis,
       hei mihi quis fluctus, quae fera Syrtis habet?
 Forte Paphi in luco, rivi crepitantis ad undam
 10   dormieram atque inter brachia natus erat;
 effugit e gremio fallens; ipsa excita somno
       hinc nemora et saltus, hinc loca culta peto.
 Offertur nusquam terris; ingressa profundum
       advenio vestras heu Venus illa domos
 15   sicca siti squalensque situ, defessa viarum;
       non comes, aut hospes, non mihi tecta patent:

et tamen hanc fama est dici Vulcanida terram,
 is deus est, pietas hic sua iura tenet.
 Dicite, Sicelides, si qua latet, heu, mea cura:
 Anne aliquis vestro delitet amne puer? 20
 Sic vobis in amore fides stet semper amantum,
 pax sit et a Libyco litore et Ionio. »
 Miscet et his lacrimas. Tum sic miserata Charybdis,
 pube tenus nudo pectore, blanda refert:
 « O dea (namque deam testantur singula), mecum est 25
 ipse puer, lacrimis tu modo parce tuis ».

Illicet emicuere faces, sonuere pharetrae
 telaque venturi nuntia signa dei;
 mox thalamo exsultans prodit puer et quatit alas,
 Nereidas tacito vulnere pungit Amor: 30
 litus amat, caluere undae, caluere natantes,
 mater adest facibus, natus adest pharetris.
 Exsilit in puerum genitrix, exceptus et ille
 in gremio risus hinc movet, hinc lacrimas:
 exsultat litus, ridet mare, blanda Charybdis 35
 haec ait, horrissoni conticuere canes:
 « Hunc tibi, diva potens, proles Iovis, auctor amandi,
 restituo; tua me, te mea cura premat.
 Accepi infantem, blandum do, pro rude doctum,
 proque fide fraudem, simplicitate dolum, 40
 pro lacrimis risum docui, pro melle venenum
 miscere, alternas et variare vices;
 nunc placidam blandis pacem promittere ocellis,
 nunc trucibus mentes sollicitare modis,
 nil constans, nil perpetuum servare, nec ulli 45
 parcere, in incertum fasque nefasque sequi ».

Talibus instructum memorat longaeva Charybdis
 coeruleo flavas umida rore comas;
 Nereides puero assurgunt, ast aurea mater
 Zancloaeam ambrosio spargit honore deam 50
 perpetuamque illi speciem viridemque iuventam
 esse dedit, Siculam moxque salutat humum.

Gratatur terrae, natum quae fovit, et inquit:
« Terra ferax segetum, daedala terra virûm,
55 vos numeros celebrate meos et nomen amandi,
deque meo fiat numine clarus Eryx ».
Haec ait et niveis volucrum sublata quadrigis
laeta petit portus, Cypria terra, tuos,
quaque volat, zephyri dominam comitantur et aerae,
60 stillat Acidalius rore fluente liquor.
Excepere deam Charites; sua redditur aris
gratia, in amplexu matris inhaeret Amor.
At tu Pieridum studiis cultissime Carbo,
namque et amas, facito sit tibi notus Amor,
65 sint notae maris insidiae, sit nota Charybdis
cincta sinum canibus, virginis ora ferens.

IV

ALLOQUITUR PASTORES.

Pastores, cohibete gregem, procul ite, capellae,
ite citae: en flammās pectora nostra vomunt,
flagrat ager, suspensa volant incendia ventis,
ipse et amor flammās ventilat, ipsa Venus.
5 Affer opem, Eridane, fluviosque immitte citatos;
si non, et fluvios haec mea flamma voret.

V

ALLOQUITUR AVES, DEINDE PECUDES.

Quid querulae arboribus strepitis, quid murmura, silvae,
vestra sonant, mox et triste siletis aves?
Scilicet et tepidos soles auramque Favoni
optatis, dum ver pectora laeta foveat,

dum faculas Venus accendit, dum ventilat ignes, 5
 dumque Amor e plena tela iacit pharetra?
 Me miserum, quid ver, Veneris quid quaeritis ignes?
 Has faculas, hoc ver pectora nostra dabunt.
 Quaerite, aves, qua nostra volant suspiria, et illic
 membra fovete igni, corda adolete face; 10
 qua volitant, illic fervent incendia et illic
 excitat igne faces, temperat arma Venus.
 Quid maestae in stabulis, pecudes, frondentia veris
 tempora et optatis florida prata sequi?
 Frigoribus mediis, media nive gramina vobis 15
 praeberim, e lacrimis gramina nata meis:
 e lacrimis sata prata meis, frondentia rura
 perque gravis hiemes frigora perque virent.
 Has Amor, has dolor, ipsa Venus sine fine ministrat
 et sine fine quidem pabula nostra virent. 20
 Pascite, pascendo crescunt sata, crescit et umor;
 iam mihi crescit amor, crescit et usque dolor.

VI

ERIDANUM ALLOQUITUR.

Fontis Acidalii laticem Venus aurea liquit
 et Paphias myrtos Idaliumque nemus,
 Eridanus dominae tantum placet. Hanc colit amnis,
 hanc deus et latis Naides in lacubus,
 huic aras posuit centum Ferraria, centum 5
 culta Cremona, et avis Mantua nota suis.
 Eridanus Veneri (quis credat?) sufficit ignes,
 sufficiunt plenae flumina gurgitibus.
 Parce, pater, flammis ignemque averte sagittis,
 sed flammae et pharetris rore medere tuo. 10

VII

AD STELLAM.

Non Alpes mihi te aut vasti maris aequor et ipsae
eripiant Syrtes, nam mihi semper ades.
Mecum de summa specularis litora puppe
et mecum longas isque redisque vias,
5 mecum compositis haeres moritura lacertis,
si pontus, si quid saeva minatur hiems,
mecum quoque loco, quicquid fortuna pararit,
quicquid ago, mecum es, nec nisi semper ades;
tu curis solamen ades requiesque labori,
10 et quia semper ades, nil nisi dulce mihi est.
Quod, siquando absis, et te iam, Stella, requiro,
sive dies seu nox, sponte videnda venis.
Nam, cum sol primos effert pulcherrimus ortus,
aurorae in gremio tu mihi mane nites;
15 illic purpureasque genas roseumque labellum,
delicias video pectora et ipsa meas,
oraeque in ore deae cerno tua: tu mihi rides,
sentio de risu gaudia mille tuo,
ipsa mihi dicis: « Iungo mea gaudia tecum;
20 dum loqueris iungo basia nostra tuis ».
Inde, ubi per medium rapitur sol aureus orbem,
aurea te nobis solis imago refert;
illius in radiis video rutilare capillum,
et tua Phoebeo splendet in igne coma;
25 quacumque aspicio, lux te mihi, tu mihi lucem
offers, nec sine te luxve diesve mihi est.
Tandem, ubi sidereis nox advenit acta quadrigis
clarus et occiduo Vesper in orbe nitet,
ora refert tua nunc mihi candida lucidus Hesper,
30 in Veneris specto te recubare sinu;

hic risum illecebrasque tuas, hic oscula nosco
lususque et gratis abdita signa notis,
inque tuis oculis figo mea lumina et usque
admoveo collo brachia lenta tuo.

Tum nova me, vetus ipsa tamen, subit ante voluptas 35
praeteritique memor mens favet ipsa sibi;
mox sopor irrepit membris, sopor ultima praebet
gaudia teque meo collocat ipse sinu,
amplectorque tuis innexus et ipse lacertis:
sic nullum sine te tempus et hora mihi est. 40

VIII

DE STELLA.

Nostra die quod Stella nitet, quod nocte refulget,
solem Stella die, sidera nocte refert.
Nocte eadem surgente nitet, cedente refulget,
Phosphoron hic, illic Hesperon ipsa refert.
Ergo eadem mihi sol, eadem mihi sidus et una 5
Lucifer est, eadem Vesper et una mihi.

IX

AD STELLAM.

Ad coenam me, Stella, vocas et gaudia lecti,
mensa mihi posita est compositusque torus,
ipsa ministrabis simul et simul ipsa recumbes
et dabis in medio basia multa mero.
Coena placet. Venio. Ponam sed foedera lecti: 5
me tua coena iuvat, tu mea pacta proba.
Prima cuba, nec nuda tamen; tenuissima sed te
tela tegat Cyprio tela liquore madens.

Ipse sequar. Tu me amplexu placidissima blando
10   excipe et in tepido (qua potes) abde sinu;
oscula mox iunges cupidas imitata columbas,
oscula non uno continuata modo.
Muta venus mihi nulla placet: suspiria misce
aptaque lascivis garrula verba locis;
15   nec manus officio desit, manus aemula linguae est;
haec tactu venerem suscitât, illa sono.
Gaudia Amor probat haec; verum, si rixa sequatur,
quam dens, quamve aliquid moverit ausa manus,
auctor ero rixae. Tu mox offensa quereris,
20   unguibus et scindes pectora nostra tuis;
scindam ego nunc tunicam, subducta et veste papillas
nuda eris et nullo tegmine bella geres.
Ipsa manum collo iniciēs, super ipsa recumbes,
verbera et ipsa dabis, verbera et ipsa feres;
25   dente petes, ego dente petam; demorsa dolebis,
ipse querar, lacrimae prona per ora cadent.
Tum supplex veniam grata cum pace rogabo;
ipsa dabis, simul et basia multa dabis;
basia multa dabo, iungam quoque munera pacis,
30   munera complexo ter repetita sinu.
Hoc est pacis opus, sunt haec sua foedera lecti:
subscribas; per me nulla futura mora est.

X

AD STELLAM.

In tenebris, mea Stella, nites, dum sidera pallent,
et nox ipsa tuo lucida honore placet;
in medio, mea Stella, die sub sole nitescis,
clarior et per te solque diesque venit.
5   Sic es sideribus decus addita matutinis
et radiis debent solque diesque tuis.

Sed cur, quae tenebris honor es, decus una diebus,
cur lumen nobis nocte dieque negas?
Nocte negas foribus clausis, in luce fenestris:
o tenebrae, non iam stellave luxve mihi.

10

XI

DE PHOENICE AVE ET DE AMANTE.

Seligit e silvis Arabum lucisque Sabaeis
quos Phoenix ramos ad sua busta paret,
instruit his nidum, nido mox incubat ales,
incubitu flammam excitat inde suo;
uritur hinc cinerique suo fit et inde superstes,
ipse sibi est ortus, ipse sibi est obitus.
At contra e curis gravioribus atque dolorum
seligit e cumulo quis foveatur amans,
incubat his gaudetque malis fruiturque doletque,
hinc moritur, post haec ad sua vota redit.
Ille tamen post mille annos, post saecula dena,
ast hic quoque die nascitur et moritur.

5

10

XII

ALLOQUITUR HELIADES SORORES.

Quid maestae, quid coerulea sub fronde, sorores,
lugetis, miseros amne iuvante modos?
An fratrem Phaethonta, vagis quod tractus habenis,
ah miser, externis exulet ipse locis?
Hinc electra fluunt lacrimosaque gutta rigescit,
hae lacrimae, hi luctus-succina lenta ferunt.
Flete, piae, lugete, piae Phaethontides, et me
vel socium vestris luctibus accipite.

5

Si desint vobis lacrimae, si desit et imber,
 10 ipse quidem lacrimae, luctus, et imber ero;
 per me etiam Eridanus crescet stagnantibus agris,
 finis enim lacrimis nulla futura meis;
 per me etiam ripae mittent incendia, flagret
 amnis et in medias ignis iturus aquas.
 15 Cedite, cultores; ripas et flumina iam iam
 usta dabo, in flammis ibit et omne nemus.

XIII

STELLAM ALLOQUITUR.

Quale per aestatem, sub sole rigentibus herbis,
 blanditur lapsis aura recens foliis,
 quale per arentes hortos in vere tepenti
 nox mulcet teneras rore madente rosas;
 5 tale mihi, dum mens languet, dum pectora fervent
 nostraque in incertum vela gubernat Amor,
 tale seni solamen ades mihi dulcior Hyblae,
 Stella, favis, umbra gratior Idalia.
 Aura recens nam, Stella, mihi flagrante sub aestu,
 10 ipsa meos ignes rore madente levas;
 e labris mihi ros, ex ore recentior aura
 spirat, Stella, tuo, stillat et ipse liquor.

XIV

AD ANTIMACHUM MANTUANUM,
DE AMORIBUS MINCHII AC DE VIRGILIO.

Ducebat choreas Veneris puer inter olores,
 Eridanus placidis qua nemus ambit aquis,
 Naides et sociae varia sub veste Napaeae
 fundebant raris carmina culta modis;

ipse manu rutilam gestabat ab aere sagittam 5
et levis instabili sub pede pulsat humum,
quaque movet pennas, tremulae stridere favillae,
perque leves frondes sparsilis aura micat.
Eridanus spectat flamenti crine superbus,
populeo madidum cinctus honore caput, 10
Mincius et spectat varianti laetus amictu,
Mincius Ausoniae clarus honore tubae,
spectat harundineo formosus Mela galero,
dives et undosis Abdua gurgitibus,
quique amnes socii regem venerantur, et ipsi 15
quique scatent fontes, quaeque palustris aqua.
Ecce autem niveis cycnus se sustulit alis,
cycnus olorini duxque decusque chori,
deque manu pueri rostro plaudente sagittam
eripit et cantu sidera summa petit. 20
Concepit flammam ferro stridente sagitta,
gaudet olor, fraudem ridet et ipse puer,
inque sinum Minci rutilis delapsa favillis
afflavit tenero fulgida amore senem;
hinc in Pasyalen telo flammante reluxit, 25
Pasyale vulnus sensit et ipsa suum.
Instauravit Amor choreas, suspirat uterque,
cantat olor, cantu consonat omne nemus,
senserunt flammam ripae, sensere salicta;
infantem decimo sidere nympa parit. 30
Excipit hunc tepidoque sinu complexa Melisse
blanda fovet, blandis conciliatque iocis
instratum lauri foliis somnoque gravatum,
tutanturque et apes labraque melle linunt.
Hinc Musae placidis salicum docuere sub umbris, 35
Sebethus liquidis qua fluit uber aquis;
inde specu exceptus viridisque in rupe Vesevi
pastor agens cecinit: «Tityre, coge pecus,
huc ades, o Meliboe, caper tibi salvus, et haedi;
ite domum saturi, nox venit, ite, greges». 40

- Post laetas segetes, quo sidere vertere terram
 conveniat, Baccho qui sit et aptus ager,
 cura boum quae sit, pecori quis cultus habendo
 et docuit pressis mella liquare favis.
- 45 Felix arborum cultu, felicior armis,
 dum profugum Aeneam, dum canit arma virum,
 illi Vulcanus clipeum, sua Mulciber arma
 aptat et in classem corrui omne nemus.
 Illi fatorum seriem gentisque togatae
- 50 Deiphobe Glauci monstrat et omne genus;
 inde sedens ebore in niveo Sebethida ad undam,
 colligit Etruscas Marrubiasque manus:
 agmen agit Lausus, magnique ipse agminis instar
 attrituque pedum terra Sabina tremit,
- 55 et, quotiens raucum gemuit cava buccina, matres
 presserunt natos pectora ad ipsa suos.
 O salve, Italidum gentis decus, in Latium qui
 Aonio ducis vertice Pieridas,
 salve et Idumaeas debet cui Mantua palmas,
- 60 cui Phoebus Latio vestit honore comam;
 sparge, Charis, roremque tuum Syriosque liquores,
 Parthenope, violas, Mantua, funde rosas.
 Ipse aram statuens vati venerare Camoenas,
 Antimache, et patriae concine grata tuae,
- 65 quae puerum genuit, cuius sub voce locutae
 Pierides nostrum constituere decus.

XV

DE INFELICITATE AMANTIUM.

Cantando lucas peragit sub fronde cicada
 et mulcet silvas carmine laeta suo,
 at tenebras sub rore levi, sub deside somno
 transigit et noctes nocte iuvante suas;

cantando moritur, sentit nec taedia mortis, 5
quin cantu vitam ducit, et exsequias;
o felix ortu, interitu felicior. At me
et nox nigra gravat, vexat et atra dies.
Ante fores iaceo gelidae sub frigora brumae
nec pudet aetatis Pieridumque senem; 10
ante fores, sub sole, Leo dum fervet et ignis
ustulat Icarius, conqueror usque senex.
Uror amans, tabesco senex; lux omnis amara,
nox inimica mihi est, noxque diesque nocet.
Sors iuvenum miseranda, senum deflenda, cicadae 15
sors felix: o iam discite, quid sit amor.

XVI

QUERITUR DE ERIDANO.

Et coelo Eridanus candenti sidere fulget,
et terris stella candidiore nitet;
illic igne suo miscet cum nectare lymphas,
hic flammis fluvio fervidus igne vomit;
illic fundit aquas, hic ignes coeruleus amnis: 5
me miserum, gelida qui cremer ustus aqua.

XVII

AD STELLAM.

Nudasti, mea vita, sinus et sponte papillas
admostique meam pectora ad ipsa manum
oraeque cum teneris iunxisti nostra labellis
sedistisque meo sarcina grata genu;
cervicemque amplexa, levi mox victa sopore 5
concidis in nostrum languida facta sinum,
longaque post fessos suspiria claudis ocellos,
dum tibi sopitae serpit ad ossa quies.

- Ipse tibi tenuem procuro sedulus auram
10 composita et moveo lenia flabra manu,
ipse tibi somnos cantu levo, cantus amores
Sarnidis et Fauni dulcia furta refert:
« Faune, veni, tibi Sarnis adest ad flumina nota;
ad notas salices, candide Faune, veni.
15 Ecce tibi niveum violae cum flore ligustrum
iungo et Puniceis lilia cana rosis;
roscida servantur, legi tibi quae modo, fraga,
fragaque quot totidem basia et ipsa paro.
Huc ades, o formose, tibi nam nuper ad amnem
20 siccavique meam disposuique comam,
Pierides compsero caput, dum corpus et ipsae
et crinis flavos molliter amne lavant,
inde comam Assyrio certatim unxere liquore;
inde Arabo nostrum spirat odore caput.
25 Quin citharam docuere et me fecere magistram
et data pro magno munere eburna chelys.
Faune, veni, te Sarnis amat, suspirat et unum
et parat in niveo gaudia multa sinu,
fistula te et calami vocitant, vocat aestus et unda
30 auraeque et murmur subsilientis aquae ».
His ego mulcebam somnos. Tibi purpura mollis
tingebat niveas flore decente genas,
qualis ubi ad thalamos Hebe deducta mariti
ad cupidi erubuit basia prima viri.
35 O quotiens sparsos, errant dum fronte, capillos
collegi blanda disposuique manu:
sic Lede placitura fuit, sic uxor Orestis,
atque Helene, dixi, sic quoque culta fuit.
Et modo compositum reieci in colla capillum
40 et dixi: Hac placuit Laodomia coma.
O quotiens teneras variavi flore papillas,
et dixi: Charites sic coluere sinum.
Ornabam gemmis digitos: ad Pelea quondam
vecta Thetis niveam sic tulit ipsa manum;

brachia nudavi: Aurorae sunt brachia, dixi;
admoveque cavae roscida poma manu: 45
sic rear ad virides myrtus requiesse Dionem,
poma manu Paridis dum tenet illa sui,
ipsa sinu ambrosiam spirat, perque ora recursant
blanditiae et grato mixtus honore decor. 50
At tibi perque genas roseisque infusa labellis
ludit et in tenero gratia amica sinu,
et quotiens blandos somno recludis ocellos,
crediderim vel te posse movere deos.
Quosque moves; verum custodia nostra tuetur, 55
teque meo patior non abiisse sinu.
Tunc ego non suxisse quidem, libasse labellum,
sed tibi sopitae nil nocuisse velim;
sic levis ad summum florem de rore liquenti
libat et e tenero gramine lingit apis. 60
Oscula libabam, quae tu, velut excita somno,
excipis atque aliquid velle videre loqui;
velle loqui dum visa, simul dum basia carpo
auraque de molli ducitur ore mihi,
dum ludo improbius, tua duriter ora momordi: 65
« Hei mihi », clamasti; sic iubet ipse dolor.
« Hei mihi », clamavi, « parcas mitissima », dixi.
Parcis et in solito es blanda refusa sinu,
colla notas et labra notas; mox ulta dolorem
risisti, et gratos movit uterque iocos. 70

XVIII

AD STELLAM.

Stella, tibi coelum patria est, hinc clara refulges.
Si tibi terra domus sit, domus Assyria est;
Assyrios etenim spirat tibi pectus odores,
Assyrio mollis stillat ab ore liquor.

- 5 Sin quia deliciae et veneres blandique lepores
tecum habitent, patrii sit tibi terra Lares,
ipsa domus patriique Lares sit Cyprus, et una
sit Veneri, atque eadem sit tibi, Stella, domus.

XIX

LACRIMAS AMORI, SUSPIRIA CUPIDINI
DICATA.

- Debentur Cereri segetes, debentur et horti
Lampsacidae, flores, candida Chlora, tibi,
mellaque debentur flavae Thymbraea Melissae,
in sortem cessit, Pallas, oliva tuam,
5 sunt zephyri faciles aerae blandique susurri,
sunt fontes munus, casta Diana, tuum,
munditiae Charitum sunt, oscula nubilae Hebes,
Cypridis amplexus gaudiaque illa tori;
at lacrimas, questus, at suspirantia verba,
10 has Amor assumit, illa Cupido sibi,
crudelis vel uterque deus, sed blandus uterque,
blandus uterque quidem, sed sine mente deus.

XX

DE STELLA.

Stella mihi in tenebris fax est ad gaudia noctis;
hanc sequor, haec dux est, haec mihi certa via.
Stella die in medio vox est ad gaudia lucis;
gaudia Stella die, gaudia noctis ea est.

XXI

DE VENERE ET AMORE.

Exhausit pharetram Veneris puer, at Venus ignis
  extinxit; Venus hinc, inde et inermis Amor,
exhaustam hic pharetram, extinctas flet Cypria flammæ,
  hic arcum lacrimis tingit, at illa faces.
Neve, puer, neu fle, mater; dant spicula mille   5
  Stellæ oculi. Puer, his utere pro pharetra;
cum flammæ mea corda vomant, his utere, mater,
  pro face, inhexausta tu face, et hic pharetra.

XXII

DE SE AC DE STELLA.

Surrisit blandosque manu compressit ocellos,
  mox furtim infecit gutta iterata genas.
Scilicet amplexus repetit dum Stella beatos
  osculaue et dulci garrula verba sono,
risit et argutos dextra compressit ocellos,   5
  delicias nosset ne qua puella suas.
Mox, ubi demorsi succurrit triste labelli
  vulnus et insani plaga maligna ioci,
excivit lacrimas infelix ira coactas
  et de me visa est non bona verba loqui.   10
Di faciles, quid amara bonis, quid tristia laetis
  miscetis, curas ingeritisque novas?
O desint lusus, dum desit cura puellis;
  dum lacrimæ desint, ipse tepescat amor.
Hosne oculos lacrimare, genisne inducere guttas?   15
  Parcite, di: nil vos tam nova forma movet?
Sed lacrimare licet, lacrimis formosior ipsa es;
  iam fluitent lacrimæ, nunc mihi cara places.

- Fac lacrimas, fac ipsa genis manare fluentum,
20 nostra se ut hoc ipso temperet amne sitis:
amne sitim sedare licet, licet oscula furtim
surripere et lacrimis inseruisse iocos.
Di faciles, miscere iuvet nunc tristia laetis,
oscula cum lacrimis, cum lacrimisque iocos;
25 dic mihi blanditias, dic suspirantia verba.
Quid latet in tepido bella papilla sinu?
Da pectus tractare tuum niveasque papillas,
o in delicias pectora nata meas.
Nunc liceat saevire atque insanire. Volenti
30 aspera, nolenti mollis et aequa veni;
nolentem cupidis vesana incinge lacertis,
oscula nolenti, dum vetat, ipsa rape.
Nunc cupio, nunc ipse velim: tu dura recusa,
et mea vesanis unguibus ora pete.
35 Dic tenerum, dic dulce aliquid. Quid vertis ocellos
teque meo lacrimans subtrahis usque sinu?
Pone iram et lacrimas. Sed te lacrimare decorum est:
tu face, ut hae lacrimae nostra per ora cadant,
tu face, ut has lacrimas siccem, face, ut oscula carpam,
40 inque meos oculos, candida, fige tuos.
Fixisti simul et rides; nunc oscula iunge;
oscula compositae pignora pacis eant:
oscula complexu gaudent, pax gaudet utrisque,
pace Amor exsultat, pace et amore Venus.
45 Tu pacem, mea vita, colas; recolamus amorem;
sic erit ex aequo mutua nostra Venus.

XXIII

AD STELLAM.

Cum tenerum, cum dulce aliquid blandumque iocaris,
ah, medio mihi tum corde liquescit amor.

Spem mihi cum et cupidis pacem promittis ocellis,
lux oculis, toto corpore sensus abit.

Cum rides ignemque oculis vultuque fateris, 5
mens animum, ipse animus pectora destituit.

Amplexu iam, Stella, tuo succurre cadenti,
ore animum et foveas, oreque redde animam.

XXIV

AD STELLAM.

Libat apis de rore favos mellisque liquorem;
inde hominum mulsum, nectar et inde deûm.
De labris, mea Stella, tuis mihi mella liquescunt;
hic ros mella mihi stillat et iste favus,
condit et his Venus ambrosiam. Mihi parcite, divae: 5
sola Venus vera diffluit ambrosia.

XXV

DE SUSPIRIIS AMANTIUM.

Distillat fonte e tenui vagus amnis, et inde
labitur effusis non rediturus aquis;
emanant corde ex imo suspiria moxque
conversa redeunt in sua corda via.
Ex oculis lacrimae postquam fluxere, nec illas 5
luminibus rursum restituere genae.
Cur revocant ad se rursum suspiria curae,
rursus et infestat tristia corda dolor?
Nulla quidem ratio est, etenim rationis amantes
expertes, omni caeca in amore via est. 10

XXVI

DE ERIDANI FELICITATE.

Felices Hermi ripae ditante metallo,
felicesque Tagi, quas rigat unda ferax,
electro felix, felix Mantoide cera
Eridanus, flavis qua petit aequor aquis.
5 Electrum ramis stillant frondentibus alni
succinaque e lento cortice lapsa fluunt,
fundit mella favis e dulcibus, eque liquenti
rore premit tenera culta Melissa manu.
Illa Bianoreis Minci pulcherrima ripis
10 regna tenet mellis, pulcher Hymette, tui,
regna tenet laticis, quem florida deliquat Hybla,
Hybla favi et mellis dives et Hybla thymi.
At longe superatque Hyblen superatque et Hymetton
Eridanus, Cypria ditior ambrosia,
15 ambrosia, teneris spargit quam Stella labellis,
spargit et e roseo lucida nympha sinu,
spargit et ex oculis. Ipsi mihi parcite, divi:
Eridani sors est invidiosa deis;
Eridano assurgunt Musae, nova Mincius antro
20 intonat et varios voce manuque modos,
assurgunt Charites, ipsa et dea mater Amoris
summittitque faces, signaque subdit Amor.

XXVII

AD STELLAM DEPRECATIO.

Ne misero, ne, Stella, seni blandire. Quid ignem
exagitas? Facibus ne, precor, adde faces.
Vis misero, vis ipsa seni indulgere? Remitte
blanditias, oculos et mihi dura nega,

verba nega, vultumque nega, mihi dira precare: 5
ipse precor, veniant omnia dira mihi.
Peccatum est, mors poena mihi aut miserabile fatum;
nam veniae misero quis locus esse potest?
Sit pietas periisse reum: fecisse beatum
ipsa cupis? Miserum redde, beatus erit. 10
Supplicium infelix a te pro munere posco:
supplicium meritis grata repende meis.
An potui immorsis dentem fixisse labellis?
An potui lacrimas dente ciere tuas?
Spectavi, flueret crudo dum vulnere sanguis, 15
admovi iugulo tela nec ipse meo,
spectavi exanimem, viso dum lapsa cruore
concideres (viso namque cruore cadis),
nec cecidi super ipse miser, nec vulnera lavi:
hic error dira caede piandus erat. 20
Forsitan aut lacrimas siccavi aut denique dixi,
ut misero parcas: « O mea, parce tibi ».
Quid tibi, dens, quid, amare, precer, cum ludere possis,
laedere qui malis vimque in amore sequi?
Imprecor, ut qui regnat Amor nova ponat amandi 25
iura, ferat leges et deus ipse novas,
nullaque sint concessa viro, concessa puellis
oscula, contineat basia quisquis amat.
I, saevi, dens saeve, i, dure, et consere demens
praelia, nequitiae iam tibi finis adest. 30
Tu vero, mea lux (etenim tibi mollia corda),
parce, sed (ut fas est) utere iure tuo.
Suge nota, fige impresso mala vulnera dente;
cavit Amor, capias oscula mille licet.
Id tantum, formosa, vide, vesana, caveto 35
(quam vereor, noceat ne dolor ipse tibi),
dum saevis, dum dente furis, dum vulnera figis,
livor et insanas linquit in ore notas,
ne linguam nostris committas forte labellis,
ne temere id, quod te laedere possit, agas. 40

Nulla fides legi, valeat reverentia legum,
 culpa tua est, partes dens aget ipse suas;
 nec sat erit suxisse genas, strinxisse labellum,
 tuta nec in clauso lingua erit ore tibi.

45 Iam meditor, tunc colla manu, tunc unguibus ora
 et mea tum ferro pectora iniqua petes;
 ipse tuos miser ante pedes commissa fatebor
 et dicam: «In tua nunc inice iura manus».
 Sed non inicies et me complexa fovebis
 50 et tua miscebis basia multa meis;
 hinc sopor irrepet lassissimae resolutaque membra
 composito ducent otia grata toro.

XXVIII

QUOD DIE NIMBOSO STELLA NATA SIT.

Mira fides, periere rosae, cecidere hyacinthi
 et violae, nullis est decor arboribus,
 non zephyris est veris honos: hac luxit, Adoni,
 luce Venus miseris decolor exsequiis,
 5 hac Charites secuire genas, vulsere capillum,
 et nymphae maestis ingemere modis.
 En rursum rubuere rosae, nituere hyacinthi
 et violae, ipse suis est decor arboribus,
 en zephyris est veris honos: hac fulsit in ortu
 10 Stella die auratis concolor a radiis,
 hac Charites pinxere genas, compserunt capillum
 et nymphae teneros concinere modos,
 laeta Venus renovatque faces natusque sagittas
 et nova de manibus vulnera uterque iacit.
 15 Hinc tamen eventus licuit spectare futuros:
 ecce ades aerumnis, Stella, serena meis.

XXIX

DE AMANTIUM INFELICITATE.

Vere rosas, segetes aestate, subinde racemos,
perque hiemem Genii dona beata legunt;
Flora rosas, messemque Ceres, Pomona racemos,
inde suas Genius sponte ministrat opes.
At miserandus amans et frigore tristis et aestu, 5
vereque et autumnus nil, nisi triste, legit;
hinc, Amor, inde Venus lacrimas, suspiria, questus,
inde Cupido gravem fundit amaritiem.
Sin quandoque rosas legit et legit ipse hyacinthos
perque suas sentis perque rubeta legit. 10

XXX

DE ERIDANO.

Heliadum e lacrimis Phaethontiadumque sororum
Eridanus maesto succina in amne legit;
e lacrimis cum Stella suis lavit ora genasque,
stillat et hinc violas, afflat et inde rosas.
Electro felix, felix violisque rosisque, 5
Eridane; e lacrimis sunt tibi divitiae.

XXXI

AD IOANNEM PARDUM.

Non arcum meditatur Amor, non spicula, Parde;
et tela et pharetras occupat ipse situs.
Pro pharetra nudis deus utitur ipse papillis,
his tincta Idalio spicula felle latent:

- 5   utitur idem oculis in vulnera nostra sagittis;
       ex oculis, heu heu, missa sagitta ferit.
 Tu vero, quotiens felix in amore papillas
       tractabis, sis o sis memor usque tui;
 illic insidias, illic latitare pharetras,
 10   letiferumque illic virus inesse puta,
 cumque tibi ex oculis mollis spiraverit aura,
       et ferro et flammis pectus inerme peti.
 Heu heu, non oculis, non me puer iste papillis
       aut petit aut urit vel mea corda ferit,
 15   me risu, me Stella capit; hic ignis et arcus,
       hic solus nostro pectore regna tenet.
 Nunc ride, formosa, meis nunc ignibus insta
       et mea ridendo pectora molle feri,
 molle feri, formosa, trucesque averte sagittas;
 20   neu sanguis, neu te funera nostra iuvent.

XXXII

AD SYRIANAM.

- « Dic age, dic, Syriana, deus quis curet amantes? »
 « Nempe Amor. » « Ast odit quis deus? » « Odit Amor.
 Odit Amor, quoniam ferrum meditatur et ignes
       letifera spargens spicula torta manu;
 5   curat Amor, quod et amplexus et grata procurat
       oscula, quod placido gaudia mille toro. »
 « Quis deus hic Amor est? » « Pacem qui curat et arma,
       et pace in media tela cruenta iacit,
 haec et acuta iacit, iacit illa retusa; nec igni
 10   indita certa fides: hic cremat, ille gelat,
 urit et hinc flammis torrentibus, inde liquentis
       solvit et in latices illeque et ille dolet.
 Talis Amor deus est; maris hic vestigia servat:
       nunc saevit; blandis nunc agit ipse modis.

Nil laetum, nil dulce diu sinit, aut sinit aegrum   15
     instabilisque puer, et puer ipse deus,
 imperium crudele, sed indulgentia mitis,
     quin mite imperium, sed sine lege puer,
 sed sine mente deus. Procul hinc discedat amator;
     solus Amor puer est, sola tyrannis amor. »   20

XXXIII

AD AMOREM DEUM.

Nulla, puer, sunt tela tibi, non flexilis arcus,
     deque tuo nullus vulnere sanguis abit;
 pax colitur, coliturque torus castique penates
     et genus et soboles, munus id omne tuum.
 Tu vincis animos hominum, tu pectora iungis,   5
     iungis et hinc iuvenes, iungis et inde senes;
 non puerile tibi ingenium aut variabile numen,
     nec volucres alae, nec levis aura placet;
 sed constans, sed certa fides concorsque voluntas,
     scriptaque sub certa foedera lege probas,   10
 nec mens caeca tibi est, caeco seu spicula iactu
     moliris, caecum seu meditaris opus.
 Omnia certa vides, sunt omnia nota videnti,
     nil tibi cum tenebris, nil tibi cum latebris;
 solus Amor videt in tenebris, in luce vagatur,   15
     solus et ignotas novit inire vias,
 solus, ubi est iter in bivio, discernit utrumque;
     nulla illi ignota est semita, nulla via.
 Perstat et infixis alte radicibus haerens
     crescit et ipse suas sedulus auget opes,   20
 nec volucres pennas pernicipibus explicat alis,
     sed manet et stabili perstat ubique pede.
 Non igitur puer est Amor incinctusve pharetra,
     nec pennas nudus caecave tela quatit;
 sed deus est, qui corda hominum, qui pectora mulcet,   25
     et mulcet gratis illaque et illa modis,

quique puellarum mentes regit et regit artem
et thalami sanctas sancit amicitias.
Nam quodcumque in amore malum, quodcumque molestum
30 de vitiis hominum semina certa trahit;
hinc iuvenes, illinc peccant et utrimque puellae,
ut contra nequeat sistere solus Amor;
hinc puer, hinc arcu facibusque armatus et igni,
et caeca spargit spicula caeca manu.
35 Blande puer, deus ipse, deus facilisque potensque,
salve, Amor, et generis conciliator, ave.

XXXIV

DE PALMA BRUNDUSINA ET HYDRUNTINA.

Brundusii latis longe viret ardua terris
arbor Idumaeis usque petita locis;
altera Hydruntinis in saltibus aemula palma;
illa virum referens, haec muliebre decus.
5 Non uno crevere solo, distantibus agris;
nulla loci facies nec socialis amor.
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
utraque frondosis et sine fruge comis;
at, postquam patulos fuderunt brachia ramos
10 coepere et coelo liberiore frui
frondosique apices se conspexere virique
illa sui vultus, coniugis ille suae,
hausere et blandum venis sitientibus ignem,
optatos fetus sponte tulere sua,
15 ornarunt ramos gemmis (mirabile dictu),
implevere suos melle liquente favos.
Mirum, si ex oculis et Amor sua spicula iactat
et Venus accensas spargit ab ore faces?
Mirum, si Eridanus, si vel regnator aquarum
20 rore suo nostras temperat usque faces?

XXXV

DE FESTIS MARTINALIBUS.

Martinum conviva saturque et potus adoret;
hunc nobis ritum Gallia prima dedit,
hunc patres tenuere, tenent nunc Itala regna;
i, puer, et multo pocula tinge mero.
Dive, fave; nunc te colimus, tua templa veremur 5
et numen felix ducimus esse tuum.
Dive, assis; Calabros, famuli, geminate trientis,
instaurent positas fercula crebra dapes.
Numen adest; geminas video splendere lucernas;
intueor triplici tempora cincta face. 10
Dive parens Martine, ades et tua pocula vise;
te cyathi et calices, te tua musta vocant.
Euge, pater, bibit ipse pater calicemque supinat;
quisquis adest, cyathos sumite, adeste deo,
dicamus bona verba, precemur et otia pacis: 15
pace penus gravis est, vinea pace nitet,
pace fluunt tua vina, pater; tu Gallica seda
praelia, nam servit Gallia cuncta tibi.
Annuit ipse deus; pueri nova vina ministrent;
vos mecum alternas continue vices. 20

XXXVI

DE VENERE LAVANTE SE IN ERIDANO
ET QUIESCENTE.

Laverat Eridani liquidis Venus aurea lymphis
et fessam choreis presserat alta quies,
mulcebant myrti dominam flagrante sub aestu,
invitat somnos murmur et aura levis.

- 5   Aura levis suras furtim nudabat; at illi
        in somnis visus pulcher Adonis erat,
        illius in roseis figebat rapta labellis
        oscula et in tenero bella gerit gremio.
Hos inter lusus somno dilapsa figura est:
10   ah miseram in lacrimis linquis, Adoni, deam.
Ipsa querebatur; questum sopor aeger acerbatur:
        « Quo fugis? Heu quid me » clamat, « Adoni, fugis? »
Ad gemitum coeunt nymphae, miserantur amantem,
        et formam et lacrimas adiuvat ipse sopor.
15   Illius in placido ridebat gratia vultu,
        fulgebat niveo pectore rarus honos,
        stillatim ex oculis manabat gutta genasque
        signabat tepido flumine gemma fugax.
Hic, ut erat Veneri propior, Bundenis ocellis
20   admovitque onycem, siccatur et ora manu,
        colligit et sparsas candenti in pectore guttas;
        sed mirata prius pectora subriguit.
Exuviis his laeta abiit. Venus excita somno
        inter olorinos conspicienda choros;
25   plauserunt dominae volucres, plausere salicta,
        submitit canas alnus opaca comas.
Ipsa vehebatur cycnis, comitantur euntem
        Naides et nitidos picta Napaea sinus;
        qua volitat dea, funduntur violaeque rosaeque,
30   ridet humus, vario vernat odore nemus,
        ambrosiae stillant rivi, Chariteia turba
        fundit opes Hyblae, fundit, Hymette, tuas.
At laetae volucres concentibus aera mulcent,
        mulcet amor volucres, mulcet amor pecudes,
35   miscet amor fluviosque simul nymphasque lacustres,
        flumina amant et amat rustica turba Dryas,
        arridet coelum Veneri, blanditur et aura
        ac resides silvas ipse susurrus agit.
At dolet Eridanus Martis memor: « Heu pater, inquit,
40   armorum, quid te Thessalis ora tenet?

Strymona quid Pindumque colis? Ne, bellice, cessa;

in Veneris teneros, fesse, recurre sinus;

tota tua est, tibi se compsit dea; te meus amnis

exspectat, tibi nunc regia nostra vacat ».

Illa sequens Minci ripas divertit ad antrum,

45

unde suas versat lubricus amnis aquas.

Hic centum niveae ducebant fila sorores,

Oceano nentes candida texta patri:

acceperere deam famulae, pater ipse seniles

praetendit gressus tectaque in ampla vocat;

50

hic citharae cantusque et pocula lenis Jacchi,

in luxum et thiasos tota parata domus.

Nais at interea Bundenis laeta per hortos

errat et in dextra candidus ardet onyx;

hunc videt, hunc spectat gelida lasciva sub umbra

55

et sibi de lacrimis facta superba placet.

Ecce per adversas anguis se sustulit herbas

sibilus atque oculis taetra venena iacit.

Corruit exanimis nymphe, mens deserit artus,

fusus onyx, lacrimis uda madescit humus.

60

« Da veniam, Venus alma », rogat; Venus alma rogantem

audit et optatam fert dea mitis opem;

quaque liquor maduit, frondescit amaracus illic

et grato viridem flore colorat humum,

quaque et onyx, illo candescunt lilia prato,

65

aemula candori lilia, Cypri, tuo.

Sparge suum florem Veneri, formosa puella,

nec sua non Veneri lilia funde, puer.

XXXVII

DE NISEA ET CHARITEO.

Ora Terentiolae myrram flant, pectora nardum

Dulcidiae, stacten labra, Liquori, tua.

Colligit haec Nisea simul, conspergit et aura
 ambrosiae, quam flat crinibus ipsa suis;
 5 pyxide mox parva, viridi circumdata myrto,
 dedicat et ponit, Cypria diva, tibi,
 optat et ut pariter cum coniuge transigat annos;
 quod Nisea capit, quod Chariteus avet.

XXXVIII

DE VENERE.

Evolat e gremio terrae levis halitus, illum
 in rorem vertit noctis amica quies;
 e facie tenerae lenis fluit aura puellae,
 vertit eam in mentis dulce levamen Amor.
 5 Illius aspersu mulcentur roscida prata,
 huius at afflatus pectora fessa levat.
 E gremio spirant telluris flabra, vicissim
 quaeque quieta ferant tempora, quaeque mala;
 quos risus, quae det suspiria pectus amantis,
 10 ipsa eadem facies utraque signa dabit.
 Cur non e terra, sed de spumantibus undis,
 nata sed irato sit Cytherea mari?
 Fluctuat an semper miseri quia pectus amantis,
 aestuat et variis mens agitata modis?

XXXIX

DE VENERE ET ROSIS.

Pectebat Cytherea comas madidumque capillum
 siccabat; Charites carmina lecta canunt,
 ad cantum satyri properant, ad carmina nymphae,
 carmina de tacitis saepibus hausta bibunt.

Hinc aliquis petulans ausus prodire Dionen
intuitur, docta dum linit ora manu:
erubuit pudibunda ruborque per ora cucurrit,
occupat et teneras purpura grata genas,
mox interque rosas interque roseta refugit,
delitet et molles spirat ab ore crocos.
Dum spirat funditque crocos, dum purpura fulget,
concipit afflatus daedala terra deae;
hinc et purpureum flores traxere colorem,
quaeque prius candor, purpura facta rosa est.
Has legite, his tenerae crines ornate, puellae,
Paestano niteat lucida rore coma,
vere rosas, aestate rosas diffundite, divae,
spirent templa rosas, ipsae et olete rosas.

XL

AD CARBONEM.

Fictilibus si coena placet tibi, candide Carbo,
coena parata tibi est ruraque nostra patent
et penus et virides horti genialis et umbra;
quasque suas pandit citria silva comas;
vina mihi deprompta et lecta et grata bibenti,
aurea sive probes, seu mage nigra placent,
lenis aquae simplexque latex et fertilis urna,
certet ut inde merum, pugnet ut inde latex,
vernarum mihi fida manus tibi nota ministret
Marmaricosque agitet barbara turba choros.
Fictilibus tibi mensa abacusque nitescet acernus,
nullus in extersa non erit aede lepos:
in primis frons laeta et grati ad pocula lusus,
et culti et nulla rusticitate sales.
Principio gravidis ponentur lecta canistris
quae tulit autumnus, quae meus hortus alit;

- roscida erunt, matura et erunt et sole recocta,
quaeque sua carpsit Antiniana manu.
Hinc ponetur avis, fallacis praeda coloni,
20   primaque cui nomen ficus amata dedit;
pingui iure natet salsaque immixta suilla,
conciat et tritum lauta patella piper.
De lanio nihil hic, nihil e caupone morare;
rura dabunt quicquid nostra culina coquit.
25   Altilis inde capus raptique a matre columbi
anser et implumis et bene pastus anas,
post tener et lactens et primis cornibus haedus,
quem corno et ceraso farserit apta manus.
Forsitan accedet callosum tergus et apri
30   aut celeris catuli devia praeda lepus,
certus et in verubus fumat iam porcus obeso
et turdo et merulis atque palumbe satur.
Cuique suus praesto sapor, aut quem coerula limon
temperet aut quem dant Punica pressa liquor,
35   seu quem bacca liquat myrti, liquat herba virentis
serpilli aut dulci corna recocta sapa.
Feltrius accedat tecum; te culta Patulcis,
illum pro foribus Antiniana manet.
Nec desunt vina et lances mensamque secundam
40   qui curent, missas nec sine lege dapes;
nec tibi post epulas deerit praeceptor amorum,
ingenio periit qui miser ipse suo,
nec formosa suis quem Cynthia cepit ocellis
contactum nullis ante cupidinibus,
45   Delia nec lasciva neget tibi carmen et ille,
qui cupit in gelidis montibus esse lapis;
basia vel tibi mille dabit, dabit altera mille
Lesbia, quique senes nullius assis habet.
Tu modo linque forum, linque et vadimonia, Carbo,
50   tantisper, tibi dum rustica coena datur.

ostentans decus eximium, sua vulnera, plausu
excipitur; plausum reddit et omnis ager,
laeta canunt heroes et alta silentia rumpunt,
fama coronatis celsa vagatur equis.

35 Quare, age, nec gratas iuveni depone querelas,
et lacrimis parcas hunc onerare tuis.

Ille deo fruitur fatis melioribus usus,

felix, quem patria fas sit in urbe coli;

quemque coles, Teramane, memor patriaeque tuique,

40 heroem et culta concine culte lyra.

ERIDANI
LIBER SECUNDUS

I

ARIADNAM UXOREM MORTUAM ALLOQUITUR.

Quid querere, o Ariadna? Tuae non iusta querelae
causa subest; solvit mors sua iura tori.
Liber ago; si nulla cavet lex, desinit esse
peccatum; quare desine et ipsa queri.
Lex statuit sibi ius; cessat ius lege soluta; 5
hinc sunt coniugii libera vincla mei.
Rupit mors laqueos legis, lex morte perempta est,
nulla viri ratio est, vincula nulla tori.
Quid loquor; ah, demens? Stant et mea foedera tecum;
iunxit Amor dextras, foederis auctor Amor, 10
auctor Amor fidei, sistendi et pignoris auctor;
trans Styga, trans Lethen hic sua signa tenet.
Tu nunc Elysii fulges per amoena vireti,
priscarum et nulli forma secunda tua est,
vel tibi ut invideant, livor si forte beatas 15
ollicitet, tibi si livor obesse queat.
Hinc patiare licet tantisper ludere nostram
canitiem; fas sit ficto in amore queri,
dum nos fata vocent, dum te, mihi cara, revisam,
Elysiusque iterum vincula nectat Hymen. 20

- Nec mora longa quidem. Quamquam brevis, ipsa molesta est:
iam venio; cupidos, o mea, pande sinus,
et thalamos, formosa, para, dulcisque hymenaeos;
iam propero; solitos sterne, Ariadna, toros.
25 Nec tamen ignoro, quae sint suspiria amantum,
exspectata tamen gaudia longa manent,
durat amor, cuicumque diu suspiria durant,
gliscit et in vero semper amore timor.
Quisquis amat, timet ipse quidem; timor auget amorem,
30 auctus in immensum gaudia tollit amor.
Et patiare igitur fessam miserata senectam
ludere me gelidi florida ad arva Padi,
ludere me placidos Sebethi ad fluminis hortos
et canere: « Ad citrios, lucida nympha, veni »;
35 et meditare novos iterato foedere somnos,
quaeque virum deceant gaudia, quaeque senem.
Felices somnos cumulataque gaudia lecti,
illa vel Elysiis cognita sola toris:
te docet Evadne, coniunx docet acris Ulixi,
40 inque viri recubans Laodomia sinu;
immemor hic Troiae gestique ad Pergama belli
optatae fruitur coniugis ore suae;
illa memor luctus, memor et consortis adempti
deliciis pensat damna priora novis.
45 Hic cito nos erimus (nulla est nam longa senectus),
ipsa eris in nostro Laodomia sinu;
pace tua interea Sebethi ad flumina cantem,
saltet et ad numeros Stella decora meos;
pace tua Eridani recinant ad flumen olores,
50 cantet olorinos Stella secuta modos.
Stella sinu latices fundit, dum sidera fulgent,
e quibus in coelo flumina larga fluunt;
Stella faces acuit, sol dum tenet edita mundi,
huius et ex oculis lucida candet humus.
55 Hanc Charites comitantur, Amor comitatur, et illi
Eridanus flammam hinc, inde ministrat aquas;

huic quoque tantisper spatium concede iocandi,
Elysium dum nos conciliarit Hymen.
Haec mora parva quidem; mortem post cuncta perennant
atque sub aeterna condicione manent. 60

II

PUERUM ALLOQUITUR
FACULAM NOCTURNAM PRAEFERENTEM.

Pone, puer, faculam; nil est opus indice flamma;
Stella mihi fax est, qua duce flamma micat,
Stella mihi in tenebris lux est, in luce diurna
Stella mihi speculum, Stella et imago mea est.
Quique meas curas, qui scire incendia poscis, 5
illius ex oculis singula nosse potes,
illius ex oculis tibi nostra liquebit imago,
quaeque premant curae quoque et ab igne cremer.
Aera trahit magnes, rapiunt et sidera nubes;
Stella trahit sensus cordaque nostra rapit. 10
Quisquis ades Stellamque vides, mea pectora cerne
in speculo; speculum pectoris illa mei est;
illa meos magnes sensus rapit; illa dolorum,
illa voluptatis fertilis aura meae;
illa meum sidus seu sol seu luna Venusve, 15
Lucifer illa mihi est, Vesper et illa meus.
Heu heu, non Vesper, non est mihi Lucifer illa,
non sidus, non sol, luna nec illa mihi est:
Stella mihi tenebrae, Stella est mihi tristis Orion,
est nox cum nimbis, est sine luce dies. 20
Quisquis amas, age, temne fidem neu crede puellis;
deficiet medio sol tibi namque die.

III

DE VENERE.

Insignibat acu, digitum Venus aurea punxit,
dum tenuis telas pingit, Adoni, tibi;
effluit e punctu subitus cruor; hic dea primum
palluit et viso paene cruore cadit;
5 mox abit in lacrimas timor et dolor, effluit imber
e lacrimis, lacrimae pectus et ora rigant,
miscet et his Amor ipse suas, admotus et ori
maternos fletus matre fovente levat.
In pharetram tepidus cadit imber acutaque tingit
10 spicula; tum irato coepit ab ore Venus:
« Nil praeter lacrimas vestro de vulnere manet,
tela inimica homini, tela dolenda deo;
sint vobis comites timor et dolor; eia, age, tela,
ferte viris lacrimas, taedia ferte deis ».

IV

DE VENERE ET AMORE.

« Ne fle, ne, mihi care, oculos corrumpe, tuisque
desine de lacrimis sollicitare meas.
Me miseram, qui singultus? Complectere matrem,
colla fove, inque meo, fesse, quiesce sinu.
5 Belle puer, quinam lacrimas dolor excit? Ubi arcus?
Ah miseram, in pharetra spicula nulla manent.
Dic agedum, neu singulti, neu pectora rumpe:
quae, rogo, quae insidiae, cuius et iste dolus? »
« Heu, mater, nato indulgens, mihi Deianilla,
10 mutua quae dederam, reddere tela negat; »

haec arcum tenditque manu stringitque sagittas,
ipsa gravi dextra spicula nostra iacit. »
« Singultus, age, coge, puer, lacrimasque coerce,
spicula quò redeant sub tua iura, dabo:
hanc auram cape, nate; oculos hac Deianillae 15
Affla et Acidalio tinge liquore genas,
deque oculis deque ipsa genis dic tendat ut arcum,
deque oculis iaciat spicula deque genis.
Arma tibi puero reddat, sit et aura vel arcus
vel pharetra, ast ipsi spicula sint oculi. » 20

V

AD STELLAM.

Una eademque faces in me succendis, et una
atque eadem glacie pectora nostra gelas.
Corda rigent, oculos quotiens avertis iniquos,
occupat et subitum pectora nostra gelu;
urimur atque imis fervent incendia venis, 5
spirat ut ex oculis aura secunda tuis;
haec flammas, haec ipsa faces diventilat aura,
iam video in flammas pectora abire mea.
Verte oculos, age funde gelu glaciemque nivesque;
fax glacie ac nivibus, flamma abolenda gelu est. 10

VI

AD STELLAM.

Saepe mihi ex oculis auram flatusque secundos
promittisque meae tempora fausta rati,
saepe superciliis portum fidosque recessus,
ira sit ut placido nulla timenda mari.

- 5 Cur, o cur boreas unaque nigerrimus auster
eripiunt portus litoraue ipsa mihi?
Aeris hoc vitium, vitium commune puellis:
illi incerta fides, his fugitivus amor.

VII

AD CITHAROEDOS.

- Quique lyram chordasque lyrae, qui carmina nervis
aptatis, dulces et datis ore sonos,
neu numeris, neu vos digitis, neu fidite plectris;
et numeri et digiti plectraque murmur erunt.
5 Dum ridet, dum Stella canit blandumque iocatur,
hanc auram, hos vobis conciliate modos,
hac numeros, hac et digitos, hac plectra sub aura
mulcete; haec vestrum temperet aura melos.

VIII

AD TELESINAM DE PUDORE.

- Erubuit Telesina pudorque per ora cucurrit
et tinxit roseas purpura fusa genas.
Ipse pudor deus est, siquis deus inter amantes,
ipse pudor formae iuraque vimque tenet;
5 ipse venustatem tribuit pudor, ipse decorem
conciliat, gratos temperat ipse modos;
ipse sibi pretium formae tulit et decus omne:
venalis species manca pudore suo est.
Hunc igitur, Telesina, cole; hic colat intima mentis,
10 hic tantum formae det sua iura deus.

IX

AD PUELLAS.

Desinite, o tenerae, crines ornare, puellae,
desinite o, pexas arte ligare comas;
diffuat ipse vagus circum sua tempora crinis,
diffuat et mollis per sua colla coma.
Desinite et teneris cultum adiecisse labellis 5
lascivosque oculis quaerere ab arte modos.
Ornatus teneris hic sit, Telesina, labellis,
non nisi grata tuo verba ut ab ore fluant,
his comptus placidis, Venerilla, accedat ocellis,
gratia ut obtutu sit comes usque tuo. 10
Vis faciem, vis ora simul compsisse Terinna?
Suspira, quotiens obuius ibit amans.

X

AD DEIANILLAM.

Basia cum strictis offers mihi clausa labellis
deque tuo nullus spiritus ore venit,
nescio quid tum triste animum subit ipsaque nostro
frigescunt tacito basia in ore situ.
At cum rapta sonant mordacibus oscula labris 5
mixtus et alterno spiritus ore coit,
meque color, meque et sensus animusque relinquunt
inque tuo iaceo languidus ipse sinu.
At tu, cum dederis mihi suavia, consere linguam
inter labra, meo semper et ore fove, 10
ne pateant animo egressus, ne frigida lingua
torpeat, ipse tuo deficiamque sinu.

XI

AD AMANTES.

Ne Venerem in choreis posthac quaeratis, amantes;
 liquit Amor choreas, liquit et ipsa Venus:
 in templis Venerem, in templis quaeratis Amorem;
 templa Venus sequitur, templa frequentat Amor.
 5 Hic laeva, at dextra haec astat tibi, Chloris, ad aram,
 ex oculisque parant tela facesque tuis;
 altera candentem succendit lampada, quali
 urat et ipsa homines, urat et ipsa deos;
 alter et hamatas struit aere rigente sagittas
 10 insidiasque deûm perniciemque hominum.
 A templis, moneo, iuvenes, arcete puellam;
 praeda iuvat; Chloris praeda petenda Iovi est.
 Hei mihi, quid monui? Templis discedite, amantes;
 en agitat cupidos Chloris in arma deos.
 15 Dum certant, ego te solus spectemque fruarque,
 surripiam labris oscula operta tuis;
 dum pugnant, latus usque tuum, formosa, tuebor,
 submoveamque homines submoveamque deos;
 aut Amor ipse suis potius te contegat alis,
 20 invideat formae ne qua puella tuae.

XII

AD ARETHUSAM.

Innueras, meminique oculis, Arethusa, vocabas,
 ex oculisque animi pignora certa dabas;
 nunc renuis malesana senemque gravaris amantem.
 Non e flore seges pomaque lecta iuvant,
 5 sed matura iuvant; dos est haec certa senectae;
 flos brevis est, fructus aura senilis alit.

Aura senis geniale bonum et sine lite voluptas;
illecebris iuvenum fraus adoperta latet.

Tu modo parce seni, moveatque Aurora senili
iuncta toro, thalamis laeta puella senis.

10

XIII

AD TELESINAM.

Et faciem, Telesina, cole, et cole, dia, capillum,
et cole florentis arte decente genas,

et pectus, formosa, cole insignemque papillam,
planta quoque extremi sit tibi culta pedis.

Quae, nisi culta, iuvant? Culti laudantur agelli,
gemma quoque in digitis non nisi culta placet;

5

et cultu laetatur honos, et gloria cultu,
nec nisi de cultu laus sua cuique venit;

templa placent superis, multo quae compta paratu,
ornatum prae se sidera et ipsa ferunt.

10

Rustica simplicitas sibi sit. Tu, lux mea, cultum
usque fove et formae sedula confer opem.

XIV

AD AMBROSIAM.

Sparsisti, Ambrosia, ambrosiam per labra meisque
suxisti e labris, Ambrosia, ambrosiam.

Suavia tunc etenim sunt suavia, mutua cum sunt,
et dant et capiunt mutua qui faciunt.

Ambrosiam diffunde, dedi cum basia, suge
cum capis alternis, Ambrosia, ambrosiam.

5

Suavia sic et erunt tibi basia nostra, mihique
et tua, et ambrosia stillet uterque sua.

XV

AD PETRUM SUMMONTIUM.

Summonti, dum culta probas, inculta Neaera
 te capit illaqueans simplicitate sua.
 Tantum pexa coma fususque sine arte capillus,
 quem tenui textu linea vitta tegit,
 5 per faciem candor nativaeque purpura fulget,
 arte vacat comptus oris et arte genae;
 mundities sine lege quidem, sine lege nitela,
 cura sed ipsa decens, non operosa tamen;
 nil paetum aut petulans oculis, incessus honestus,
 10 et nulla tinctus rusticitate pudor,
 frons laeta et facilis gestus risusque sereni,
 condit et urbanus singula verba lepos;
 nil ex arte tamen, licet haec ex arte profecta
 cuncta putes; crescit simplicitate decor,
 15 qui te, Petre, capit, capiunt sine labe papillae,
 quas vestit tenui fascia linteolo.
 Et tu culta probas? Rudis et male doctus amator,
 qui damnes id, quod cara Neaera probet,
 qui damnes quod amas? Tu cultum desere, ne te
 20 deserat incultis culta Neaera modis.

XVI

DE MARINO TOMACELLO.

Nostra Tomacellus legeret cum carmina, risit
 atque ait: « O quantum desipit iste senex.
 Quid tibi cum Eridano, quid cum Bundenide lympa,
 quodque et Amor liquido succina in amne legit? ».
 5 Audit Amor ridetque virum missaque sagitta:
 « Arnus et haec in te spicula torquet », ait,

« Arnus », ait, « cariose senex, tuus haec tibi iactat
Arnus, nequitiae conscius ipse tuae ».
Ecquid amas, male sane senex? Cumque Arnide lympa
quid tibi? Num nostro haec nequior Eridano? 10

XVII

AD FRANCISCUM AELIUM.

Non, Aeli, me longa quidem gravat ipsa senectus,
sed quod abest, heu, tot milibus Eridanus.
Ille meos ignis levat et mea vulnera sanat;
heu, qui sanet, abest, qui levet, ille et abest.
Fundite, Pierides, nimbium, qui diluat ignes; 5
Stella vel e coelo, quae medearis, ades.

XVIII

ERIDANUS PHAETHONTEM CONSOLATUR.

Ambustum Phaethonta rotis solaribus aurae
exceptum fluviis destituere vadis,
suscipit Eridanus fotumque liquentibus undis
solatur densis clausus harundinibus:
« Parce, precor, Phaethon, lacrimis; tua vulnera sensit 5
Saturnus summi pulsus ab arce poli.
Cuique suis stant fata locis; mihi volvitur amnis,
amnis inexhaustis non rediturus aquis.
Terra tibi est genitrix; coelum tamen inde petisti;
ipse docet casus, quid ferat hora sequens. 10
Expertus patrium decus ingratusque parenti,
cede polo, et tenebris qua potes usque late.
Tutius in parvo vives lare. Sors mihi in amne est.
Et tamen a nimbis a pluviisque petor.

- 15 Optasti currus patrios; excussus ab illis
vix nostris tutus sedibus hospes ades.
Qui ruit ex alto, praeceps ruit; ima ruina
nulla est; e summo qui cadit, ille cadit.
Te casus, te flamma docent, quid iure timendum,
20 auxilium nostris qui petis ustus aquis.
Hospitio laeti accipimus dabiturque quod optas;
quicquid opis nostrae est, sub tua vota venit ».
Talibus Eridanus. Gemitus hic sustulit heros
oraeque flumineo torrida rore lavat:
25 « Mi genus exitio fuit incertique parentes,
me studium famae traxit in excidium;
exul agor coelo pulsus patriisque quadrigis,
eicit et tellus, ustaque pellit aqua,
solaque in Eridano superat spes ». Haec ubi dixit,
30 illius madidos concidit ante pedes.
Sublevat hunc genitor solioque imponit acerno
atque hos coeruleo movit ab ore sonos:
« Est mihi nata tuis annis comes; hanc tibi trado,
o Phaethon, nostrae pignora certa domus ».
35 Vix haec, cum teneris circum comitata puellis
prodit de thalamis Eridanea patris;
affuit et formosus Hymen cecinitque hymenaeos,
omnis et ad thalamos turba vocata coit.
His Phaethon felix taedis regnavit ad amnem
40 et iunxit socero sceptrum superba suo;
nunc alto positus solio, nunc pressus ad imum
Fortunae instabiles edocet esse vices.
Nos quoque fatorum leges per utrumque secuti
solamur cantu tempora nostra senes;
45 hinc Amor, inde Venus mulcent, dulcissime Carbo,
ut mihi sint senii taedia nulla mei.
Stella mihi solamen adest, mihi molle levamen
Eridanus, niveas dum canit inter aves:
ipse canit, recinunt cycni, iuvat aura canentis,
50 hos inter cantus en mea nympa venit,

amplexumque senem dignatur et oscula iungit
et nostra in tenero collocat ora sinu.
Exitus hic vitae, post bella gravisque labores,
sive senecta levis, seu iuvenilis amor.

XIX

DE ERIDANEA, PASYALE ET STELLA.

Inter frondosas salicum requieverat umbras
capta viri illecebris Eridanea sui,
ipsa suo crinem domino pectebat eburnis
componens digitis marmoreaque manu.
Candida fluminei mirantur brachia cycni, 5
miratur niveum populus alba decus,
blanditur dominis litus, blanditur et unda
vernaque odoratis aura strepens foliis.
Mincius ex alia viridem recubabat ad alnum;
Pasyale in tenero ludit amata sinu. 10
Ipsa parat sertumque sibi sertumque marito,
serta simul violis pictaque sarta rosis;
illi Naiades fusaeque per arva Napaeae
selectos flores, lilia cana ferunt;
comit nympha virum, comit vir et ipse maritam, 15
udit et alterno nuptaque virque sinu.
Lusibus his, dum spectat Amor, dum mater Amoris,
ipse et Amor plaudit, plaudit et ipsa Venus.
Ecce procul devecta Pado Nereidas inter
Stella micat, radiis Stella corusca suis, 20
qualis mane novum surgens Cytherea sub ortum
inter clara deum sidera prima nitet.
Pasyale assurgit dominae, coniuncta marito
excipit in mediis Eridanea choris,
laeta canunt cycni, fundit Venus aurea rorem, 25
ambrosiae Cyprius stillat ab axe liquor,

immixtus nymphis interque heroidas errat
blandus Amor, blandis ludit et ipse modis.
Mox ridens: « Quod cantet habet vates meus », inquit;
30 telaque de pharetra seligit ipse truci,
altera, quis menti vulnus meditetur amarum,
altera, quis sensus in sua vota trahat;
excussitque valens. Haesere hastilia; caecum
mens hausit telum, sensus et ipse labat.
25 Arsisti, Phaethon, flammis ambustus anhelis;
me tacitae flammae caecus et ignis edit.
Urimur, heu miseri; calidoque in pectore fervet
ignis edax; in me saevit acerba lues.
Quid queror, ah demens? Caeco nutrimur ab aestu,
40 nutrimur flammis, tectus et ignis alit.
Vita mihi fax est. Venti, spirate frequentes;
vescimus en facibus, vivimus et zephyris.

XX

AD BORGIVM.

Sirisium, Borgi, domus est tua, quam rigat amnis
Siris in Herculeis advena litoribus;
his consedit avus, terra devectus Ibera,
quem procul a patria Martis abegit amor.
5 Te nec bella iuvant nec te iuvat aereus ensis,
parta nec hostili praeda cruore placet.
Otia Musarum sequeris dulcisque recessus,
proque tuba colitur tibia blanda tibi;
quin et amas carmenque tibi iuvenile probatur,
10 Delia et ipsa tuo semper in ore sonat,
nec non Eridanus et opaca Mincius umbra,
Eridanusque tibi Stellaque nostra placet,
quae nunc frondosis longe pulcherrima ripis
laeta Padi ad veteres ludit amans salices.

Immemor, ha quid, Stella, senis, quid ludis ad amnem, 15
 praeda futura tuis credula fluminibus?
 Credis Naidibus, credis te, Stella, Napaeis?
 Ista tibi invideant lumina Naiades,
 invideant pictae (fallax heu turba) Napaeae.
 Inter formosas, hei mihi, nulla fides, 20
 nulla fides fluviis. Rapuere et flumina nuptas,
 tuta nec est ullis, hei mihi, forma locis.
 Est tibi Pasyale, simul Eridanea cavenda;
 invidia heu nullis parcit amicitiiis.
 Tuta manes formosa domi; sed parce fenestris, 25
 ad crimen causas ipsa fenestra facit;
 parce et porticibus, templis quoque parce dicatis;
 rara fides templis raraque porticibus.
 Quid timeam, ignoro; timeo tamen, o decor ipse
 rarus ab insidiis tutior esse nequit; 30
 me cycni terrent plumae, meque aureus imber;
 sub terris aditus et sibi fecit Amor.
 Tu vero secura domi solabere fuso
 et curas animi candida mente leva:
 non prodit thalamis Aurora absente marito 35
 inter et ancillas pensa columque trahit,
 exspectatque senem redeuntem ad munera lecti,
 exemplum certi cauta puella tori.
 Haec, Borgi, dum nostra legis, dum carmen amorum,
 fac nullam teneas esse in amore fidem. 40
 Quicquid amas, fruire inque diem, neu differ in annos;
 ni matura legas, post modo poma cadunt.

XXI

POMONAM ALLOQUITUR.

« Dic age, dic, Pomona (tuis sic semper in hortis
 praeniteant ramis pendula poma suis),

dic age, dic: cultis errat dum Stella rosetis,
dum carpit violas, dum legit ipsa rosas,
5 qualis per flores et per vernantia culta
visa tibi, quales ore referre deas? »
« Talis per flores, qualis per sidera fulget
Lucifer, Eois dum micat ortus aquis.
Lilia nudatae vincunt candore papillae
10 Puniceasque genis purpura fusa rosas,
qualis Acidaliis Cytherea vagatur in hortis,
textile dum capiti nectit, Adoni, tuo.
Marmoreum digiti referunt candore nitorem,
quaque movet gressus, florida ridet humus;
15 Paestanumque per ora fragrat decus, inter odores
fundit et ipsa suos ambrosiasque suas;
et quotiens tenerae saliunt de veste papillae,
spirat odorato mollior aura sinu;
illius ex oculis zephyri mulcentur et aer
20 fundit ab afflatu gaudia laeta suo.
Talis erat, cultis errat dum Stella rosetis,
Stella tuis, vates, nobilitata iocis;
quam Venerem dicas, unum ni distet: ocellis
Stella gerit Charites, Cypris agit comites. »
25 Quis nunc teste dea nostros incuset amores,
seu vir, seu seram femina canitiem?
Felix canities, cuius requiescit in ulnis
sive Venus, similis sive puella deae.
Nostra Tomacellus damnet nunc carmina, damnet
30 Eridanum et socias increpet Heliades.
Necte, puer, myrtum myrtoque intersere rorem,
ornet amatorem picta corona senem,
deducantque senem iuvenes, mihi femina plaudat:
« Digne senex stellis, digne favore poli ».

XXII

DE PATULCI ET NIVANO.

Fessa sub Hesperidum ramis formosa Patulcis
 ducebat somnos et gravis aestus erat;
 spirabant zephyri, zephyris strepit aurea silva,
 silva ciet somnos et sopor ipse iuvat.
 Ecce Nivanus adest, non exspectatus amator. 5
 Dum puer in volucres retia tenta parat,
 exsilit haec somno puerumque amplexa locavit
 blanda toro, blandis perfruiturque iocis.
 Decipit heu fallax spes et frustratur amantes;
 saepe in amore tamen sors sua cuique favet, 10
 sortis Amor comes est, sors et comitatur Amorem;
 quisquis amas sorti, credite, compos eris.
 Aurum multa potest, multum lacrimantia verba,
 praevalet haec ipsis et pretio et lacrimis;
 temporis haec spatio gaudet; vos tempora laeti 15
 exspectate, suo tempore laeta venit.
 Sorte sua bello reges potiuntur, opimis
 victorum victor gaudet et exuviis.
 Sorte triumphat Amor, sortem veneremur amantes:
 ipsa seni et cupido, candida diva, fave. 20
 Quamquam, Stella, mihi sors est tua certa voluntas,
 haec spes, haec tempus, haec sine fraude fides,
 nobis Eridanus, nobis et Mincius umbra,
 blanditurque suis Pasyalea vadis;
 sors igitur nobis sit mutuus ardor amandi, 25
 mutua sors, certa simus uterque fide.
 Tempora qui spectant, amittunt tempora; dives
 temporis est, nullum qui sinit ire diem.
 Nulla dies sine amore fluat, nox occupet umbras
 deliciis, luces occupet ipsa dies; 30

nox lucem, tenebras pellat lux inter amandum;
vita brevis; profert tempora laetus amans.
Vivit, amat quicumque suoque potitur amore;
non vivit, fructu quisquis amoris eget.

XXIII

DE SEBETHO.

Cantabat vacuus curis Sebethus ad amnem,
si vacuum sineret perfidiosus Amor:
« Ipsa veni ad salices et opacae umbracula vitis,
ipsa veni ad nostros, culta Labulla, modos:
5 en hic coeruleae saliunt per litora nymphae,
ludit et ad fontes picta Napaea meos.
Culta Labulla, veni, sunt hic tibi sarta parata,
nexa simul calthis, iuncta simul violis,
lilia servantur canis praelata pruinis,
10 quaeque meis iactat se melilotos agris,
fragaque servantur summo mihi lecta Vesevo,
fraga Maroneis mane petita iugis.
Sunt etiam geminae frondosa in vite cicadae,
cesserit his cantu vel philomela suo;
15 hae tibi munus erunt, et erunt tua munera ranae,
quae mecum ad salices carmina culta canunt.
En audi, ad salices, formosa Labulla, venito;
dum canimus, volucres duc, age, et ipsa choros.
En sternunt niveae muscosa cubilia nymphae,
20 o ros in pratis ipsa futura meis ».
Talibus ille suis incassum clamat ab antris,
incassum ad salices murmura vana iacit.
Non mihi ad Eridanum, mihi non ad Mincida ripam,
non opus ad salices: « Lucida nympha, veni »;
25 nil opus est cantu nec picti munere serti,
nec quae de ramis rauca cicada canit.

Tantum opus obsequiis. Sponte en mihi candida fulget
in thalamis, nostro Stella corusca toro,
sponte meo cubat ipsa sinu. Mihi plaudat ovanti
ipse Amor, e curru plaudat et ipsa Venus.

30

XXIV

AD MATRONAM.

Quid rides, matrona? Senem quid temnis amantem?

Quisquis amat, nulla est condicione senex.

Quisquis amat, iuvenem par est, matrona, vocare;

at qui nullus amat, iure sit ille senex.

Tempus habet metas et constat tempus ab annis

5

et peragunt annos sidera cuncta suos;

solus Amor nescit tempus nec subiacet annis,

aevo sed fruitur perpetuusque manet.

Quid mihi nunc annos obiectas quidve senectam?

Nullus Amor fines terminat ipse suos.

10

Te, matrona, decet metiri tempora, quam nec

ullus amat, nec scis praeter amare merum.

XXV

AD STELLAM.

Ferrum Hebrus, ferrum Tiberis colit acer et ingens

Euphrates, ferrum Rhenus et Ister amant;

at pace Eridanus gaudet studiosus amantum,

et thalami et pacis munia lenis obit.

Eridano pia vota pii reddamus amantes,

5

fumet odoratis ara verenda focis.

Tu vero, mea lux, (etenim tibi cultus Amoris

tantus inest) aris debita solve sacris,

Eridano benedic detectis compta papillis,
10 compta sinu, pexis non sine lege comis;
mox Genio da tura facesque incende Sabaeas
et mihi delicias nocte ineunte para.

XXVI

AURAS ALLOQUITUR.

Dicite, felices aerae, Bundenidis undae
quae colitis ripas, quaeque et amoena Padi,
dicite frondentes quid agat meus ignis ad alnos
aut quid ad Argentae moenia litoreae.
5 An memor absentis tacitos suspirat amores,
et vetus est illi vulnus ut ante novum?
Rara quidem virtus, constans amor. Hoc tibi nomen,
Stella, dedit, stabilis quod tua cura manet.
Scilicet et memor es tantorum grata bonorum,
10 quae tibi noster amor munera multa dedit;
praesentemque senem faciunt tibi munera nostra,
quodque et amor iubeat, gratia et ipsa simul.
Heu heu, nec strepitis, frondes, aeraeque, siletis,
et mutae in cursu conticuistis, aquae;
15 nil mihi responsant aerae, tristesque silesunt;
criminis est taciti conscius ipse pudor.
Immemor haec cur, Stella, senis, cur ludis ad alnos
Argentae? Immemorem munera te faciunt.
Scilicet est pretiosus Amor, venalis amantum
20 spes et in ambiguo victa fides pretio.
Immemor ah veteris capitur mercede recenti
quaeque puella, novis subdita muneribus.
Venalis species, pretiosa est forma decorque:
nimirum pretio quaeque puella subest.
25 Venditur en auro coelum, venduntur et astra,
Stellaque nostra novo munere capta venit;

vendit Amor mercesque suas mercator avarus,
institor et fallax, ales et ipse rapax.
Ite, redite, aurae, meaque haec maledicta referte:
« Venisti pretio capta, puella, senis, 30
venisti et iuvenis; iuveni vetus ipsa rependes
mox pretium. Has poenas da levitatis, anus.
Haec sors est in amore et sunt haec mutua amoris:
quae vendit iuvenis, post emit ipsa senex ».

XXVII

DE STELLA.

Funditat e coelo radios Latonia Phoebe,
quis teneros fetus floridaque arva rigat;
funditat et radios Phoebus, quibus omnia lustrat,
calfacit et flammis quaeque creata suis.
Stella mihi sol est, eadem mihi roscida luna; 5
hinc foveat et flammis, irrigat hinc et aquis,
Stella eadem ferit ex oculis oculisque medetur;
haec mihi et hostis Amor, haec et amica Venus.

XXVIII

DE STELLA.

Qualis flavescentes zephyrus permulcet aristas,
Sirius ardenti dum coquit arva face,
qualis languentes liquidus ros excitat herbas,
dum fremit horrenti fervidus ore Leo,
talis et aerumnas risu fugat et levat aestus 5
Stella meos, risu Stella iocosa suo.
Huius enim risus mihi ros est, huius ab ore
aura venit, zephyris lenior ipsa suis.
Aura, fave, foveasque senem, zephyrique, favete,
et foveant risus, Stella benigna, tui. 10

XXIX

AMANTES ESSE MISEROS.

Sol hiemes, sol aestates moderatur, et idem
 tempus agit noctis, tempora lucis agit;
 talis Amor, rixas idem pacemque procurat,
 idem laetitiam tristitiamque movet.
 5 Sol aestus, sol et glaciem tenebrasque diemque;
 diverso tamen haec tempore cuncta facit:
 ast turbas requiemque simul, lacrimasque iocumque
 miscet Amor nullo tempore certa gerens;
 semper enim variat dubius, semperque vacillat.
 10 Quam miser est omni tempore quisquis amat.

XXX

DE TELESINA ET PUDERICO.

Ecce venit Telesina; Venus comitatur Amorque;
 parce, puer, pharetrae, tu, dea, parce faci.
 Ipsa feri, Telesina, oculis; vos parcite telis;
 ipsa oculis iacias tela facesque tuis.
 5 En et adest Pudericus; Amor, ne stringe sagittas,
 conde, Venus, faculas; tu, Telesina, feri.
 Prima quidem sint tela oculi, quis corda sagittas
 et dicas: « Amor haec tela cruenta iacit ».
 Altera tela, faces risus sit, Cypridis arma,
 10 risus amatoris vincula certa tui.
 Haec ubi, dic Veneri, dicas, Telesina, et Amori:
 « Hic meus est, telo concidit iste meo,
 arte mea curandus et est ». Mox pallia dextra
 reice et ornatos candida pande sinus
 15 ac rursum formosa oculis risuque ferito,
 qualis Achillea plaga iterata manu.

Namque et Amor, geminata facit dum vulnera, sanat;
ut sanes, iterum, bella puella, feri.
Ne qua tamen veteris plagae sit forte cicatrix,
hanc line mox linguae blanda liquore tuae, 20
oscula neu cessent etiam geminata. Superbit,
quae dare cum possit plurima, pauca negat.

XXXI

AD MARCUM ANTONIUM SABELLICUM
SCRIPTOREM HISTORIARUM.

Dum Venetum historias, dum bella, Sabellice, narras
et scriptis ornas tempora nostra tuis,
dum memoras tot gesta virûm terraque marique,
assonat et plausu terra salumque tibi,
interea nos fata gravant, fors improba vexat, 5
decidit eque suo nostra senecta gradu.
Non iacet ipsa tamen casu nec territa tanto
mens mea nec variis corrui icta malis;
nec fortes fortuna premit, quin erigit, et me
tollit humo, quotiens saevior ipsa furit. 10
Orbavit nato carisque nepotibus, at non
orbavit mentis robore, non animi;
orbavit genero; non mente, aut corde. Probatur
igne aurum; vitium decoquit ipse focus.
Amisi geminos terrarum lumina reges, 15
in quibus heu patrium ius mihi paene fuit;
amisi sociamque domus dominamque cubilis,
partem animae (maior pars erat illa mei);
non me discussit belli tremor, Alpibus acta
tempestas, non me Gallicus ille furor, 20
unde meis partus studiis honor et decus, heu heu,
eripitur primus et sine labe locus.
Non tamen infractive animi deiectave virtus
concidit, aut cessit qui fuit ante vigor;

- stant et opes animi validae; ridemus iniquas
Fortunae insidias instabilisque vices.
Utendum ingenio, nitendum pectore, mente
praestandum, ne fors saeva nocere queat.
Quin et, si noceat, pulsanda injuria; nullus
sponte ruat; miser est qui ruit ipse volens.
Quin etiam duros casus inopemque senectam
solamur cantu Pieridumque modis,
et nunc Sebethi gelidos spectamus ad amnes
hinc illinc socias ludere Naiadas,
et nunc Lucrini madidas de fonte puellas
ad speculum flavas arte ligare comas;
nunc nos ad virides vocat Antiniana recessus
et vocat ad primas blanda puella rosas,
nunc offert sese choreis spectata Patulcis
laeta suis hortis, laeta Patulcis agris.
Nil agro uberius, nil est felicius hortis:
utraque me immemorem res facit esse mali;
rura mihi sunt ver, sunt horti florida veris
tempora, deliciis et mihi vernat ager.
Haec inter varias vario de flore corollas
nectit amatori Stella benigna suo,
olim ignis, nunc vel senii mihi dulce levamen
et fax in tenebris Stella corusca mihi.
Quin veteris memores sortis de pectore curas
eicit ipse recens et redivivus amor;
quique senex quique et fatis iactatus, amare
ipse potest, fatum vincere et ipse potest.
Hic ego sum gravis ipse annis, gravis ipse senecta,
fortunaque minis exagitatus amo,
et modo Pausilypi scopulos, modo culta Vesevi
impleo non solitis litora carminibus.
Hinc referunt valles, hinc prata virentia reddunt:
«Stella, senis lacrimis, Stella, vocata veni.
Me miserum, Eridani retinent te frondea rura,
Argentae retinent moenia grata tibi;

sed nec te retinent, et amor senis urget amantem,
inque meos properas, lucida nympha, sinus.
O ades exspectata, senem complectere, meque
blanda fove et socio fessa quiesce toro,
qualis ad illecebras cani regressa mariti
Aurora optatos laeta petit thalamos». 65
His casus solorque meos fragilemque senectam;
Delia nulla mihi, nulla Corinna seni est.
Ficta iuvant; quae nostra tamen patientia fatum
aut fugit aut mollit, si superare nequit. 70
Tu vero decus historiae, cultissime Marce,
dum sequeris, quae te gloria rara manet,
neu nugas contemne meas neu despice lusus,
qui mea fortunae vulnera cruda levant;
namque et opem morbis contraria saepe tulerunt 75
et saepe insolita venit ab arte salus.

XXXII

AD UXOREM MORTUAM
DE OBITU LUCII FILII DEPLORATIO.

Nona mihi, coniunx, agitur vindemia, cum te
abstulit immiti funere avara dies.
Interea memor ipsa tori lectique iugalis
et rara culti cum pietate viri
ludebas mecum in somnis et adesse solebas, 5
alloquio et curas ipsa levare meas,
ipsa gravis casus et solabare dolentem
ipsaque miscebas gaudia nostra tuis;
omnis erat mea cura tibi communis et omne
sive voluptatis, sive doloris opus; 10
viva mihi in tenebris obversabare et obibas
viva domus munus officiumque pium.

- Quaenam haec invidia est? Mihi quis deus obstitit, ut tu
desereretque virum desereretque senem?
- 15 Non mihi te solitae noctes, non somnia reddunt,
ventilat ad thalamos umbra nec ulla meos.
Quo manes illi socii, tua dulcis imago?
O sors, o fati tempora iniqua mei,
o coniunx male grata seni, male grata marito,
- 20 sola tuis, coniunx, dedita deliciis.
Elysiis ipsa in campis per roscida prata
tu modo cum nato laeta vagare tuo;
illi contexisque rosas, contexis hiantem
narcissum et violae lilia cana nigrae;
- 25 illi purpureos mixtim coniungis honores,
spargis et ambrosio docta liquore comam;
quin et perpetuum Parcis servas amaranthum,
quique etiam flores Punica mala ferunt.
Scilicet has tibi blanditiis, has grata corollis,
- 30 has tibi placasti sedula muneribus,
quo natum avulsumque sinu colloque parentis
ipsa tua teneas sub dicione tuum.
Quaenam haec invidia est simul et consortia nostra
liquisse et natum surripuisse patri
- 35 et baculum eripuisse seni? Verum utere, coniunx,
sorte tua felix, sorte beata viri,
deliciis fruire Elysiis, fruire optima nati
blanditiis, matris perfruire ipsa bonis,
maternos imple affectus; sedisque beatae
- 40 dona fluant nato mellaque lacque tuo.
At mea canities et despectata senectus,
orba suo innisu, non ope fulta sua,
nuda iacebit, egens et desolata nepotum,
sola toro ac mensis, sola die ac tenebris.
- 45 Non heres mihi, non nostro qui sanguine crescat
quique suum blanda voce salutet avum,
ante focumque hiemes nec qui soletur iniquas
garrulus et nostros lusitet ante pedes.

Deserti thalami, deserta cubilia et ignes,
quaeque viris fuerat porticus ante frequens; 50
omnia sunt male amica seni; non aura nec umbra,
non citharae aut cantus, non iuvat ipse sopor,
non choreae, non sarta placent; quaeque aura nepotum
sola iuvat, soli nulla relictæ mihi,
non spes venturae prolis. Tuque, o mea coniunx, 55
his succurre malis et mea damna leva.
Mecum ergo in tenebris, mecum thalamoque toroque
nocte ades, amplexus et pete nocte meos:
o si quos nati amplexus, si qua oscula tecum
attuleris, si quos illius ore sonos, 60
non mihi canities gravis aut sit iniqua senectus,
sed somni faciles auraque et umbra iuvent.
Hoc mihi praestabunt sopor et tua lenis imago,
hoc vitae, hoc mortis mite levamen erit;
nec mihi defuerint tolerandi exempla doloris, 65
quaeque usus docuit, monstrat et ipsa dies.
Omnia naturae sub legibus orta tenentur,
et quis principium est, his quoque finis erit;
utque diem nox atra rapit, sic lumina vitae
exstinguit letum cunctaque morte cadunt. 70
Hora tamen nec certa et vitae terminus anceps;
quamquam incerta, suo tempore et ipsa cadunt.
Mille simul sociis vestitur floribus arbor,
ad fructum veniunt paucula poma suum;
nec mortis tamen una via est; haec grandinat aer, 75
his nebulae, ast illis ventus et aura nocent,
pluribus exitio est aestus glaciesve nivesve,
haec uredo necat, halitus aut nocuus,
contrahit e coelo vitium pars maxima, partem
decutit e ramis vis inimica suis. 80
Haec eadem vitae ratio: mors undique saevit
lenta aliis, aliis praeproperata venit.
Naturae imperio morimur; parere necesse est;
imperium lex est; lex ratione viget.

- 85 Hanc sequimur, dux haec vitae rectique bonique,
qua sine nil rectum, nil queat esse bonum.
At rerum ratio, lex et natura bonumque
conveniunt in idem ius et idem retinent;
nec mors naturam refugit legemve, sed illis
90 paret et obsequio fungitur usque suo.
Hinc mortem tolerare decet ratione magistra,
quae doceat cineri nulla subesse mala;
mors igitur toleranda, mali sibi nescia, cum sit
ipsa quies hominis sitque quietis opus.
95 Hinc ego felicem tete, nate, auguror et me
iure et utrumque sua commoditate frui;
te, quod defunctus vitae videre periclis,
me, utar quod patria condicione pater.
Tu vero coelo positus radiantia cernis
100 astra prius patrio nota magisterio,
atque iterum divûm effigies et munera monstrat
Uranie, illa tuo cognita Musa patri.
Ergo, nate, tibi parta est de morte voluptas,
atque aevo frueris perfruerisque Deo.
105 Siquid vero ex morte mali quidve inde doloris,
est patris officium ducere id esse meum,
quod fructu careo vitae, quod adempta propago,
quodque ipsi steriles et sine fruge sumus;
quamvis et nostros sedet Tranquilla dolores,
110 dignaque neptis avo nataque digna patre.
Solatur sed me, tibi quod iam parta beatæ
sors vitae est nulli concutienda malo,
solatur quod et ipse brevi te consequar una
visurus summi lucida tecta poli,
115 visurusque Deum, coelique in parte receptus
coniuge cum cara saecula perennis agam.
-

APPENDICI

APPENDICE A

VERSUS EXTRAVAGANTES

I

AD BALBUM SODALEM, DE MUNERE LIBELLI
EDITI PER ANTONIUM PANHORMITAM.

[Dal codice Vaticano latino 2858.]

Delicias Siculi mitto tibi, Balbe, poetae,
 quas modo ab Aoniis rettulit ille iugis,
 quas sacra Calliope blanda dictavit in aure,
 dum lepidis calamos aptat in articulis.
 Sed tibi miranti, releges dum saepe, caveto
 ne liber is stupidis decidat e manibus:
 ille gerit gemmas, illi sunt inclyta dona
 blandaque in auratis gratia carminibus;
 illum Pimpleo nymphae compsero sub antro
 et minio titulum Cynthus excoluit,
 illum pampinea limatum pumice fronde
 deque suis hederis Euhius involuit;
 quem, canerent gelidae Musae dum vertice Cirrhae,
 aspersitque sua Cypria tunc venere.
 Sacra Panhormigenae facimus cum carmina vati,
 in nostros calamos currite, coelicolae;

scilicet et tanti non est cantanda poetae
gloria vel superis vel sine teste Iove.
O nimium dilecte Iovi, cui solis ab aula
20 in laudes currunt agmina sancta deûm,
cui Phoebus nitidis pendentem barbiton armis
sepositumque diu temperat ore melos,
cui Venus et castam dederat pro coniuge Lauram,
cuius ab ingenii Pallas honore rubet;
25 et quamvis superat forma praestante puellas,
nobilitate tamen non erit ulla prior,
tantum cara suo quantum non ulla marito,
quantum non lepido parvula neptis avo.
Sed castos Caesar nuper diiunxit amantes:
30 ah pereant reges ipsaque regna simul.
Quaenam, Alfonse, tibi fuerat iam tanta voluptas
legatum hunc Venetis mittere pisciculis?
per te Laura iacet duro deserta cubili
et queritur longos non properare dies,
35 et te conviciis tota iam distulit urbe,
quae Venus et castus dicere cogit Hymen.
Quid faceres, Caesar, ni te tua cura teneret,
atque amor ardentes subderet usque faces?
Gaude, Laura, tuis coniunx flectetur ocellis,
40 spernet et irati Caesaris imperium;
plus illi poteris uno prodesse labello,
laedere quam Caesar, quam vel obesse deus.
Heu, heu solabor alios periturus amantes,
cum me solari non queat ipsa Venus.
45 Quando erit illa dies, tibi quae me, Cinnama, reddet
pendeboque tuis, lux mea, brachiolis?
quando erit, ut liceat cara saturasse figura
lumina et in tenero me implicuisse sinu?
Quando erit, ut possim tecum consumere noctem
50 servatumque diu carpere basiolum?
Tunc extrema mihi veniat iam deprecor hora,
namque erit hoc nullus sanctior interitus.

II

AD MINIATUM, DE MISERO DISCESSU SUO
AB OCULIS PUELLAE.

[Dallo stesso codice.]

Quam mihi difficilis vita est, Miniate, futura,
 quantaque curarum milia, quot lacrimae:
 cogor dilectam, miserum me, relinquere amicam
 et sine amore meo longum iter incipere,
 cogor et optatos infelix perdere ocellos 5
 illius, heu, mihi quae carior est anima.
 Hoc unum solaciolum, Miniate, relictum est,
 eximit hoc tristi e pectore cordolium:
 anxia namque illic, ubi mens desederat, omnis
 est animus, qui me fugerat, ad dominam. 10
 Quod si concordēs mea rumpent stamina Parcae
 et nostrum excipient pallida stagna caput,
 non tamen emoriar; vivam post fata superstes
 membraque erunt tantum obnoxia funeribus.
 Namque animus dominae remanens in pectore laetum 15
 ver aget optato conditus hospitio.

III

AD LAURENTIUM MINIATUM SODALEM,
QUI FALSO SCRIPSERAT SUAM PUELLAM LANGUERE.

[Dallo stesso codice.]

Parce, precor, Miniate, meum contemnere amorem,
 sic sit in amplexu culta puella tuo,
 sic tibi sit facilis iucundi mater Amoris
 et faveat votis semper amicus Hymen.

- 5 Nam tibi quid prodest nostram languere puellam?
 Quidve meum temptas, insidiose, malum?
 Non ita, Laurenti, credebam te mihi amicum,
 perditum ut ires me deliciasque meas.
 Sed Venus et sacri defensor Apollo poetae
 10 efficiant, ut sint omnia vana tibi;
 et mihi felicem reditum dent fata sororum,
 ut referam dominae non bona dicta tua.
 Ah qualem de te sumet mea Cinnama poenam,
 ah quali tum te supplicio afficiet.
 15 Illam non lacrimis, non flectes vocibus ullis,
 quin linguam atque oculos eripuisse velit;
 et frustra veniam posces, errasse fatendo,
 nam sine verberibus parcere nulla solet.
 Despiciat flentem dedigneturque precantem,
 20 despiciat lacrimas nostra puella tuas,
 et, simulac mentem satiaverit, haec tibi dicet:
 « I nunc et discas omnia saeva loqui ».
 Dicite, dii magni, quam ratione puellas
 (idque impune) licet laedere saepe viris?
 25 Pace deum dicam, si sint mihi numina vestra,
 ipse puellarum magnus amator ero;
 conatusque aliquis nymphae maledicere linguam
 sentiet exsectam tum sibi forficulis.
 Sed, quoniam magno non sunt sine numine amantes,
 30 a nobis saeva est poena futura tibi.

IV

QUOD IN AMORE PLUS EI AMARITIEI SIT
 QUAM DULCEDINIS.

[Dallo stesso codice.]

Multa in amore meo sunt gaudia, multa voluptas,
 multa etiam quae non possumus exprimere:

contra in amore meo non gaudia, nulla voluptas,
nullaque quae nolit quilibet effugere.
Nam mihi si quicquam dulce est, mea Cinnama, tecum, 5
miscetur subito tristis amarities;
quorum duntaxat si vis pensare libellam,
uncia mellis erit, quod reliquum hellebori.

V

AD CINNAMAM, QUAE MISEREATUR SUI.

[Dallo stesso codice.]

Ecquem lacrimulis impones, Cinnama, modum?
quando mi misero requiem dabis, improba? Vides
ignibus exuri me, nec tu proicis aquam.
Crudelis, quae nec tuo amanti porrigis opem,
et nec tantillum miseret te, perfida, mei. 5
O ego non felix, qui tam crudeliter amo,
nullaque me redamat, sed contra mi male cupit.

VI

AD ANIMUM SUUM.

[Dallo stesso codice.]

Quid faciam, mi anime? Ecquid consulis, ut faciam nunc?
Nam cum corde mihi sunt inimicitiae.
Sed puto fecistis foedus simul. Et faciam quid
dic, age dic, Amor, et consule, quid faciam.
Effugere animus simul et cor; dux Amor illis. 5
Dic quid agam, Venus, et consule quid faciam.
Hospitium his praebet mea Cinnama. Quid moror? Illis
sum comes: hospitibus quinta, Venus, venias.

VII

AD MUSAM, DE LASCIVIA LIBELLI.

[Dal codice latino 78 dell'Elett. Bibl. dei Duchi di Baviera.]

Lascivum quicumque leget, mea Musa, libellum,
 ut puto, non illi mentula tristis erit;
 sed poterit cunnum futuendo lingere mulae
 et soleas pariter calceolosque meos.
 5 Forsitan et quaeret vitam tempusque poetae,
 ut futuat vatem et solea et crepidis.
 Bis denis, illi dicas, me crescere in annis,
 horridulasque mihi dic etiam esse nates;
 et tamen in tenebris si tentus venerit ad me,
 10 dum pedicabit, sentiet esse bonas.
 Si queritur, quod tu tam spurca voce loquaris,
 dic quod te futuo, quod futuo ac futuo.

VIII

AD TITUM, DE LASCIVIA LIBELLI.

[Dallo stesso codice.]

Facunde Tite, corculum Guarini,
 nostrum dum legis arrige ad libellum,
 cuius nequitiae procaxque lusus
 possunt herniolam senis voracis
 5 Aurispae patris irrumationum,
 vel siquid mage languidum, incitare.
 Quem legit quotiens malus poeta
 non hircos timet irrumare capros
 et calcaribus arrigit malignis
 10 telas diffutuitque araneorum.
 Quod si non potes a severitate

mentem flectere paululum maligna,
semper te Venus oderit nec ulla
optet femina te tuumve penem.

IX

LECTOREM ALLOQUITUR

[Dal codice 84 della Bibl. Comunale di Cortona.]

Pruritum feret hic novus libellus
ad rubri luteum dei sacellum,
qui semper puerisque furibusque
minatur gladioque mentulaque.
At tu, si sapias, cave, libelle.

5

X

LAUS URSÆ PUELLÆ.

[Dal codice Marciano latino XII, 169.]

Quos capis nigris iuvenes ocellis,
Ursa, vehementi miseros furore
vexas, aeternus manet et Cupido
caecus in illis;
nam tibi formam tribuit decentem
Iupiter, crines croceos Apollo
atque lucentes oculos, micant qui
sidera tamquam,
et genas pulcras nimis et mamillas
et manus longas digitosque longos.
Lilium non sic neque Luna candet
corpus ut Ursæ,

5

10

diva quod laudat Venus et Minerva.
Nil tibi desit, speciosa virgo,
15 castior cum sis magis et pudica
nempe Diana.
Purpurae cultu tenuique Coa
attrahis nullum iuvenum, tuo sed
candido collo, roseis labellis,
20 fronte serena.
Sola nativo superas decore,
Ursa, mortales homines deosque,
et caput, multa Veneris quod arte
pinxit Apelles.
25 Iupiter, cur hanc faciem moraris?
Desinet viles habitare terris
inter humanos: magis apta coeli est
scandere regnum.

XI

[Dal codice I, 25 della Bibl. Comunale di Perugia.]

Si tibi forma data est, quamvis dare numina possint,
et natura suas concumulavit opes,
utere; rapta fugit, celerique simillima vento
constantes aetas nescit habere pedes.
Sic modo dum viridi pendent ex arbore poma
collige; cuncta facit deteriora dies.
5 Forma diu nulli fida est, clam fallit habentem
atque inter flores concidit ipsa suos.

XII

[Dal codice Viennese Palatino 9977.]

Invita eripior, non quod me longius optem
vivere; natorum me pia cura movet.

Edideram infelix mater sat laeta gemellos;
orbatos eadem reddidit una dies.

At tu cui, coniunx, geminorum cura relictæ est,
extinctæ matris perfer utramque vicem;
et tibi erit quotiens uxoris morte dolendum,
vivere me gemino pignore certus eris.

5

XIII

ALFENIUS MEDICUS AD UXOREM PRAXILLAM AEGROTAM
NEC MULTO POST MORITURAM.

[Dallo stesso codice.]

Ne, Praxilla meae coniunx fidissima vitæ,
nostra tibi medicam dextera ferret opem,
eripiunt en me crudelia fata priorem,
inviditque meis Delius hoc manibus.

XIV

IN OBITU MICHAELIS VERINI UGOLINI F.

[Dal codice Laurenziano Mediceo LXXXX Sup. 28.]

Funus Apollinei deflet Michaelis acerbum
turba brevesque dies stulta fuisse dolet.
Saecula Cumæae superavit longa Sibyllae,
qui victura dedit tot monumenta, puer.

XV

AD ILLUSTRUM PRINCIPEM IOANNEM ARAGONIAM,
 QUOD NEC AURO NEC GEMMIS CAPIATUR IS, QUI VIRTUTEM COLAT,
 SED PIETATE ET IUSTITIA, QUALEM EANDEM ESSE DICIT.

[Dal codice Madrileno Aa-318.]

Non aurum gemmaeque iuvant quem candida virtus
 veraque divinae gloria mentis alit;
 sed pietas rectique animus sibi conscius aequi
 et nulli in primis dedita corda probro.
 5 Namque auro vix sola homini mortalia constant;
 virtuti coelum sideraque alta patent:
 divitiisque feras tantum praestamus et auro,
 at virtus superis noc facit esse pares.
 Qualem ego cum te norimque admirerque, Ioannes
 10 Maxima Aragoniae gloria honorque domus,
 non aurum gemmasque tibi, sed carmina vates
 affero, sed mentis pignora grata meae;
 carmina, quis patrios cultus laudesque deorum
 et partum divae virginis ipse cano;
 15 nam neque sit tali quicquam tibi munere maius
 nec queat ingenio dignius esse tuo.
 Adde quod et sacer ipse sacras a limine Musas
 non arces, vati sed tua tecta patent:
 illi sunt vates, illi sunt carmina curae,
 20 qui Musis et qui vate canenda facit.
 Tu modo vela tuae felicius erige puppi
 et qua coepisti pergere perge via.
 Non laudum tibi dulce decus, non gloria derit,
 sed maneant summi praemia digna patris;
 25 virtutisque tuae memores tibi laurea texent
 sorta deae vatum Castaliusque chorus;
 perpetuoque feres merita praemia famae,
 splendida nam numquam facta perire queunt.

XVI

IN DUCEM CALABRIAE.

[Dal codice Vaticano latino 2842.]

Mense pluit toto. Martis spectacula Caesar
iussit: cessarunt nubila, sol rediit.
Quis neget hoc? Superi metuunt vel Caesaris arma;
vel tu vis domino, Phoebe, placere meo.

XVII

[Dal codice I, 25 della Bibl. Comunale di Perugia.]

Pone iram vanosque, Leo, compesce furores;
non satis Herculea procubuisse manu est?
Expulimus Turcas gentes populosque nefandos,
consilio Italiam qui petiere tuo.
Quid saevis invisus divis scelerumque minister?
Poena manet, tanti criminis ultor adest.
Alfonsus tibi iura dabit colloque catenas;
Adriaci nec te proteget unda maris.

5

XVIII

[Dallo stesso codice.]

Roma, quid insultas? Non dummodo ferrea collo
vincula nectuntur? Vico ego dux Calabrum.
Si palmam pugnae iactas, Fortuna repetet
hanc laudem: novit reddere et illa vices.
Tu certe numero, vera vi glorior ipse;
testis quae multo sanguine terra rubet.
Nondum etiam nostrae vires animusque labescunt,
neve etiam oblita est vincere Parthenope.

5

XIX

IOVIANI PONTANI CARMEN DE ARTE PALAEMONIS
PER EUM INVENTA AD ANTONIUM PANORMITAM ⁽¹⁾.

Grammaticae partes casus et nomina monstrat
ars mea, quoque modo dictio quaeque fluat,
quidve sequens possis verborum noscere formas
aut quonam fuerint verba premenda iugo.
5 Cetera sunt parvo carptim memorata libello,
plenius ante artes quae docuere meae.
At me confectum carie turpique senecta
rodebat murum dente timenda cohors,
sensissetque iterum crudelia fata Palaemon,
10 iuvisset pietas ni, Ioviane, tua,
cuius nunc meritis optata perfruor aura,
Antoni doctos iussus adire lares.

---

(1) KEIL, *Grammatici Latini*, vol. V (1868), p. 525.

APPENDICE B

DOCUMENTI CONCERNENTI LA PUBBLICAZIONE DELLE POESIE PONTANIANE.

I

Lettera del Pontano a Francesco Gonzaga, marchese di Mantova, cui è dedicato il *De hortis Hesperidum* (Soldati, p. xvii).

Ill.mo et Ex.mo S.re Ad me non occorre altro salvo recomandarme infinite volte ad la V. Ill.ma S.ria, ad laqual io so deditissimo per la excellentia sua et per la gloria dei soi maggiori. Ho alcune cose dedicate al vostro nome, ma le cose de ingenio hanno bisogno de multa et longa limatione. Però la V. Ex.tia habia patientia. Culte quando siano faranno honore ad lei et al auctore, quando vadano inculte succederia el contrario. Iterum me recomando ad la Ex.ma S.ria V. Nap. XIII novembre [1500]. De V. Ill.ma S.ria Deditissimo Servitore Io. Pontano.

II

Dedica dell'edizione aldina di Stazio del 1502 (Soldati, p. xvii sg.).

Aldus Manutius Ioanni Pontano S. D. Superioribus diebus venit ad me Soardinus Soardus Bergomas, vir bonarum literarum studiosus ac integer vitae scelerisque purus⁽¹⁾ et tui amantissimus, tulitque divinum illud opus tuum de signis coelestibus, cui *Urania*, quod τὰ κατ' οὐρανὸν tractet, a te inditum nomen, item *Meteororum libros* et *Hortos Hesperidum* heroico carmine, dialogum

---

(1) ORAZIO, *Od.* I 22, 1.

praeterea quendam prosa oratione. In quibus omnibus contendis meo quidem iudicio cum antiquis autoribus. Quamobrem statim, mi Pontane, coepi, ut soleo doctissimos quosque, amare te vehementer. Ante quidem magnum te virum esse a multis audieram; sed (ut de Isaeo scribitur) maior inventus es et carmine et prosa oratione. Quod nemini adhuc non modo nostrorum, sed ne graecorum quidem video contigisse, ut idem in utroque scribendi genere feliciter elaboraret. Quare cum Papinii libros haberem in manibus, statui eos typis nostris excusos sub tuo nomine publicare, ut quo possem modo benevolentiam ergo te meam tibi ostenderem. Simulque ut pollicerer tibi omnia a te composita, si ea ad me dederis, curaturum me quam diligentissime imprimenda; ut videant gaudeantque studiosi omnes habere nos hac aetate quem opponere possimus antiquitati. Vale.

III

Lettera del Pontano a Suardino Suardo, del 31 Dicembre 1502 (P. DE NOLHAC, *Les Correspondants d'Alde Manuce*-Roma 1887, p. 280 sg.)

Messer Suardino carissimo⁽¹⁾, con summa satisfactione del mio animo ho receuuta la uostra de septe del presente ad li 26. Respondero breuemente ad le parti necessarie. Et primo resto con summa obligatione ad messer Andrea Nauigerii che ne ha[bbia] uoluto tanto egregiamente honorare con li soi suauissimi uersiculi; ueramente con sua benigna supportatione, ha non poco trasportato; ma la bona affectione e de tal natura che con difficulta se contene intra li soi confini. So tutto suo; recomandateme ad la sua bonta, [et] li dicte dolcemente che non se uoglia ingannare circa le cose mie, [le] quali, perbenche siano de homo studioso, pur sono commune et popolare. Non serro ingrato quanto in me serra de tale testificatione.

Quanto al mag.co Baduer ne uoi possete fare altro ne io. Restoue obligatissimo del facto; per lo aduenire fate quello ue serra possibile; dolme per li posterì, piu che per causa mia. Al mg.co messer Marco Antonio...⁽²⁾ non ue ne sia affanno recomendarli me et questa recuperatione del libro.

(1) Abbiamo corretto tacitamente alcune sviste del Nolhac.

(2) Marco Antonio Michiel.

Messer Michel de Porto con meco multi anno sono che uso grandissima humanita.....⁽¹⁾ intra lo epigramma *In somnis et Promissum mihi*. Lo epigramma che comenza *Baianas* intrat inter *Cum mollis et Comptis Altilius*. Terzo, *Tecum si liceat* inter *Sunt gratae in tenebris et Et noster quoque* ⁽²⁾.

Possete attendere ad la stampa de la *Urania* liberamente.

Le *Hesperide* mandaro poi in Venetia a messer Alto Romano bene emendate et qualche altra cosa. Voi non solo site da me nominato in quello dialogo, ma etiam in altri lochi, perche ue voglio bene et meritatelo.

Intitulatione de li *Hendecasyllabi* e questa: *Ioannis Iouiani Pontani ad Marinum Tomacellum equitem Neapolitanum liber incipit*. Se alcuno vole fare alcuna epistola per la stampatione et seruirsene, ad me e summo piacere et ho caro el faciate uoi. Tucta la Academia et io principalmente, et uolesse Dio la aeta comportasse che alcuna fiata ce potessimo reuedere. Io sempre de questa optima volunta uerso me serro ben recordeuole. Et in Venetia et in Bergamo salutate li agnati et parenti el fateli intendere che so tutto loro, perbenche sia al uerde deli mei anni. In Napoli, oltimo decembre 1502.

IV

Lettera di P. Summonte ad Aldo Manuzio del 2 agosto 1505. (P. DE NOLHAC, op. cit., 1888, p. 203 sg.)

Al mag.co Messer Aldo Manutio Romano. In Venetia.

P. Summontius Aldo Manutio S.

Alde, librariorum decus omnium, quoscunque ulla tulit aetas, salue. Quia differri nimium tua in Pontani libros impressio uidebatur, coacti sumus illos Neapoli, quibuscunque licuerit typis,

(1) Manca una quindicina di righe, la lettera essendo tagliata nel mezzo. Il testo riprende con indicazioni intorno al gruppamento degli Endecasillabi.

(2) Si tratta di *Endec.* II, 11 (*In somnis*), II, 13 (*Promissum mihi*), *Endec.*, I, 24 (*Baianas*), I, 23 (*Cum mollis*), I, 25 (*Comptis Altilius*). *Endec.* II, 36 (*Tecum si liceat*), *Endec.* I, 30 (*Sunt gratae*), *Endec.* II, 37 (*Et noster quoque*). Questo spostamento posteriore non è stato seguito né nella Aldina, né nella Summontiana; tutte e due hanno lo stesso ordine.

excudere. Coepimusque ab *Elego* et *Lyrice*, quod quidem utrumque uno absoluemus uolumine. *Uraniam* tibi, *Hesperidum hortos* *Eclogasque* ex Pontani quasi testamento reliquimus, quod multo ante ab ipsomet ea tibi fuerat prouincia demandata. Cui si ipse rei operam daturus es, mitto ad te nunc reliquas eius *Eclogas* simul cum aliis quae apud te sunt imprimendas; quas ideo ad te fortasse non missas suspicamur, quod in archetypo eius, ubi omnes simul leguntur *Eclogae*, duas has non iuuenimus, quae separatae ac dispersae inter eius scripta repertae sunt, nondum receptae in sedem suam. Quod si forte has ipsas antea a Pontano acceperas et ego nunc frustra miserim, non me aut transcriptionis aut chartarum iacturae poenitebit. Si vero impressio haec, quam tam diu exspectamus, tibi minus est cordi, pergratum universae Academiae nostrae feceris, tui quidem amantissimae ac inuenta tua quotidie magis magisque admiranti, si nos hac de re feceris certiores, ut per nos tandem ista in lucem prodeant, quorum apud te tam diu archetypi resident. Nam si tu ea, quae saepe pollicitus, impressurus es, alia nobis ineunda est ratio operis nostri; statimque post hanc, quae in manibus est, impressionem, ad edenda solutae orationis uolumina accedemus. Quam ob rem, ut quod agamus certum sit, consilium nobis hac in re uelim aperias tuum, ne Pontani nostri memoria diutius sit in obscuro, neue plurimorum expectationem ne dicam efflagitationem defraudemus. Vale. Neapoli. 2° Augusti 1505.

V

Lettera di P. Summonte ad Aldo del 29 agosto 1505. (P. DE NOLHAC, op. cit., p. 204 sgg.)

Al Mag.co Messer Aldo Manutio Romano: etc. In Venetia.

Magnifico Messer Aldo, Hauendo io transcripte queste *Ecloghe*, che adesso ui mando et scripta una epistolecta per laqual ui auisaua di alcune occorrentie, secondo per essa indenterete⁽¹⁾, prima chio habbia hauuto il modo di mandarle, hauemo hauuta questa gratissima nouella, che con lo uostro felice auspicio siano impresse la *Urania*, li *Horti* et le *Ecloghe* del Pontano, secondo

(1) È la lettera precedente in quest'Appendice.

per uostra lettera et per la forma medesima da uoi al S. Messer Iacobo Sannazaro mandata hauemo inteso. Delche si è preso tanto piacere per tutta questa città, come si ueramente fosse resuscitato il Pontano nostro.

Cuius quidem felicitatem in hoc licet etiam admirari, che le opere sue si siano ritrouate ad tempo di hauere ad sortire un Aldo Romano per suo librario, doctrinam simul et diligentiam cuius in hoc genere nemo est qui non et norit pariter, et omni merita laude persequatur. Per il che noi del canto di qua per sua parte ui ne rendemo le condigne gratie, perche pare possiamo gia adesso bene sperare, per essere cominciate sopto tale auctore ad publicarsi le opere sue, che poranno le restanti similmente ala giornata uenire tucte in luce, secondo noi altri con omne studio ricerchamo. Il quale effecto per mano nostra si farà con maior reputatione che per qualsiuole altro, che certo anchor che il nome del Pontano sia per se pur grande, pare che adgiogendoseli la auctorita uostra, le cose sue uadano omnimamente piu superbe ed altere. Gratie dunque innumerabili ui rendono tutti questi S. gentilhomini et litterati nostri meritamente et denique tutta insieme questa inclyta citta, come quella che dal suo Pontano tanto illustrata iustamente li deue.

Vegno adesso ala epistola che cosi vecchia ui mando. Sapete, Messer Aldo, come poi la morte del Pontano sete stato tanto et pregato et sollicitato di quello che adesso hauete facto⁽¹⁾, et lo anno passato essendo ritornato lo S. Messer Iacobo⁽²⁾ de Franza et hauendo multo litterizzato con uoi sopra questo stampare, benché io auante pluribus hoc ipsum litteris tecum egeram per Alexandrum Calcidonium Venetum librarium, denique non possendosi di cio hauere risposta alcuna certa, ne spes quidem ulla futurae impressionis, mi confortano ad pigliare io tal carrico in parte, come quello che piu cognosceuano affectionato del Pontano, loqual certo con quanta incommodita et danno mio ad cio mi sia conducto è gia a tucti noto. Io una uolta mi trouo inuilupato in la maggior fatica che si possa per homo litterato patere, et ho gia imparato di hauere di noi compassione, et è pur vero quel che in una epistola uostra ho letto sopra un libro greco per uoi

---

(1) Vedi le cause di questo lungo ritardo nella lettera dedicatoria dell'Aldo a Soardo Soardino, num. seguente della nostra Appendice.

(2) Sannazaro.

impresso, quando ui lagnate di tanti affanni, quali per giouare altri sostinete, doue son queste parole in la memoria mia si fixe, che mai piu saldo in marmo non si scripse: « Me, post septem ferme annos, ne horam quidem solidae habuisse quietis ». Così bisogna pur fare chi uole fare cosa bona et hauere honore. Appresso ho lassato quasi ogni altra mia facenda et mi so posto ancho in le disperse (come uoi sapete) necessarie in tal exercitio per fare stampare questo libro deli *Elegi* et *Lyrici* del Pontano, et questo per non comportare, che tante fatighe di un tanto homo andassero in perditione, riseruando pur ad uoi la *Urania* come cosa maiore, una con li *Horti* et *Ecloghe*, secondo per la epistola mia qual percio ui scriueua legerete. Che quando una minima certeza hauessemo auuta, che per uoi si hauea ad cio dare principio, mai ne Messer Iacobo ne altro haueria permesso che per qualsiuoglia se ne stampasse un uersiculo, et questo con ogni ragione, perche ne io ne altro chi si sia ha da concorrere con la grandezza et prestantia vostra in tal lauoro. Dolesi ciascuno di noi, et in primis ego, che questa una opera si troue adesso cominciata per me, per uoi mandare ad domandare al presente la copia di queste medesme cose, per hauerle ad soggiongerè al uolume dela *Urania*, che quando non si trouasse la opera in lauoro et impressa in bona parte, ad noi tutti seria stata somma gratia, subito mandarvela, et toglierce di fatica et dispesa. La cosa è qua, voi sapete che danno io reciperia quando questo uolume si unisse con la *Urania* uostra. Lasso iudicare et determinare ad uoi. Io in cio non mi so posto (come ho dicto) per altro che per excitare dal sonno questi libri, non per mercantiare ne fronteggiare con uoi, qual tegno ragioneuolmente in somma riuerentia.

Quando uogliate usare questa gentilezza per darmi tanto spatio, prima che uoi li uogliate subgiungere al libro uostro, che io li possa smaltire, questi pochi libri che sono, cioè 400 non piu, che mi persuado se venderanno prestissimo, farete officio di persona humana et uirtuosa, qual sete di qua riputato, non comportando tanta iactura mia, doue non è alcun danno uostro; benchè per la grandezza di questo uolume non so come commodamente si potesse unire con lo uostro, che li miei son 14 libri come uederete subito che sera stampato, che ue lo mandarò ad uedere. Intertanto uoi potrete col nome di nostro S. Dio publicare queste opere, secondo scriuete desiderare, et quantunque lo priuilegio mio commande che nulla opera qualsiuoglia che sia del Pontano

si possa stampare in questo Regno, ne stampata per altro che per me portarsi d'altra parte ad uendersi qua, nientedimeno quanto spectata ad cose uostre restarò contento si possano uendere qua ad piacere uostro, facendoui godere liberalmente lo priuilegio mio....⁽¹⁾ da hoggi ue la consigno et tegno ad uostro seruitio, perche noi da sequire (piacendoue) la impressione de [l'altre] cose Pontanice, ad me non bisognaria più tal priuilegio, che usceria fora del affanno del stampare, et cosi [ui] manderia tutti quelli originali che uoi uobrete quali tegno io tutti in mio potere, conseruati solamente ad q[uesto]. Et ad talche piu presto io potessi uscire di questi 400 libri, et uoi poi sequire vostri disegni di soggiongerli al [libro uostro?] ò fare altro, secondo ui parerà, uolendomi aiutare uoi in farne uendere alcuna parte in questo paese [uostro?], come uolissequo fosse fatto deli uostri qua, me ne auisarete ordinandomi quanti et come ue li hauessi de m[andare] che subito ue li crederia, sequendo liberamente quanto me ordinasseno et spero trouarisseno un libro impresso con tal diligenza che forsi non ui despiacera. Che cose siano questi che per noi si stampano, le potrete uedere per la [charta] stampata, qual con questa ui mando, laqual da tergo tene la lista de tutti li supradicti 14 libri, cose novamente et elimate et di nouo composte per lo Pontano, quanto spectata ad multe et uarie additioni, et cosi de l'altre cose che son da imprimere; legerete la lista in ditta charta stampata, oltra le quali ce sono anchora 15 libri... 14 *de rebus coelestibus* in prosa, opera molto extimata da lui et da questi altri di qua, in laquale redditur rat[io] physica et probabilis in toto corpore Astrologiae. Ad uoi sta adesso eligere quella opera che uolete per stampare... prego fatemi risposta.

Vale. Neapoli. XXVIII° Augusti 1505.

VI

Lettera di Aldo a Suardino Suardo (*Pontani Opera*, Ven. 1505, fol. 185 r.)

Ald. Suardino Suardo Bergomati. S.

Summa benevolentia in te mea, ob dulceis mores tuos et vitae integritatem, suauiissime Suardine, fecit, ut Pontani nostri *Hende-*

(1) Il margine è ritagliato; il De Nolhac supplisce alle parole mancanti.

casyllabos cura nostra excusos sub tuo nomine emittendos curarem in manus studiosorum. Tum etiam, quia cum Venetiis esses, hendecasyllabos ad te treis et triginta supra centum, quos de te composuerat, misit, ut una cum *Urania* et caeteris poëmatibus suis mihi imprimendos dares. Atque utinam tunc id facere licuisset, cum et tu aderas et ipse vivebat; praesertimque cum quam maxime id cupere videretur, et quasi praesagiret, id quod evenit, ut ante e vita discederet, quam characteribus nostris, nostro studio, suos lusus excusos videret. Satis enim et nostro et illius desiderio fecissemus. Vidisset quantum curae, studii, laboris doctissimis suis ac divinis poëmatibus informandis adhibitum a nobis fuisset. Vidisset lucubrationes suas, suos lusus, sua pignora amari, amplecti, venerari a studiosis iisdemque doctissimis. Quam quidem rem non accidisse et tunc tuli moleste et nunc maxime doleo. Adde quod primo exemplari intercepto, alterum sua ipsius manu perscriptum te absente ad me misit, orans obsecransque etiam atque etiam, ut accelerarem editionem. Sed vide infortunium: Simo ille philosophus, cui ad me librum dederat, in febrem gravissimam in itinere incidit, paucisque post diebus Patavii moritur. Iisdemque diebus et Pontanum ipsum decessisse renuntiatur. Illud etiam mirabere, anno fere post, ex quo is obiit mortem, exemplar ipsum mihi fuisse redditum. Haec autem ad te propterea publice scripsimus, ut nos quod in hunc usque diem istaec opera edere distulerimus, et apud te, cuius censuram facio plurimi et caeteros vel istorum poematum cupidissimos, vel Pontani amantissimos hac epistola expurgemus. Vale.

VII

Aldo Manuzio dedica la sua edizione *Pontani Opera* (Ven. 1505) a Giovanni Collaurio (ibid. fol. 1).

Ald. Io. Collaurio⁽¹⁾ caesaris ab epistolis. S.

Frequens est apud graecos proverbium, Collauri officiosissime, *χείρ χείρα νίπτει καὶ δάκτυλος δάκτυλον*, quod est latine, Manus

(1) Johannes Kollauer, segretario di Massimiliano, s'era immatricolato a Bologna nel 1489, si fece ivi dottore nel '99, era canonico a Trieste; da 1504 in poi s'in-

manum lavat et digitus digitum. Quoniam tu plurimum favisti nobis apud Maximilium Caesarem pro Academia constituenda cum Io. Fruticenus eruditus iuvenis istic meo nomine accurate rem literariam procuraret, et, qui tuus est amor in literatos viros et doctrinas, assidue faves, meas esse partes duxi, ut quo possem modo, gratum mihi extitisse officium tuum cognosceres. Nam etsi nihil est adhuc factum, tamen quod et tu et Matthaeus Longius⁽¹⁾ viri doctissimi ac integerrimi Caesaris a secretis ad me scripsistis, tum vero Caesar ipse benignissimis literis significavit, futurum tua opera, tuo studio facile spero, praesertimque cum rex natus ad commune bonum id maxime cupiat, ut quemadmodum est armorum, ita et bonarum literarum sit decus et gloria. Quare Ioviani Pontani poemata, quae et meo, et doctorum omnium iudicio, cum antiquis certant, sub tuo nomine publicamus tibi que muneri mittimus. Delectabit te (scio) non mediocriter *Urania*, cum et ortus et occasus syderum leges solisque ac Lunae prognostica et pleraque alia lectu dignissima. Delectabunt *Meteora*, cum nubium, ventorum, pluviarum, grandinum, maris procellarum, terrae motuum atque id genus plurium causas leges. Delectabunt *horti Hesperidum* citriorum et citrorum cultu peruario, praetera *Macro-*

---

contra come magister epistolaris nella cancelleria imperiale; nel 1505 celebrò a Strasburgo, insieme con Thomas Wolff, Giovanni Francesco Pico della Mirandola e Peutinger un « symposium sapientum », cfr. HANS RUPPRICH, *Der Briefwechsel des Konrad Celtes*, Monaco, 1934, p. 530 sg.

(1) Matthaeus Lang (1468-1540), da Augsburg, ministro onnipotente di Massimiliano, fautore degli umanisti, nel 1505 vescovo di Gurk, nel 1513 cardinale, nel 1515 coadiutore di Salisburgo, nel 1519 arcivescovo di Salisburgo e primo membro nel governo per le terre austriache, cfr. ULLMANN, nella *Allgemeine Deutsche Biographie* vol. 20 (1884), p. 610 sgg. Aldo Manuzio, infastidito dai tempi burrascosi, dai contraffattori delle sue pubblicazioni, perdite di denari ed altre seccature aveva concepito il progetto strano di lasciar Venezia e di stabilirsi in Germania sotto la protezione dell'imperatore Massimiliano per istituirvi una Accademia, ma per riprendervi nello stesso tempo la sua attività d'editore. Sopra questo proposito getta nuova luce una lettera di Johannes Cuno a Pirckheimer, scritta a Venezia il 21 Dicembre 1505: ... parat enim se idem Aldus migrare in Germaniam, sub titulo regio Germanorum Academiam aliquo loco sibi praefixo instituere cum quibusdam aliis admodum doctis viris partim graece, partim hebraice, qui Aldo imprimente optimos quosque libros germanicam pubem apte erudiant, non solum bonis artibus, sed, ut praetendit idem, pericia et militari exercicio, ut docti literis non imbelles inveniantur, sed quisque, ut ait, et doctum virum et strenuum militem agere possit, cfr. W. PIRCKHEIMERS, *Briefwechsel, hersg. v. E. Reicke*, vol. I, Monaco, 1940, p. 280 sgg. — Ibid. una lettera d'Aldo stesso a Kollauer parlando del medesimo progetto.

nis et Lepidinae rusticae dulcesque confabulationes, et caetera omnia Pontani nostri docta, culta, elegantia, varia, copiosa, et plena ingenio. Vale.

VIII

Prefazione di P. Summonte all'edizione della *Lyrice* del Pontano (Napoli, 1505; fol. 1 r-2 v).

P. Summontius Actio Syncero Sannazario patritio Neapolitano S.

Pontani *Elegos* una cum *Lyrice* ad te mittimus, Acti Syncere, tuoque nomini merito inscribimus, quippe cuius potissimum beneficio nuper effectum est, omnia ut eius opera Neapoli quam diligentissime imprimerentur. Habetur etiam hac in re mihi ratio minime negligenda, quod multis ante (ut audio) annis, quasi hoc idem ille praesagiret, tibi uni post mortem scripta commendavit sua. Quo minus autem ab Heroico initium fecerim, illud obstitit, quod Pontano auctore paulo ante ipsius obitum provinciam hanc Aldus Manutius singularis et doctrinae et diligentiae vir susceperat, suis ut typis quibus hanc aetate nostra imprimendi artem illustravit divinam *Uraniam*, *Meteora*, *Hortos Hesperidum*, *Eclogas*que excuderet. Quod cum ita esset, nolui ego quasi testatoris violare voluntatem. Cum praesertim audiam id nunc Venetiis agi a Manutio. Relinqua deinceps pergam edere partim tuo partim Suardini Suardi nostri hortatu incitatus, cuius quidem et praeclarum extitit his edendis officium ac pietas in Pontanum: ut legant per vos bonarum litterarum studiosi (praeter haec ipsa atque ea quae de *Aspiratione*, de *Obedientia*, de *Fortitudine*, de *Principe*, de *Liberalitate* iam pridem in lucem prodierunt, praeterque Dialogos, qui *Charon* et *Antonius* inscribuntur) alia quoque nunc plurima Pontani volumina, quibus quidem perlegendis bona pars vitae par esse vix queat. Hi sunt quinque de *Prudentia* libri, de *Magnanimitate* duo, unus de *Immanitate*, de *Fortuna* tres, sex de *Sermone* et facetiis, *Historia* item *belli Neapolitani*. Dialogus de numeris poeticis et lege historiae, qui *Actius* tuo de nomine appellatus; alter titulo *Aegidius*, multiplicis argumenti; tertius de Ingratitudine, cui ab *Asino* nomen est inditum; libri duo commentationum in centum sententiis *Ptolemaei* iisque ipsis eleganter in Latinum sermonem ab eodem conversis; de rebus praeterea

coelestibus libri quatuordecim. Non inseram his imperfecta alia, nam libellum de mundi Sphaera ab eo tibi promissum, ex quo tamquam gradum ad universam Astronomiam facturus erat, nova quadam ratione inchoatum reliquit. Omitto etiam mirum opus de tempore, quod non multo ante inceptum scribentis e manu importuna mors extorsit. Quare desinant falso queri homines nostri temporis Romanam olim linguam simul cum imperio corruisse. Cum in omni scribendi genere usque adeo hic nostra tempestate floruerit, ut nunc vel maxime vigere tum ingenia, tum doctrinae videantur. Unus enim e veterum recentiorumque numero et publicis quidem negotiis occupatissimus nihil ingenio intentatum, nihil non facile superatum reliquit, felicissime tandem cuncta quaecumque voluit, est assecutus. Et enim multi non discesserunt ab Elegia, Senarioli nonnullos graciliorque tantum Musa delectat. Sunt qui nec deflexerint ab Heroica maiestate. Sed qui poetico simul atque alio genere aequè scripserit, ne in Graecis quidem (quod adhuc legerim) quemquam habemus. Nam si gloriari licuit Ciceroni, quod unus et forense pariter secutus esset et quietum orationis genus, quae Ioviani Pontani tam vario in stilo gloria esse debeat, aliorum sit iudicium. Quis hunc putet a *Naeniolis* illis depressisque versiculis ad *Uraniae* gradatim sublimitatem ascendisse? Quis inquam eundem arbitretur qualis in carmine et eo quidem multiplici fuerit, talem sese etiam praestitisse in prosa oratione? Verum de tanti viri laudibus non est hic dicendi locus: iudicabit de eo posteritas, quem reliquias prisci temporis non dicet solum, sed magnum quoque affirmabit illius fuisse incrementum. Nec vero adduci quisquam facile poterit, ut credat nasci hunc potuisse temporibus nostris. Denique hoc non tacuerim: Felices nos omnino nec sine invidia indicatum iri, quibus vivum obtigerit Pontanum videre. Quod autem ad impressionis nostrae munus attinet: finitis hac nostra et Manutiana excussione carminibus reliquum tempus impendetur orationi solutae. Sed illud in primis teste te, Syncere, persuasum omnibus velim: non nulla ex his operibus inemendata a Pontano relictæ, immo vero quaedam adeo distracta et paene dixerim amissa, ut vix ea nobis licuerit hinc illinc te duce atque investigatore colligere. Quae imprimenda potius ita uti inventa sunt duximus tuo praecipue usi consilio, quam committendum, ut in tenebris diutius tam egregii labores delitescerent. Dabunt igitur (ut aequum est) scriptori veniam quicumque haec legerit, siquid non omni e parte exactum in tanta

librorum copia invenerint. Quamquam (ut opinor) non tam poterit legendo aliquid eos offendere quam divinitas hominis admirationem afferre. Vale.

IX

Epilogo di P. Summonte alla medesima edizione. P. Summontius lectori S. (fol. 146 r).

Habes, amice lector, praeter *Uraniam*, *Hortos* et *Bucolica* reliqua omnia Pontani carmina unum hoc in volumen collecta in quod nos (nequid omnino ex illius carminibus deesset) inemendata etiam quaedam necdum perfecta ut *Eridanum*, *Sapphicosque* cum aliis a Pontano ipso emendatis congegimus. Atque ea quidem opuscula non semel supprimenda esse cogitavimus, sed plane videbatur impium venerandis tanti viri scriptis, quem vivum omnes merito coluimus, audaces post obitum manus inferre. Boni igitur consule, quisquis ea leges, intercisi morte operis inemendatique rationem habeas. Occurre quaeso qua decet aequitate calumniis rerum humanarum memor. Cum praesertim tot alia eiusdem extent opera, egregia illa quidem atque exculta, quae pro his paucis exorare veniam vel facile possint. Quod vero ad codicis fidem spectat, Pontani ex archetypis quatuordecim hos *Elegorum Lyricorumque* libros accurate transcriptos scias, plenum sane atque integrum unumquodque opus eoque ordine digestum, quo archetypos ipsos Pontani manu scriptos invenimus. Reliquum est, ut enarratiunculas quasdam, quas propter rerum novitatem inserendas necessario duximus, legere non graveris. Vale (1).

X

Lettera di P. Sumonte a Angelo Colocci, s. d. (F. COLANGELO, *Vita di G. Pontano*, Nap. 1826, p. 190 sgg.).

P. Summontius A. Colotio S. Quae jampridem mihi concepta est de te opinio, non sinit ea credere, quae mihi nuper Suardinus noster abs te audita retulit. Nam quo ipse pacto falli te ju-

---

(1) Seguono le annotazioni che in questa edizione formano l'Appendice B XIII.

dicio existimem, quod acerrimum ubique in te reipsa perspexerim? Absit a me falsa haec de te persuasio, quem ita mihi in animo constitui, ut non nisi recte possis et sentire et loqui. Nec vero est, cur e longinquo excusationes pro te quaeram, cum perspectum habeam te aut illa ipsa, ita ut ab aliis acceperas, Suardino retulisse; aut, dum amico cuipiam nimium fortasse tribuis, eius maluisse iudicium sequi quam per te rem ipsam perpendere. Quod si non plus aliis hac in parte (quae modestia est tua) quam tibi ipsi credere voluisses, longe alia procul dubio tibi fuisset sententia. Sed ad rem venio.

Quos isti damnant (ut Suardinus nuntiavit) *Tumulorum* libellos supprimendosque potius censent fuisse, duplex nos ratio, ut eos omnino ederemus, impulit. Una, quod licet multis ante annis inceptum, auctore tamen ab ipso paulo ante ejus obitum absolutum opus hoc esset atque emendatum: additis in principio libelli utriusque proemiis ad Petrum Compatrem tunc jam mortuum, quem duobus ante Pontanum annis constat obiisse. Altera vero causa est, quod si qua forte abdicanda e Pontani scriptis visa nobis essent, quod longe a nobis consilium semper abfuit, ad ea quae inemendata atque imperfecta ab illo relicta sunt, injicere manus justius licuisset: qualis *Sapphicorum* est liber et *Eridanus*. Verum (ut in Epistola quadam nostra praefati sumus, quae est ine fine operum illorum) ⁽¹⁾ non tantum nobis licere putavimus, ut veneranda tanti viri scripta, quamvis ea manca atque inemendata essent, ulla nos e parte violaremus. Secuti igitur sumus Augusti in edenda *Aeneide* consilium, qui neque addi neque immutari quicquam passus superflua tantum, si qua essent, demi jussit ⁽²⁾. Sed nec postremum hoc nos in Pontano ausi sumus, ut qui nati sub Augusto non essemus. Idque eo libentius fecimus, quod ea sunt alia Pontani scripta, ut facile veniam pro paucis his inveniant, quibus ultimam illi non licuerit manum imponere.

Quid quod multo ante Aldus Manutius *Tumulos* hos Venetiis licet imperfectos ediderat? Quales scilicet illos junior (ut diximus) Pontanus primum scripserat. Nondum enim absolutum emendatumque opus ad Manutium pervenerat. Quod cum ita sit, quam ratione notis jam ubique illius scriptis defraudare auctorem licuis-

(1) App. IX.

(2) Cfr. E. DIEHL, *Vitae Virgilianae*, Bonn, 1911, p. 20.

set? An quae pietas in illum nostra fuit, ut ne versiculum quidem ex illius scriptis omitteremus, ea vitio dari nunc debeat? Quo circa si tantus Zoilos istos furor in Pontanum nostrum excitabat, invehi minus fortasse injuste minusque perperam in *Sapphica Eridanum* que potuissent. Sed tenere modum prudentiusque haec ipsa circumspicere aeger invidia animus nequivit. Ut plane eos appareat odio ac malevolentia praecipites in haec prorupisse potius quam recta ratione. Scimus nota haec unde primum prodierit: non venenum hoc Roma dedit, aliunde ad vos rumor advolavit. Scio quid loquor. Notae mihi sunt pennae singulae, quibus bubo hic strixve, ne dicam Fama, sibi alas fecit. Vis dicam apertius? Haud procul hinc est, qui iudicium hoc ad vos tam temerarium misit, cujus cum mores vitaque tam diversa a Pontani continentia sanctitateque fuerit, mirum non est non posse hominem cum illius etiam litteris ac doctrina sentire. Verum desinam maledicere pluribusque de illo agere, qui invidia ac maledictis satis superque conficitur suis. Vivit jam post obitum Pontanus vivetque omnino, dum bonae litterae erunt in pretio. Tantumque abest, ut oblatratoribus his moveri debeamus, ut non parum etiam ex hac ipsa re Pontano nostro gratulemur, cum summa (ut Naso inquit) livor petat⁽¹⁾; id quod nec principes illi Homerus et Virgilius effugerunt. Adde quod de *Tumulis* longe ego aliter sentio; quippe qui id maxime in illis (ut alia taceam) admirer, quod in tanta epitaphiorum copia mira illa sit varietate usus; in quo ego istorum experiri ingenia velim, ne *hic jacet* et *hic situs est* saepius repetatur. Cum praesertim tam multa illa unum omnino sint epitaphium. Quod item viri docti in *Epistolis* Ovidii merito laudant, quae pariter omnes una tantum sunt Epistola. Omitto Romanae linguae proprietatem poeticumque illum (ut ita dixerim) succum. Quibus in rebus Pontanus noster est ex omni recentiorum numero (aliorum pace dixerim) facile princeps. Quod si contendant exquisitius fortasse aliquid in illis desiderari: illud etiam par est considerent rem unam eandemque exiguum crescere aliter ac variari haud facile posse. Haud fieri posse existimo, ut in huiusmodi scribendi genere, quod ex intercisis distinctisque constat particulis et quibusdam quasi corpusculis, aliqua tandem non reperiri, quae aliqui (ut varia sunt hominum ingenia) non displi-

---

(1) Cfr. OVIDIO, *Amores*, I, 15.

ceant, quod in *Epigrammatis* Valerii Martialis quotidie usuvenit, quod ille alia excusare ratione cum non posset, aliter testatus est non fieri librum⁽¹⁾. Quis est quaeso tam extra omnem (ut ille inquit) ingenii aleam, quam M. Cicero?⁽²⁾ Non nulla tamen e ridiculis, quae ille plurima enumerat, frigida quibusdam videntur atque illepida. Adeo periculosum est in hoc, ut dictum est, scribendi genere versari. At dicent haec e Pontani carminibus minus placere longeque inferiora videri. Quis iudicio eos et tanquam gustu duci suo prohibet? Verum non iccirco abjicienda sunt reliqua. Nempe quae lex hoc sanciat ignoro, ut paria esse debeant omnia scribentis opera. Id quod in nullis natura foetibus servat. Nunquid Ovidii, ut alios omittam, paria omnia sunt? Dicentem ego non unum audiui indignos videri illius Amores, qui inter alios ejus libros numerentur. Quae quidem judicantium fastidia in omnes fere parata sunt quicumque plura, ut Pontanus, conscripserint. Usque adeo in eligendo morosi sumus, ut fortasse tutius sit sterilescere ingenio paucaque aut unum dumtaxat scribere. De quo quidem genere toto dicam plane quod sentio, optima omnino esse conditione, qui foecundiori ingenio praediti plura tractaverint. Aliud enim ejusdem scriptoris opus aliud sustinet et tanquam fovet, licet diversum minusque bonum habeatur. Sicut nec aequales sunt in ore dentes; quia tamen simul omnes compacti sunt, alius alium firmat ac continet. Denique paritatem in operibus ad amussim exigere quid est aliud quam ingenia velle hominum ac rerum naturam ipsam varietatis tantopere studiosam permutare? Lusit in *Culice*, qui mox divinam *Aeneiden* scripsit. Ceterum qua poena scelus hoc expiari unquam potuisset? Ut quod Pontanus emendatione ipsa opus approbasset illud deinde nos quasi contra testatoris voluntatem suppressimere atque in ignem mittere auderemus? Absit longe a nobis haec fraus, absit perditissimae audaciae flagitium. Nam quod nos arte hac usos criminantur, ut obscurata hoc opere, sicut ipsi putant, Ioviani fama, illustriora deinde nostra fierent. Tantum, dii immortales, cadere in quenquam nefas potest? Ut illius famae insidiaturos nos putent, cui tantum omnes jure debeamus; quem ut praeceptorem, ut ducem nostrum venerati tandiu simus et in quo uno nostrum omne decus positum esse decreverimus? Quo quidem in officio seu potius summa erga

---

(1) MARZIALE I, 16, 2.

(2) PLINIO, N. H. praef. 7.

eum pietate quae impensae, qui labores in edendis ejus scriptis, quae diligentia fuerit nostra, abunde jam notum est. Quis nos a tenebris ea primum vindicare cogeat? Non haec alit monstra Pontani Academia, non amoena ac benigna regio nostra dulcisque illa atque ad otia, hoc est ad litteras ad ceterasque bonas artes nata Parthenope:

Haec loca non Tauri spirantes naribus ignem
Invertere satis immanis dentibus hydri (1).

Fraus haec ingensque saevitia ac detestanda immanitas Barbaris potius tribuatur atque inhumanis. Quod cum ita sit, te rogo, mi Coloti, ut lectis nostris litteris hos de quibus egimus libellos quam primum accurate inspicias teque unum tantum audias. Nam (quae tua est judicii solertia, quae doctrinae magnitudo integerimque animi candor) haud aliter omnino, quam nunc scribo, te judicaturum confido. Vale.

XI

Sannazarii de Summontii pietate (2).

Excitat obstrictas tumulis Summontius umbras,
impleat ut sanctae munus amicitiae.
Utque prius vivos sic et post fata sodales
observat, tristes et sedet ante rogos.
Nec tantum violas cineri ac bene olentia ponit
serta, sed et lacrimis irrigat ossa piis.
Parva loquor: cultis reparat monumenta libellis,
cum possint longam saxa timere diem.
At tu, vivaci quae fulcis nomina fama,
poscenti gratas, Musa, repende vices:
Ut quoniam dulces optat sic vivere amicos,
vivat et in libris sit sacer ille meis.

(1) VIRGILIO, *Georg.*, 2, 171.

(2) Stampato per la prima volta nell'edizione dei tre dialoghi pontaniani *Aetius, Aegidius, Asinus* (Napoli, Mayr, 1507) fol. 2 v, e poi, come Epigr. II, 10, nelle edizioni delle poesie latine del S., per es., in *Acti Synceri Sannazarii Poemata*. Patavii, Comino 1719, p. 202-03.

XII

Hieronymi Carbonis patritii Neapolitani carmen in Summontianam editionem (1).

Pontani manes et sacri Musa Poetae,
 cui nunc Elysium concinit omne nemus,
 en tua iam volitat doctas post fata per aures
 fama nec a longa posteritate timet.
 Te manus omnis habet, senior iuvenisque puerque
 observans cupido detinet usque sinu.
 Hoc tibi post obitum praestat *Summontius*, uni
 dum cura est cineri te superesse tuo,
 ut quae saeva duces vincit mors, saeva tyrannos,
 in te unum doleat iuris habere nihil.
 Ipsa licet gelido consumpserit ossa sepulcro,
 non terere ingenii tot monumenta potest:
 Quae non longa dies, rapidus non laeserit ignis
 nullaque ab irato fulmina missa Iove.
 Nec satis hoc: maius nomen tibi crescit in horas
 astraque sublimi vertice summa ferit (2).

XIII

Locorum aliquot in his Pontani libris, quae ob rerum novitatem non facile intelligi possint, explanatio a Petro Summontio viro doctissimo et Pontanicae disciplinae ac nominis studiosissimo edita.

LEPIDINA.

P. 2, 16. *Crambane* vicus est in agro Neapolitano, in quo et hi alii vici sunt: *Theodocie* sive *Thuducium* (P. 4, 11), *Resina* (P. 2, 45), *Porticiae* (P. 5, 244), *Fragola* (P. 4, 77), *Casulla*

(1) Stampato per la prima volta alla fine dell'ediz. principe del *De immanitate*. Napoli. Sultzbach 1512, ristampato dal DE MONTERA, *L'humaniste napolitain Girolamo Carbone et ses poésies inédites*. Napoli, Ricciardi, 1935, p. 46.

(2) Cfr. ORAZIO, *Od.* I, 1, 36.

(P. 4, 78), *Planuris* (P. 5, 11), *Marana* (P. 5, 70) *Pomelia* seu *Pomelianum* (P. 5, 98), *Marillia* seu *Marillianella* (P. 5, 134), *Ansatia* vulgo *Anciasinum* (P. 5, 158), *Pulvicia* (P. 5, 213), *Panicoclis* (P. 5, 214). Hos praecipue vicos ex aliis, qui in agro Neapolitano sunt, Pontano placuit celebrare. Is etenim ab adolescentia ornandae Neapoli gratia hoc ipsum facere decreverat, ut scilicet *Sebethi* et *Parthenopes* nuptias caneret: id quod tunc in Elegia illa de transformatione Sebethi pollicitus est his versibus (Parth. II, 14, 65-66:)

Tempus erit, caros cum dicemus hymenaeos,
Ut sit iuncta tuo Parthenopea toro.

Hoc tamen longe post, velut promissi memor, senex iam absolvit; quod et in nonnullis aliis facit opëribus.

Sebethus, fluvius saepe a Pontano celebratus, prope Neapolis moenia labitur. Huius quoque Maro, Statius, Columella meminerunt.

P. 2, 16. *Mergilline* villa est in via Puteolana, ad mare in Pausilypi radicibus, iuxta cryptam Neapolitanam, quam Actius Syncerus Federici regis munere possidet.

P. 2, 17. *Prochyte*, *Caprite*, *Sarnitis* (P. 2, 38): a Prochyta, Capreis Sarnoque nomina deduxit.

P. 2, 46. *Tristior illa quidem patris de clade Vesevi*: Allegoria haec historiae tangit veritatem. *Resina* enim, ut nunc etiam in eius solio cernitur, a Vesevi incendio, utpote illi vicina, conflagravit.

P. 2, 67. *Herclis*. Locus est prope Neapolim occidentem versus, paulum supra antiquam Palaeopolim, ab Hercule, ut Pontanus putabat, dictus. *Hechiam* vulgus appellat.

P. 2, 78. *Aequana* prope Surrentum, qui locus vulgo *Massa Aequana* dicitur, ubi optima nascuntur vina.

P. 2, 78. *Amalphis* urbs maritima in Picentinis, citriorum copia, fontibus atque aeris salubritate nobilis, clara et Andreae apo-

stoli sepulchro. Urbem hanc *Magnetida Hesperidum* Pontanus vocavit, quod eius cives magnetis usum navigantibus primi, ut fama est, monstravere. Unde et Antonii Panhormitae carmen in urbis eius laudem:

Prima dedit nautis usum magnetis Amalphis.

P. 3, 25. *Ad antra Minervae*. Promontorium Minervae significat, quod est contra Capreas et Aenariam insulas.

P. 3, 39. *Herculis ad fontem*. Ultra Neapolim sunt fontes, qui ab Hercule *Herculani* sunt dicti, ibique *Heraclea*.

P. 4, 3. *Butine* sordidus Neapoli vicus, ubi varii generis obsonia venduntur.

P. 4, 8. *Intortis torallis*. Tentare voluit Pontanus noster, quae summa in eo erat Latinae linguae auctoritas, ut novum omnino vocabulum in Latinitatem reciperet atque, ut ita dixerim, Romana illud civitate donaret. Est autem apud nos torallus panis quidam peralbus, leni ac lucida crusta, in varios circulorum formas intortus, qualis pro divorum templis diebus venditur solemnibus; dictus quidem torallus a toris, ut ipse volebat sive torulis, qui sunt in columnis. Eadem quoque Pontanus licentia *Liguris* aviculae a liguriendo nomen usurpavit (P. 6, 48).

P. 4, 18. *Pistasis* fons est Neapoli in declivi urbis regione.

P. 4, 46. *Hermitis* Neapoli ab occidente imminet, qui mons sancti Hermi dicitur, villarum frequentia nobilis.

Olympias pars est Hermi montis in eius appendicibus Neapolim versus, quod hodie Olympium dicunt.

Conicle locus prope Neapolim in collibus a septentrione urbem spectantibus; vulgo *Canocchiam* vocant.

P. 5, 44, 78. P. 2, 4, 46. *Gaurus, Misenus, Pausilypus, Vesevus* clari satis per se montes.

P. 4, 67. *Labulla* rivus est, immo fluviolus, per cuniculos Neapolim miro opere inductus: sive a labro, ut Pontanus volebat, sive ut alii putant, a bulliendo dictus. Non omittenda hoc loco *Delioli* (1, 30) mentio videtur, qui fons est in via Acerrana, non multum Neapoli distans, Pontani et ipse carmine illustratus. Hunc Alfonsus, Calabriae Dux, magnificis excultissimisque aedificiis exornavit ac *Poggium Regale* appellari iussit.

P. 4, 68. *Formellis*, fons est Neapoli.

P. 4, 102. *Verum, age, et hoc, coniunx, fas est, requiesce sub arcu.*

Domum suam poeta designat, quam Neapoli habuit, in celebri urbis regione, quae *Ad arcum* dicitur: ea in domo turris est quadrata urbem undique totam despectans, quam etiam turrim alibi ut hic celebrat.

P. 4, 105. *Meliseon*. Sub Melisei persona Pontanus intelligitur ut in ecloga illa, cuius titulus est Meliseus.

P. 4, 107. *Phosphoridos natae*. L. Martiae filiae obitum mutato nomine dicit, quem in Tumulorum libro et in Urania deploravit.

P. 5, 11. *Leucogidis albae*. Leucogei montes inter Neapolim et Puteolos, ab albedine dicti: hodie *Lumeta* dicitur ab alumine, quod in terra illa fornacibus excocta dissolvitur. Est autem hoc avitum Actii Synceri nostri praedium.

P. 5, 26. *Ad Cryptam*. Tam clari nominis est Crypta Neapolitana, quae Puteolos ducit, ut de ea quicquam dicere non oporteat.

P. 5, 36. *Liquidissimus amnis it subter*. Magnificentiam vult ostendere operis illius, quo rivus, seu potius dicam fluvius, a Labulla, ut dictum est, Neapolim per subterraneos inducitur meatus, excavato saxo, in quo vetus urbs tota inest fundata.

P. 5, 38. *Proximaque Uranie scorteum et sua poma paravit*. Bene in domo sua Uraniam statuit eamque sibi domi familiarem facit, ut allegorice ad divinos illos de stellis alludat libros, quibus Uraniae nomen indidit.

- P. 5, 44. *Campe*. Planities est velut concha quaedam prope Gaurum, qui locus *Campana* dicitur.
- P. 5, 58. *Ursulon insequitur frontem insignitus echino*.
Castanearum silva est non procul ab Antiniano, quam vulgo Ursulonis crucem appellant.
- P. 5, 64. *Sorbino e bimo atque ex anniculo viridisco*.
Sorbinum et viridiscum vini genera sunt in Campania.
- P. 5, 128. *Claudicat hinc heros Capimontius*. Locus in collibus Neapolim a septentrione spectantibus, agris villisque celebris: et quia montosus, ideo claudus dicitur. Quem in Francisci Puderici gratiam, quod ibi villam haberet, celebrat (Hendec. II, 15, 11).
- P. 5, 192. *Murronem fama est cum coniuge Tifatea*.
Loca sunt prope Capuam.
- P. 5, 200. *Caserta*. Notum non procul ab urbe Neapoli oppidum in colle positum.
- P. 5, 202. *Marcinida*. Vicus est prope Capuam; vulgus *Larcianisios* vocat.
- P. 5, 217. *Cicala*. Editior locus supra Nolam.
- P. 5, 245. *Carmeli ad fontem*. Fons est in foro Neapolitano iuxta aedem divae Mariae Carmelitanae.
- P. 6, 19. *Nesis* nota inter Pausilypum et Puteolos insula.
- P. 6, 35. *Platamonis*. Platamonias celebrat excavatas ad litus prope Neapolim ac factas manu hominum specus, quas vetustas salsaque maris aspergo magna e parte consumpsit temporumque ipsorum iniquitas: loca nimirum ad voluptatem aestivasque deambulationes atque convivia excogitata.
- P. 6, 54 e 57. *Antiniana* et *Patulcis*. Neapoli mons ab occidente imminet salubritate et villarum frequentia nobilis, in quo lo-

cus est *Antinianum* nomine, ubi Pontanus villam habuit. Hoc etiam in monte *Patulcium* est ad secundum fere ab urbe lapidem, in via, cuius adhuc vestigia extant, Puteolana; clarum sepulcro Maronis, quod saepe Pontanus *sub Patulcis* nymphae nomine celebrans ad Virgilium ipsum alludit.

P. 6, 60. *Ipsa seni blandita senem cupit*. Per senem hunc, cui tantum *Antiniana* blanditur, seipsum intelligit, qui rus suum in Antiniano habens *Antinianam nympham* identidem celebrat. Blanditur autem ipse sibi tacite poeta continuatque allegoriam hanc toto discursu, quo de Antiniana agitur.

P. 7, 45. *Nascetur qui longinquis procul advena terris*.

P. Virgilium Maronem intelligit, qui Neapolim diutius coluit.

P. 7, 57. *Nasceturque alius longo post tempore pastor*. Se ipsum Pontanus depingit.

PARTHENOPEUS.

I, 34, 17. *Tempora Busuluniana*. Petrus Busulunus Tarraconensis Alfonsi Regis Neap. patrimonii procurator et ob id ipsum plerisque odiosus.

II, 7, 3. *Victoria* mater Pii II Pont. max.

II, 11, 21. *Thisbe* nomen puellae a Leonte adamatae, cuius domus prope fontem erat.

DE AMORE CONIUGALI.

I, 1, 71. *Cermenis* rupes in Minervae promontorio.

II, 1, 28. *Asterion*. Asterionem celebrat poeta canem suum.

III, 2, 49. *Fabae sors regia*. Martinalitiis coenis regem sorte fabae, quae placentis includitur, creari nota est nostri temporis consuetudo.

TUMULI.

I, 5. *Tumulus Hydruntinorum civium*. Pontani aetate Mahometem Turcarum regem misso in Italiam exercitu Hydruntum expugnasse caesis crudeliter oppidanis nota historia: horum deinde ossa Alfonsus, Calabriae dux, pulsus hostibus receptoque oppido pie sepelienda curavit.

I, 43. *Stella* mulieris nomen Ferrariensis, quam Pontanus in deliciis habuit.

II, 58, 9-10. *Caia. Blanda*. Caius et Blandus fluvii sunt Senenses.

HENDECASYLLABI.

I, 11, 10-11. *Tebenna. Tanager*. Ille mons, hic fluvius in Picentinis.

NOTA *

* La nota, redatta in tedesco dal curatore, viene presentata nella traduzione della sig.na Luisa Vertova.

Quando Gioviano Pontano chiuse gli occhi, nell'autunno del 1503, i contemporanei avevano potuto conoscere attraverso la stampa solo una esigua parte della sua produzione letteraria meravigliosamente vasta e multilaterale: forse un quarto, quanto alla mole, delle opere in prosa e nulla, per così dire, della poesia.

Infatti l'edizione apparsa a Venezia nel 1498 che, insieme agli «*Opuscula*» di Gregorio Tifernate e di altri, conteneva pure le «*Neniae*» e gli «*Epigrammata*» del Pontano, non può essere avvenuta col consenso del poeta perché le poesie dal «*Parthenopeus*» appaiono qui in una stesura primitiva, che egli nel 1498 non approvava più⁽¹⁾.

Così, non dev'essere autentica neppure l'edizione del «*De laudibus divinis*», pubblicata a Barcellona nello stesso anno 1498, perché anche questo testo si allontana assai dalla stesura definitiva e risponde a un esemplare che noi conosciamo da un codice madrileno datato del 1458 e forse di mano del Pontano stesso⁽²⁾.

Nella lettera al marchese di Mantova dell'anno 1500 (v. Appendice B 1) il poeta rileva che: «*le cose de ingenio hanno bisogno de multa et longa limatione*». Non si andrà errati vedendo in

---

(1) *Gregorii Tiferni Poetae opuscula. Per Bernardinum Venetum*, Venezia 1498, 44 fogli non numerati. Vedi Benedetto Soldati, prefazione (pp. LVIII-LIX) a *Joannis Joviani Carmina*, Firenze, Barbera, 1902. Per quanto riguarda i manoscritti e le stampe delle opere del Pontano la nostra esposizione si basa sui risultati della ricerca del Soldati, che ne ricostruì la storia, con avvedutezza ed acume.

(2) Cod. Aa 318 della Biblioteca Nazionale di Madrid; Soldati, p. xxx sgg. Titolo dell'edizione: *Liber Joviani Pontani Umbri de divinis laudibus. Impressum Barchin. per Joannem Luschner Alemannum* 1498. Su quest'edizione, di cui il Soldati ignorava l'esistenza, richiamò l'attenzione Erasmo Percopo nella rivista «*Studi di letteratura italiana*» III (1901) p. 196 sgg. Il Soldati dà le varianti del manoscritto e perciò anche della stampa nella sua edizione, vol. II p. 227 sgg.

questa autocritica poetica il motivo primo del riserbo del Pontano di fronte agli editori. Noi siamo pure in condizione di stabilire direttamente quanto alcuni cicli di poesie si siano modificati, col corso dei decenni, nella fucina dell'artista⁽¹⁾.

Alla morte del Pontano naturalmente non solo le opere in prosa ma anche le poesie di sua mano si presentavano in una stesura più o meno definitiva⁽²⁾. Ma l'amico da lui scelto un tempo come curatore del proprio retaggio spirituale, Jacopo Sannazzaro⁽³⁾, viveva in volontario esilio presso il suo re, don Federico, lontano da Napoli, in Francia. Così, la cura dei preziosi manoscritti, caduti in mano di eredi che non se ne intendevano né se ne occupavano, fu assunta da un uomo che, pur non avendo mai scritto niente di proprio, si rese assai benemerito della letteratura italiana: Pietro Summonte⁽⁴⁾. Il Pércopo giustamente si domanda: « Che ne sarebbe avvenuto di quasi tutte le opere pontaniane, dell'*Arcadia*, delle *Rime* del Cariteo⁽⁵⁾, se egli, salvando gli autografi da certa perdita, facendo violenza alla modestia e alla timidezza degli amici, non ce ne avesse dato, con cura filiale e fraterna, quelle nitide e corrette edizioni mayriane che tutti sanno »⁽⁶⁾.

Grazie alle amichevoli relazioni con la famiglia del nostro poeta, il Summonte, nuovo presidente dell'Accademia, riuscì a metter la mano su quasi tutti i manoscritti del Pontano, e quando il Sannazzaro nel 1504 ritornò dalla Francia, il Summonte acquistò in lui un fervido e autorevole alleato. Grazie ai loro sforzi comuni la figlia Eugenia Pontano, con atto notarile del 4 Giugno 1505, legò per testamento i restanti libri e i codici rimasti presso di lei, alla chiesa di S. Domenico di Napoli, dove il Summonte aveva depositato i manoscritti del Pontano precedentemente recuperati. Il Summonte si mise con energia ed entusiasmo a stampare le

(1) L'esempio più istruttivo è dato dal *Parthenopeus*, per il quale il Soldati ha specificato quattro gruppi di manoscritti, di cui il più antico e genuino risale a circa il 1451, il più recente proviene dall'anno 1496.

(2) SOLDATI, p. x.

(3) « ...quod multis ante (ut audio) annis... tibi uni post mortem scripta commendavit » SUMMONTE, *Dedicatoria delle Liriche del Pontano*, Napoli, 1505, v. Appendice B VIII.

(4) Vedi su di lui specialmente la monografia di NICOLA MANCINELLI, *Pietro Summonte*, Roma 1923.

(5) Edizione principe dell'*Arcadia*, Napoli Mayr 1504 in 4°; di « *Tutte le opere volgari del Cariteo* » ibid. 1509, in 4°.

(6) E. PÉRCOPO, *Le rime del Cariteo*, Napoli 1892, Introduzione p. CCXIII.

opere del Pontano, in otto anni (1505-1512) portò a compimento la superba serie degli otto volumi in folio, tutti stampati con la massima accuratezza in Napoli, nel magnifico « tondo » di Sigismundus Mayr, Alemannus. Senza la munificenza dei ricchi amici che egli aveva nell'aristocrazia napoletana, sarebbe stata difficilmente possibile un'edizione di quel genere. Per l'abilità nel procurare il danaro necessario sembra si sia acquistato meriti speciali Francesco Puderico; fu richiesto consiglio anche a Elio Marchese⁽¹⁾. Ma tutto questo è poco in confronto all'attività editoriale del Summonte. Sulle sue spalle gravò l'intero lavoro, ed egli prese sul serio, come mai filologo, la riproduzione più fedele possibile di ogni parola e lettera del suo autore; anche molto tempo dopo, nel 1515, egli si vanta in una lettera ad Angelo Colocci: « *La ragione vole che oltra le fatighe chio solo (ut vere dicam) ho patute nel publicare queste opere, nel modo che le ho publicate, per avere io solo liberati et salvati questi archetypi integralmente tucti da mano di quelle donne* »⁽²⁾.

Il criterio che l'aveva guidato in questa edizione fu quello proprio di ogni sano metodo filologico: procedere alla modifica del testo soltanto nei casi veramente disperati: « *et finalmente omnia tentemus antequam ad emendationem veniamus* »⁽³⁾. Perciò i volumi pubblicati dal Summonte sostituiscono per noi quasi perfettamente i manoscritti, che nel 1519 giacevano ancora in serie completa a S. Domenico; poi, non si sa quando né come, andarono perduti e solo in minima parte riemersero nella Vaticana e nella Biblioteca di Vienna.

Il Summonte iniziò la sua edizione con le poesie liriche del Pontano, poiché sapeva che *Urania*, *Meteora*, gli *Horti Hesperidum* e le prime quattro *Eclogae* erano state date a stampare dal-

(1) Cfr. la dedica che il Summonte fece dell'*Actius* a F. Puderico (Napoli, Mayr, 1507, fol. 1 v): « Tuum igitur tibi Actium habeo libroque hoc et Syncerii ipsius optato e Galliis reditu... magis magisque laetare. Nam ut omittam summam eius in Pontani scripta pietatem, quae post illius obitum sopita ac neglecta e tenebris primus in lucem tum *Francisci Aelii* consilio, tum opera usus mea revocavit ». Sopra il Marchese vedi ora B. CROCE in *Uomini e cose della vecchia Italia* vol. I, pp. 26-45, Bari 1927.

(2) E. PÉRICOPO, *Una lettera pontaniana inedita di P. Summonte ad A. Colocci*. Nella rivista « *Studi di letteratura italiana* » I (1899) p. 394; ristampata e commentata da C. PASCAL in « *Rendiconti dell'Istituto lombardo* » Serie II, vol. 59 (1926) p. 516.

(3) Stessa lettera. PÉRICOPO, p. 329 (= PASCAL, p. 514).

l'autore stesso ancora ad Aldo Manuzio, pel tramite di Suardino Suardo. Di fatto, nella lettera dedicatoria al Pontano premessa allo Stazio stampato nell'agosto 1502, Aldo aveva espresso il desiderio di stampare non soltanto i poemetti avuti per mezzo di Suardino, ma anche tutte le altre opere del Pontano (v. App. B II). In una lettera del Pontano a Suardino del 31 dicembre 1502, rileviamo che vengono date le ultime indicazioni per l'ordinamento degli *Hendecasyllabi*; il Pontano promette altresì di aggiungere per la stampa « qualche altra cosa » (App. B III)⁽¹⁾.

La impressione di Aldo si protrasse più a lungo del previsto, perché i manoscritti inviati da Napoli andarono in parte perduti e dovettero esser sostituiti con nuove copie. Nel frattempo il Pontano morì. Il Summonte e il Sannazzaro si rivolsero al Manuzio con lettere sempre più insistenti, perché affrettasse la stampa o ci rinunziasse del tutto. È chiaro che a Napoli si considerava ormai questione d'onore che le opere del poeta passato alla vita eterna venissero stampate il più celermente e degnamente possibile nella città che era divenuta la sua seconda patria. Inoltre si era certo giunti all'impressione che molte difficoltà sarebbero cadute da se qualora editore del testo e tipografo si trovassero nello stesso luogo.

Il Summonte annunzia ad Aldo nella lettera del 2 agosto 1505 (App. B IV) che non solo si era iniziata a Napoli la stampa delle poesie e liriche del Pontano, ma che si era dispostissimi a ritirargli i poemetti e le *Egloghe* « Si vero impressio, quam tam diu expectamus tibi minus est cordi, pergratum universae Academiae nostrae feceris... si nos hac de re feceris certiores, ut per nos tandem prodeant, quorum apud te tam diu archetypī resident ».

Tuttavia il Summonte fa ancora un reale assegnamento su Aldo, poiché questi era stato prescelto dal Pontano stesso per l'edizione dei poemetti: infatti gli manda le ultime due *Ecloghe*, che allora soltanto erano state rinvenute. Nella lettera seguente del 29 agosto 1505 (App. B V) il Summonte si rallegra che l'edizione aldina comunque, sia finalmente apparsa e formula la preghiera che Aldo non voglia danneggiare con una sua ristampa la diffusione dell'edizione napoletana delle poesie liriche, che usciva proprio allora.

Le due lettere giunsero a Venezia quando il libro di Aldo era

(1) V. SOLDATI, p. LX sgg.; v. anche Appendice B VI.

già stato finito di stampare. Esso consta di 242 pagine non numerate ed è stampato nella nota maniera delle edizioni aldine, in ottavo, in carattere corsivo, e porta il seguente frontespizio:

PONTANI OPERA

Urania sive de stellis	libri quinque	[c. 2 r]
Meteorum	liber unus	[c. 109 r]
De Hortis Hesperidum	libri duo	[c. 138 r]
Lepidina sive pastorales pompae septem. Item Meliseus, Maeon, Acon		[c. 160 r]
Hendecasyllaborum	libri duo	[c. 186 r]
Neniae	duodecim	[c. 227 v]
Tumulorum	liber unus	[c. 219 r]
Epigrammata	duodecim	[c. 230 v]

Quae vero in toto opere habeantur, in Indice, pui in calce est, licet videre.

Un indice dettagliato va da p. 234 v a p. 242 r. Il libro è diviso in due parti diseguali. La prima ha come introduzione la dedicatoria di Aldo al Collaurio⁽¹⁾, giunge fino a c. 184, che porta la data « mense Maio MDV ». La seconda parte s'inizia con gli *Hendecasyllabi*, preceduti da una lettera a Suardino, nella quale Aldo giustifica la dilazione della stampa⁽²⁾. A c. 242 sta la data « mense Augusto MDV ».

Urania, Meteora, De Hortis Hesperidum, come pure le quattro *Ecloghe*, sono stampate nella forma definitiva, secondo i manoscritti che il Pontano, ancora di persona, aveva inviato a Venezia. Non così le poesie liriche accluse ai poemetti; per le quali non si può risparmiare ad Aldo il rimprovero di avere stampato i cicli lirici per arricchire il proprio libretto, in una forma e in un ordine che figurano sí in alcuni manoscritti piú antichi, i quali però; nel 1505 come anche Aldo sapeva, non dovevano piú essere usati come esemplari per la stampa. Evidentemente, il Summonte aveva rifiutato di cedere ad Aldo il testo definitivo, delle poesie liriche pontaniane⁽³⁾; e Aldo se l'era cavata come aveva potuto. Certo gli *Hendecasyllabi*, nell'edizione aldina, risalgono a un manoscritto del Pontano autentico e degli ultimi anni; ma,

(1) Fol. 1 v; ristampata App. B VII.

(2) Fol. 185 r; ristampata App. B VI.

(3) V. SOLDATI, p. LXVI.

poiché la forma definitiva dell'opera fu fissata solo negli ultimissimi mesi di vita del poeta, qua e là si trovano piccole deviazioni dal testo che ci offre il Summonte. I *Tumuli* dell'Aldina se ne allontanano ancora di più, in quanto la raccolta rispecchia, per forma ed estensione, un manoscritto del 1496. Le *Neniae* e gli *Epigrammata* erano stati semplicemente ripresi dall'edizione veneziana del 1498.

Per fortuna, poche settimane più tardi, « mense Septembri » apparve l'edizione del Summonte, che presentava la raccolta completa delle liriche pontoniane nella forma voluta dal poeta e in veste tipografica di lui non indegna. È un volume in folio di carte 148 numerate, la cui facciata reca questo specchio:

Hoc in volumine opera haec continentur:

<i>Parthenopei libri duo</i>	[c. 3 r - 26 r]
<i>De Amore coniugali tres</i>	[c. 27 r - 51 r]
<i>De Tumulis duo</i>	[c. 52 r - 72 r]
<i>Elegia de obitu filii</i>	[c. 144 r - 145 v]
<i>De eodem Jambici</i>	[c. 105 v - 107 r]
<i>De divinis laudibus</i>	[c. 73 r - 75 r]
<i>Hendecasyllaborum seu Baiarum libri duo</i>	[c. 80 r - 105 v]
<i>Sapphici</i>	[c. 108 r - 119 r]
<i>Eridani duo libri</i>	[c. 120 r - 145 v]

Precede il testo una dedicatoria del Summonte al Sannazzaro (c. 1 v - 2 v, vedi App. B VIII); lo chiudono una lettera del Summonte al lettore (c. 146 r - 146 v; vedi App. B IX) e spiegazioni dello stesso per alcuni luoghi più difficultosi del testo; segue un indice degli errori e finalmente l'indicazione dell'editore e la data. Nell'ultima pagina, 148 v, si legge il privilegio di stampa per il Regno. Il Summonte stesso rileva, nella postilla al lettore, di essersi scrupolosamente attenuto al testo, così come l'aveva trovato nei manoscritti del poeta: « *Quod vero ad codicis fidem spectat, Pontani ex archetypis quatuordecim hos Elegorum Lyricorumque libros accurate transcriptos scias, plenum sane atque integrum unumquodque opus, eoque ordine digestum, quo archetypus ipsos Pontani manu scriptos invenimus* » (App. IX). I manoscritti che servirono di base all'edizione del Summonte, eccetto il *Vaticano latino* 2842, che contiene i *Tumuli* (Soldati, p. xxvi), sono andati perduti. Un'occhiata a questo codice ci conferma la coscienziosità del Summonte. Le due Ecloghe *Coryle* e *Quinquemius*, che erano state ritrovate

soltanto più tardi nelle carte lasciate dal poeta, e che il Summonte aveva inviate il 2 agosto 1505 ad Aldo (v. App. B IV), furono pubblicate, dal Summonte stesso a chiusa del volume che conteneva i tre dialoghi *Actius*, *Aegidius* e *Asinus* (Napoli, Mayr; mense Octobri MDVII). Si trovano alla c. 67 b - 70 b.

Per dimostrare la sua fedeltà agli archetipi il Summonte si richiama ai primi editori di Virgilio: « *Seculi sumus Augusti in edenda Aeneide consilium, qui neque addi neque immutari quicquam passus, superflua tantum, siqua essent, demi iussit. Sed nec postremum hoc nos in Pontano ausi sumus ut qui nati sub Augusto non essemus* ». (Lettera al Colocci v. App. B X). D'altra parte egli fa notare che per certe poesie era intervenuta la mano ordinatrice del Sannazzaro: « *...quaedam (opera) adeo distracta et paene dixerim amissa, ut vix ea nobis licuerit hinc illinc te duce atque investigatore colligere* » (Dedicatoria al Sannazzaro; v. App. B VIII). Si può ritenere senz'altro che questi interventi del Sannazzaro furono riguardosi e non fecero violenza ai testi. Possiamo dunque sottoscrivere la ricapitolazione che fa il Soldati (p. LXXV):

« L'edizione del Mayr del 1505-1507 contiene il testo vero delle liriche, delle elegie e delle due ultime ecloghe del Pontano, passato attraverso la critica libera, ma onesta, diligente delle due persone più adatte per età, per studi et per amorosa disposizione d'animo ad esercitarla, dico del Sannazzaro e del Summonte ».

Per le prime quattro Ecloghe però il fondamento del nostro testo si è fornito dall'aldina, poiché anche per esse non possediamo più autografi del Pontano. Questa mancanza è particolarmente deplorabile, perché si amerebbe veder confermata dall'archetipo arditezze linguistiche⁽¹⁾, specialmente frequenti nella *Lepidina*. Anche il fatto che il Summonte nutrisse il proposito (da lui purtroppo poi non realizzato) di pubblicare di nuovo i poemetti dell'Aldina in un'edizione corretta (v. Soldati, p. LXXVII) fa pensare che il Manuzio non avesse lavorato con la troppa cura o che il Pontano fosse tornato in seguito a limarli.

Prima di parlare dell'edizione del Soldati vanno brevemente ricordate, oltre le tre edizioni principi, le stampe secondarie.

Aldo Manuzio ristampò nel 1513 la propria edizione del 1505,

(1) Tuttavia un « maccheronismo larvato », come Zabughin ha felicemente definito il carattere delle ecloghe pontaniane, è certo innegabile (ZABUGHIN, *Virgilio nel Rinascimento*, I, p. 234).

integrando parzialmente e con parsimonia la seconda parte (liriche), servendosi della Summontiana.

Nel 1514 apparve a Firenze presso il Giunta, un'edizione in 8° di due volumi, assai accurata, dovuta a Mariano Tuccio, contenente nel I volume i Poemeti secondo Aldo, nel II volume la Lirica secondo la Summontiana. Se il Tuccio avesse incluso anche le due ecloghe stampate dal Summonte nel 1507, la sua edizione avrebbe compreso l'opera poetica completa del Pontano.

Le liriche della Summontiana furono ristampate nel 1515 in un volume che uscì « Argentinae per Ioannem Knoblauch », in 4°.

Nel 1518 finalmente apparve presso gli eredi di Aldo il corpus delle liriche nella forma definitiva della Summontiana, ma anche questa volta incompleto, perché vennero tralasciate le poesie già pubblicate nell'Aldina del 1505. Le poesie del Pontano fecero gemere i torchi aldini almeno altre tre volte: nel 1533 si ebbe una ristampa del volume del 1513; un'altra edizione, senza data e senza nome di stampatore, riproduce in due volumi il testo del 1513 e del 1518; una terza edizione senza data riproduce il testo del 1513. Infine, Marco Astemio stampò ancora una volta l'Aldina del 1518 in un volume non datato.

A Basilea le poesie complete del Pontano furono pubblicate due volte.

La prima volta per opera del Cratander, nel 1531, in due volumi in ottavo, dei quali il primo contiene i poemetti dell'Aldina; il secondo le liriche della Summontiana; in altre parole, il Cratander prese a modello di stampa, e a buon diritto, i due volumi della giuntina evitando così l'incompletezza dell'Aldina.

Le stampe pontaniane del XVI° secolo si concludono non ingloriosamente con l'edizione completa delle opere, pubblicata a Basilea nel 1556, dall'« officina Henricpetrina », in quattro grossi volumi in ottavo. Il quarto volume contiene l'opera poetica ed è una ristampa dell'edizione ora citata.

Delle ristampe parziali delle liriche pontaniane che apparvero nei secoli 16°, 17°, 18° e 19° non abbiamo bisogno di occuparci più da vicino. Il Soldati (pp. LXXXI-LXXXII) ne dà la bibliografia, che si potrebbe facilmente accrescere di due o tre numeri.

Ad una reale necessità corrispose, quasi trecentocinquanta anni dopo l'ultima edizione completa delle poesie del più grande poeta neolatino, una nuova edizione che elevò la pretesa di essere definitiva: *Joannis Joviani Carmina. Testo fondato sulle stampe origi-*

nali e riveduto sugli autografi. Introduzione bibliografica ed appendice di poesie inedite a cura di Benedetto Soldati. Firenze Barbéra 1902. Due volumi in 8° pp. xcix 269-453.

Questa edizione, che nel primo volume, oltre ad una lunga introduzione, offre *Urania, Meteora, De Hortis Hesperidum*, nel secondo volume le *Ecloghe* e le liriche, fu salutata infatti con la soddisfazione che meritava⁽¹⁾.

I recensori erano incantati del modo accurato ed esauriente con cui il Soldati aveva descritto e classificato gli autografi e le stampe. Se tuttavia avessero osservato un po' più attentamente il testo stesso, avrebbero dovuto accorgersi, nell'essenziale, per quanto cioè riguarda la determinazione del testo, questa nuova edizione, non solo non rappresentava nessun progresso rispetto alle stampe del XVI secolo, ma costituiva anzi un regresso. La riprova è facile, appena si confrontino i passi che non appaiono soddisfacenti nell'edizione del Soldati con le stampe antiche, ossia anzitutto con le tre edizioni principi del 1505 e 1507; e si verifichi come tali edizioni presentino per lo più un testo che non ammette obiezioni. Inoltre dove anche le antiche stampe non reggono e un editore ha il diritto e il dovere di procedere ad una emendazione, è assai difficile trovare nel Soldati una soluzione giusta. Diamo qui, senza pretendere di essere completi, un prospetto degli errori, che l'edizione del Soldati in piccola parte ha ripetuto dalle stampe precedenti, per la parte maggiore tuttavia presenta essa per la prima volta⁽²⁾.

Cominciamo con omissione, per svista, di versi o d'interesse poesie, in *Hendecasyllabi*, I, 4; Soldati omette dopo il v. 13 il verso:

hoc est dicere: « Posce, posce, trado ».

Dopo *Tumuli* II, 45 segue, se non in Sum. almeno nelle edizioni di Basilea, un « *Tumulus Lucretiae, Alexandri Sexti filiae* » che suona così:

*Hoc tumulo dormit Lucretia nomine sed re
Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus.*

(1) V. Le recensioni di V. ROSSI in *Rassegna bibliografica della lett. ital.*, X, 1902, p. 177-182; R. SABBADINI in *Giornale storico della lett. ital.*, XXXIX, 1902, pp. 391-394; E. PERCOPO in *Rassegna critica della lett. ital.*, X, 1905, pp. 16-22.

(2) Usiamo le abbreviazioni seguenti:

Ald = Aldina del 1505; Su = Summontiana del 1505, talora 1507; So = Soldati; Bas = edizione di Basilea 1556.

Poiché il distico manca nel manoscritto definitivo a noi rimasto dei *Tumuli* pontaniani, il Vaticano latino 2842, non è grande la probabilità che si tratti di versi autentici. I versi sono citati volentieri dai polemisti protestanti del XVI secolo, p. es. *Lucas Osian-der* «Sieben Predigten gegen Feucht und Pistorius» [1589], pp. 38-39. Cfr. *L. v. Pastor* «Geschichte der Päpste» vol. 3, I, 5^a 7^a ed., 1924, p. 574 (trad. ital. di A. Mercati, III, nuova edizione interamente rifatta, Roma, 1932, p. 558). Il Soldati però avrebbe dovuto menzionare comunque questi versi.

Nell'Appendice V il Soldati dà per inedita una poesia «*Ad Cinnamam*» che si trova tanto in Ald. quanto in Bas., come Parth. I, 24; manca tuttavia in Su. Questi versi esistevano dunque nel codice che del poeta era stato mandato a Venezia, mentre da ultimo, per ragioni sconosciute, rimasero esclusi dal manoscritto definitivo. Noi li lasciamo stare nell'Appendice, correggendo al v. 5 «*Nec tantillum*» «*Et nec tantillum*», seguendo l'Aldina.

Nel prospetto seguente, dove presentiamo sempre prima la lezione errata del Soldati, poi quella corretta delle stampe o talora la nostra proposta di emendamento, è compresa anche l'interpunzione, ma naturalmente soltanto là dove, nell'edizione del Soldati, essa turba l'intelligenza del testo.

ECLOGHE.

I, 18	<i>prima fuere</i>	(<i>prima fuere</i>) Ald
24	<i>omnia</i>	<i>omina</i>
63	<i>Vidit et: « O, dixit, Saliceni filius, alis</i>	<i>Vidit et: « O », dixit Saliceni filius, » alis</i>
67	<i>Dic, mea, dic, formosa canit</i>	<i>Dic, mea, dic, formosa, canit</i> (<i>formosa</i> è vocativo; cf. Canticum canticorum 2, 10)
P. 1, 20	<i>Paulatim</i>	<i>Paulatimque</i> Ald
P. 3, 21	<i>Cynipheo</i>	<i>Cinyphio</i> (cfr. Laud. div. 13, 6 e Lyra 16, 56)
23	<i>Aenarie</i>	<i>Aenariae</i> Ald
31	<i>nimpha</i>	<i>nympha</i> Ald
33	<i>omnia</i>	<i>omina</i> (<i>omnia</i> sta nel testo di Ald, ma è corretto in <i>omina</i> negli Errata)

P. 4, 35	<i>his</i>	hic Ald
P. 5, 84	<i>ac</i>	at Ald
P. 5, 107	<i>iusta</i>	<i>iuxta</i> Ald
204/5	<i>volantes.</i>	<i>volantes,</i>
	<i>Ne qua sit thalamis per se</i>	<i>ne qua sit thalamis per se</i>
	[<i>mora, ne</i>	[<i>mora. Ne</i>
P. 6, 69	<i>amor iam</i>	<i>amor, iam</i>
P. 7, 11	<i>mula</i>	<i>mutua</i> Ald
35	<i>Ac litibusque</i>	<i>Acidibusque</i> Ald
		(cf. Aen. VII, 730)
40	<i>Nascetur</i>	<i>Nascentur</i>
101	<i>abductis</i>	<i>adductis</i> Ald
II, 44	<i>Extinctamque</i>	<i>Extinctamque</i> Ald
48	<i>Ipse</i>	<i>Ipsae</i> Bas
118	<i>nos</i>	<i>nox</i> Ald
137	<i>Ipsa, comas, laurus</i>	<i>Ipsa comas laurus</i> Ald
237	<i>pater</i>	<i>pateram</i> Ald
248	<i>glutina</i>	<i>glutine</i>
III, 31	<i>compressa</i>	<i>compressa</i> Ald
52	<i>iusta</i>	<i>iuxta</i> Ald
IV, 7	<i>animum</i>	<i>animam</i> Ald
37	<i>devellere</i>	<i>de vellere</i> Ald
69	<i>Non mulctra</i>	<i>Non me mulctra</i> Ald

PARTHENOPEUS.

I, 1, 21	<i>duae</i>	<i>duae</i> Su
3, 6	<i>superciliis</i>	<i>supercilii</i> Su
7, 21	<i>rerum</i>	<i>rerumque</i> Su
9, 10	<i>vobis</i>	<i>nobis</i> Su
10, 11	<i>heroidas aequas,</i>	<i>heroidas aequas</i>
	<i>heroides aequas</i> Su	(il Pontano costruisce quam- vis sempre col congiuntivo)
10, 35	<i>abydei</i> (anche Su)	<i>Abydeni</i>
		(cfr. de am. coniug. I, 8, 41).
II, 1, 27	<i>Lethe</i> (anche Su)	<i>Lethae</i>
2, 6	<i>ob</i>	<i>ab</i> Su
2, 18	<i>beasse velit</i> (anche Su)	<i>beasse velis</i>
3, 46	<i>hic</i>	<i>his</i> Su
8, 9	<i>fac</i>	<i>face</i> Su

11, 8	<i>Extinguere</i>	<i>Exlinxere</i> Su
13, 1	<i>laudique</i>	<i>laudemque</i> Su
13, 47	<i>direxti</i>	<i>direxti</i> Su
		(cfr. Aen. VI, 57)
14, 13	<i>sua</i>	<i>tua</i> Su

DE AMORE CONIUGALI.

I, 1, 18	<i>Huc</i>	<i>Hunc</i> Su
1, 99	<i>Illi tibi coniunxne velis.</i>	<i>Ille tibi - coniunxne velis?</i> -
	<i>Non esse recuset; Anne</i>	<i>Non esse; recuset - Anne</i>
	<i>comes?</i>	<i>comes?</i>
3, 18	<i>o Hymenaeae</i>	<i>io o Hymenaeae</i> Su
, 39	<i>Nec</i>	<i>Ne</i> Su
4, 6	<i>queri</i>	<i>querere</i> Su
4, 75	<i>Phoebei</i>	<i>Phoebi</i> Su
6, 70	<i>inicies vincula, castus</i>	<i>iniecet vincula castus</i> Su
7, 31	<i>redit ornata</i>	<i>redit, ornata</i> Su
9, 93	<i>Martia (anche Su)</i>	<i>Marcia</i>
II, 1, 59	<i>considerare</i>	<i>confidere</i> Su
1, 158	<i>vera</i>	<i>vena</i> Su
3, 27	<i>solius</i>	<i>foliis</i> Su
7, 32	<i>relegit</i>	<i>relegis</i> Su
9, 12	<i>lambi</i>	<i>lambit</i> Su
14, 19	<i>hirsutas</i>	<i>hirsutasque</i> Su
15, 3	<i>sistit</i>	<i>silit</i> Su
III, 3, 132	<i>utrique</i>	<i>utrimque</i> Su
4, 150	<i>omnia</i>	<i>omina</i> Su

DE TUMULIS.

I, 5, 7	<i>Hydrus</i>	<i>Hydruns</i> Su
8, 10	<i>siccatae lacrimas (anche Su)</i>	<i>siccatae lacrimae</i> Ald
9, 14	<i>Optaverunt</i>	<i>Optavere</i> Ald Su
9, 19	<i>effigiumque</i>	<i>effigiemque</i> Ald Su
10, 3	<i>calendae</i>	<i>kalendae</i> Su
12, 7	<i>Assyria</i>	<i>Assyrii</i> Su
20, 3	<i>Antonii</i>	<i>Antoni</i> Su Ald
20, 4	<i>Illi</i>	<i>Ille</i> Su Ald
20, 19	<i>levis</i>	<i>lenis</i> Su Ald
21, 3	<i>nata</i>	<i>nata et</i> Su
28, 1	<i>Quis</i>	<i>Quid</i> Su Ald

- 28, 3 *Cognatis, patriae bonus et vir* *Cognatis, patriaeque bonus vir* Su
- 40, 10 *sed male Rosa, rosa es* *sed male rōsa rōsa es*
(anche Su)
(Poiché il poeta al v. 2 e al v. 6 si attiene alla misura corretta di rosa (la rosa), al v. 10 è impossibile attribuirgli un Rōsa; il senso è: « ma giaci nella tomba, rosa, ahimé, corrosa »).
- 44, 10 *At* *Ad* Su
- 51, 10 *quas* *quos* Su
- II, 1, 13 *Quod non* *Quod tibi non* Su
- 2, 3 *neque in* *neque tu in* Su
- 19, 8 *Parthenope* (anche Su) *Parthenopae* (locativo) Ald
- 23, 12 *nisi* *ni* Su
- 30, 4 *Ipsa* *Ipsae* Su
- 32, 5 *et* *at* Su
- 32, 9 *Nova* *Nona* Su
- 53, 14 *Plectra cadunt: o meme pectore conde tu* (anche Su)
(resta l'alternativa fra *cadunt: meme* e *cadunt o me*)
- 57, 8 *Bella vacant iuvenum, libera* *Bella vacant, iuvenum libera*
corda vacant *corda vacent* Su
- 58, 8 *deicit* *ducit* Su
- 58, 19/20 Noi preferiamo la lezione della Sum.

Mansit Arabs odor in ligno; de cortice amaras
quae referat lacrimas, nunc quoque gutta cadit

a quella dell'Ald. e del Soldati

Mansit Arabs odor in ligno, de cortice amaras
qui referat lacrimas: nunc quoque gutta cadit

sebbene sia sostenibile anche questa.

DE LAUDIBUS DIVINIS.

- 1, 9 *Ipsa* *Ipsae* Su
- 1, 93 *inerrabile* *inenarrabile*
- 7, 5 *adhaeso* *adeso* Su
(cfr. Ovid. Her. X 26 e
Orazio, Odi III, 29, 36).
- 8, 11 *O primus* *Optimus* Su
- 12, 4 *certa* *certe* Su
- 14, 1 *ades* *ades, o* Su

HENDECASYLLABI.

I, 9, 19	<i>munus</i> (anche Su)	<i>nummus</i> Ald
11, 1	<i>iuuant</i>	<i>iuvent</i> Su
11, 3	<i>prosunt</i>	<i>prosint</i> Su
13, 75	<i>amoris</i>	<i>amor is</i> Su
17, 15	<i>levis</i>	<i>lenis</i> Su
17, 21/22		

Mitte et Melpia, Clariana mitte.
Muscatum mihi mittat haec et illa.

Mite et Melpia, Clariana mite
Muscatum mihi mittat haec et illa. Su

21, 10	<i>Heu</i>	<i>Eheu</i> Su
22, 19	<i>Toto pectore</i>	<i>Toto et pectore</i> Su
23, 3	<i>Inter fasciolas papillulamque</i>	<i>Inter fasciolam papillulasque</i> [Su]
25, 3	<i>Dionem</i>	<i>Dionen</i> Su
32, 23	<i>qui</i> (anche Su)	<i>quod</i> Ald
11, 1, 36	<i>Haec</i>	<i>Hae</i> Su
7, 7	<i>Ne sponde faciles benigne</i>	<i>Nec sponde faciles benigna</i> [Su]
21, 26	<i>blanda</i>	<i>blande</i> Su
24, 4	<i>numeris</i> (anche Su)	<i>numeros</i> Ald
30, 8	<i>regunt</i>	<i>legunt</i> Su
37, 26	<i>Eleae</i>	<i>Eleae ut</i> Su
37, 30	<i>Lamidas osculationes</i> Su Ald	<i>Latmidas osculationes</i> So
	(Forme impossibili tutte e due, poichè è una allusione a Endimione; è da leggere <i>Latmias</i> (cfr. Ov. a. a. III, 84).	
37, 80	<i>sinu</i>	<i>sinus</i> Su

IAMBICI.

I, 12	<i>Ridet</i>	<i>Ride</i> Su
-------	--------------	----------------

LYRA.

I, 2	<i>Pegasea</i>	<i>Pagasaea</i> Su
I, 73	<i>vatis</i>	<i>vati</i> Su
16, 56	<i>Cinyphes hirci</i> (anche Su)	<i>Cinyphii hirci</i> (cfr. Ecl. I, P. 3, 21, e Verg. Georg., III, 312)
16, 66	<i>honori</i>	<i>honore</i> Su

ERIDANUS.

I, 2, 15	<i>Climenia</i>	<i>Clymeneia</i>
3, 17	<i>hinc</i>	<i>hanc</i> Su
5, 3	<i>tepidio</i>	<i>tepidos</i> Su
9, 11	<i>iunge</i>	<i>iunges</i> Su
15, 9	<i>frigora</i> (anche Su)	<i>frigore</i>
18, 3	<i>Assyrio</i>	<i>Assyrios</i> Su
25, 1	<i>forte</i>	<i>fonte</i> Su
25, 1	<i>e</i>	<i>et</i> Su
25, 7	<i>suspira</i>	<i>suspiria</i> Su
32, 7	<i>Qui</i>	<i>Quis</i> Su
33, 9	<i>serta</i>	<i>certa</i> Su
40, 43	<i>Cynthie</i>	<i>Cynthia</i> Su
41, 22	<i>Portius</i>	<i>Porcius</i> Su
41, 40	<i>culta</i>	<i>culle</i> Su
II, 1, 3	<i>nullo</i>	<i>nulla</i> Su
14, 5	<i>fuge</i>	<i>suge</i> Su
18	(titolo, e spesso) <i>Phaeton</i>	<i>Phaethon</i> Su
20, 15	<i>et</i>	<i>ad</i> Su
26, 3	<i>frondente</i>	<i>frondentes</i> Su
26, 5	<i>absentes</i> (genitivo!)	<i>absentis</i> Su
26, 22	<i>novus</i>	<i>novis</i> Su
28, 2	<i>aura</i> (anche Su)	<i>arva</i>
32, 23	<i>contextisque hiantem</i>	<i>contextis hiantem</i>

Il nostro raffronto tra l'edizione del Soldati e le prime edizioni era terminato, quando venimmo a conoscenza della critica di A. Gandiglio⁽¹⁾ in «Atene e Roma» 17, 1914, pp. 322 sgg., il quale, a conferma del suo severo giudizio sopra il Soldati, menziona, oltre a peggioramenti nel testo dei poemetti, anche una parte di quelli delle Liriche, che noi abbiamo ora esposti.

Bisogna dar ragione al Gandiglio quando dice: «Non solo il Soldati non ha eliminato dal testo pontaniano gli errori, se ve ne erano, delle stampe originali, nemmeno dove gli davano esempio di accorgimento critico le stampe successive, ma anzi da queste ha dedotto nuovi errori da sommare ai primi, e la somma degli errori racimolati di qua e di là ha poi raddoppiata e triplicata,

(1) La critica del Gandiglio non è menzionata nella parte terza del «Quattrocento» del Rossi (1933).

se basta, con quelli aggiunti di suo » (p. 327). Concludendo il Gandiglio dice che i molti errori « nonché permettano all'edizione soldatiana di arrogarsi vero valore critico, la rendono pressochè inservibile agli studiosi » (p. 326).

Resta la questione dell'*ortografia* e della *interpunzione*. Quanto a quest'ultima il Soldati è così prodigo di virgole da rendere spesso il testo illeggibile. Per la nostra edizione preferiamo il rimprovero opposto, eccessiva economia nell'interpunzione.

Per l'ortografia, di fronte ai testi degli umanisti ci troviamo sempre in un certo imbarazzo. Se non si vuole la riproduzione diplomatica di un codice, con tutte le sue accidentalità, siamo costretti a seguire una norma. Resta allora solo da scegliere fra una « ortografia umanistica » e quella nella quale siamo abituati a leggere i classici.

Aveva il Pontano un suo sistema ortografico cui si attenesse strettamente? Il Soldati (pp. xci sgg.) si vanta troppo di seguire i principii che il Pontano stesso enuncia nel « De aspiratione ». Che valore si può dare in verità a questo trattato? Esso fu scritto relativamente presto — fra il 1458 e il 1464 — sicché non c'è affatto bisogno di ritenere che contenga le opinioni definitive del Pontano. Si aggiunga che si tratta solo di una parte dell'ortografia e che in certi casi il Pontano lascia che il lettore stesso decida e scelga fra due scritture. De resto le etimologie ch'egli vi propone sono quelle che lì si possono attendere da una persona di talento del XV secolo; e ci vuole uno sforzo per non cedere all'impressione che il Pontano qui si lasci andare liberamente ad un « capriccio ». Molto più importante di queste considerazioni è tuttavia il fatto che anche in epoca posteriore, come uno sguardo agli autografi conservati alla Vaticana può provare, il Pontano mostra nell'ortografia inconseguenze d'ogni genere.

L'edizione del Summonte e analogamente anche l'Aldina, proprio perché riproducono fedelmente il manoscritto, mostrano oscillazioni nella scrittura della stessa parola: ora *sublimis* ora *sullimis*; ora *Pausilipus* ora *Pausilypus*. Interessante è però che il Soldati, con tutte le sue critiche, presenti poi oscillazioni molto maggiori e più numerose. Nell'edizione del Soldati si trova: *nympha* e *nimpha*, *tubicen* e *tybicen*, *delitiae* e *deliciae*, *otia* e *ocia*, *Cratidis* e *Crathidis*, *Pyrithous* e *Pirithous*, *Scyticus* e *Scythicus*, *sullimis* e *sublimis*, *ospes* e *hospes*, *irundo* e *hirundo*, *canicies* e *canities*, *Abdua* e *Adua*, *catta* e *caltha*, *Tereus* e *Thereus*; *Ther-*

mopylaeus, Sabaeus ma *Oeteus, Zancleus, Dirceus*; *exerere, extinguere* ma *expectare, exsilire, exsatiare*.

In una collezione come « Gli scrittori d'Italia » si ha l'obbligo di render facile la lettura dei testi. Una rettificazione dell'ortografia conforme all'uso scolastico guadagnerà senza dubbio al poeta più lettori p. es., di quanti specialisti possa allontanare. Si può rimpiangere che a volte vada così perduta una certa patina umanistica, ma nel complesso, con questo ringiovanimento o meglio « invecchiamento », il Pontano non perderà nulla di essenziale.

Presentiamo una scelta di esempi:

Noi scriviamo senza « h »: *honus, honerare, honustus, himber, huber, hostia* (= porta), *hudus, hulula, hululare, halga, ahenus, Ehous, Hetruscus, heremita*. Per *i* e *y* seguiamo la scrittura normale: non *tybia*, ma *tibia*; non *nimpha*, ma *nympha*; non *erin-gion*, ma *eryngion*.

Con *ae* scriviamo: *petus, scena, secula, cespes, hedus* (*hoedus*), *pene* (= quasi), *moestus, coecus, teda, Pestum, Pancheus*.

Scriviamo normalmente con *e*: *coereus, aebrius, haerba, haeres* (erede), *foemina, caetera, foemur, foecundus, incaestus*.

Scriviamo con *c*: *solatium, delitiae, ditio* e invece scriviamo *ocium* con *t* e *caltà* con *th*.

Rinunziamo alle assimilazioni eccessive e scriviamo perciò con *mn*: *alunus, autunus, solennis, Clitunus*; con *bl* *sullevere, sullimis, sullatus*; con *dn* *annumerare* e simili; con *ct* *atta* (Lyra 8, 8 e 16, 19).

Sostituiamo *m* ad *n* in: *nanque, utrunque, quanquam, quanvis*.

Scriviamo *x* al posto di *s* nel participio perfetto di *miscere*; scriviamo con un solo *i* i composti di *iacere*.

I nomi propri e gli aggettivi da essi derivati esigono un'attenzione particolare; il Summonte, al contrario del Soldati, scrive i secondi con la maiuscola; preferiamo dunque il Summonte.

Fino a che punto ci è permesso correggere i nomi propri, quando si allontanano dalla forma classica? Certe forme « erronee » possono risalire a un testo classico. Dov'è che il Pontano si allontana consapevolmente e intenzionalmente dalle forme nominali della tradizione? Non sempre sarà facile cogliere nel giusto con la nostra scelta. Là dove il Summonte o il Soldati o entrambi scrivono un dato nome una volta « sbagliato » e l'altra « corretto » noi accogliamo la forma corretta. Perciò sempre: *Pirithous* e non

Pyrrhous; *Scythicus* e non *Scyticus*; *Crathidis* e non *Cratidis*; *Tereus* e non *Thereus*. Ci permettiamo tuttavia di cambiare: *Byblyda* in *Byblida*, *Clitemnestra* in *Clytemnestra*, *Climenia virgo* in *Clymeneia virgo*, *Clitina* in *Clytina*, *Elisium* e *Elisius* in *Elysium* e *Elysus*, *Nyobe* in *Niobe*, *Pausilipe* in *Pausilype*.

Su. scrive sempre *Tibris*, *Tiberinus*, Ald. e So. *Thybris*, ma *Tiberinus*: perciò *Thybris* viene eliminato. Correggiamo *Thisiphonea cchors* in *Tisiphonea cohors*, *Thitonus* in *Tithonus*, *Laodomia* in *Laodamia*, *Citheida* in *Cytaeida*.

«h» cade in nomi come *Hetruscus*, *Herebus*, *Heous*. Scriviamo non *Batilla* ma *Bathylla*, non *Helime* ma *Elyme*. Correggiamo forme fraintese come *Achimenios* e *Phrahartes* in *Achaemenios* e *Phraates*, *Hictyphagus* in *Ichthyphagus*.

La Summontiana presenta ancora un piccolo enigma in tre passi degli *Hendecasyllabi*. Poniamo a fronte la corrispondente tradizione dell'Aldina:

Hendec. I, 14, 18	<i>Mesopii liquoris</i>	Su	<i>Mopsopii liq.</i>	Ald
» I, 31, 15	<i>Mesopio sinu</i>	Su	<i>Cecropio s.</i>	Ald
» II, 23, 13	<i>Mesopiae - sophiae</i>	Su	<i>Mopsopiae s.</i>	Ald

Come Su. sia pervenuta all'incomprensibile forma «*Mesopius*» non sappiamo (forse per tradizione corrotta dei manoscritti di un autore classico?) Cosa s'intenda con quella parola diventa chiaro nel confronto con i passi corrispondenti nell'Aldina, dove appare anche la variante del sinonimo *Cecropius*. Ma poiché l'Aldina risale sicuramente ad un autografo del Pontano, questi ha conosciuto la forma corretta: va dunque sostituito ovunque *Mopsopius*.

Per quel che riguarda le forme nominali ibride, grecizzanti, come gli accusativi *Patrocton*, *Sebethon*, *Hymetton*, *Salmoneum*, esse restano naturalmente intatti.

Nell'*Appendice A* poniamo quelle poesie dell'appendice del Soldati che veramente appartengono al Pontano. Sono, come il Soldati ha dimostrato, per lo più tentativi giovanili del poeta. Al Soldati è capitato peraltro di accogliere anche poesie che non sono del Pontano. «*Si dixi mea lux*» (Sold. App. XI) ha per autore il fiorentino Francesco Pucci⁽¹⁾.

(1) V. E. PÉRCOPO in *Rassegna critica* 10, 1905, p. 20.

« *Ni te plus oculis* » (Sold. App. xviii) è di Girolamo Carbone⁽¹⁾. Altre due poesie « *Externas alii...* » e « *Iam destinatis...* » (Sold. App. XIX e XX) sono di un altro amico del Pontano, Gabriele Altilio⁽²⁾. L'appendice viene così diminuita di quattro poesie. In compenso presentiamo di nuovo il *Carmen de arte Palaemonis* del Pontano, che il Soldati aveva ricercato invano (p. LXXV); esso è stampato in una rarissima raccolta di trattati grammaticali (Fano 1503, c. 2 v.)⁽³⁾ ed è stato ristampato dal Keil (Gr. lat. V, 1868, 525).

I documenti illustranti la storia dei testi e delle stampe, che presentiamo nell'*App. B*, speriamo non saranno inopportuni. Vi sono acclusi gli scolii del Summonte, che giovano principalmente all'intelligenza di *Lepidina*. Furono stampati la prima volta nell'edizione napoletana del 1505 e ristampati poi nell'edizione di Basilea del 1556.

Il nostro indice alfabetico infine è notevolmente più breve di quello del Soldati perché accogliamo solo i nomi storici, ma questi al completo.

---

(1) V. PIERRE DE MONTERA, *L'humaniste napolitain Girolamo Carbone et ses poésies inédites*, Napoli, 1935, pp. xxi-xxii. Il de Montera offre qui un testo notevolmente più corretto di quello del Soldati.

(2) V. DE MONTERA, p. xxiii.

(3) Descrizione della stampa in GIACOMO MANZONI, *Annali tipografici dei Soncino*, Bologna, 1883, pp. 41-44.

INDICE ALFABETICO DEI NOMI STORICI

- Actius, *v. Sannazzaro*.
 Aelius Franciscus (Elio Marchese),
     196, 287, 427.
 Aemilius Paulus, 118, 415.
 Albinus Joannes, 287, 307.
 Alexander Magnus, 368.
 Alexander VI, 375.
 Alfenius, medicus, 455.
 Altilius Gabriel, 200, 287, 301.
 Ametus, 364.
 Antimachus Mantuanus, 392.
 Apelles, 454.
 Aquinas, *v. Juvenalis*.
 Aquosa Masius, 306.
 Aragona (d'), Alfonso I, re di Na-
     poli, 439, 448.
 — Alfonso II, duca di Calabria,
     274, 294, 307, 363, 368, 457.
 — Federico II, 333, 334.
 — Ferdinando I, re di Napoli, 368,
     439.
 — Giovanni, re di Navarra, 456.
 — Hippolyta Maria, *v. Sforza Ip-
     polita*.
 Arcelia Laura, 242, 449, *v. Panhor-
     mita*.
 Ariadna, *v. Pontana Ariadna*.
 Artaldus Paulus, medicus, 42-45.
 Asmir, 364.
 Assan, 364.
 Augustinus (S.), 275.
 Aurispa, 452.
 Balbus, 447.
 Beccadelli, *v. Panhormita*.
 Benedictus (S.), 276.
 Bonincontri Lorenzo, *v. Miniatus*.
 Borgia Girolamo, 430.
 Brancatus Joannes, 296.
 Busulunus Petrus, 99.
 Buxutus Nicolaus Maria, eques
     Neapolitanus, 118.
 Caesar, (G. Julius), 368.
 Caivano Paolo, 180.
 Calvus, 95.
 Caraciolus Franciscus, 302.
 Carbo Hieronymus, 240, 335, 386,
     413, 428.
 Cataldus, grammaticus, 229.
 Cato, (M. Porcius), 99, 310, 327,
     415.
 Catullus, 90, 95, 304, 309, 338, 414.
 Chariteus (B. Gareth), 242, 305, 411.
 Christus, 265-276.
 Cicella, 65, 95, 193, 449, *v. Minia-
     tus*.
 Cicero, 307, 314, 330, 340.
 Cocles Horatius, 118, 415.
 Compater Petrus, 94, 189, 220, 230,
     280, 286, 287, 331.
 Contrarius Andreas, 311.
 Corvinus Lucius, episcopus Triven-
     tinus, 331.
 Cossus, 118.

- Davalus Alfonsus, (D'Avalos, marchese di Pescara), 190.
 Decius, 118, 415.
 Democritus, 94.
 Dominicus (S.), 272.

 Elisa Agnesia, (madre di Adriana Pontana), 223.
 Empedocles, 72.

 Fabii, 118.
 Famatius Hannibal, 333.
 Feltrius, 414.
 Fortius Iulius, *v. Teramanus*.
 Franciscus (S. d'Assisi), 75, 271.
 Fulcius Ferrariensis, musicus, 205.

 Galateus Antonius, (De Ferrari), 313, 322.
 Gallina Ptolenaeus, astrologus, 203.
 Gallutius Elysius, 114, 287, 310.
 Gareth B., *v. Chariteus*.
 Gaza Theodorus, 100, 101, 200.
 Genticorus Angelus, 206.
 Georgius (S.), 274.
 Gravina Petrus, 323.
 Guarino Veronese, 452.

 Hacumetus, 364.
 Hauria Franciscus Stabianus, 245.
 Hiachinus Franciscus, grammaticus, 208.
 Hippocrates, 256.
 Homerus, 287.

 Iaomotus, 207.

 Lesbia, 55, 84, 90, 198, 414.
 Lopitianus Fabius, 330.
 Lucretia, 144, 146.
 Lucretius, 72.

 Maius Iunius Iunianus, 208.
 Maria (la Vergine), 233, 266-269.

 Marianus (da Genazzano), 199.
 Marius, 118.
 Maro, *v. Virgilius*.
 Marcia, 146.
 Martinus (S.), 295, 409.
 Marullus Michael, 198, 287, 302, 304.
 Masutius Salernitanus, 209.
 Megabaeus, 364.
 Melchior, grammaticus, 229.
 Meliseus, *v. Pontanus Ioannes Io-
vianus*.
 Metelli, 118.
 Miniatus Laurentius, astrologus, 66, 95, 204, 449.

 Nabdir, 363.
 Nasdan, 363.
 Nella, (zia materna del Pontano), 224.

 Ovidius, 172, 414.

 Panhormita Antonius, 94, 201, 242, 261, 264, 447.
 Paris Avocarius Ferrariensis, 273.
 Parmerius Iulius, 190.
 Parthenias, *v. Virgilius*.
 Paschalis, grammaticus, 229.
 Perinellus, musicus, 207.
 Petrus (S.), 272.
 Petrutius, 295.
 Philetas, 327.
 Phosphoris, *v. Pontana Lucia*.
 Pius II, 110.
 Pomponius Iulius, 199.
 Pontana Ariadna (Adriana), 34-41, 47-50, 53, 56, 133-148, 155, 158, 166-171, 174, 176, 177, 182, 221, 223, 234, 236, 256, 257, 289, 290, 332, 342, 359, 367, 417, 439, 441.
 — Aurelia, (figlia del Pontano), 164, 174, 176-180, 182, 289.

- Pontana Caecilia, 225.
 — Christiana, (madre del Pontano),
 89, 111, 232, 233.
 — Eugenia, (figlia del Pontano),
 164, 174, 180-185, 289.
 — Leonarda, 223.
 — Lucia (Phosphoris), 16, 34, 164,
 221, 289.
 — Nella, 224.
 — Penthesilea, (sorella del Pontano),
 89, 111, 232.
 — Tranquilla, 345, 444.
 Pontanus Iacobus, (padre del Pontano),
 231.
 — Joannes Iovianus (Meliseus), 16,
 27, 30, 34-41, 46-51, 53, 93, 194,
 198, 208, 213, 224, 229, 232, 233,
 236, 237, 255, 256, 257, 288, 359,
 360.
 — Lucilius, 239.
 — Lucius Franciscus, 147, 163-171,
 174, 175, 237, 331, 345-349, 375,
 439, 441.
 Propertius, 87, 330, 414.
 Puccius Franciscus, 315, 330.
 Pudericus Erricus, 205.
 — Franciscus, 197, 319, 438.
 Regulus, 118.
 Rhallus Manilius, 327.
 Sabellicus Marcus Antonius, 439-
 441.
 Saladinus, 275.
 Sannazzaro Iacopo (Actius Synce-
 rus), 53, 288.
 Sarranus Petrus Paulus, gramma-
 ticus, 330.
 Scala Bartolomeo, 296.
 Scipio (Scipiades), 118, 146, 369, 415.
 Sforza Ippolita Maria (duchessa di
 Calabria), 192.
 Soardo Soardino, 338.
 Socrates, 313, 330.
 Solymaeus Iacobus, medicus, 256.
 Strozzi Tito Vespasiano, 452.
 Summonte Pietro, 241, 300, 321,
 322, 426.
 Syncerus, *v. Sannazzaro*.
 Teramanus Iulius Fortis, 99, 415.
 Tibullus, 327, 330, 414.
 Tomacellus Leon, 111, 115, 195.
 — Marinus, 111, 195, 198, 279,
 283, 309, 331, 336, 426, 432.
 Ursinus Ursus (conte di Nola), 190.
 Verinus Michael, 456.
 Virgilius, 30, 53, 307, 313, 328, 330,
 383, 392, 434.

INDICE

ECLOGAE.	p. 1
I. <i>Lepidina cuius Pompae septem</i>	3
Pompa prima	6
Pompa seconda Nereidum	8
Pompa tertia	11
Pompa quarta	12
Pompa quinta	16
Pompa sexta	24
Pompa septima	28
II. <i>Meliseus a quo uxoris mors deploratur</i>	34
III. <i>Maeon</i>	42
IV. <i>Acon</i>	46
V. <i>Ad Actium Syncerum Sannazarium coryle</i>	53
VI. <i>Quinquennius</i>	58
 PARTHENOPEUS	 63
<i>Parthenopei sive amorum liber primus</i>	65
I. Librum alloquitur	65
II. Ad Fanniam	66
III. Carmen nocturnum ad fores puellae	67
IV. Ad Fanniam	69
V. Ad pueros de columba	70
VI. Queritur de ingenii tenuitate	71

VII.	Hymnus in noctem . . . . . p.	73
VIII.	Ad Musas	74
IX.	Ad Fanniam	75
X.	Philippi ad Faustinam epistola	76
XI.	Ad Fanniam	81
XII.	Auram alloquitur	82
XIII.	De qualitate amantium	84
XIV.	Ad puellas	84
XV.	Ad Charisium	85
XVI.	Queritus ante limen puellae	85
XVII.	Ad Bacchum	86
XVIII.	Ludit poetice	87
XIX.	Queritur de nimio et novo amore	89
XX.	Alloquitur suspiria et lacrimas	90
XXI.	Ad Cinnamam	92
XXII.	De suavitate amoris	92
XXIII.	Ad Cinnamam irate	92
XXIV.	Ad Cinnamam blande	93
XXV.	Ad se ipsum	93
XXVI.	Ad Thaliā	94
XXVII.	Ad Antonium Panhormitam	94
XXVIII.	Ad Laurentium Miniatum	95
XIX.	In Antoninum cinaedum	96
XXX.	Ad vicinos	96
XXXI.	Ad Perillam puellam	97
XXXII.	In malum poetam, quem mutato nomine Utricellum vocat	97
XXXIII.	De improbitate puellae suae	98
XXXIV.	Iulio Forti Siculo	99
<i>Parthenopei sive amorum liber secundus . . . . .</i>		100
I.	Magica ad depellendum amorem, ad Theodorum Gazam	100
II.	Bophillus adulescens alloquitur Phiellam amicam	102
III.	Queritur de Baianis balneis	105
IV.	De infelicitate generis hominum	107
V.	Casim fontem aegrotus alloquitur	108
VI.	Laudes Casis fontis	110
VII.	Ad Pium pontificem maximum	110

VIII.	Ad Marinum Tomacellum sodalem . . . . . p.	111
IX.	De quercu diis sacra	111
X.	De Camino monte et Musarum latebris, ad Ely- sium Gallutium	114
XI.	Ad Leontem Tomacellum sodalem	115
XII.	Frigore invitatur ad voluptatem	117
XIII.	Militiam huius temporis damnat, ad Nicolaum Ma- riam Buxutum equitem Neapolitanum	118
XIV.	Ad Musam, de conversione Sebethi in fluvium	119

DE AMORE CONIUGALI	123
------------------------------	-----

<i>De amore coniugali liber primus . . . . .</i>	125
--	-----

I.	Elegiam alloquitur	125
II.	Carmen nuptiale	129
III.	Carmen nuptiale	131
IV.	Uxorem alloquitur	133
V.	Uxorem alloquitur de militia conquerens	136
VI.	Ad uxorem	137
VII.	Animum suum alloquitur	139
VIII.	Queritur de expeditione obeunda	142
IX.	Ad uxorem de liberis educandis	144
X.	Exsultatio de filio nato	147

<i>De amore coniugali liber secundus . . . . .</i>	149
--	-----

I.	Accusatur nimius puellarum cultus	149
II.	Villam salutatur a militia regressus	154
III.	Exsultatio de pace iam facta	155
IV.	Laetatur in villa et hortis suis constitutus	156
V.	Ad Bacchum consecratio	158
VI.	Rusticum alloquitur	160
VII.	De ortu et genitura Leoporum	160
VIII.	Naenia prima ad somnum provocandum	163
IX.	Naenia secunda ad vagitum sedandum	164
X.	Naenia tertia blanditoria et iocosa	165
XI.	Naenia quarta nugatoria	165
XII.	Naenia quinta ad somnum inducendum	166
XIII.	Naenia sexta nugatoria	166
XIV.	Naenia septima nugatoria ad inducendum soporem	167

XV.	Naenia octava	p.	168
XVI.	Naenia nona iocosa ad blandiendum		168
XVII.	Naenia decima		169
XVIII.	Naenia undecima		170
XIX.	Naenia duodecima		170
<i>De amore coniugali liber tertius . . . . .</i>			172
I.	Veneratur Paelignos et agrum Sulmonensem		172
II.	ad uxorem		174
III.	Epithalamium in nuptiis Aureliae filiae		176
IV.	Epithalamium in nuptiis Eugeniae filiae		180
DE TUMULIS			187
<i>De tumulis liber primus . . . . .</i>			189
I.	. . . . .		189
II.	Tumulus Ursi Ursini comitis Nolae ac ducis Asculi		190
III.	Tumulus Alfonsi Davali marchionis Piscariae		190
IV.	Tumulus Iulii Parmerii equitum praefecti		190
V.	Tumulus Hydruntinorum civium		191
VI.	Tumulus Hippolytae Mariae ducissae Calabriae		192
VII.	Tumulus Cicellae puellae Surrentinae		193
VIII.	Tumulus Myrtilae puellae		193
IX.	Tumulus Venerillae puellae a Pontano adamatae		194
X.	Tumulus Munditiana puellae		195
XI.	Tumulus Leontis Tomacelli		195
XII.	Tumulus Francisci Aelii		196
XIII.	Tumulus Francisci Puderici ex nobilitate Neapo- litana		197
XIV.	Tumulus Marulli poetae		198
XV.	Tumulus Marini Tomacelli ex nobilitate Neapo- litana		198
XVI.	Tumulus Iulii Pomponii viri literatissimi		199
XVII.	Tumulus Mariani eremita		199
XVIII.	Tumulus Gabrielis Altilii episcopi Polycastrensis ac poetae doctissimi		200
XIX.	Tumulus Theodori Gazae nobilissimi oratoris ac philosophi		200
XX.	Tumulus Antonii Panhormitae poetae nobilissimi		201

XXI.	Tumulus Aurae puellae	p. 202
XXII.	Tumulus Roberti villici	202
XXIII.	Tumulus Laurinae puellae	203
XXIV.	Tumulus Ptolemaei Gallinae Catinensis celebris astrologi	203
XXV.	Tumulus Laurentii Miniati nobilis astrologi .	204
XXVI.	Tumulus Fuscae matronae	204
XXVII.	Tumulus Fulci Ferrariensis musici maxime ce- lebris	205
XXVIII.	Tumulus Errici Puderici equitis Neapolitani .	205
XXIX.	Tumulus Fortunati	206
XXX.	Tumulus Angeli Genticori iuvenis bene eruditi	206
XXXI.	Tumulus Iaomoti fortissimi iuvenis ac formo- sissimi	207
XXXII.	Tumulus Perinelli musici insignis	207
XXXIII.	Tumulus Iunii Iuniani Maii	208
XXXIV.	Tumulus Gregorii Typhernatis	208
XXXV.	Tumulus Francisci Hiachini grammatici non ignobilis	208
XXXVI.	Tumulus Masutii Salernitani fabellarum scri- ptoris egregii	209
XXXVII.	Tumulus Aurelii infantuli	209
XXXVIII.	Tumulus Phiellae matronae pauperculae, tamen pudicissimae	210
XXXIX.	Tumulus Massilae vernulae	210
XL.	Tumulus Rosae puellae ante diem mortuae .	211
XLI.	Tumulus Partheniae virginis et faculae Veneris in eo ardentis	212
XLII.	Tumulus Rosciae puellae	212
XLIII.	Tumulus Stellae Ferrariensis	213
XLIV.	Tumulus Candidae virginis	213
XLV.	Tumulus Viridellae puellae	214
XLVI.	Tumulus Silvae puellae ruina ripae oppressae	214
XLVII.	Tumulus Pruinae puellae	215
XLVIII.	Tumulus Sulpicianae puellae	215
XLIX.	Tumulus Eumolpae servae	216
L.	Dryastidis nympheae querela a rusticis caesae .	217
LI.	Tumulus Ielseminae puellae in florem versae .	218

<i>De tumulis liber secundus</i>	p. 220
I.	220
II. Tumulus Luciae Pontanae filiae	221
III. Adriana mater queritur ad Luciae filiae tumulum	221
IV. Tumulus Violantis puellae	222
V. Tumulus Elisae Agnesiae	223
VI. Tumulus Leonardae Pontanae aviae maternae	223
VII. Tumulus Nellae materterae	224
VIII. Tumulus Ceciliae aviae paternae	225
IX. Tumulus Turpiliae puellae	225
X. Tumulus Corvinae morosae feminae	226
XI. Tumulus Cerberi hominis furacissimi	226
XII. Tumulus Miellae puellae in adulterio occisae	227
XIII. Tumulus hominis mendici	227
XIV. Tumulus Violinae puellae	228
XV. Tumulus Urbanae puellae male sepultae	228
XVI. Tumulus Scanderebaei hominis bibacissimi	229
XVII. Tumulus trium grammaticorum	229
XVIII. Tumulus Felicis hominis mercatoris	230
XIX. Tumulus Petri Compatriis iucundissimi poetae	230
XX. Tumulus Iacobi Pontani patris Ioviani Pontani	231
XXI. Tumulus Penthesileae sororis	232
XXII. Tumulus Christianae matris	232
XXIII. Pontanus filius ad feretrum Christianae matris	233
XXIV. Tumulus Ariadnae Saxonae neapolitanae	234
XXV. Pontanus coniunx ad tumulum Ariadnae Saxonae uxoris	236
XXVI. Tumulus Lucii Francisci filii	237
XXVII. Lucio Francisco filio Pontanus pater inferias solvit	237
XXVIII. Tumulus Isoldae matronae fecundissimae	238
XXIX. Tumulus Barcae ancillae	238
XXX. Tumulus Lucilii Pontani	239
XXXI. Tumulus infantuli vagientis	240
XXXII. Tumulus Varianae puellae	240
XXXIII. Tumulus Neareae puellae	241
XXXIV. Tumulus Laurae Arceliae uxoris Antonii Panhormitae	242

XXXV.	Tumulus Lunae puellae . . . . . p.	242
XXXVI.	Tumulus Eupleae puellae naufragae	243
XXXVII.	Tumulus Purae matronae	243
XXXVIII.	Tumulus Veronillae puellae	244
XXXIX.	Tumulus Sanctiae puellae Neapolitanae	244
XL.	Tumulus Castae matronae parum pudicae	245
XLI.	Tumulus Francisci Hauriae Stabiani probi ac literati adolescentis	245
XLII.	Tumulus Milvii hominis rusticani	245
XLIII.	Tumulus infantuli innominati	246
XLIV.	Tumulus Focillae puellae	246
XLV.	Tumulus Gallae sterilis feminae	246
XLVI.	Tumulus Hyae inertissimi hominis	246
XLVII.	Tumulus Erris nani	246
XLVIII.	Tumulus Ichthyophagi	247
XLIX.	Tumulus Aganippi equi	247
L.	Tumulus aviculae Liguris	247
LI.	Deploratio sturni.	248
LII.	Tumulus Vocis amatoriae	249
LIII.	Lyra Orphei auxilium implorat a nympa	251
LIV.	Tumulus infantuli bis mortui et nunquam editi	252
LV.	Tumulus Thermionillae meretriculae	252
LVI.	Tumulus Harmosynes puellae Neapolitanae	253
LVII.	Tumulus Drusillae puellae formosissimae	254
LVIII.	Tumulus Angellinae puellae Senensis	255
LIX.	Tumulus Iacobi Solymaei medici Salernitani	256
LX.	Pontanus uxorem Ariadnam in somnis alloquitur	256
LXI.	Pontanus uxorem salutatur et laurum in hortis ab illa olim satam	257
LXII.	Tumulus Ioannis Ioviani Pontani	257

DE LAUDIBUS DIVINIS	259
-------------------------------	-----

<i>De Laudibus divinis liber</i>	261
--	-----

I.	De mundi creatione, ad Antonium Panhormitam	261
II.	Hymnus ad divam Mariam	264
III.	Hymnus ad divum Ioannem Baptistam	265
IV.	Hymnus ad Virginem Dei matrem	266
V.	Hymnus ad divam Mariam	268

VI.	Hymnus ad Christum redemptorem . . . . . p.	269
VII.	Hymnus ad divum Franciscum	271
VIII.	Hymnus ad divum Dominicum	273
IX.	Hymnus de Christo ad Paridem Ferrariensem . . .	273
X.	Alfonsus Calabriae dux divo Georgio trophaeum erigit ob superatos ad Hydruntem Turcas . . .	274
XI.	Idem Alfonsus ob recuperatum regnum Neapolita- num ac rebus procerum compositis	274
XII.	Ad amicos Hierosolymam proficiscentes	274
XIII.	Hymnus ad divum Augustinum Carthaginiensem . .	275
XIV.	Hymnus ad divum Benedictum	276
HENDECASYLLABI		277
<i>Hendecasyllaborum seu Baiarum liber primus</i>		279
I.	Musam alloquitur	279
II.	Puellas alloquitur admonens, quid servare in bal- neis debeant	280
III.	De Bathylla puella in balneis	281
IV.	Ad Hermionen, ut papillas contegat	282
V.	Ad Marinum Tomacellum de lege balneorum vir- ginibus dedicatorum	283
VI.	Ad Marinum Tomacellum	283
VII.	Balneae loquuntur	284
VIII.	Ad Deianiram puellam	285
IX.	Ad Petrum Compatrem Neapolitanum	286
X.	Laetatur de reditu Francisci Aelii	287
XI.	Ad Actium Syncerum Sannazarium	288
XII.	Uxorem ac liberos invitat ad diem natalem ce- lebrandum	289
XIII.	Ad Ariadnam uxorem	290
XIV.	Ad Bathyllam de amaraco colenda	292
XV.	Ad Bathyllam	293
XVI.	Ad Alfonsum ducem Calabriae	294
XVII.	Sodales invitat ad Martinalia	295
XVIII.	De nuptiis Ioannis Brancati et Maritellae . . .	296
XIX.	De Fanniae labellis	298
XX.	Loquitur puella fuscula	298
XXI.	Mortem sibi imprecatur ab zelotypiam	298

XXII.	Turtures alloquitur sciscitans eas de amoris natura . . . . . p.	299
XXIII.	De fulgentissimis Lucillae papillis	300
XXIV.	Ad Petrum Summontium	300
XXV.	De Altilio	301
XXVI.	De Marulli amoribus	302
XXVII.	De amoribus Francisci Caracioli	302
XXVIII.	Ad Stellam puellam	303
XXIX.	De Marulli munusculis	304
XXX.	Ad Chariteum	305
XXXI.	Ad Masium Aquosam	306
XXXII.	De Alfonsi ducis Calabriae et Albini munusculis	307
<i>Hendecasyllaborum seu Baiarum liber secundus . . . . .</i>		309
I.	Ad Marinum Tomacellum	309
II.	Ad Elysium Gallutium	310
III.	De Andrea Contrario	311
IV.	De Focillae puellae ocellis	312
V.	Ad Focillam, de capillis ad frontem sparsis . .	312
VI.	Ad Antonium Galateum	313
VII.	Ad Focillam, de cohibendis oculis	314
VIII.	Ad Focillam	315
IX.	Ad Franciscum Puccium	315
X.	Ad Constantiam	316
XI.	Ad Focillam	316
XII.	Ad Focillam	317
XIII.	Ad Focillam	318
XIV.	Ad Focillam	318
XV.	Ad Franciscum Pudericum	319
XVI.	Ad Focillam	319
XVII.	Ad Focillam	320
XVIII.	Ad Petrum Summontium	321
XIX.	Petrus Summontius ad Neaeram	322
XX.	Ad Antonium Galateum medicum	322
XXI.	Ad Petrum Gravinam	323
XXII.	Invitantur pueri et puellae ad audiendas Charites	324
XXIII.	De Ioanne Pardo	327
XXIV.	Ad Manilium Rhallum	327
XXV.	De Fabio Lopitiano	330

XXVI.	Ad Petrum Paulum Sarranum . . . . . p.	330
XXVII.	De L. Corvino episcopo Triventino	331
XXVIII.	Ad Marinum Tomacellum et Petrum Compatrem	331
XXIX.	Ad uxorem	332
XXX.	De Hannibale Famatio in balneis	333
XXXI.	De Federico rege ad balneas accedente	333
XXXII.	De Marte in balneis lavante	334
XXXIII.	De Bathylla	335
XXXIV.	De Carbone lavante in balneis	335
XXXV.	Ad Marinum Tomacellum	336
XXXVI.	Ad Terinnam	337
XXXVII.	Ad Suardinum Suardum	338
XXXVIII.	Ad hendecasyllabos	342

IAMBICI	343
-------------------	-----

<i>Iambici</i>	345
--------------------------	-----

I.	Tranquillam neptem bimestrem alloquitur in obitu Lucii filii	345
II.	Conqueritur de Lucii filii morte cum Tranquilla nepte	346
III.	Tranquillam neptem alloquitur	346
IV.	Conqueritur apud rosas de morte Lucii filii	347
V.	Conqueritur cum amaraco de morte Lucii filii	348
VI.	Cupressus loquitur	349

LYRA	351
----------------	-----

<i>Lyra</i>	353
-----------------------	-----

I.	De Orpheo navigante et post ad inferos pro uxore descedente	353
II.	De Amoris dominatu	356
III.	Ad Antinianam nympham Iovis et Nesidis filiam	358
IV.	Patulcidem et Antinianam nymphas alloquitur	359
V.	Ad solem	360
VI.	Antinianam nympham invocat ad cantandas laudes urbis Neapolis	362
VII.	Laudes Alfonsi ducis Calabriae de victoria Hy- druntina	363
VIII.	Ad Charites	365

IX.	Uxorem in somnis alloquitur	p. 367
X.	Laudes Alfonsi Aragonei ducis Calabriae, Ferdinandi regis filii, de clarissima eius victoria . .	368
XI.	Ad Amorem	369
XII.	Ad amicam, de eius pulchritudine et amantis infelicitate	370
XIII.	Polyphemus ad Galateam	371
XIV.	Ad Fidem	374
XV.	Ad Venerem comae atque osculi dedicatio . . .	375
XVI.	Polyphemus a Galatea spretus conqueritur in litore	376
ERIDANUS		379
<i>Eridani liber primus</i>		381
I.	Ad Eridanum	381
II.	De Amore colligente succino in Eridano . . .	383
III.	De Venere Amorem quaerente	384
IV.	Alloquitur pastores	386
V.	Alloquitur aves, deinde pecudes	386
VI.	Eridanum alloquitur	387
VII.	Ad Stellam	388
VIII.	De Stella	389
IX.	Ad Stellam	389
X.	Ad Stellam	390
XI.	De Phoenice ave et de amante	391
XII.	Alloquitur Heliades sorores	391
XIII.	Stellam alloquitur	392
XIV.	Ad Antimachum Mantuanum, de amoribus Mincii ac de Virgilio	392
XV.	De infelicitate amantium	394
XVI.	Queritur de Eridano	395
XVII.	Ad Stellam	395
XVIII.	Ad Stellam	397
XIX.	Lacrimas Amori, suspiria Cupidini dicata . . .	398
XX.	De Stella	398
XXI.	De Venere et Amore	399
XXII.	De se ac de Stella	399
XXIII.	Ad Stellam	400
XXIV.	Ad Stellam	401

XXV.	De suspiriis amantium . . . . . p.	401
XXVI.	De Eridani felicitate	402
XXVII.	Ad Stellam deprecatio	402
XXVIII.	Quod die nimbo Stella nata sit	404
XXIX.	De amantium infelicitate	405
XXX.	De Eridano	405
XXXI.	Ad Ioannem Pardum	405
XXXII.	Ad Syrianam	406
XXXIII.	Ad Amorem deum	407
XXXIV.	De palma Brundusina et Hydruntina	408
XXXV.	De festis Martinalibus	409
XXXVI.	De Venere lavante se in Eridano et quiescente	409
XXXVII.	De Nisea et Chariteo	411
XXXVIII.	De Venere	412
XXXIX.	De Venere et rosis	412
XL.	Ad Carbonem	413
LXI.	Ad Fortem Teramanum consolatoria	415
<i>Eridani liber secundus . . . . .</i>		417
I.	Ariadnam uxorem mortuam alloquitur	417
II.	Puerum alloquitur faculam nocturnam praeferen- tem	419
III.	De Venere	420
IV.	De Venere et Amore	420
V.	Ad Stellam	421
VI.	Ad Stellam	421
VII.	Ad citharoedos	422
VIII.	Ad Telesinam de pudore	422
IX.	Ad puellas	423
X.	Ad Deianillam	423
XI.	Ad amantes	424
XII.	Ad Arethusam	424
XIII.	Ad Thelesinam	425
XIV.	Ad Ambrosiam	425
XV.	Ad Petrum Summontium	426
XVI.	De Marino Tomacello	426
XVII.	Ad Franciscum Aelium	427
XVIII.	Eridanus Phaethontem consolatur	427
XIX.	De Eridanea, Pasyale et Stella	429
XX.	Ad Borgium	430

XXI.	Pomonam alloquitur	p. 431
XXII.	De Patulci et Nivano	433
XXIII.	De Sebetho	434
XXIV.	Ad matronam	435
XXV.	Ad Stellam	435
XXVI.	Auras alloquitur	436
XXVII.	De Stella	437
XXVIII.	De Stella	437
XXIX.	Amantes esse miseros	438
XXX.	De Telesina et Puderico	438
XXXI.	Ad Marcum Antonium Sabellicum scriptorem historiarum	439
XXXII.	Ad uxorem mortuam de obitu Lucii filii deploratio	441

APPENDICI	445
---------------------	-----

<i>Appendice A. - Versus extravagantes . . . . .</i>	447
--	-----

I.	Ad Balbum sodalem, de munere libelli editi per An- tonium Panhormitam	447
II.	Ad Miniatum, de misero discessu suo ab oculis puellae	449
III.	Ad Laurentium Miniatum sodalem, qui falso scri- pserat suam puellam languere	449
IV.	Quod in amore plus ei amaritiei sit quam dulce- dinis	450
V.	Ad Cinnamam, quae misereatur sui	451
VI.	Ad animum suum	451
VII.	Ad Musam, de lascivia libelli	452
VIII.	Ad Titum, de lascivia libelli	452
IX.	Lectorem alloquitur	453
X.	Laus Ursae puellae	453
XI.	. . . . .	454
XII.	. . . . .	455
XIII.	Alfenius medicus ad uxorem Praxillam aegrotam nec multo post morituram	455
XIV.	In obitu Michaelis Verini Ugolini f.	455
XV.	Ad illustrem principem Ioannem Aragoniam, quod nec auro nec gemmis capiatur is, qui virtutem colat, sed pietate et iustitia, qualem eundem esse dicit	456

XVI.	In ducem Calabriae	p. 457
XVII.	. . . . .	457
XVIII.	. . . . .	457
XIX.	Carmen de arte Palaemonis	458
<i>Appendice B. - Documenti concernenti la pubblicazione delle poesie Pontaniane I-XIII . . . . .</i>		459
NOTA		483
INDICE ALFABETICO DEI NOMI STORICI		505

Jun 45383